ПрАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Навчально-науковий інститут права та безпеки ім. Володимира Великого

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

XI Міжнародної науково-практичної конференції

«Розвиток української держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів»

08 травня 2026 р.

м. Київ

М І С Ц Е П Р О В Е Д Е Н Н Я

Навчально-науковий інститут права та безпеки ім. князя Володимира Великого Міжрегіональної Академії управління персоналом (МАУП)

Адреса: 03039, м. Київ, вул. Фрометівська 2, ІП (корпус №7)
Телефон: 490-95-21, 14-43
Факс: 497-47-36
Електронна пошта: zarosi@ukr.net

СКЛАД ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ

Голова Оргкомітету

Лисенко С.О.	доктор юридичних наук, доктор з державного управління, директор Навчально-наукового інституту права та безпеки ім. Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП.
Заступники Голови Оргкомітету	
Заросило В.О.	доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права та безпеки ім. Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП;
Члени Оргкомітету:	
Вацюк В.О.	кандидат юридичних наук, заступник завідувача кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності навчально-наукового інституту права ім. Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП;
Талах А.М.	кандидат юридичних наук, завідувач кафедри теорії держави і права Навчально-наукового інституту права та безпеки ім. Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП.;
Лісовська Ю.П.	кандидат юридичних наук, завідувач кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Навчально - наукового інституту права та безпеки ім. Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП.
Юлдашев О.Х.	доктор юридичних наук, доцент, професор, завідувач кафедри господарського та трудового права навчально-наукового інституту права ім. Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП;
Ровний В.В.	кандидат юридичних наук, заступник завідувача кафедри національної безпеки Навчально - наукового інституту права та безпеки ім. Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП.
Гавриленко В.П.	провідний фахівець кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально - наукового інституту права та безпеки ім. Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП.

ОСНОВНІ ТЕМАТИЧНІ НАПРЯМИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

1. Глобалізація та її вплив на стан національної правової систем в Україні
2. Адміністративно-правові проблеми впровадження юридичних норм у суспільне життя
3. Штучний інтелект у правозастосовній діяльності
4. Кримінально-правова проблематика у формуванні сучасного суспільства
5. Питання становлення правової держави та розвитку цивільного права в Україні
6. Сучасний стан та перспективи розвитку фінансового права в Україні
7. Міжнародно-правові аспекти інтеграції України до Європейського Союзу
8. Розвиток господарського права в умовах кризових явищ у суспільстві
9. Вплив корупції на розвиток та безпеку суспільства
10. Питання трудового права та їх вирішення у сучасних умовах в Україні
11. Розвиток системи забезпечення Національної безпеки в сучасній Україні

Амелін О.Ю.
кандидат юридичних наук, доцент
Почесний працівник прокуратури України,
старший радник юстиції
прокурор Офісу Генерального прокурора
професор кафедри правоохоронної та
антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. Князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Сучасні тенденції трансформації способів учинення злочинів у сфері службової діяльності

У системі криміналістичної характеристики важливе місце посідає спосіб учинення злочину як елемент, що містить закономірні зв'язки слідів з ознаками складу злочину. Спосіб учинення злочину, хоча й не повністю, проте найбільшою мірою відображає зовнішню динамічну форму діяння та індивідуальні ознаки, притаманні лише йому, і виступає у ролі постійної ознаки, що має місце завжди, в усіх випадках учинення будь-якого злочину.

Доречно зазначити, що Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) не розкриває змістового наповнення терміна *«спосіб учинення кримінального правопорушення»*, але при цьому використовує його тричі: 1) у п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України як елемент події кримінального правопорушення, яка є однією з обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні; 2) в абз. 2 п. 2 ч. 3 ст. 374 КПК України як елемент формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним, що зазначається в мотивувальній частині вироку у разі визнання особи винуватою; 3) у п. 1 ч. 1 ст. 505 КПК України як один з можливих елементів, що встановлюються під час досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру [1].

Варто зауважити, що спосіб учинення кримінального правопорушення є складною та міждисциплінарною категорією. Це зумовлено тим, що вказана категорія є предметом дослідження багатьох хоча й споріднених, але різних наук: кримінального права, кримінології, криміналістики, юридичної психології тощо.Аналізуючи певний спосіб учинення злочину, можна висунути версії, де і які сліди можуть бути залишені, а виявивши сліди злочину – можна припустити, яким способом його було вчинено. Відповідно, спосіб учинення кримінального правопорушення дає можливість не тільки сформувати уявлення про

механізм кримінальної протиправної діяльності, а й правильно кваліфікувати вчинене діяння, визначити обсяг і зміст обставин, які підлягають з'ясуванню та доказуванню в конкретному кримінальному провадженні, окреслити напрями розслідування, а також обрати методи й засоби техніко-криміналістичного й тактичного забезпечення досудового розслідування конкретного кримінального правопорушення [2].

У сфері службової діяльності способи вчинення злочинів тісно пов'язані з функціональними обов'язками їх суб'єктів – службових осіб. Ці злочини зазвичай не пов'язані з очевидними протиправними діями, а навпаки, мають інтелектуальний характер, часто здійснюються в межах формально законних процедур насамперед матеріально забезпеченими та наділеними владою особами. Зазначені правопорушення вчиняють не з причин матеріальної скрути чи недостатнього розуміння характеру скоєного або неосвіченості, а щоб ще більше збагатитися, зміцнити свої соціальні позиції та вплив у суспільстві.

Сучасні тенденції трансформації способів учинення злочинів у сфері службової діяльності характеризуються стрімкою цифровізацією, інтелектуалізацією та адаптацією до умов воєнного стану, а також професіоналізацією та підготовленістю до них суб'єктів цих злочинів. Так, службові особи все частіше відмовляються від прямих методів на користь складних схем, які важче відстежити правоохоронним органам.Злочини плануються заздалегідь, з урахуванням слабких місць у системі внутрішнього контролю відповідного органу, установи чи організації. Злочинці стають більш обізнаними в юридичних тонкощах та криміналістиці, що дозволяє їм приховувати сліди.

Однією з ключових тенденцій останніх років є інформатизація службової діяльності, яка переходить до глибокої цифровізації, створюючи нове середовище для кримінального впливу. Серед характерних способів учинення службових злочинів за наведеним критерієм виокремлюю такі: *використання електронних систем управління* (електронний документообіг, реєстри, бази даних), що відкриває можливість службового підроблення в цифровій формі шляхом маніпулювання даними, зміни доступів до інформаційних ресурсів, внесення неправдивих відомостей у цифрові бази даних (Дія, Prozorro, системи земельного кадастру) за допомогою викрадених або куплених електронних підписів (КЕП); *кіберкорупцію*, коли неправомірна вигода надається у вигляді криптовалют, цифрових активів чи токенів, що ускладнює відстеження грошових потоків; *використання штучного інтелекту та аналітичних систем* для прогнозування результатів тендерів, маніпуляцій під час закупівель та ухвалення рішень у публічному секторі; *со-*

ціальну інженерію у службових структурах, коли злочинці використовують психологічний вплив або фішингові технології для отримання паролів та службової інформації; *використання зашифрованих месенджерів* – обговорення протиправних дій у месенджерах із функцією автовидалення повідомлень (WhatsApp, Telegram, Signal тощо).

За різновидами схем приховування неправомірної вигоди у зв'язку із заміною готівки на криптовалюти, переказами на картки третіх осіб чи офшорні рахунки відбулися такі трансформації способів учинення злочинів у сфері службової діяльності:*використання «фірм-прокладок»* – оформлення неправомірної вигоди як оплати за фіктивні консультаційні, юридичні чи маркетингові послуги; *«відкати» через благодійні фонди* – перерахування коштів на підконтрольні благодійні або громадські організації під виглядом «добровільних пожертв»; *залучення посередників* – використання професійних «посередників» (адвокатів, нотаріусів), які допомагають легалізувати незаконно одержані кошти.

Способи вчинення службових злочинів стають дедалі віртуальнішими та замаскованими. Це вимагає від правоохоронних органів України, відповідно до нових стратегій, переходу до digital-розслідувань та активного використання аналізу великих даних (Big Data).

Під впливом умов воєнного стану, коли спрощені процедури закупівель або розподілу гуманітарної допомоги стали полем для протиправного збагачення, виокремлюю такі трансформовані способи вчинення службових злочинів: *зловживання під час залучення гуманітарної допомоги* –привласнення, розтрата або продаж гуманітарної допомоги та військового спорядження; *корупцію в оборонному секторі* – завищення цін при закупівлях, укладання договорів із пов'язаними особами, розкрадання коштів, виділених на оборону; *«продаж» дозволів на виїзд* – незаконне оформлення документів, що дозволяють військовозобов'язаним перетинати кордон (через систему «Шлях» тощо); *незаконне збагачення на гуманітарних питаннях* – одержання неправомірної вигоди за прискорення евакуації, надання житла внутрішньо переміщеним особам, швидке оформлення статусу інвалідності тощо.

Сучасні тенденції трансформації способів учинення службових злочинів демонструють перехід від класичних матеріальних форм до інформаційно-мережевих, які ґрунтуються на цифрових технологіях, децентралізованих фінансових інструментах і неформальних управлінських зв'язках. Основною характеристикою цих процесів є ускладнення структури злочинної діяльності та зростання латентності. Для ефективного реагування держава має забезпечити гармонізацію криміналь-

ного законодавства з реаліями цифрової економіки, запровадити сучасні криміналістичні технології та формувати культуру нетерпимості до зловживань у публічній сфері.

Таким чином, знання про способи учинення злочинів у сфері службової діяльності дозволяють виокремити специфіку їхньої криміналістичної характеристики, яка є першим обов'язковим елементом методики розслідування. Вивчення їхньої сутності та проведення класифікації з урахуванням реалій сьогодення має суттєве як теоретичне, так і практичне значення, оскільки може враховуватися під час організації та здійснення розслідування конкретного злочину окресленої категорії.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Офіційний вебсайт Верховної Ради України.*URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text

2. Гаврилюк І.Д. Типові способи вчинення корупційних злочинів, поєднаних з отриманням неправомірної вигоди. *Вісник Кримінологічної асоціації України.* 2025. № 34 (1). С. 768-779. DOI: https://doi.org/10.32631/vca.2025.1.62

Андрійко О.Ф.
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України

Реформування державного управління в умовах європейської інтеграції

В умовах демократичної трансформації українського суспільства важливим завданням є вирішення проблеми взаємозв'язку демократії та державного управління, поєднання ринкових і демократичних механізмів в державному управлінні, яке має будуватися на ефективності та компетентності і професіоналізмі управлінського апарату. Тому подальше реформування державного управління потребує створення нових демократичних інститутів.

В сучасних умовах має місце переосмислення і трансформація базових наукових категорій, до яких відноситься і категорія державного управління. Поряд із вживанням терміну «державне управління» все ширше в літературі почали застосовуватися терміни «публічне адміністрування», «публічна адміністрація», «публічне врядування», «нове державне управління».

12 січня 2015 року Указом Президента України № 5/2015 була схвалена Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020». У Стратегії визначалась мета, вектори руху, дорожня карта, першочергові пріоритети

та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України, а також започатковувалося проведення та реалізація 62 реформ і програм розвитку держави. Серед них важливе місце було відведено реформі державного управління.

У розвиток Стратегії «Україна – 2020» розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 року № 474-р була схвалена Стратегія реформування державного управління України на 2016–2020 роки. Метою її було визначено вдосконалення системи державного управління і підвищення рівня конкурентоспроможності країни. В тексті Стратегії зазначалося, що дієва система державного управління є однією з основних чинників конкурентоспроможності країни, а також однією із основних передумов демократичного врядування, що ґрунтується на принципах верховенства права. Основними напрямами реформування державного управління були визначені:

– формування і координація державної політики (стратегічне планування державної політики, якість нормативно-правової бази та державної політики в цілому, включаючи вимоги щодо формування політики на основі ґрунтовного аналізу та участі громадськості);

– модернізація державної служби та управління людськими ресурсами;

– забезпечення підзвітності органів державного управління (прозорості роботи, вільний доступ до публічної інформації, організація систем и органів державного управління з чітким визначенням підзвітності можливості судового перегляду рішень);

– надання адміністративних послуг (стандарти надання та гарантії щодо адміністративних процедур, якість адміністративних послуг, електронне урядування);

– управління державними фінансами (адміністрування податків, підготовка державного бюджету, виконання державного бюджету, система державних закупівель, внутрішній аудит, облік та звітність, зовнішній аудит).

До змістовного наповнення Стратегії реформування державного управління крім органів виконавчої влади були залучені експерти Програми ЄС – ОЕСР Сігма та пропозиції від громадськості, а сам проект Стратегії був доступний для широкого обговорення на Урядовому порталі.

Розпочаті реформи, плани змін і проекти їх реалізації зіткнулися з новими реаліями, що відбулися в державі. Продовження реформаторських починань отримало нове бачення та виконання, а отже і необхід-

ність їх узгодження та обґрунтування. Центр прийняття рішень по проведенню реформ у сфері організації та діяльності виконавчої влади змістився.

Указ Президента України № 837/2019 «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» містив покрокові заходи Кабінету Міністрів України з проведення реформ в різних сферах, зокрема, економічній, фінансовій та енергетичній; у сфері регіонального розвитку та містобудування; у сферах правової політики, забезпечення прав і свобод людини і громадянина; у сфері цифрової трансформації; у сфері охорони здоров'я; у сфері освіти і науки; у сфері культури, молоді, спорту та інформаційної політики.

Розпорядження Кабінету Міністрів України № 831-р від 21 липня 2021 року було схвалено Стратегія реформування державного управління на 2022–2025 років. Метою Стратегії було визначено побудову в Україні спроможності сервісної та цифрової держави, яка забезпечує захист інтересів громадян на основі європейських цінностей та досвіду. Результатами проведення реформи державного управління було визначено: забезпечення надання послуг високої якості та формування зручної адміністративної процедури для громадян і бізнесу; формування системи професійної та політичної нейтральної публічної служби, орієнтованої на захист інтересів громадян; розбудова ефективних і підзвітних громадянам нейтральних інституцій, які формують державну політику та успішно її реалізують для сталого розвитку країни.

Важливість зазначених у Стратегії результатів реформи державного управління не викликає сумнівів. Професійна публічна служба та розбудова державних інституцій є важливими складовими державного управління, які потребують вирішення в умовах формування нових, демократичних засад державного управління. Потребують завершення (продовження) реформи, розпочаті в минулі роки з їх переосмисленням, зважаючи на виклики, що постають перед країною, та новими баченнями їх результатів. Водночас слід зазначити, що надання адміністративних послуг та унормування адміністративних процедур лише дотично можна віднести до категорії «управлінська діяльність», а тим більше визначати їх першочерговість у результатах проведення реформи державного управління.

Отже, реформа державного управління, його удосконалення це перманентний процес, який відбувається у відповідь на виклики, що постають перед державою, і потребує постійної уваги суспільства.

Барановська В.М.
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського, трудового та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. Князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Медіація як правовий інструмент вирішення спорів у військовий час

Незважаючи на активне впровадження медіації у правові системи різних держав та формування міжнародних нормативних інструментів, цей інститут залишається нерівномірно розвиненим як у нормативному, так і в інституційному вимірах. Особливої актуальності набуває питання забезпечення виконуваності медіаційних угод у транскордонних правовідносинах, що довгий час залишалося однією з ключових перешкод для широкого застосування медіації у міжнародному комерційному обігу.

Водночас існує низка системних проблем, пов'язаних із фрагментарністю правового регулювання, відсутністю уніфікованих підходів до конфіденційності та процесуального привілею, а також різним рівнем розвитку інституційної інфраструктури у різних юрисдикціях. Незважаючи на прийняття Сінгапурської конвенції, яка створила передумови для формування міжнародного механізму виконання медіаційних угод, практична ефективність цього інструменту ще не досягла рівня, співставного з арбітражем. Додаткові виклики зумовлені відсутністю єдиних професійних стандартів, неоднорідністю підходів до ролі адвокатів у медіаційному процесі та необхідністю адаптації процедур до сучасних економічних і технологічних умов.

У цьому контексті постає необхідність комплексного дослідження міжнародної комерційної медіації як багаторівневого правового та інституційного явища, з урахуванням її нормативної еволюції, порівняльної практики застосування, процедурних моделей і механізмів забезпечення виконуваності результатів. Особливого значення набуває визначення напрямів подальшого розвитку цього інституту, а також оцінка можливостей його ефективної імплементації в національні правові системи, зокрема в Україні.

Стан наукового опрацювання проблематики міжнародної комерційної медіації свідчить про зростання інтересу до цього інституту як з боку теоретичних досліджень, так і з боку практико-орієнтованих публікацій, що аналізують його прикладні аспекти. У сучасній науковій

літературі значна увага приділяється процедурним моделям медіації, їх ефективності та можливостям інтеграції з іншими механізмами альтернативного вирішення спорів.

Зокрема, у дослідженні BarilM. та DickeyD. розглядається гібридна модель Med-Arb як інструмент поєднання переваг медіації та арбітражу, з акцентом на її потенціалі забезпечення виконуваності результату та одночасно збереження гнучкості процедури. BrownC. у роботі досліджує фасилітативну модель медіації як класичний підхід, підкреслюючи її орієнтацію на комунікацію сторін і самостійне вироблення ними рішення без втручання медіатора у зміст спору. У свою чергу, ZumetaZ. у праці пропонує систематизацію основних стилів медіації - фасилітативного, оціночного та трансформаційного, аналізуючи їх відмінності за ступенем втручання медіатора та характером впливу на результат процедури

Разом з тим, попри наявність значної кількості досліджень, більшість із них зосереджена на окремих аспектах медіації і не завжди охоплює її як комплексне багаторівневе явище, що поєднує нормативні, інституційні та практичні елементи. Цезумовлюєнеобхідністьподальшихдосліджень, спрямованихнасистемнийаналізміжнародноїкомерційноїмедіаціївконтекстіїїсучасногорозвиткутаінтеграціїуглобальнусистемувирішенняспорів.

Проблематика виконання медіаційних угод є центральною для сучасного розвитку цього інституту. На відміну від арбітражних рішень, які мають усталений міжнародний режим визнання та виконання, медіаційні угоди тривалий час залежали від національних механізмів їх реалізації. Сучасна правова конструкція передбачає декілька альтернативних способів: виконання угоди як цивільно-правового договору, її судове затвердження, трансформацію у погоджене арбітражне рішення або застосування міжнародно-договірного механізму, встановленого Сінгапурською конвенцією про медіацію.

Водночас ефективність цих механізмів залишається неоднорідною, що обумовлює збереження правової невизначеності у транскордонних спорах і підвищує значення правильного процесуального дизайну медіації.

Питання конфіденційності та процесуального привілею становлять окрему складну сферу регулювання, яка не має універсального вирішення. У багатьох юрисдикціях конфіденційність забезпечується як законодавчими нормами, так і договірними зобов’язаннями сторін, тоді як у правових системах загального права вона часто ґрунтується на принципі «without prejudice», що обмежує використання інформації,

отриманої під час переговорів, як доказу у подальшому провадженні. У праві Сполучених Штатів питання конфіденційності переговорів, включаючи медіацію, частково регулюється Правилом 408 FederalRulesofEvidence [10], який обмежує допустимість використання заяв та пропозицій, зроблених у процесі врегулювання спору, як доказів для підтвердження або заперечення обґрунтованості вимог. Водночас це правило не встановлює повноцінного процесуального привілею медіації, оскільки допускає використання такої інформації для інших цілей, що зумовлює фрагментарний характер захисту конфіденційності у порівнянні з окремими спеціалізованими моделями.

Разом з тим, відсутність уніфікованого підходу до привілею означає, що рівень захисту інформації може істотно відрізнятися залежно від юрисдикції, що створює додаткові ризики для сторін у міжнародних спорах.

Суттєвих змін зазнає і роль адвокатів у медіаційному процесі. Вони дедалі більше виступають не лише як представники інтересів сторін, але й як архітектори врегулювання спору, відповідальні за стратегічне планування процесу, оцінку альтернативних сценаріїв (BATNA/WATNA), підготовку позиційних матеріалів і розробку структури угоди. Така трансформація відображає загальну тенденцію до переходу від конфронтаційної моделі вирішення спорів до моделі їх управління, орієнтованої на досягнення економічно ефективного результату.

У цьому контексті особливого значення набувають професійні стандарти, які забезпечують якість медіаційних послуг. Міжнародні організації, такі як International Mediation Institute, розробляють критерії сертифікації, етичні кодекси та стандарти підготовки медіаторів, спрямовані на підвищення довіри до цього інституту [9].

Водночас національні системи підготовки залишаються різними, що впливає на рівень професіоналізації та однорідності практики медіації у різних юрисдикціях.

Не менш важливим є економічний аспект медіації. У сфері міжнародних комерційних спорів вона, як правило, фінансується сторонами, які сплачують адміністративні витрати та винагороду медіатора. Така модель створює прямий стимул до ефективного використання процедури, оскільки витрати безпосередньо пов’язані з її тривалістю та складністю. Водночас численні емпіричні дослідження підтверджують, що медіація дозволяє істотно зменшити загальні витрати, включаючи витрати часу, управлінських ресурсів та репутаційні ризики, що робить її економічно привабливою альтернативою традиційним формам вирішення спорів.

У сукупності наведені елементи свідчать про те, що міжнародна комерційна медіація поступово трансформується у комплексний процесуальний механізм, у якому взаємодіють різні моделі проведення, інструменти забезпечення виконання, режими конфіденційності, професійні стандарти та економічні чинники. Саме ця інтегрованість визначає її зростаючу роль у системі міжнародного комерційного правосуддя та обумовлює подальший розвиток цього інституту.

Міжнародна комерційна медіація на сучасному етапі трансформувалася з допоміжного інструменту альтернативного врегулювання спорів у самостійний та інтегрований елемент глобальної системи правосуддя. Її розвиток від процедурної моделі, орієнтованої на добровільне досягнення компромісу, до результатоорієнтованого механізму, здатного забезпечувати юридично значимі та потенційно міжнародно виконувані угоди, відображає загальну тенденцію підвищення ефективності позасудових способів вирішення спорів. Водночас нормативна база медіації, що поєднує модельні акти, міжнародно-договірні інструменти та національні правові механізми, залишається нерівномірно розвиненою, а рівень її уніфікації поки що поступається арбітражу.

Порівняльно-правовий аналіз свідчить, що ефективність медіації визначається не лише нормативним закріпленням, а передусім рівнем інституційного розвитку, процесуальної інтеграції та практичної реалізації відповідних механізмів. Гнучкість медіації, що проявляється у поєднанні фасилітативної, оціночної та трансформаційної моделей, а також у розвитку гібридних процедур, забезпечує її адаптивність до різних категорій спорів і сприяє підвищенню виконуваності досягнутих угод. Водночас відсутність уніфікованих підходів до конфіденційності та процесуального привілею, а також нерівномірність розвитку професійних стандартів створюють додаткові ризики у транскордонних правовідносинах.

Список використаних джерел:

1. BarilM., DickeyD. MED-ARB: The Best of Both Worlds or Just A Limited ADR Option? mediate.com. 2009. 10p. URL: https://www2.mediate.com/pdf/V2%20MED-ARB%20The%20Best%20of%20Both%20Worlds%20or%20Just%20a%20Limited%20ADR%20Option.pdf (дата звернення: 26.04.2026)

2. BrownC. Facilitative Mediation: The Classic Approach Retains its Appeal. mediate.com. 2002. URL: https://mediate.com/facilitative-mediation-the-classic-approach-retains-its-appeal/ (дата звернення: 26.04.2026)

3. Civil Procedure Rules. Justice UK. URL: https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules (дата звернення: 24.04.2026)

4. Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters. URL: https://eur-

lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008L0052 (дата звернення: 23.04.2026)

5. Lit-Med-Lit. Singapore International Mediation Centre. URL: https://simc.com.sg/lit-med-lit (дата звернення: 26.04.2026)

6. Mediation Act 2017. Singapore Statutes Online. 2021. URL: https://sso.agc.gov.sg/Act/MA2017 (дата звернення: 23.04.2026)

7. MediationServices. American Arbitration Association. URL: https://www.adr.org/mediation/ (дата звернення: 25.04.2026)

8. Mediation. International Chamber of Commerce. URL: https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/adr/mediation/ (дата звернення: 25.04.2026)

9. Model Mediation Rules and Clauses. International Mediation Institute. URL: https://imimediation.org/resources/rules-and-clauses/ (дата звернення: 27.04.2026)

10. Rule 408. Compromise Offers and Negotiations. CornellLawSchool. URL: https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_408 (дата звернення: 27.04.2026)

11. SIAC-SIMC Arb-Med-Arb Model Clause ("Arb-Med-Arb Clause"). Singapore International Arbitration Centre. 2024. URL: https://siac.org.sg/siac-simc-arb-med-arb-model-clause (дата звернення: 26.04.2026)

12. Status: United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation. United Nations. URL: https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements/status (дата звернення: 23.04.2026)

13. Technical Notes on Online Dispute Resolution. 2016. URL: https://uncitral.un.org/en/texts/onlinedispute/explanatorytexts/technical_notes (дата звернення: 23.04.2026)

14. The Eleventh CEDR Mediation Audit. 2025. 32 p. URL: https://www.cedr.com/hubfs/CEDR%20Mediation%20Audit%202025.pdf?hsLang=en (дата звернення: 26.04.2026)

15. UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation with Guide to Enactment and Use. 2002. 65 p. URL: https://uncitral.un.org/sites/default/files/media-documents/uncitral/en/03-90953_ebook.pdf(дата звернення: 23.04.2026)

16. Uniform Mediation Act. mediate.com. 2001. URL: https://mediate.com/uniform-mediation-act/ (дата звернення: 24.04.2026)

17. United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation. 2019. 20 p. URL: https://uncitral.un.org/sites/default/files/media-documents/EN/Texts/UNCITRAL/Arbitration/mediation_convention_v1900316_eng.pdf (дата звернення: 23.04.2026)

18. WIPO Caseload Summary. WIPO. URL: https://www.wipo.int/amc/en/center/caseload.html (дата звернення: 25.04.2026)

19. ZumetaZ. Styles of Mediation: Facilitative, Evaluative, and Transformative Mediation. mediate.com. 2018. URL: https://mediate.com/styles-of-mediation-facilitative-evaluative-and-transformative-mediation/ (дата звернення: 26.04.2026)

20. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про виконання іноземних арбітражних рішень 1958 року. 8 с. URL: https://icac.org.ua/wp-content/uploads/Text-of-UN-Convention_New-York-1958-4.pdf (дата звернення: 24.04.2026)

21. Про медіацію: Закон України від16.11.2021 № 1875-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text (дата звернення: 23.04.2026)

Беззубов Д. О.
доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії наук вищої освіти України,
провідний науковий співробітник Інституту держави і права
імені В. М. Корецького Національної академія наук України

Адміністративно-правовий аспект забезпечення ефективності юридичної безпеки

Комплексний характер проблеми юридичної безпеки суб'єктів українського права припускає багатоплановість поставлених питань, необхідність звернення до літератури, яка освітлює різні аспекти теми в рамках соціології, філософії і історії права, конституційного, адміністративного права, кримінального, цивільного процесу та інших галузей права.

Юридична безпека у сучасному правознавстві лише поступово набуває рис цілісної категорії, спроможної відігравати роль орієнтиру для державної політики та публічного управління. Тривалий час вона залишалася в тіні таких усталених понять, як правопорядок, законність, правова стабільність, що унеможливлювало її повноцінне розкриття як самостійного явища публічного права. Водночас дедалі очевиднішим стає те, що в умовах наростання внутрішніх і зовнішніх загроз, гібридних форм деструктивного впливу на правову систему держави, потребує особливої уваги саме категорія юридичної безпеки як синтетичний публічно-правовий інструмент забезпечення цілісності правового середовища.

Юридична безпека – це гарантований адміністративно-правовими механізмами стан правової визначеності, захищеності та стабільності функціонування публічної влади, в межах якого забезпечується реалізація суб'єктивних прав, недопущення зловживань владою, ефективність правозастосування та відповідальність органів виконавчої влади перед законом і суспільством.

У контексті публічного права юридична безпека охоплює такі змістовні елементи: стійкість і передбачуваність правового регулювання (нормативна визначеність, стабільність законодавства); ефективність механізмів захисту права (доступ до правосуддя, адміністративний захист, превенція порушень); недопущення зловживань владою (гарантії протидії свавіллю, наявність механізмів оскарження, відкритість публічного управління); системність і послідовність правозастосування (рівність перед законом, єдність практики); захищеність від правових

ризиків (у т.ч. у сфері нормотворення, адміністративної дискреції, цифровізації публічних послуг).

На відміну від традиційного розуміння безпеки у силовому або кримінально-правовому сенсі, юридична безпека в межах публічного права передбачає не стільки захист від зовнішньої загрози, скільки створення гарантованого простору реалізації прав, законних інтересів і публічної компетенції. Це передбачає не лише наявність інститутів, а й належну якість правових норм, прозорість процедур і відповідальність суб'єктів публічного управління.

Як наголошував В.Б Авер'янов « Завдання адміністративного права – не лише регулювати публічну діяльність, а й обмежувати її в ім'я права, забезпечуючи безпеку від свавілля. У цьому сенсі безпека – не стільки охорона, скільки правова обґрунтованість державної дії» [1]

Доктринально юридична безпека є містком між правовою і державною безпекою, оскільки обумовлює внутрішню легітимність функціонування держави та її публічних інституцій. У цьому зв'язку вона повинна розглядатися як структурний компонент національної безпеки, закріплений на рівні стратегічних документів, з відповідними показниками, індикаторами й процедурою оцінювання.

Отже, юридична безпека в системі публічного права – це не лише об'єкт державного захисту, а й цілісний правовий режим, який забезпечує правову сталість, формує довіру до публічної влади та виступає базою для реалізації фундаментальних прав і свобод людини. Така позиція відкриває шлях до її адміністративно-правової конкретизації – у вигляді механізмів, інструментів і процедур, які й стануть предметом подальшого аналізу.

«Юридична безпека – це не просто елемент національної безпеки, а критерій якості публічної влади, рівня її передбачуваності, здатності дотримуватись правових процедур і гарантувати виконання власних рішень» [2]

Історично склалися два основні підходи до забезпечення безпеки держави: охоронний і конкурентний.

Сутність першого підходу пов'язана з усвідомленням безпеки як сукупності заходів виключно обмежувального характеру, що призводить до такого розуміння ролі держави, яка фактично ототожнює його силу з правом на свавілля (формула: «сила (влада) – джерело права»). Формується соціальне середовище, що характеризується високою вірогідністю використання примусових форм вирішення конфліктів. Виявляється відсутність (або крайня нерозвиненість) політичних, правових,

етичних, економічних, соціальних обмежень свавілля з боку держави. На передній план висуваються силові характеристики безпеки.

Оскільки при охоронному підході закони приймаються з однією метою – підвести правові підстави під суб'єктивне бачення і дії влади, то саме держава та її структури виявляються головними дієвими чинниками при визначенні цілей і засобів безпеки країни.

Інтереси безпечного розвитку вимагають не відмови від примусу, а розробки більш цивілізованих способів його застосування, розширення арсеналу таких засобів і методів, підвищення ефективності шляхом більшої вибірковості, прицільності дії, витіснення примітивних і жорстоких форм насильства.

Якщо в найближчій перспективі життя неможливе без примусу, держава має раціонально й ефективно впливати на перебіг подій у бік його гуманізації. Тоді державний суверенітет усвідомлюватиметься як інститут соціальної відповідальності, обмежений у своїх домаганнях, а безпека соціальної системи, у тому числі й держави, почне сприйматися не як сукупність охоронних заходів влади, а як стан життєздатності країни (нації), стратегія, спрямована насамперед на забезпечення життєво важливих національних інтересів (а не тільки їх державний захист). У цьому полягає суть конкурентної концепції безпеки (формула: «право – джерело сили (влади)»). Її основними аспектами виступають такі:

психологічний – у суспільній свідомості домінує уявлення про те, що тільки волевиявлення громадян і закони (юридичні норми), які регламентують механізми і процедури формування й функціонування державних інститутів, їх прозорість дають право на владу, реалізацію сукупного інтересу в межах держави;

політичний – джерелом влади виступає народ, який має право здійснювати державну владу безпосередньо (референдуми) або доручати реалізацію своєї влади органам центральної влади і місцевого самоврядування;

правовий – функція права полягає в закріпленні в законах життєво важливих інтересів країни і взаємну відповідальність особи, суспільства і держави по забезпеченню безпеки, а також юридичному обґрунтуванні балансу їх інтересів у сфері безпеки, характеру, рівню і ступеня ймовірності загроз цим інтересам;

соціальний – підпорядкування інтересам суспільства державних інститутів, високий ступінь зацікавленості громадян у забезпеченні безпеки країни, їх соціальна активність; оптимальний рівень згоди по базових цінностях суспільства, одночасно пов'язаний з наявністю меха-

нізмів альтернативності та конкуренції поглядів (концепцій, парадигм і т. п.) на шляхи, темпи, терміни реалізації соціальних проблем і процедур їх узгодження на рівні певних соціальних груп, еліт, держави, суспільства.

Держава, що функціонує в подібних концептуальних рамках, створює умови (насамперед, політико-институціонального характеру) для прогресу країни, а суспільство зі свого боку має в своєму розпорядженні орієнтири, стимули і ресурси для розвитку в цьому напрямі. Парадигма безпеки концентрується навколо принципів прозорості суспільства, його плюралізму і конкурентності, демократичних методів розв'язання соціальних проблем (переговорний процес, погоджувальні процедури, економічні важелі тощо), захисту прав і свобод громадян.

Проблеми ефективності та якості інституційного забезпечення юридичної безпеки держави є ключовими з позицій адміністративного забезпечення юридичної безпеки держави.

Ефективність забезпечення юридичної безпеки держави залежить разом з іншими чинниками від формування оптимальної правової системи суспільства, створення «чинних» нормативних актів, тобто нормативних актів, що досягають цілей правового регулювання, встановлення режиму безумовного виконання законів і підтримки правопорядку в країні. Законність як соціальну цінність необхідно охороняти, забезпечуючи дотримання, наприклад, таких умов, як повнота конституційного законодавчого врегулювання суспільних відносин, стабільність основних правових норм та інститутів, дієвість правових гарантій, відповідальність за порушення вимог закону.

Список використаних джерел:

1. Авер'янов В. Б. Зміна домінант у доктринальному тлумаченні предмета адміністративного права // Правова держава. – 2005. – Вип. 16. – С. 321.

2 .Плахотнюк Н. М. Адміністративне право і управлінська стабільність: виклики сучасності // Юридична Україна. – 2022. – № 10. – С. 51.

3. Цвєтков В. В. Публічне управління в умовах викликів правовій системі: теоретико-правовий аналіз // Держава і право. – 1999. – № 54. – С. 139.

Білий Д.В.,
Здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Веклич В.О.
Доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри теорії держави і
права та конституційного права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Розвиток правових норм щодо забезпечення академічної доброчесності за умови використання штучного інтелекту

Вільний доступ до великих мовних моделей, таких як ChatGPT, різко зламав звичні підходи до перевірки студентських робіт. Як саме викладачу відрізнити, де студент думав сам, а де просто скопіював чуже творіння і забрав готову красиву відповідь, – оцінка «зараховано» у деяких випадках є проблемним питанням. Звичайні антиплагіатні програми тут часто безсилі. Нейромережа щоразу видає кардинально новий, унікальний набір слів. Через це виникла гостра потреба якось врегулювати цю ситуацію на правовому рівні, щоб відновити справедливість.

Якщо дивитися на проблему глобально, то головним документом сьогодні можна вважати рекомендації ЮНЕСКО, які вийшли наприкінці 2023 року[1]. Що важливо зрозуміти: там ніхто не каже, що штучний інтелект (далі –ШІ) треба «заборонити» чи сховати. Основний акцент вони роблять на тому, що спрямовуючий вплив завжди має залишатися за людиною. Сучасна нейромережа – це такий собі просунутий «калькулятор для текстів». Він справді може допомогти знайти ідею, створити структуру, але не повинен заміняти мозок самого студента чи дослідника.

У нас, в Україні, також почалися масштабні зрушення у цьому напрямку. Юристи та освітяни зараз напрацьовують зміни до профільних законів. Вони хочуть визнати приховане використання ШІ окремим і дуже специфічним порушенням (поряд з класичним плагіатом). Логіка тут досить проста, – ніхто не забороняє тобі інформацію чи виправляти помилки за допомогою нейромереж. Але якщо ти натиснув кнопку «згенерувати», а потім здав цей масив тексту викладачу як свою власну курсову – це прямий обман. Треба обов’язково вказувати, що певна частина твоєї роботи була створена штучним інтелектом.

Ще одна неочевидна, проте дуже цікава деталь криється в авторському праві. Закон України «Про авторське право і суміжні права» говорить досить чітко: щоб бути повноцінним автором твору, треба вкласти в нього творчу працю [3]. Машина ж людиною не є. Це всього лише алгоритм. Звідси логічно випливає дуже цікавий юридичний нюанс: студент фізично й легально не може володіти авторськими правами на те, що йому видав у чаті ChatGPT. А якщо текст від початку не твій, то і видавати його за свій не можна. Це дає університетам легальні підстави карати здобувачів освіти за подібні речі.

Нещодавно Міністерство освіти України також випустило власні рекомендації щодо цього[3]. Цікаво, що вони не стали надавати якусь єдину жорстку інструкцію для всіх «згори», але надали вищим навчальним закладам можливість сказали самим розбиратися з цією проблемою і писати власні статути чи правила. Хоча разом з тим слід взяти до уваги імперативні норми, які були закріпленими у Законі України «Про академічну доброчесність», який вже було офіційно прийнято.

Зрештою, ми бачимо, як красиві філософські роздуми про те, «добре чи погано використовувати ШІ», швидко перетворюються на реальні жорсткі юридичні вимоги. Разом з тим звичні заборони не працюють і за поточних умов просто слід вчити людей розрізняти, де закінчується звичний пошук матеріалу і де починається звичайне списування у розумної машини з супровідною деградацією самої людини.

Список використаних джерел

1. UNESCO Guidance for Generative AI in Education and Research. 2023. Paris: UNESCO. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693

2. Інструктивно-методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо впровадження та використання технологій штучного інтелекту в освітньому процесі у закладах загальної середньої освіти. 2024.URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/05/21/Instruktyvno.metodychni.rekomendatsiyi.shchodo.SHI.v.ZZSO-22.05.2024.pdf?__cf_chl_tk=_RT4vZkH_Uf4EfhSrmZARBnvM_8BW4ofRlOXKK1cLdM-1779708926-1.0.1.1-X9Yq35D_XkOhErUzlit7pldkY_x_lILj..wq3lCuj68

3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20

4. Закон України «Про академічну доброчесність»: Закон України від 18.12.2025 № 4742-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20#Text

Близнюк І.В.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки ім. князя Володими
ра Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Заросило В.О.
Доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри правоохоронної та
антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Окремі питання відмінності адміністративного провадження від адміністративної процедури

В системі адміністративних проваджень як вже згадувалося виділяються два типи, які певною мірою відрізняються. Це адміністративні провадження та адміністративні процедури, які окремі дослідники визначають як адміністративні послуги, проте таке визначення потребує додаткових досліджень.

Разом з тим існує точка зору, що зазначений поділ визначити неможливо тобто використовуючи термін адміністративні провадження то ми можемо говорити, що всі дії, які здійснюються за допомогою адміністративного права є адміністративними провадженнями. Проте такий підхід не вважається правильним, адже на сьогодні виокремлюють адміністративні провадження та адміністративні процедури.

Відмінність адміністративних проваджень від адміністративних процедур полягає в таких аспектах:

- адміністративні провадження здійснюються відповідно до норм Кодексу України про адміністративні правопорушення та ряду інших норм, які передбачені не тільки в діяльності державних органів але і в діяльності різноманітних приватних підприємств, установ та організацій;
- адміністративні провадження в переважній більшості повинні здійснюватися з дотриманням норм, встановлених як у Кодексі України про адміністративні правопорушення так і інших нормативних актах;
- результатом адміністративних проваджень в переважній більшості є стягнення або примусові дії, які спрямовані на відновлення порушеного права;

- суб’єктами адміністративних проваджень є невизначене коло державних та приватних підприємств, установ та організацій;
- в переважній більшості результатом адміністративних проваджень є прийняття відповідного акту, який має відповідну форму, але вони відрізняються, адже вони приймаються в різноманітних випадках і охоплюють різноманітні правові норми;
- існують певні правила щодо фіксації адміністративних проваджень і в переважній більшості це фіксація якихось нових правовідносин;

Таким чином можна певною мірою визначити адміністративне провадження як нормативно врегульований порядок здійснення окремих процесуальних дій, який здійснюється компетентним суб’єктом з дотриманням відповідних нормативних приписів у межах конкретної адміністративної справи.

Окремі дослідники визначають три поняття в адміністративному процесі:

Це власне сам адміністративний процес, адміністративне провадження та адміністративна процедура.

Основною ознакою процесуальної форми вважається наявність певних стадій або етапів. Наприклад, працівниками Національної поліції України виявляється адміністративне правопорушення. Етапи зазначеної діяльності можна сформулювати наступним чином:

- виявлення дій суб’єкта, який порушує встановлені правила, що визначені в нормативних актах;
- фіксація зазначеного діяння шляхом складання протоколу;
- розгляд протоколу відповідним правомочним суб’єктом і винесення рішення;
- виконання рішення компетентного суб’єкта [2].

Разом з тим ми можемо говорити про ряд інших додаткових етапів, які визначають сутність адміністративного процесу. До додаткових етапів можна віднести:

- затримання суб’єкта, який вчинив адміністративне правопорушення;
- доставлення зазначеного суб’єкта до приміщення Національної поліції України чи суду з метою винесення рішення;
- оскарження винесеного рішення чи дій працівників Національної поліції України та т. ін.

Адміністративний процес та адміністративне провадження певною мірою можемо розрізняти за суб’єктом. Наприклад, розгляд справи адміністративним судом вважається адміністративним процесом. Розгляд

справи органами публічної адміністрації – адміністративним провадженням. Проте зазначене твердження вимагає додаткового дослідження.

Щодо адміністративної процедури то вона в першу чергу відрізняється тим, що її система розроблена нормативними актами і вона не може змінюватися. Певною мірою адміністративна процедура також включає етапи, але вони чітко визначені і не можуть змінюватися. У окремих випадках адміністративна процедура може носити назву адміністративних послуг, які здійснюються органами державної влади чи місцевого самоврядування для громадян [3] .

Наприклад, по досягненні 14 річного віку всі громадяни повинні отримувати паспорт. Зазначена діяльність Державної міграційної служби передбачає виконання цілого ряду умов. До них можна віднести наступні:

- збирання відповідних документів (свідоцтво про народження, довідка з місця проживання, паспорти батьків, ідентифікаційний код)
- звернення до відповідного органу Державної міграційної служби та проходження процедури фотографування і оформлення самого документа.

Зазначена процедура є однотипною і виконується по відношенню до всіх громадян України а порушення зазначеної процедури може тягнути відповідні юридичні наслідки.

Список використаних джерел

1. Курс адміністративного права України : підручник / В. К. Колпаков, 0. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сущенко [та ін.]. - 2-ге вид., перероб. і допов. - К.: Юрінком Інтер, 2013. - 872 с.

2. Сущенко Д.В. Адміністративні процедури в Україні та країнах Європи: порівняльно-правовий аспект :дис кан. юрид. наук. : 12.00.07. Запоріжжя, 2018. 211 с.

3. Криворучко І Сутність та особливості адміністративної процедури в публічному управлінні Вісник Київського національного університет імені Тараса Шевченка Державне управління 2 (18) 2023.

Бондаренко М.І.
Здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально - наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ "ВНЗ" МАУП"

Практичне застосування штучного інтелекту у правозастосовчій сфері

Штучний інтелект у правозастосовчій сфері вже перестав бути абстрактною ідеєю з майбутнього - він поступово стає інструментом щоденної роботи, який змінює підходи до аналізу, прийняття рішень і навіть до самого розуміння справедливості.

Його практичне застосування проявляється насамперед в здатності працювати з великими масивами даних: судові рішення, нормативні акти, матеріали кримінальних проваджень, відкриті реєстри - усе це може бути проаналізовано значно швидше і глибше, ніж це здатна зробити людина за обмежений час.

Наприклад, системи на основі машинного навчання можуть допомагати юристам і слідчим знаходити релевантні прецеденти або закономірності у вироках, що дає змогу будувати більш обґрунтовану правову позицію.

У діяльності правоохоронних органів штучний інтелект використовується для прогнозування ризиків і виявлення підозрілих моделей поведінки. Це може стосуватися як фінансових злочинів - наприклад, аналізу транзакцій для виявлення відмивання коштів, так і загальної кримінальної аналітики, де алгоритми визначають «гарячі точки» підвищеної злочинності. Такі підходи дозволяють ефективніше розподіляти ресурси поліції, хоча водночас викликають дискусії щодо можливого упередження алгоритмів і ризику дискримінації.

Окремий напрям це автоматизація рутинних юридичних процесів.

Штучний інтелект може формувати типові процесуальні документи, перевіряти контракти на наявність ризиків, здійснювати первинний правовий аналіз звернень громадян. Це зменшує навантаження на юристів і дозволяє їм зосередитися на складніших аспектах справ. У судовій системі такі технології застосовуються для сортування справ, аналізу строків розгляду та навіть прогнозування ймовірного результату спору на основі попередньої практики.

Водночас штучний інтелект відкриває нові можливості у сфері цифрової криміналістики. Сучасні алгоритми здатні розпізнавати обличчя, аналізувати відео, ідентифікувати голоси або знаходити цифрові сліди в масивах даних.

Це особливо актуально в умовах гібридних загроз і кіберзлочинності, з якими стикається Україна.

Наприклад, аналіз соціальних мереж або месенджерів може допомагати виявляти координацію протиправних дій чи інформаційних операцій.

Проте поряд із перевагами існують і серйозні виклики. Одним із ключових є питання відповідальності: якщо рішення, що впливає на долю людини, прийняте за участю алгоритму, то хто несе відповідальність за помилку?

Не менш важливою є проблема прозорості - багато моделей штучного інтелекту працюють як «чорна скринька», і пояснити логіку їхніх висновків буває складно.

Для правозастосування, де принцип обґрунтованості рішень є фундаментальним, це критично.

Також значчним недоліком є те, що через обширні, масові штучні інтелекти може, теоретично, може витікати конфіденційна інформація, та витягуватися заінтересованими особами на просторі інтернету в корисливих та негативних цілях щодо її використання.

Тож задля вирішення даної проблеми у вигляді ризиків, можна практикувати розробку власних ШІ, підконтрольних та закритих системами безпеки.

В українському контексті впровадження штучного інтелекту пов’язане ще й із потребою адаптації законодавства та підвищення цифрової грамотності працівників правової сфери. Водночас потенціал таких технологій особливо великий у реформуванні судової системи, боротьбі з корупцією та підвищенні доступу громадян до правосуддя. Наприклад, інтелектуальні онлайн-сервіси можуть допомогти людям швидше зрозуміти свої права або підготувати необхідні документи без значних витрат.

Тобто, штучний інтелект у правозастосуванні - це не заміна людини, а потужний інструмент, який може підсилити її можливості. Його ефективність залежить не лише від технологій, а й від того, наскільки відповідально суспільство підійде до питань етики, контролю та балансу між інноваціями і правами людини.

Бороздєнко А.А.
Здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки ім. князя Володими
ра Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Меджбель В.І.
Кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського, трудового та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Загальний суд єс та спеціалізовані судові палати: правова природа, структура та юрисдикція

Судова система Європейського Союзу є унікальним правовим феноменом, що не має прямих аналогів у міжнародному праві. Вона покликана забезпечити однакове тлумачення та застосування права ЄС на всій території Союзу, захист прав приватних осіб, а також контроль за законністю дій інститутів та органів ЄС. Центральне місце в цій системі посідає Суд справедливості Європейського Союзу, до складу якого входять Суд, Загальний суд та спеціалізовані судові палати. Реформування судової системи ЄС, здійснене Лісабонським договором 2007 року, суттєво змінило архітектуру судочинства, зокрема запровадило нові механізми розподілу юрисдикції між ланками судової системи. [3, с. 214]

Актуальність дослідження зумовлена тим, що розуміння структури та компетенції Загального суду і спеціалізованих судових палат є необхідним для ефективного захисту прав фізичних та юридичних осіб у спорах із інститутами ЄС. Для України, яка здійснює євроінтеграційний курс, вивчення досвіду судочинства ЄС має особливе практичне значення.

Метою даного дослідження є аналіз правової природи, організаційної структури, юрисдикції та функцій Загального суду ЄС і спеціалізованих судових палат, а також виявлення проблемних аспектів їх діяльності в контексті сучасного розвитку права Євросоюзу.

Загальний суд (до 2009 року - Суд першої інстанції) був заснований у 1988 році на підставі Єдиного європейського акта з метою розвантаження Суду справедливості та наближення судового захисту до фізичних і юридичних осіб. Лісабонський договір 2007 року офіційно перейменував цей орган і закріпив його статус як повноцінної ланки судової системи ЄС. Згідно зі статтею 19 Договору про Європейський

Союз та статтями 254-257 Договору про функціонування ЄС (ДФЄС), Загальний суд є судовим органом першої інстанції для більшості категорій справ за участю приватних осіб. [1]

До складу Загального суду входять щонайменше по одному судді від кожної держави-члена ЄС, а після реформи 2015-2019 років їх кількість була збільшена до двох суддів від кожної держави, що становить 54 судді. Судді призначаються за спільною згодою урядів держав-членів строком на шість років з можливістю поновлення повноважень. Загальний суд засідає у складі палат з трьох або п'яти суддів, а у виняткових випадках - у розширеному складі або як одноособовий суддя. Голова Загального суду обирається суддями зі свого складу строком на три роки. [4, с. 87]

Юрисдикція Загального суду охоплює широке коло справ. По-перше, це прямі позови фізичних і юридичних осіб проти актів інститутів, органів та установ ЄС відповідно до статті 263 ДФЄС (позови про скасування). По-друге, позови про відшкодування позадоговірної шкоди, завданої інститутами або службовцями ЄС (стаття 268 ДФЄС). По-третє, спори, що виникають із договорів, укладених ЄС, якщо таку юрисдикцію передбачено арбітражним застереженням. По-четверте, Загальний суд розглядає справи у галузі інтелектуальної власності - апеляції на рішення Відомства ЄС з інтелектуальної власності (EUIPO). [5, с. 312]

Особливим аспектом діяльності Загального суду є його роль як суду апеляційної інстанції стосовно рішень спеціалізованих судових палат. Рішення Загального суду, у свою чергу, можуть бути оскаржені до Суду справедливості в порядку касаційного перегляду, але виключно з питань права, а не факту. Така триступенева структура забезпечує баланс між доступністю правосуддя та однаковим застосуванням права ЄС. Водночас обмеження касаційного перегляду лише питаннями права спрямоване на запобігання перевантаженню Суду справедливості. [4, с. 102]

Спеціалізовані судові палати (до Лісабонського договору - судові палати) є третьою ланкою судової системи ЄС. Відповідно до статті 257 ДФЄС, Європейський Парламент і Рада за звичайною законодавчою процедурою можуть засновувати спеціалізовані суди для розгляду в першій інстанції певних категорій позовів у конкретних галузях. Ідея спеціалізації судочинства ґрунтується на потребі у фаховому розгляді технічно складних справ - насамперед тих, що стосуються трудових відносин службовців ЄС та питань інтелектуальної власності. [6, с. 45]

Єдиним спеціалізованим судом, що реально функціонував у системі ЄС, є Трибунал цивільної служби ЄС, заснований у 2004 році і що діяв до 2016 року. Він розглядав спори між Союзом та його службов-

цями щодо умов праці, оплати, дисциплінарних санкцій, пенсій та інших питань, пов'язаних із проходженням служби. Трибунал складався з семи суддів і у 2016 році був ліквідований у ході реформи, що передбачала поступове розширення складу Загального суду. Компетенція Трибуналу цивільної служби з цього часу перейшла до Загального суду. [7, с. 198]

Концепція спеціалізованих судових палат не є остаточно вичерпаною. У доктрині права ЄС активно обговорюється можливість створення нових спеціалізованих трибуналів, зокрема у сфері патентного права у зв'язку із запровадженням Єдиного патентного суду, а також у галузі конкурентного права та банківського регулювання. Запровадження Єдиного патентного суду у 2023 році, хоч і не є органом ЄС у вузькому сенсі, демонструє тенденцію до поглиблення спеціалізації у судовому захисті прав інтелектуальної власності. [5, с. 344]

Реформа Загального суду 2015-2019 років стала найбільш масштабним перетворенням у його історії. Вона здійснювалась у три етапи і передбачала збільшення кількості суддів від 27 до 54. Основною метою реформи було скорочення тривалості розгляду справ, яка на той момент досягала в середньому 3-4 роки, що суперечило принципу розумного строку судочинства. Одночасно зі збільшенням складу Загального суду був скасований Трибунал цивільної служби ЄС, а його справи передані до Загального суду. Реформа також удосконалила внутрішній розподіл справ між палатами та ввела механізм пріоритетного розгляду окремих категорій. [2]

Попри проведені реформи, у діяльності Загального суду та системи спеціалізованих палат залишаються проблемні аспекти. По-перше, тривалість судочинства продовжує викликати занепокоєння: навіть після збільшення складу середній строк розгляду справи у сфері інтелектуальної власності становить близько двох років. По-друге, постає питання доступності правосуддя для малого та середнього бізнесу, адже судові витрати у провадженнях перед Загальним судом можуть бути значними. По-третє, виникають доктринальні дискусії щодо меж перегляду Судом справедливості рішень Загального суду, особливо у справах з оцінкою складних економічних питань. [6, с. 79]

Висновки: Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що Загальний суд та спеціалізовані судові палати є органічними елементами судової системи ЄС, що забезпечують ефективний захист прав приватних осіб у спорах із інститутами та органами Союзу.

Загальний суд, сформований як суд першої інстанції для прямих позовів, є ключовим механізмом судового контролю за законністю ак-

тів ЄС. Реформа 2015-2019 років суттєво підвищила його інституційну спроможність та сприяла скороченню строків розгляду справ.

Спеціалізовані судові палати як інститут, попри незначну практичну реалізацію (єдиним прикладом є Трибунал цивільної служби), залишають широкі правові можливості для подальшої диференціації судочинства в ЄС відповідно до потреб розвитку права Союзу.

Тристанційна архітектура судової системи ЄС - спеціалізовані палати, Загальний суд, Суд справедливості - відображає прагнення до балансу між спеціалізацією, доступністю правосуддя та однаковістю застосування права на всьому просторі Союзу.

Список використаних джерел:

1. Договір про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС), консолідована версія 2016 р. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/UK/TXT/?uri=CELEX:12016E/TXT

2. Регламент ЄС № 2015/2422 про збільшення складу Загального суду. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32015R2422

3. Муравйов В. І. Право Європейського Союзу. Київ : Ін Юре, 2021. 512 с.

4. Петров Р. А., Прімаченко І. В. Суд Європейського Союзу: організація та юрисдикція. Київ : Академія, 2020. 248 с.

5. Lenaerts K., Maselis I., Gutman K. EU Procedural Law. Oxford : Oxford University Press, 2022. 896 p.

6. Пашковська Т. В. Судова система Євросоюзу в умовах реформування. Харків : Право, 2023. 196 с.

7. Кохан Н. В. Трибунал цивільної служби ЄС: становлення та ліквідація. Юридичний вісник України. 2019. № 3. С. 195–204.

Бублій М.П.
кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри економічної політики та менеджменту
ННІ "Інститут державного управління"
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Нормативно-правове забезпечення державного управління розвитком людського капіталу в умовах євроінтеграції України

Євроінтеграційний поступ України зумовлює необхідність переосмислення державної політики розвитку людського капіталу не лише як соціально-економічного, а й як нормативно-правового та публічно-управлінського процесу. Людський капітал у сучасних умовах виступає стратегічним ресурсом стійкості держави, її конкурентоспроможності, інституційної спроможності та здатності до повоєнного віднов-

лення. Водночас цифрова трансформація, війна, міграційні втрати, зміна структури зайнятості та потреба у наближенні до стандартів Європейського Союзу актуалізують питання правового забезпечення управлінських механізмів, спрямованих на формування нової якості людського капіталу.

Розвиток людського капіталу в умовах євроінтеграції не може обмежуватися традиційними заходами у сферах освіти, зайнятості, охорони здоров'я чи соціального захисту. Він дедалі більше залежить від здатності держави створити узгоджене нормативно-правове поле, у межах якого цифрові компетентності, безперервне навчання, професійна мобільність, доступ до електронних послуг, цифрова інклюзія та захист персональних даних розглядаються як взаємопов'язані складові державної політики. За таких умов нормативно-правове забезпечення набуває значення не формального регулятора, а інструменту спрямування суспільного розвитку відповідно до європейських стандартів публічного управління.

У публічно-управлінському вимірі нормативно-правове забезпечення державного управління розвитком людського капіталу доцільно розглядати як систему законів, підзаконних актів, стратегій, концепцій, програм, інституційних процедур і правових механізмів, що визначають цілі, принципи, суб'єктів, повноваження, ресурси та інструменти державної політики у цій сфері. Його призначення полягає у забезпеченні керованості процесів розвитку людського капіталу, узгодженні дій органів публічної влади, закріпленні відповідальності суб'єктів управління та створенні правових умов для реалізації потенціалу людини в умовах цифрової трансформації.

Особливе значення для України має правове закріплення цифрових компетентностей як складової людського капіталу. Концепція розвитку цифрових компетентностей, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р, визначає необхідність формування цифрових навичок громадян, створення умов для їх набуття та розвитку, а також підвищення рівня цифрової грамотності населення [1]. Це свідчить про поступове зміщення державної політики від вузького технологічного розуміння цифровізації до людиноцентричного підходу, у межах якого цифрові навички розглядаються як передумова участі особи в економічному, соціальному та громадському житті.

Водночас правове забезпечення розвитку цифрових компетентностей поки що не утворює цілісної системи державного управління людським капіталом. Нормативні акти у сферах освіти, зайнятості, електронного урядування, цифрової інфраструктури, соціального захисту та

регіонального розвитку часто функціонують як відносно самостійні регуляторні блоки. У результаті цифрові компетентності можуть розглядатися переважно як завдання освітньої або цифрової політики, тоді як їх значення для ринку праці, публічних послуг, соціальної інтеграції, територіального розвитку та повоєнного відновлення залишається недостатньо інституціоналізованим.

Важливим напрямом нормативно-правового забезпечення є розвиток публічних електронних реєстрів та цифрової інфраструктури управління. Закон України «Про публічні електронні реєстри» встановлює правові, організаційні та фінансові засади створення і функціонування таких реєстрів, що має істотне значення для підвищення якості державного управління, достовірності даних і міжвідомчої взаємодії [2]. Для політики розвитку людського капіталу це особливо важливо, оскільки якісні управлінські рішення у сферах освіти, зайнятості, соціальної підтримки, міграції, охорони здоров'я та професійної підготовки потребують надійної інформаційної основи.

Однак наявність електронних реєстрів і цифрових сервісів сама по собі не гарантує ефективного розвитку людського капіталу. Якщо цифровізація державного управління не супроводжується правовими механізмами цифрової інклюзії, захисту прав громадян, подолання цифрової нерівності та забезпечення доступності послуг, вона може посилювати соціальні й територіальні диспропорції. Тому нормативно-правове поле має не лише стимулювати запровадження цифрових технологій, а й закріплювати гарантії рівного доступу до цифрових можливостей для різних груп населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, осіб старшого віку, мешканців сільських територій та громад, що постраждали від війни.

Європейський Союз у межах політики цифрового десятиліття до 2030 року визначає розвиток цифрових навичок одним із ключових стратегічних орієнтирів. Зокрема, серед цілей ЄС передбачено досягнення такого рівня, за якого щонайменше 80 % дорослого населення матиме базові цифрові навички, а кількість фахівців у сфері інформаційно-комунікаційних технологій істотно зросте [3]. Для України цей орієнтир має бути сприйнятий не як формальний показник, а як управлінський стандарт, що вимагає узгодження національної політики цифрових компетентностей із європейськими підходами до освіти дорослих, професійної підготовки, цифрової інклюзії та ринку праці.

Євроінтеграційний вимір розвитку людського капіталу також безпосередньо пов'язаний із Ukraine Facility Plan на 2024–2027 роки, у якому відновлення України розглядається у зв'язку з реформами, інве-

стиціями, модернізацією державного управління та наближенням до стандартів Європейського Союзу [4]. У цьому контексті людський капітал виступає не лише об'єктом соціальної політики, а й умовою успішної реалізації реформ, відновлення економіки, підвищення продуктивності праці, розвитку інноваційного потенціалу та зміцнення інституційної спроможності держави.

Нормативно-правове забезпечення державного управління розвитком людського капіталу в умовах євроінтеграції має ґрунтуватися на кількох взаємопов'язаних засадах. Першою є людиноцентричність, яка передбачає орієнтацію правового регулювання на розширення можливостей людини, доступ до освіти, цифрових послуг, зайнятості та професійного розвитку. Другою є міжсекторальність, оскільки людський капітал формується на перетині освітньої, соціальної, економічної, цифрової, регіональної, міграційної та безпекової політики. Третьою є інституційна узгодженість, яка потребує чіткого розмежування повноважень і відповідальності між органами державної влади, місцевого самоврядування, закладами освіти, роботодавцями та громадянським суспільством.

Четвертою засадою має бути правова визначеність процедур реалізації державної політики. У сфері розвитку людського капіталу особливо важливо, щоб стратегічні документи не залишалися декларативними, а були підкріплені конкретними планами заходів, індикаторами результативності, джерелами фінансування, відповідальними виконавцями та механізмами моніторингу. П'ятою засадою є адаптивність, яка передбачає здатність нормативно-правового поля реагувати на зміну потреб ринку праці, технологічних умов, демографічної ситуації та викликів повоєнного відновлення.

Окремої уваги потребує проблема узгодження державної політики розвитку людського капіталу з політикою зайнятості та трудового права. Цифрова трансформація змінює характер праці, поширює дистанційні форми зайнятості, підвищує значення цифрових навичок і вимагає нових механізмів професійної адаптації. У цих умовах нормативно-правове забезпечення має сприяти не лише регулюванню трудових відносин, а й формуванню умов для перекваліфікації, навчання протягом життя, підтримки професійної мобільності та захисту працівників у цифровому середовищі.

Важливим завданням є також інтеграція правового забезпечення цифрової інклюзії у політику регіонального розвитку. Територіальні диспропорції у доступі до цифрової інфраструктури, освітніх ресурсів і публічних послуг можуть призводити до нерівномірного розвитку людського капіталу. У повоєнний період ця проблема посилюється че-

рез різний рівень руйнувань, переміщення населення, втрату робочих місць і нерівномірну спроможність громад. Тому нормативно-правове забезпечення має створювати умови для поєднання цифрової політики з відновленням територій, підтримкою громад і розвитком місцевого людського потенціалу.

Публічно-управлінська ефективність нормативно-правового забезпечення визначається не лише кількістю ухвалених актів, а й здатністю цих актів формувати узгоджену систему дій. Якщо регулювання є фрагментарним, державна політика розвитку людського капіталу втрачає керованість, а цифрова трансформація може перетворитися на набір окремих сервісів без належного впливу на якість життя, зайнятість, освіту та соціальну включеність населення. Саме тому важливо переходити від розрізненого нормативного регулювання до інтегрованого правового забезпечення, яке охоплює стратегічний, інституційний, процедурний, ресурсний та контрольний рівні.

Отже, нормативно-правове забезпечення державного управління розвитком людського капіталу в умовах євроінтеграції України має розглядатися як ключова передумова формування сучасної, інклюзивної та конкурентоспроможної моделі суспільного розвитку. Його удосконалення потребує системного узгодження цифрової політики, політики зайнятості, освіти дорослих, соціального захисту, регіонального розвитку та повоєнного відновлення. У цьому контексті євроінтеграція виступає не лише зовнішньополітичним орієнтиром, а й управлінським імперативом модернізації правового поля, спрямованого на розвиток людського капіталу як стратегічного ресурсу української держави.

Список використаної літератури

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text (дата звернення: 05.05.2026).

2. Про публічні електронні реєстри: Закон України від 18.11.2021 р. № 1907-IX. Відомості Верховної Ради України. 2023. № 11. Ст. 28. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-20#Text (дата звернення: 05.05.2026).

3. Digital skills. European Commission. Shaping Europe’s digital future. URL: https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-skills (дата звернення: 05.05.2026).

4. Ukraine Plan 2024–2027. Kyiv, 2024. 373 p. URL: https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukraine-facility-plan.pdf (дата звернення: 05.05.2026).

5. The Ukraine Facility. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/ukraine-facility_en (дата звернення: 05.05.2026).

Будько І.О.
к.е.н, доцент кафедри обліку і фінансів
ПВНЗ «Бориспільський інститут
муніципального менеджменту при МАУП»

Інвестиції в людський капітал як основа економічної та соціальної безпеки України

У сучасних умовах глобалізації та економічної нестабільності людський капітал стає одним із ключових ресурсів забезпечення економічної та соціальної безпеки держави. Розвиток освіти, професійних навичок, охорони здоров'я та інтелектуального потенціалу населення безпосередньо впливає на конкурентоспроможність економіки, стабільність ринку праці та рівень добробуту суспільства [1].

Для України питання розвитку людського капіталу набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану, демографічних втрат, трудової міграції та трансформації економіки. Саме інвестиції в людський капітал формують основу для відновлення національної економіки, зміцнення соціальної стабільності та забезпечення довгострокового економічного розвитку [2].

Людський капітал являє собою сукупність знань, професійних навичок, досвіду, здібностей та стану здоров'я людини, які забезпечують її продуктивну діяльність і створення економічної цінності.

У сучасній економіці людський капітал виступає стратегічним ресурсом держави, оскільки саме рівень освіченості та професійної підготовки населення визначає здатність країни до інноваційного розвитку та економічної стійкості.

Основними складовими людського капіталу є:

- освіта;
- професійна підготовка;
- практичний досвід;
- стан здоров'я населення;
- цифрові та комунікативні навички;
- фінансова грамотність.

Високий рівень розвитку людського капіталу сприяє зміцненню економічної безпеки держави через підвищення продуктивності праці, розвиток підприємництва та зростання податкових надходжень.

Економічна безпека держави значною мірою залежить від ефективності використання трудового потенціалу населення. Інвестиції в освіту та професійний розвиток сприяють формуванню конкурентоспроможної робочої сили, здатної адаптуватися до сучасних умов цифрової економіки.

В умовах воєнного стану особливого значення набуває збереження трудового потенціалу України та підготовка кваліфікованих кадрів для післявоєнного відновлення економіки.

Інвестиції в людський капітал забезпечують:

1. Підвищення рівня зайнятості населення.
2. Зростання продуктивності праці.
3. Розвиток інноваційної діяльності.
4. Підвищення конкурентоспроможності економіки.
5. Зменшення рівня трудової міграції [1; 2].

Важливим напрямом розвитку людського капіталу є також підтримка молоді та створення умов для професійної самореалізації населення в Україні.

Соціальна безпека держави передбачає забезпечення належного рівня життя населення, доступу до освіти, медицини та працевлаштування. Недостатній рівень розвитку людського капіталу може призводити до зростання безробіття, соціальної нерівності та погіршення демографічної ситуації.

Інвестиції в охорону здоров'я та освіту сприяють:

- підвищенню якості життя населення;
- зниженню рівня соціальної напруги;
- розвитку людського потенціалу;
- формуванню фінансово грамотного суспільства.

В Україні в 2025 році частка видатків з державного бюджету на фінансування освіти склала 1,23%, а на фінансування охорони здоров'я 4,00%. Для прикладу, державні видатки на освіту в США становлять приблизно 5,4%–5,5% ВВП. Якщо розглядати частку від усіх державних витрат (федеральних, штатів та місцевих), то на освіту припадає близько 12,7% загальних публічних видатків. Витрати на охорону здоров'я в США є найвищими у світі як у відсотковому співвідношенні до ВВП, так і в грошовому еквіваленті. За даними на 2023–2024 роки, вони становлять приблизно 16,7% – 17,2% ВВП[3].

Особливо актуальним є розвиток системи професійної орієнтації молоді, яка сприяє ефективному вибору професії та адаптації до потреб сучасного ринку праці.

За даними державних програм профорієнтації, тисячі українців щороку отримують консультації та підтримку щодо професійного розвитку, що позитивно впливає на зайнятість населення та стабільність ринку праці.

Серед основних проблем розвитку людського капіталу в Україні нині можна виділити:

- недостатнє фінансування освіти та науки;
- трудову міграцію населення;
- демографічне скорочення;
- невідповідність системи освіти потребам ринку праці;
- недостатній рівень фінансової грамотності населення;
- наслідки воєнних дій для ринку праці.

Ці фактори негативно впливають на економічну та соціальну безпеку держави, тому потребують комплексного вирішення на рівні державної політики.

Для забезпечення економічної та соціальної безпеки України необхідно реалізувати комплекс заходів, спрямованих на розвиток людського капіталу:

- модернізацію системи освіти;
- розвиток професійного навчання;
- підтримку молодіжної зайнятості;
- стимулювання інноваційної діяльності;
- розвиток цифрових компетентностей;
- підвищення фінансової грамотності населення.

Особливу роль у цьому процесі відіграє співпраця держави, бізнесу та освітніх установ, що дозволить забезпечити ефективну підготовку кадрів для сучасної економіки.

Отже, інвестиції в людський капітал є важливою основою економічної та соціальної безпеки України. Вони сприяють розвитку ринку праці, зміцненню фінансової системи, підвищенню рівня зайнятості та конкурентоспроможності економіки.

В умовах сучасних викликів саме людський капітал стає стратегічним ресурсом держави та ключовим чинником її стійкого розвитку. Ефективна державна політика у сфері освіти, професійного розвитку та соціального захисту населення є необхідною передумовою зміцнення національної безпеки України.

Список використаної літератури;

1. Стрижак О. О. Теорія людського капіталу: формування наукової концепції // Економіка розвитку. – 2012. – №1(61). – С. 24–31.

2.ГрішноваО. А. Людський, інтелектуальний і соціальний капітал України: сутність, взаємозв'язок, оцінка, напрями розвитку. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика* . 2014. № 1. С. 34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2014_1_5(дата звернення: 05.05.2026).

3. Видатки бюджету України. Мінфін. URL:https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2025/(дата звернення: 05.05.2026).

Вацюк В.О.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правоохоронної та
антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Влад В.Ф.
доктор філософії у галузі права,
старший викладач кафедри конституційного права
Навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справа

Актуальні питання підвищення ефективності викладання вогневої підготовки

Сучасні безпекові виклики, зростання ролі силових структур та зміна характеру бойових дій зумовлюють підвищені вимоги до рівня підготовки особового складу. Одним із ключових компонентів професійної компетентності військовослужбовців і правоохоронців є вогнева підготовка. Вона безпосередньо впливає на ефективність виконання службово-бойових завдань, рівень особистої безпеки та збереження життя як самих виконавців, так і цивільного населення.

Методики, що базувалися на нормативах радянської школи, де основна увага приділялася статичній стрільбі по нерухомих цілях, сьогодні виявляються недостатніми. У зв’язку з цим особливої актуальності набувають питання вдосконалення методики викладання вогневої підготовки, впровадження сучасних технологій навчання, адаптації до реальних умов бойових дій та підвищення мотивації тих, хто навчається.

На сьогодні система вогневої підготовки стикається з низкою проблем, серед яких:

1. У багатьох випадках навчальні програми не встигають за швидкими змінами у тактиці ведення бою.

2. У групах можуть одночасно навчатися як новачки, так і досвідчені студенти, що ускладнює процес викладання.

3. Використання застарілих методик і відсутність нових цифрових рішень.

4. Сучасний вогневий контакт часто відбувається на коротких дистанціях, є раптовим та вимагає негайного прийняття рішення та миттєвої реакції.

5. Поява нових прицільних комплексів, нічної оптики та тепловізорів потребує нових підходів до викладання.

6. Навчання часто не враховує психологічних, стресових умов, у яких реально застосовується вогнепальна зброя.

7. Висока інтенсивність артилерійського вогню та використання БПЛА створюють умови колосального стресу, в яких класичні навички стрільця «вимиваються» першими.

Підвищення ефективності викладання – це не просто збільшення кількості набоїв, сучасних тренажерів і полігонів - це комплексна реформа і якість підготовки.

Для досягнення високих результатів у вогневій підготовці необхідно дотримуватися ключових принципів:

Основний акцент має бути зроблений на відпрацюванні реальних сценаріїв. Теоретичні знання повинні одразу закріплюватися практичним відпрацюванням. Адже кожен слухач має свої фізичні, психологічні фізіологічні особливості. Врахування ведучого ока, довжини рук та фізичної сили і викладач повинен адаптувати навчальний процес під ці відмінності. Одже вогнева підготовка не може бути разовою,а повинна мати системний і регулярний характер та має бути тісно пов’язана з тактичною, медичною та психологічною підготовкою.

Незважаючи на бойову спрямованість, навчання повинно максимально мінімізувати ризики та травматизму. До сучасних методів та технології навчання необхідно віднести користування тренажерами і симуляторами.

Інтерактивні лазерні тири, VR-симулятори та комп’ютерні системи дозволяють:

-моделювати різні бойові ситуації;

-тренувати швидкість реакції;

-аналізувати помилки в режимі реального часу.

Першим кроком до підвищення ефективності є впровадження навчання, де практичній стрільбі передує глибока робота на симуляторах.

- Використання лазерних вставних патронів та комп’ютерних систем аналізу (наприклад, *SCATT*). Це дозволяє інструктору бачити траєкторію мікроколивань ствола, момент натискання на спуск та помилки в обробці пострілу, які невидимі при реальній стрільбі через віддачу.

- На відміну від паперових мішеней, відеосценарії повинні змушувати студента приймати рішення: «стріляти чи не стріляти». Це розвиває ситуативну обізнаність та правову психологічну готовність застосування вогнепальної зброї. Особливу увагу надати відпрацюванню тактику роботи та взаємодію в складі групи. (Зачистка приміщень, території).

Цей підхід передбачає відпрацювання конкретних ситуацій:

-бій у міській забудові;

-робота в обмеженому просторі;

-взаємодія в групі;

-застосування зброї під час стресу.

Важливим є формування навичок дій під психологічним тиском. Для цього використовуються:

-шумові ефекти;

-часові обмеження;

-фізичне навантаження перед стрільбою.

-стратегія – наближення навчання до реальних умов. Адже стрільба в ідеальних умовах (тиша, спокій, зручна стійка) створює ілюзію майстерності.

-Впровадження елементів стрільби в стані фізичної втоми, перед вогневою вправою. Коли пульс підіймається до 140–160 ударів на хвилину, стрілець повинен навчитися контролювати дихання та «ловити» момент пострілу в умовах тремору.

Важливо надати більше уваги навчанню стрільбі з лівого плеча (для правшів), з-під низьких перешкод, лежачи на боці або в русі, адже в реальному бою ніхто не стоїть у повний зріст.

-акцентувати увагу на стрільбу з незручних положень (з-під автомобіля, з-за рогу, з коліна);

-Використання укриттів та переміщення в парі/групі.

-Ідентифікація цілі («свій-чужий») у динаміці.

-Використання ліхтарів (методики Harris, FBI) та робота з приладами нічного бачення. Це важливе, критичне питання, оскільки більшість бойових зіткнень відбуваються у сутінках або вночі.

Саме тому професіоналізм викладача є ключовою фігурою у процесі навчання і визначає кінцевий результат.

Основні вимоги до викладача:

Високий рівень практичної підготовки;

Постійне підвищення кваліфікації;

Володіння сучасними методиками навчання;

Психологічна компетентність;

Уміння мотивувати та формувати дисципліну.

Адже викладач має виступати не лише як інструктор, а як наставник, який формує правильне мислення та культуру поводження зі зброєю.

Ефективність навчання значною мірою залежить від мотивації слухачів.

усвідомлення важливості навичок;

-реалістичність навчання;
-змагальний елемент;
оцінювання результатів і прогресу;
особистий приклад викладача.
Важливо також враховувати психологічні аспекти:
подолання страху перед зброєю;
розвиток впевненості;
формування стресостійкості;
контроль емоцій у критичних ситуаціях.
Основні проблеми:
Недостатнє фінансування;
Обмежений доступ до сучасного обладнання;
Формальний підхід до навчання;
Недостатній рівень підготовки інструкторів;
Відсутність єдиних стандартів.
Шляхи вирішення:
впровадження міжнародного досвіду;
розвиток партнерства з іншими структурами;
цифровізація навчального процесу;
підвищення ролі практичних занять;
створення сучасних навчальних центрів.

Підвищення ефективності неможливе без абсолютної безпеки на заняттях. Культура поводження зі зброєю (4 правила Купера) має стати частиною особистості.

У майбутньому вогнева підготовка розвиватиметься у таких напрямках:

активне використання штучного інтелекту для аналізу стрільби;
широке впровадження VR/AR технологій;
персоналізовані навчальні програми;
інтеграція з бойовими симуляційними системами;
автоматизація оцінювання результатів.

Це дозволить зробити навчання більш ефективним, безпечним і наближеним до реальних умов.

Висновок

Підвищення ефективності викладання вогневої підготовки є складним, але критично важливим завданням. Воно вимагає комплексного підходу, який включає оновлення методик, впровадження сучасних технологій, підготовку висококваліфікованих викладачів та створення належної матеріально-технічної бази.

Головною метою має бути не просто навчити стріляти, а сформувати компетентного, відповідального та психологічно стійкого фахівця, здатного ефективно діяти в реальних бойових умовах.

Необхідно інтегрувати вогневу підготовку з тактичною медициною та тактикою. Стрілець повинен вміти надати допомогу собі однією рукою, продовжуючи вести вогонь.

Лише за таких умов система вогневої підготовки зможе відповідати сучасним викликам і забезпечувати високий рівень безпеки та професіоналізму.

Заключне слово:

Вогнева підготовка сьогодні – це не спорт, це наука виживання. Ефективність викладання вимірюється не кількістю дірок у мішені №4, а здатністю бійця виконати завдання і повернутися живим.

Веклич В.О.
доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри теорії держави і права та
конституційного права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Інформаційно-психологічний вплив на фінансову систему України: теоретико-правова характеристика

Розвиток інформаційних технологій за сучасних умов поєднується не лише з використанням спеціальних відомостей і даних з метою отримання неконкурентної переваги, але також може бути застосованим задля спричинення економічних втрат у контексті незаконних заходів мілітарного чи парамілітарного характеру під час підготовки військової інтервенції, фактичного збройного втручання або повномасштабного вторгнення, що засвідчили бойові дії на території України. Так, фінансова система є одним з важливих чинників для стабілізації економіки, забезпечення доступу зацікавлених сторін до національних ресурсів, а також перерозподілу благ у соціальному середовищі. Разом з тим суспільні відносини, які виникають у зв'язку з функціонуванням фінансової системи, є об'єктом впливу як національних регуляторів і резидентів, так й іноземних контрагентів, котрі можуть входити до правового поля України. Цілком зрозумілим є те, що діяльність таких контрагентів може як відповідати правовим вимогам, так і здійснюватися у контексті реалізації протиправної діяльності або задля обходу

законодавства з корисливою чи деструктивною метою. Разом з цим аксіоматичною є теза щодо того, що метою права є регулювання суспільних відносин, а тому супровідний розвиток правового регулювання з урахуванням окресленої проблематики зумовлює потребу у розробці теоретико-правової моделі, за допомогою якою було б спрощено виявлення прогалин у чинному законодавсті, оптимізовано превентивне виявлення “лакун” (неправових за суттю норм у проєктах нормативно-правових актів (далі - НПА)або чинних НПА) чи їх нейтралізацію.

Тож, з урахуванням практики актуалізується потреба у ретельному вивченні моделі інформаційно-психологічного впливу на фінансову систему України задля модернізації законодавства, вчасного виявлення ознак, що вказують на появу чи актуалізацію нових викликів і загроз, вивчення тенденцій розвитку дотичних суспільних відносин та актуальних інструментів правового регулювання. Таким чином, ця доповідь передусім має на меті окреслення концептуальних елементів релевантної моделі задля спонукання до розгортання наукової дискусії із залученням фахівців релевантних сфер.

Важливим є окреслення основних визначень, які є дотичними до проблематики цього дослідження. При цьому слід взяти до уваги те, що відповідні суспільні відносини фактично можуть зазнавати впливу різних сфер, які вивчаються фахівцями деяких умовно усталених та нових наукових напрямків, а зокрема окрім юриспруденції тут можна виділити фінанси, психологію, воєнну науку (зокрема, напрямок щодо вивчення інформаційно-психологічних операцій (далі - ІПСО) тощо), що повною мірою не може бути охопленим у контексті цього дослідження. Так, оптимальне напрацювання моделі зумовлює потребу в урахуванні максимальної кількості дотичних до предмета дослідження чинників задля оптимізації заходів правового реагування на виклики і загрози та подальшу модернізацію правового регулювання задля витворення такої сукупності суспільних відносин, які б відповідали потребі щодо забезпечення сталого і безпечного середовища для розвитку суспільства.

Передусім візьмемо до уваги визначення, які напрацював колектив авторів посібника «Ворожі ІПСО. Як визначити та протистояти» [1]. Так, інформаційно-психологічний вплив за сучасних умов часто часто інтерполюється на суспільні відносини через ІПСО: «Інформаційно-психологічна операція – це попередньо спланований та послідовно реалізований вплив на думки, настрої, світоглядні позиції людей з метою реалізувати власні цілі організатора» [1, с. 6]. Також актуальним є наступне зауваження вказаних авторів: «В основі всіх інформаційно-

психологічних операцій лежить маніпуляція свідомістю» [1, с. 6]. З урахуванням цього можливо зробити проміжний висновок стосовно вагомості такого чинника як вплив на сприйняття обставин і ситуації учасниками фінансових відносин, що спонукає їх до діянь, які відповідають інтересам сторони, яку залучено до подібної діяльності. «Маніпуляція – спонукання суб'єкта, яким управляють, уявно самостійно й добровільно приймати рішення, бажані для того, хто управляє, за допомогою спеціально підготовленої та певним чином поданої інформації» [1, с. 6].

У нашому випадку слід взяти до уваги два протилежні напрямки діяльності, які можуть передбачати використання маніпуляцій та релевантних ІПСО, - це спричинення дестабілізації щодо фінансової системи або економіки цільової держави у цілому чи концептуальний елемент діяльності, яка має на меті запобігання або нейтралізацію деструктивних явищ, тенденцій, процесів та моделей суспільних відносин.

З точки зору теорії держави і права цей чинник є вагомим у зв'язку із залежністю розвитку державного утворення від ресурсної і економічної бази, а також через значний вплив економіки на процеси, які зумовлюють стимулювання розвитку правової системи (так, аксіоматичним є приклад давньоримської держави).

У якості прикладу спроби використання деструктивного ІПСО можна згадати поширення недостовірних чуток щодо подальшого значного зниження курсу місцевої валюти у азійському регіоні з метою стимулювання її масштабного продажу значною кількістю залучених осіб із спробою отримання прибутків зацікавленою стороною через спричинення коливання курсу на ринках: «Джордж Сорос намагався, але не зміг, порушити прив'язку гонконгського долара до валюти США під час азійської фінансової кризи 1998 року, тоді як ставка Білла Акмана на різке зміцнення у 2011 році також виявилася безрезультатною» [2].

Протилежним прикладом є вжиття заходів щодо стабілізації національних фінансової та банківської систем України під час кризи восени 2004 року після подій Помаранчевої революції, коли поширення чуток стосовно зниження курсу національної валюти України зумовило масштабний відтік депозитних коштів з банків та стало додатковим чинником щодо дестабілізації у зв'яхку з чим було прийнято Постанову Національного Банку України (далі - НБУ) № 576: «Ми домовилися, що керівники НБУ і комерційних банків вже з першого дня дії ухвали активно пояснюватимуть населенню суть запроваджених обмежень і найбільші банки сформували спільний бюджет, з якого впродовж грудня фінансувалися публікації в пресі та розміщення сюжетів на теле-

баченні» [3, с. 20]. Так, у випадку з Україною упродовж тривалого часу актуальним є деструктивний вплив з боку російської федерації, ознаки чого можна помітити навіть на прикладі подій 2004 року [3].

Також у контексті цього дослідження слід взяти до уваги те, що ми маємо спиратися на класичне визначення, яке застосовується у науковому середовищі. Так, А. Нестеренко навів визначення фінансової системи, яке є показовим: «...як внутрішньо обумовленої сукупності взаємопов'язаних та об'єднаних єдиною метою сфер, ланок та інститутів, кожна з яких представляє специфічну групу фінансових відносин, які опосередковують формування, розподіл та організацію використання фондів грошових коштів держави, місцевого самоврядування, підприємств різних форм власності, фінансових інституцій» [4, с. 14].

При цьому ми маємо взято до уваги, що фінансова система і її стабільність як чинники, що впливають на особливості розвитку держави і права, мають динамічний характер, що також може зазнавати впливів з боку зацікавлених сторін. Актуальними при цьому є наступні узагальнення В. Ю. Бодаковського: «Складається враження, що з юридичної позиції доцільно формувати статичний умовивід щодо зазначеної категорії, але, наявність фінансових відносин, які є проявом фінансової діяльності, накладає динамічні ознаки, що містить логічний конфлікт і потребує виокремлення конфліктних ознак для гармонізації фінансової системи як дефініції»[5, с. 66].

Так, актуальними є міркування Е. С. Дмитренко: «важливим завданням правового забезпечення функціонування фінансової системи України у воєнний і повоєнний періоди є прийняття своєчасних та ефективних рішень, у тому числі й законодавчих, для подолання викликів та загроз у цій сфері. Його реалізація сприятиме стабільності фінансової системи України, а, отже,– забезпеченню належного фінансування сфери безпеки й оборони та відбудови України, захисту фінансових інтересів держави, органів місцевого самоврядування, юридичних та фізичних осіб» [6, с. 147]. З урахуванням цього актуалізується потреба у теоретико-правовому структуруванні інформаційно-психологічного впливу на фінансову систему України. Тому тут є актуальним виділення загальної концепції такого впливу, спеціальної методології, а за умови необхідності протидії деструктивним тенденціям, - правове закріплення нормативної та інституційної складових (особливості правового регулювання із відповідною до динаміки впливу на суспільні відносини динамічною складовою самого законодавства). При цьому має бути враховано прогалини чинної діяльності, яка спрямована на забезпечення протидії деструктивному інформаційно-

психологічному впливу на фінансову систему України. Це передбачає урахування можливостей щодо правового врегулювання залучення різних органів державної влади України у цій сфері, напрацювання моделі їх взаємодії та оптимізації діяльності, що забезпечило б підвищення ефективності задля нейтралізації ризиків і загроз. Зокрема, можна погодитися з міркуваннями, які навела Ю.П. Лісовська зазначала: «Конструювання цілісного образу із хаосу вражень обґрунтовує тяжіння до передбачення назрілих реальних подій» [7, с. 30]. Саме тому відповідна система правового регулювання повинна передбачати у якості елементів залучення громадянського суспільства та напрацювання інституційної правової складової, для ефективного здійснення превенції стосовно деструктивних чинників або тенденцій у окресленій сфері.

Отже, інформаційно-психологічний вплив на фінансову систему України - це сукупність заходів щодо досягнення передбачених суб'єктом, котрий здійснює маніпуляції, результатів пріоритетно із використанням інформаційних та психологічних інструментів, які виражаються у спричиненні визначених ним наслідків для інформаційного, організаційного, соціального правового та фінансового середовища з урахуванням причинно-наслідкових зв'язків. Саме тому виявлення, превенція і нейтралізація відповідних деструктивних чинників, якими послуговується суб'єкт маніпуляції, має здійснюватися на правових засадах із оптимальною взаємодією суб'єктів, котрі перебувають у правовому середовищі та спроможні реалізовувати правові заходи. Саме складність таких зв'язків фактично унеможливлює відтворення релевантної правової моделі у форматі тез та спричиняє потребу щодо розгортання наукової дискусії із залученням фахівців не лише у сфері права та фінансів, але й інших суміжних наукових напрямків.

Література

1. Мегель А., Яремчук М. Ворожі ІПСО. Як визначити та протистояти. Київ, 2022. 98 с.

2. Kumar N., Hu B. The Currency Soros Couldn't Break Is Tempting Hedge Funds Again. Bloomberg L.P.August 27. 2019 URL: https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-08-27/the-currency-soros-couldn-t-break-is-tempting-hedge-funds-again?utm_medium=social&utm_campaign=socialflow-organic&utm_source=facebook&utm_content=asia

3. Арсеній Яценюк. Банківська таємниця часів Помаранчевої революції. К.: ТОВ «НВП Поліграфсервіс». 2008. 270 с.

4. Нестеренко А. С. Фінансова система України: проблеми теорії : монографія. Одеса : Фенікс, 2014. 576 с.

5. Бодаковський В Ю. Концептуалізація інфраструктури фінансової системи на основі її динамічних і статичних ознак.Управління змінами та інновації. 2024. Вип. 9. С. 65-70.

6. Дмитренко Е. С. Фінансова система України у воєнний та повоєнний періоди: Правовий та безпековий вимір. Київський часопис права. 2023. Вип. 2. С. 143–148.

7. Лісовська Ю.П. Раціоналістичні міфи квантової філософії у неписаних правилах звичаєвого права: методологічні аспекти. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки. 2021. Вип. 1 (60). С. 26-30. URL: https://journals.maup.com.ua/index.php/law/article/view/1226.

Віхренко В.О.

Здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Навчально-наукового інституту права та безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Науковий керівник:

Меджбель В.І.

Кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін, господарського, трудового та міжнародного права Навчально-наукового інституту права та безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Угода СОТ щодо торговельних аспектів прав інтелектуальної власності

Тези присвячено комплексному дослідженню Угоди СОТ щодо торговельних аспектів прав інтелектуальної власності (TRIPS) як ключового міжнародно-правового інструменту у сфері уніфікації стандартів охорони інтелектуальної власності та регулювання пов’язаних із нею торговельних відносин. Розкрито її значення у формуванні мінімальних стандартів захисту прав інтелектуальної власності, механізмів їх забезпечення та вплив на національні правові системи.

Міжнародна торгівля в умовах глобалізації нерозривно пов’язана з ефективною охороною результатів інтелектуальної діяльності, що зумовило необхідність створення універсального правового механізму регулювання цієї сфери. Угода TRIPS стала одним із найбільш комплексних міжнародних актів, що інтегрує норми інтелектуальної власності у систему світової торгівлі, встановлюючи обов’язкові стандарти для держав-членів СОТ [1, с. 54].

Метою дослідження є визначення правової природи Угоди TRIPS, її структурних елементів, а також аналіз впливу на гармонізацію національного законодавства у сфері інтелектуальної власності та міжнародної торгівлі.

Актуальність теми обумовлена зростанням ролі інтелектуальної власності у глобальній економіці, де об’єкти авторського права, патенти та тор-

говельні марки стають основними активами міжнародної конкуренції. Це зумовлює необхідність ефективного міжнародно-правового регулювання та захисту прав правовласників [2, с. 118].

Угода TRIPS встановлює мінімальні стандарти охорони всіх основних категорій інтелектуальної власності, включаючи авторське право, суміжні права, патенти, торговельні марки, географічні зазначення та промислові зразки. Особливістю Угоди є її інтеграція у систему СОТ, що забезпечує застосування механізму вирішення спорів у випадку порушення зобов'язань державами-членами [3, с. 201].

Важливим елементом TRIPS є принцип національного режиму та режиму найбільшого сприяння, які гарантують недискримінаційний підхід до іноземних правовласників. Це сприяє формуванню єдиного підходу до охорони інтелектуальної власності у міжнародній торговельній системі [4, с. 67].

Крім того, Угода передбачає обов'язковість ефективних засобів правового захисту, включаючи цивільні, адміністративні та кримінальні механізми відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності, що посилює рівень їх реальної охорони [5, с. 92].

Особливу роль відіграє механізм вирішення спорів у рамках СОТ, який забезпечує дотримання положень TRIPS через систему консультацій, панельного розгляду та апеляційного перегляду, що підвищує ефективність міжнародного правозастосування [6, с. 144].

Імплементація положень TRIPS у національні правові системи держав часто супроводжується проблемами адаптації, пов'язаними з різним рівнем економічного розвитку та правової інфраструктури, що створює виклики для уніфікації міжнародних стандартів [7, с. 39].

Результати дослідження свідчать про те, що Угода TRIPS відіграє системоутворюючу роль у міжнародному праві інтелектуальної власності, поєднуючи торговельні та правозахисні механізми у єдину нормативну систему, що сприяє глобальній гармонізації правового регулювання.

Висновки. Угода СОТ TRIPS є ключовим міжнародно-правовим актом, що визначає сучасні стандарти охорони інтелектуальної власності у світовій торгівлі. Її значення полягає у забезпеченні балансу між інтересами правовласників і держав, а також у формуванні єдиного правового простору у сфері міжнародної економіки.

Список використаних джерел:

1. Довгерт А. С. Міжнародне приватне право України. Київ: Алерта, 2021.

2. Фединяк Г. С., Фединяк Л. С. Міжнародне приватне право. Київ: Юрінком Інтер, 2020.

3. World Trade Organization. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS), 1994.

4. Maskus K. E. Intellectual Property Rights in the Global Economy. Washington: Institute for International Economics, 2019.
5. Correa C. M. Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights: A Commentary on the TRIPS Agreement.
6. Oxford: Oxford University Press, 2020.
7. WTO Dispute Settlement Reports: TRIPS-related cases, 2022.
8. Gervais D. The TRIPS Agreement: Drafting History and Analysis. Sweet & Maxwell, 2021.

Влад В.Ф.
доктор філософії у галузі права,
старший викладач кафедри конституційного права
Навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справа
Вацюк В.О.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правоохоронної
та антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування щодо арешту майна або відмови у ньому: суперечливість положень пункту 9 частини першої та частини третьої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України частині другій статті 55 та пунктів 1 та 8 частини другої статті 129 Конституції України

Межі нашого аналізу обмежуються виключно співвідношенням положень пункту 9 частини першої та частини третьої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України КПК України зі частиною другою статті 55 та пунктів 1 та 8 частини другої статті 129 Конституції України з урахуванням їх нормативного змісту, правових позицій Конституційного Суду України та особливостей кримінального процесу на стадії досудового розслідування.

Частина друга статті 55 Конституції України гарантує кожному право на судовий захист, зокрема право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади та посадових осіб. Це положення має універсальний характер і поширюється на всі форми публічно-владних рішень, які впливають на права, свободи чи законні

інтереси особи, незалежно від галузі права або стадії відповідного провадження [1].

У конституційному значенні право на оскарження не обмежується можливістю одноразового звернення до суду. Воно передбачає існування такого механізму судового контролю, який дозволяє перевірити законність і обґрунтованість втручання у права особи та забезпечити їх реальне відновлення у разі порушення. Саме з цієї позиції право на апеляційний перегляд судових рішень є однією з ключових процесуальних гарантій реалізації статті 55 Конституції України.

Пункт 8 частини другої статті 129 Конституції України закріплює забезпечення права на апеляційний перегляд справи як одну з основних засад судочинства. Конституційне формулювання цієї засади свідчить про те, що апеляційний перегляд має розглядатися не як виняток, а як загальне правило, відступ від якого можливий лише за умови наявності достатнього конституційного обґрунтування [1].

Стаття 309 КПК України встановлює спеціальний порядок апеляційного оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування. Частина перша цієї статті містить вичерпний перелік ухвал, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку, зокрема відповідно до пункту 9 – ухвали про арешт майна або відмову у ньому.

Водночас частина третя статті 309 Кримінального процесуального кодексу України передбачає, що скарги на інші ухвали слідчого судді апеляційному оскарженню не підлягають, а заперечення проти них можуть бути подані лише під час підготовчого провадження в суді [2].

Таким чином, законодавець застосував модель обмеженого апеляційного перегляду, за якої можливість оскарження залежить не від характеру втручання у права особи, а від формальної належності ухвали до переліку, визначеного законом.

На нашу думку, пункт 9 частини першої статті 309 КПК України спрямований на забезпечення судового контролю за одним із найбільш інтенсивних процесуальних обмежень – арештом майна. Надання можливості апеляційного перегляду ухвал про арешт майна або відмову в ньому загалом узгоджується з конституційними гарантіями захисту права власності та відповідає вимогам частини другої статті 55 та пунктів 1 та 8 частини другої статті 129 Конституції України.

Разом з тим при аналізі цього положення вирішального значення набуває питання його тлумачення і застосування. Якщо пункт 9 частини першої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України розуміється вузько – як такий, що охоплює виключно первинні

ухвали про накладення арешту або відмову в його застосуванні, – це призводить до виключення з апеляційного контролю ухвал, якими слідчий суддя відмовляє у скасуванні арешту майна.

З огляду на триваючий характер арешту майна як процесуального обмеження, ухвала про відмову у його скасуванні за своїми правовими наслідками фактично підтверджує подальше втручання у право власності. Тому виключення таких ухвал з апеляційного перегляду ставить під сумнів відповідність зазначеного тлумачення вимогам ефективного судового захисту.

Також хотіли б зазначити, що частина третя статті 309 КПК України встановлює загальну заборону апеляційного оскарження ухвал слідчого судді, не включених до переліку, визначеного частиною першою цієї статті. Така заборона має універсальний характер і не враховує ані зміст ухвали, ані ступінь її впливу на права і свободи особи [2].

У конституційному вимірі подібне регулювання є проблемним з огляду на те, що воно унеможливлює апеляційний перегляд судових рішень, які можуть спричиняти тривале або істотне обмеження конституційних прав особи на стадії досудового розслідування. Перенесення можливості висловлення заперечень на стадію підготовчого провадження не завжди забезпечує ефективність захисту, оскільки до цього моменту відповідне обмеження може вже тривалий час застосовуватися.

За таких умов частина третя статті 309 КПК України у її чинній редакції не повною мірою узгоджується з вимогами статей 55 та 129 Конституції України, оскільки встановлює непропорційне обмеження права на апеляційний перегляд судових рішень.

На нашу думку, об’єктивне розуміння змісту статті 309 Кримінального процесуального кодексу України має ґрунтуватися на пріоритеті норм Конституції України, зокрема частини другої статті 55 та пунктів 1 та 8 частини другої статті 129, та, відповідно до чого положення процесуального закону повинні застосовуватися у спосіб, що забезпечує максимальну реалізацію конституційних гарантій.

За такого підходу стаття 309 КПК України не може тлумачитися ізольовано або формально, виключно через буквальне відтворення переліку ухвал, визначених у частині першій. Натомість її зміст має оцінюватися з урахуванням характеру процесуального втручання, яке породжує відповідна ухвала слідчого судді, та його впливу на конституційні права особи.

На нашу думку пункт 9 частини першої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України охоплює не лише первинні ухвали про накладення арешту на майно або відмову в його застосуванні, але й усі подальші ухвали слідчого судді, якими вирішується питання збереження, продовження або припинення арешту майна. Такий підхід відповідає матеріальному розумінню арешту майна як триваючого обмеження права власності та забезпечує реальний судовий контроль за його пропорційністю у часі.

У межах цієї моделі ухвала про відмову у скасуванні арешту майна не розглядається як «інша ухвала» у розумінні частини третьої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України, а прирівнюється за своїми правовими наслідками до ухвали про арешт майна. Відповідно, вона повинна підлягати апеляційному перегляду на загальних підставах, передбачених пунктом 9 частини першої цієї статті.

Щодо частини третьої статті 309 КПК України, слід зазначити, що її сутність мала б полягати у відмові від її застосування як абсолютної та універсальної заборони апеляційного оскарження. Це положення може застосовуватися лише щодо тих ухвал слідчого судді, які не спричиняють самостійного, істотного та тривалого втручання у конституційні права і свободи особи та не мають незворотних правових наслідків.

Таким чином, межа застосування частини третьої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України повинна визначатися не формальною класифікацією ухвали, а її матеріальним змістом і правовими наслідками. Ухвали, якими фактично продовжується або підтверджується застосування процесуальних обмежень, що впливають на право власності, свободу пересування, недоторканність житла або інші конституційні права, не можуть бути виведені з-під апеляційного контролю без порушення частини другої статті 55 та пунктів 1 та 8 частини другої статті 129 Конституції України.

Застосування саме такого підходу дозволяє зберегти баланс між завданнями кримінального провадження та необхідністю забезпечення ефективного судового захисту. Воно не нівелює процесуальну роль слідчого судді та не створює надмірного процесуального навантаження на апеляційні суди, водночас унеможливлюючи ситуації, за яких тривале обмеження конституційних прав особи фактично виводиться з-під судового контролю.

Що стосується частини третьої статті 309 КПК України, ми можемо сформулювати правову позицію, за якої ця норма визнається такою, що відповідає Конституції України лише за умови її конституту-

ційно обмежувального тлумачення. Зокрема, вона не може застосовуватися до ухвал слідчого судді, які мають самостійні, тривалі або незворотні наслідки для реалізації конституційних прав і свобод особи.

Такий підхід відповідає принципу верховенства права, оскільки забезпечує справедливий баланс між інтересами кримінального правосуддя та правами людини, а також узгоджується з усталеною практикою Конституційного Суду України, який неодноразово наголошував на недопустимості звуження змісту і обсягу конституційних прав шляхом формального або надмірно процесуалізованого тлумачення закону *(рішення Конституційного Суду України від 25 грудня 1997 року № 9-зп [3], рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 [4], рішення Конституційного Суду України від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007 [5], рішення Конституційного Суду України від 26 червня 2019 року № 6-р/2019) [6].*

Отже, як висновок ми б хотіли зазначити, що практика Конституційного Суду України послідовно виходить із того, що право на судовий захист, гарантоване статтею 55 Конституції України, має змістовний, а не декларативний характер і не може бути звужене шляхом формального або надмірно процесуалізованого тлумачення законодавчих норм. У цьому контексті Суд неодноразово наголошував, що процесуальні приписи мають застосовуватися таким чином, щоб забезпечувати реальну можливість особи захистити свої права, а не створювати формальні бар'єри для такого захисту.

Список використаної літератури:

1. Конституція України. Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n5253

3. Рішення Конституційного Суду України від 25 грудня 1997 року № 9-зп, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-97#Text

4. Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text

5. Рішення Конституційного Суду України від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va11p710-07#Text

6. Рішення Конституційного Суду України від 26 червня 2019 року № 6-р/2019 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-19#Text

Гавриленко В.П.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки ім. князя Володими ра Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Заросило В.О.
Доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права та безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

AI у роботі судів і правоохоронних органів: чи може алгоритм замінити юриста?

В умовах стрімкої цифровізації суспільних відносин та активного впровадження інноваційних технологій у сферу державного управління особливої актуальності набуває питання використання штучного інтелекту у правозастосовній діяльності[3;8]. Сучасні інформаційні системи дедалі частіше інтегруються у роботу судових та правоохоронних органів, виконуючи функції аналітичного, допоміжного та частково автоматизованого характеру[1; 3]. У цьому контексті постає дискусійне питання щодо меж застосування алгоритмічних систем у праві та можливості їх заміни традиційної юридичної діяльності.

Штучний інтелект у сфері правозастосування розглядається як сукупність технологій, здатних здійснювати обробку великих масивів правової інформації, аналіз судової практики, прогнозування ймовірних рішень та автоматизацію окремих процесуальних процедур. У деяких правових системах такі технології вже застосовуються для підтримки прийняття рішень судами, аналізу ризиків у кримінальному провадженні, оцінки ймовірності рецидиву та оптимізації роботи правоохоронних органів. В Україні процес цифровізації правосуддя також поступово розвивається, зокрема через функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи та впровадження електронного суду[1].

Разом із тим використання штучного інтелекту у правовій сфері породжує низку принципових проблем, пов’язаних із межами делегування йому функцій правозастосування. Юридична діяльність традиційно ґрунтується не лише на формально-логічному застосуванні норм права, але й на їх тлумаченні, оцінці фактичних обставин справи, врахуванні принципів справедливості, розумності та пропорційності. Ал-

горитмічні системи, незважаючи на високий рівень обчислювальної потужності, функціонують виключно на основі попередньо заданих моделей та даних, що не дозволяє їм самостійно формувати правові оцінки у складних або нестандартних ситуаціях[4;5;6].

Окремою проблемою є питання юридичної відповідальності за результати роботи штучного інтелекту. У чинному правовому полі України та більшості держав світу штучний інтелект не визнається суб'єктом права, що унеможливлює покладення на нього відповідальності за помилкові або неправомірні рішення[2;8]. Відповідно, залишається відкритим питання розподілу відповідальності між розробниками, користувачами та державними органами, які впроваджують відповідні технології у правозастосовну практику.

Важливим аспектом також є ризик алгоритмічної упередженості, що виникає внаслідок використання необ'єктивних або неповних даних для навчання систем штучного інтелекту. У такому випадку результати роботи алгоритмів можуть відтворювати або навіть посилювати існуючі соціальні та системні дисбаланси, що є особливо чутливим у сфері кримінального правосуддя та правоохоронної діяльності. Крім того, проблема так званої "чорної скриньки" ускладнює можливість перевірки логіки прийняття рішень алгоритмом, що суперечить принципам прозорості та обґрунтованості правозастосування[9;10].

У цьому контексті слід зазначити, що повна заміна юриста штучним інтелектом на сучасному етапі розвитку суспільства є малоймовірною. Юридична професія передбачає не лише технічне застосування правових норм, але й здійснення інтерпретаційної діяльності, комунікацію з учасниками процесу, оцінку доказів у їх сукупності та прийняття рішень із урахуванням людського фактору. Саме ці елементи професійної діяльності виходять за межі можливостей алгоритмічних систем.

Таким чином, найбільш обґрунтованим підходом є розгляд штучного інтелекту як допоміжного інструменту у сфері правозастосування, який здатний підвищити ефективність роботи судових та правоохоронних органів, однак не може замінити юридичну професію як таку[3;4;9]. Йдеться про формування гібридної моделі, у якій технології штучного інтелекту виконують аналітичні та технічні функції, тоді як остаточне прийняття правових рішень залишається за людиною.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII.
2. Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 № 2297-VI.

3. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2020 р. № 1556-р.
4. Кузнєцова Н. С. Теорія держави і права : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2021.
5. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2020.
6. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навчальний посібник. Львів : Край, 2021.
7. Тацій В. Я., Борисов В. І., Тютюгін В. І. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. Харків : Право, 2023.
8. Коваленко Т. В. Правові аспекти використання штучного інтелекту в Україні // Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 5. С. 112–116.
9. European Commission. Ethics Guidelines for Trustworthy AI. Brussels, 2019.
10. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems. Strasbourg, 2018.

Гбур З.В.
доктор з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Державного університету інформаційно комунікаційних технологій

Основні проблеми забезпечення економічної безпеки України в умовах війни

В умовах повномасштабної війни економічна безпека України перетворилася на один із ключових елементів системи національної безпеки, оскільки саме стійкість економіки визначає спроможність держави забезпечувати обороноздатність, соціальну стабільність та функціонування критичної інфраструктури. Сучасний стан економічної безпеки характеризується посиленням системних ризиків, що зумовлені як прямими наслідками бойових дій, так і накопиченими структурними дисбалансами економічної системи, які в умовах війни набули особливої гостроти [1].

Однією з найсуттєвіших проблем є руйнування виробничого потенціалу та інфраструктури, що призводить до скорочення промислового виробництва, порушення логістичних ланцюгів і втрати економічних зв’язків між регіонами. Це формує значні територіальні диспропорції та ускладнює процес відновлення економічної активності, посилюючи навантаження на державні фінанси та систему публічного управління [2]. У результаті економіка функціонує в умовах фрагментованості та зниження конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

Важливим викликом є зростання бюджетного дефіциту та державного боргу, що зумовлено необхідністю фінансування оборонних пот-

реб, соціальних програм та відновлення інфраструктури. Обмеженість внутрішніх фінансових ресурсів підсилює залежність від міжнародної фінансової допомоги, що створює ризики для фінансової стійкості держави та її бюджетного суверенітету. Нестабільність податкових надходжень додатково ускладнює прогнозування державної фінансової політики та знижує її ефективність [3].

Окремою проблемою залишається дестабілізація ринку праці, що проявляється у масовій міграції населення, втраті кваліфікованих кадрів та зростанні структурного безробіття. У різних секторах економіки одночасно фіксується дефіцит і надлишок робочої сили, що свідчить про глибокі структурні деформації. Це негативно впливає на продуктивність праці та уповільнює темпи економічного відновлення [4].

Значним викликом є також зниження інвестиційної привабливості України, що зумовлено високим рівнем воєнно-політичних ризиків, невизначеністю перспектив безпекової ситуації та нестабільністю регуляторного середовища. Це стримує приплив як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій, обмежуючи можливості модернізації економіки та впровадження інноваційних технологій [5].

Окрему загрозу становить посилення тінізації економічних процесів, що проявляється у зростанні неформального сектору, ухиленні від оподаткування та ускладненні контролю за фінансовими потоками. У воєнних умовах це призводить до звуження податкової бази та зниження ресурсного потенціалу держави [1].

Водночас система економічної безпеки України поступово трансформується через посилення ролі державного регулювання, міжнародної фінансової підтримки та впровадження адаптивних механізмів управління. Зростає значення стратегічного планування, цифровізації управлінських процесів та інтеграційних процесів у європейський економічний простір як інструментів підвищення стійкості економічної системи [2].

Таким чином, проблеми забезпечення економічної безпеки України в умовах війни мають комплексний і взаємопов’язаний характер, охоплюючи виробничу, фінансову, соціальну та інституційну сфери. Їх подолання потребує системного підходу, що поєднує державне регулювання, міжнародну підтримку та активізацію внутрішнього економічного потенціалу з метою формування стійкої моделі післявоєнного відновлення [3].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що економічна безпека України в умовах війни набуває комплексного, багатовимірного характеру, де традиційні економічні ризики поєднуються з воєнними загро-

зами, інституційною нестабільністю та різким зростанням невизначеності. У таких умовах економічна система перестає функціонувати в режимі звичайного циклічного розвитку та переходить у режим кризового управління, де ключовим фактором стає не лише зростання, а насамперед здатність до виживання, адаптації та швидкого відновлення.

З позиції експертного аналізу, нинішній стан економічної безпеки України визначається одночасною дією кількох критичних факторів. Насамперед, це фізичні втрати виробничого та інфраструктурного потенціалу, які мають довготривалий ефект і не можуть бути компенсовані лише фінансовими інструментами. Відновлення зруйнованих активів потребує не тільки значних ресурсів, але й системного перегляду підходів до територіального планування, розміщення виробництв і логістичних маршрутів.

Другим системним викликом є фінансова залежність держави від зовнішніх джерел підтримки. Попри те, що міжнародна допомога відіграє стабілізуючу роль і дозволяє забезпечувати базові функції держави, вона водночас формує структурну вразливість у довгостроковій перспективі. Це актуалізує необхідність посилення внутрішньої фінансової спроможності, розширення податкової бази та підвищення ефективності управління державними фінансами. У перспективі ключовим завданням має стати поступовий перехід від моделі виживання за рахунок зовнішньої підтримки до моделі стійкого внутрішнього відтворення ресурсів.

Окремої уваги потребує трансформація ринку праці, яка в умовах війни набула характеру глибокої структурної кризи. Масова міграція населення, зниження демографічного потенціалу та нерівномірність розподілу трудових ресурсів створюють довготривалі ризики для економічного відновлення. У цьому контексті ключовим стратегічним завданням держави має стати формування політики повернення людського капіталу, його утримання всередині країни та ефективна інтеграція у процеси післявоєнної відбудови.

Не менш важливим є питання інвестиційної безпеки. В умовах високої невизначеності класичні механізми залучення інвестицій втрачають ефективність, що потребує переосмислення державної інвестиційної політики. У таких умовах пріоритетом має стати формування спеціальних гарантійних механізмів, страхування воєнних ризиків, розвиток державно-приватного партнерства та створення інституційних умов, які знижують рівень ризику для інвесторів. Водночас важливо забезпечити баланс між відкритістю економіки та захистом національних стратегічних інтересів.

Суттєвою складовою економічної безпеки залишається проблема тінізації економіки, яка в умовах війни може як посилюватися, так і набувати нових форм. Обмеженість контролюючих механізмів, порушення господарських зв'язків та зростання неформальних практик створюють ризики втрати державою частини ресурсної бази. Це вимагає не лише посилення контролю, але й впровадження стимулів для легалізації економічної діяльності, спрощення регуляторного середовища та підвищення довіри до державних інституцій.

Водночас варто підкреслити, що сучасна війна стала каталізатором інституційних змін у системі економічного управління. Україна поступово переходить до більш гнучкої моделі державного регулювання, яка поєднує елементи централізованого управління в критичних сферах із розширенням автономії економічних суб'єктів. Посилюється роль стратегічного планування, цифрових технологій управління, а також інтеграційних процесів із європейськими економічними інституціями.

Особливої уваги потребує питання довгострокової моделі економічної безпеки після завершення активної фази війни. Відновлення не може обмежуватися лише реконструкцією зруйнованого, воно має передбачати структурну модернізацію економіки, переорієнтацію на інноваційні галузі, підвищення енергоефективності та розвиток високотехнологічного виробництва. Саме такий підхід дозволить перейти від відновлення до якісного економічного зростання.

У стратегічному вимірі економічна безпека України повинна базуватися на поєднанні трьох ключових складових: стійкості, адаптивності та інституційної спроможності. Стійкість передбачає здатність системи витримувати зовнішні шоки, адаптивність – швидко реагувати на зміни умов, а інституційна спроможність – забезпечувати ефективне управління ресурсами та реалізацію державної політики.

Отже, забезпечення економічної безпеки України в умовах війни є не лише завданням антикризового управління, а й фундаментальною основою майбутньої моделі розвитку держави. Від того, наскільки ефективно будуть вирішені наявні структурні проблеми, залежить не тільки швидкість відновлення, але й довгострокова конкурентоспроможність України у глобальній економічній системі.

Список використаних джерел

1. Ковальчук Т. В. Економічна безпека держави в умовах воєнного стану: теоретичні та практичні аспекти. Економіка України. 2023. № 6. С. 15–28.

2. Гриценко А. А. Структурні дисбаланси економіки України в умовах війни. Фінанси України. 2024. № 2. С. 34–46.

3. Бойко В. М. Бюджетна політика України в умовах воєнної економіки. Вісник економічної науки України. 2023. № 3. С. 52–60.

4. Шевченко Л. С. Ринок праці України в умовах кризових трансформацій. Соціально-економічні дослідження. 2024. № 1. С. 71–83.

5. Мельник О. І. Інвестиційна привабливість України в умовах воєнних ризиків. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 5. С. 22–30.

Гавкалова Н.Л.
д.е.н., професор, завідувач кафедри державного управління, публічного адміністрування та економічної політики ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Куніцин О.М.
аспірант кафедри державного управління, публічного адміністрування та економічної політики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Роль Європейських цифрових інноваційних хабів в соціальній економіці України

Інтеграція України до мережі Європейських цифрових інноваційних хабів (ЄЦІХ) відкриває суттєві можливості для прискорення цифрової трансформації країни, одночасно сприяючи розвитку її соціальної економіки. В українському контексті, де післявоєнне відновлення та реконструкція потребують як технологічної модернізації, так і соціально інклюзивного зростання, роль ЄЦІХ виходить далеко за межі суто технологічної місії. Вони мають потенціал відігравати роль платформ, що поєднують інновації, залучення громад і соціальну згуртованість, які є критично важливими елементами формування стійкої та збалансованої траєкторії національного розвитку [1]. Відтак проблематика полягає у визначенні того, яким чином ЄЦІХ в Україні можуть бути зорієнтовані не лише на технологічний прогрес, а й на формування інклюзивної соціальної економіки, що сприятиме довгостроковому відновленню та загальній стійкості.

Результати наявних досліджень підкреслюють вагому роль ЄЦІХ у стимулюванні конкурентоспроможності та інновацій як на регіональному, так і на національному рівнях. Такі дослідники, як Ф. Асплунд, К. Сассанеллі та С. Терці, акцентують увагу на технологічних і бізнесових аспектах функціонування цифрових інноваційних хабів [2; 3]. Водночас Дж. Міллард, М. Танга та С. Скірру наголошують на взаємозв’язку між діяльністю цифрових інноваційних хабів, соціальними інноваціями та практиками циркулярної економіки [4]. Попри зростання кількості досліджень, інтеграція ЄЦІХ у рамки соціальної економі-

ки в перехідних або післявоєнних країнах залишається недостатньо вивченою. Таким чином, результати дослідження, які викладенні в доповіді, заповнюють важливу прогалину, зосереджуючись на українському кейсі та водночас розглядаючи його в ширшому європейському контексті.

Метою доповіді є аналіз ролі ЄЦІХ в Україні як потенційних драйверів розвитку соціальної економіки. Основним дослідницьким завданням є вивчення портфелів послуг українських ЄЦІХ та їх порівняння з практиками країн Східної та Західної Європи з метою оцінювання їхньої орієнтації на соціальну економіку. У межах аналізу з'ясовується, чи дотримуються ЄЦІХ в Україні вузько технологічної траєкторії розвитку, чи мають потенціал до розширення спектра послуг у напрямі досягнення більш інклюзивних соціальних результатів. Гіпотеза дослідження полягає в тому, що українські ЄЦІХ за умови стратегічної переорієнтації можуть стати ключовими інструментами інтеграції принципів соціальної економіки в національну стратегію цифрової трансформації.

Методологічною основою дослідження слугує модель D-BEST, яка класифікує послуги ЄЦІХ за п'ятьма групами: дані (data), бізнес (business), екосистема (ecosystem), навички (skills) і технології (technology). Застосування цієї моделі дозволяє здійснити системну оцінку домінуючих типів послуг у конкретних національних контекстах [5][6]. Додатково в дослідженні використано дані з офіційного каталогу ЄЦІХ Європейської Комісії [7], а також інтегровано індикатори з баз даних ООН та ЄС, зокрема номінальний ВВП за 2024 рік [8] і Індекс розвитку електронного урядування (E-Government Development Index, EGDI) за 2024 рік, що включає Індекс онлайн-послуг (OSI), Індекс людського капіталу (HCI), Індекс телекомунікаційної інфраструктури (TII) та Індекс електронної участі (EPI) [9].

Результати дослідження свідчать, що українські ЄЦІХ, створені за підтримки ЄС у 2024–2025 роках, уже демонструють чітко виражений профіль спеціалізації. Порівняльний аналіз цифрових індексів виявляє розрив між Україною та, окремо, країнами Східної й Західної Європи за показниками інфраструктури та людського капіталу, що значною мірою є наслідком повномасштабної агресії російської федерації. Водночас діяльність ЄЦІХ в Україні переважно зосереджена на підтримці малого та середнього бізнесу й розвитку цифрових навичок, що відображає нагальні потреби економічного відновлення та адаптації робочої сили до цифрового середовища. Послуги, пов'язані із соціальною економікою, такі як розвиток екосистем, професійна підготовка та тра-

нсфер знань, також представлені, однак поки що не є домінуючими. Компонент циркулярної економіки, який дедалі активніше інтегрується в діяльність ЄЦІХ Західної Європи, в Україні залишається недостатньо розвиненим. Порівняння зі Східною Європою демонструє подібні тенденції: хаби фокусуються на підтримці МСП і технологічних послугах, рідко включаючи чітко виражені функції соціальної економіки. Натомість у Західній Європі ЄЦІХ зазвичай формують більш збалансовані портфелі, інтегруючи сталість, трансфер знань і соціальну інклюзію у свої сервісні структури. Така дивергенція підкреслює доцільність адаптації найкращих західноєвропейських практик в Україні, зокрема в частині інтеграції соціальної економіки.

Отримані результати вказують на наявність розриву між потенціалом українських ЄЦІХ та їх поточною орієнтацією. Хоча вони вже відіграють важливу роль у цифровій трансформації, їхній внесок у формування стійкої соціальної економіки ще не реалізовано повною мірою. Водночас український кейс демонструє значні можливості для посилення функції ЄЦІХ як драйверів соціальних інновацій. За умови системної переорієнтації хабів на розвиток екосистем, професійну освіту та проєкти циркулярної економіки вони можуть сприяти відновленню громад, зменшенню соціальних нерівностей і зміцненню довгострокової стійкості національної економіки. В умовах післявоєнного відновлення така переорієнтація ЄЦІХ є особливо актуальною, оскільки дозволяє узгодити цифрову трансформацію з нагальними потребами відбудови та соціальної інклюзії.

У висновках варто сформулювати кілька ключових положень. По-перше, українські ЄЦІХ мають сприятливі передумови для того, щоб стати критично важливими акторами цифрової та соціальної трансформації країни, однак їхні портфелі послуг потребують коригування з метою максимізації соціального ефекту. По-друге, досвід Західної Європи засвідчує можливість ефективної інтеграції цілей соціальної економіки в операційну діяльність ЄЦІХ, забезпечуючи спрямування цифровізації на ширші суспільні потреби. По-третє, український кейс робить внесок у загальноєвропейську дискусію щодо ролі ЄЦІХ, демонструючи, що їхній потенціал виходить за межі технологічної підтримки та охоплює формування стійкості, розширення можливостей громад і інклюзивне зростання. Подальші дослідження доцільно зосередити на кількісному вимірюванні соціальних і громадських ефектів діяльності ЄЦІХ в Україні, вивченні інноваційних моделей управління для підтримки інклюзивних практик, а також аналізі еволюції хабів у часі – від

переважно технологічних посередників до комплексних інституцій, що поєднують цифрові інновації та розвиток соціальної економіки.

Список використаної літератури:

1. European Commission. What are European Digital Innovation Hubs? European Commission – Enlargement & Neighbourhood. 2025. URL:https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/what-are-european-digital-innovation-hubs-2025-01-18_enhttps://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/what-are-european-digital-innovation-hubs-2025-01-18_en

2. Asplund F., Macedo H. D., Sassanelli C. Problematizing the service portfolio of digital innovation hubs // IFIP Advances in Information and Communication Technology. 2021. Vol. 629. P. 433–440. https://doi.org/10.1007/978-3-030-85969-5_40

3. Gavkalova N., Gladysz B., Quadrini W., Sassanelli C., Asplund F., Ramli M. R., Detzner P., Deville J., Dragic M., van Erp T., Georgescu A., Price L., Robertsone G., Terzi S. Digital innovation hubs and portfolio of their services across European economies // Oeconomia Copernicana. 2024. Vol. 15, No. 1. P. 59–94.https://doi.org/10.24136/OC.2757https://doi.org/10.24136/OC.2757

4. Millard J., Tanga M. Embedding circularity: Theorizing the social economy, its potential and challenges // Ecological Economics. 2023. Vol. 206. Article 107685. https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2023.107685

5. Razzetti S., Gusmeroli S., Terzi S., Sassanelli C. Methodology for DIH: Adding the remote macro-class to the D-BEST reference model // CEUR Workshop Proceedings. 2022. Vol. 3214. P. 1–5. URL:https://ceur-ws.org/Vol-3214/WS8Paper2.pdfhttps://ceur-ws.org/Vol-3214/WS8Paper2.pdf

6. Sassanelli C., Terzi S., Gusmeroli S. The D-BEST based digital innovation hub customer journey analysis method: Configuring DIHs' unique value proposition // International Journal of Engineering Business Management. 2022. Vol. 14.https://doi.org/10.1177/18479790221124634

7. European Commission. EDIH Catalogue. European Digital Innovation Hubs. 2024. URL:https://european-digital-innovation-hubs.ec.europa.eu/edih-cataloguehttps://european-digital-innovation-hubs.ec.europa.eu/edih-catalogue

8. Eurostat. GDP at market prices. 2024. URL:https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00001/default/tablehttps://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00001/default/table

9. Knoema. UN E-Government Development Index. 2024. URL:https://knoema.com/mctunlb/un-e-government-development-indexhttps://knoema.com/mctunlb/un-e-government-development-index

Герасимчук Н.В.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки ім. князя Володими
ра Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Меджбель В.І.
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського, трудового та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Правове становище юридичних осіб у міжнародному приватному праві

Сучасний розвиток міжнародних економічних відносин, глобалізація ринків та активізація транскордонної діяльності суб'єктів господарювання зумовлюють необхідність комплексного дослідження правового становища юридичних осіб у міжнародному приватному праві. Юридичні особи дедалі частіше виступають учасниками правовідносин з іноземним елементом, що потребує чіткого визначення їх правосуб'єктності, особистого закону та умов визнання в інших державах.

Актуальність дослідження зумовлена стрімким розвитком міжнародних економічних відносин, розширенням транскордонної діяльності юридичних осіб та ускладненням їх правового статусу в умовах глобалізації. Участь юридичних осіб у правовідносинах з іноземним елементом породжує низку колізійних питань, зокрема щодо визначення їх особистого закону, правосуб'єктності та порядку визнання в інших державах. Відсутність уніфікованих підходів до вирішення зазначених питань зумовлює необхідність подальшого теоретичного осмислення та вдосконалення правового регулювання у сфері міжнародного приватного права.

Метою даного дослідження є комплексний аналіз правового становища юридичних осіб у міжнародному приватному праві, визначення особливостей їх правосуб'єктності, дослідження основних підходів до встановлення особистого закону, а також виявлення проблем колізійного регулювання та шляхів їх вирішення в сучасних умовах розвитку міжнародних правовідносин.

Юридична особа як суб'єкт міжнародного приватного права характеризується наявністю правоздатності та дієздатності, які визначаються її особистим законом. Відповідно до ст. 25 Закону України «Про

міжнародне приватне право», особистим законом юридичної особи є право держави, у якій вона зареєстрована [1]. Це положення відображає класичний підхід, заснований на критерії інкорпорації.

У доктрині міжнародного приватного права існують декілька підходів до визначення особистого закону юридичної особи. Найпоширенішими є теорія інкорпорації (місце реєстрації), теорія осілості (місце фактичного управління) та теорія контролю [2, с. 112]. Кожен із цих підходів має свої переваги та недоліки, що обумовлює їх застосування залежно від конкретних обставин.

Теорія інкорпорації забезпечує правову визначеність і стабільність, оскільки дозволяє однозначно встановити застосовне право. Водночас вона може створювати можливості для зловживань, зокрема шляхом вибору юрисдикцій із більш сприятливим правовим режимом (forum shopping) [3, с. 89]. Теорія осілості, навпаки, орієнтується на реальний центр управління юридичної особи, що дозволяє враховувати фактичні обставини її діяльності.

Важливим аспектом правового становища юридичних осіб є питання їх визнання на території іншої держави. У більшості правових систем застосовується принцип автоматичного визнання юридичних осіб, створених відповідно до законодавства іншої держави, за умови дотримання публічного порядку [4, с. 57]. Водночас у деяких випадках можуть встановлюватися обмеження щодо діяльності іноземних юридичних осіб.

Особливе значення має визначення правоздатності юридичної особи у міжнародних правовідносинах. Вона включає можливість укладати договори, набувати майнові права, виступати стороною у судових процесах. При цьому обсяг правоздатності визначається її особистим законом, але реалізація прав може підпорядковуватися праву держави перебування [5, с. 134].

У сучасних умовах глобалізації спостерігається тенденція до уніфікації підходів щодо визначення правового статусу юридичних осіб. Зокрема, у праві Європейського Союзу закріплено принцип свободи заснування, що дозволяє юридичним особам здійснювати діяльність на території інших держав-членів [6, с. 201]. Це сприяє розвитку міжнародного бізнесу та зменшенню правових бар’єрів.

На практиці складнощі виникають у випадках, коли юридична особа має зв’язок із кількома юрисдикціями. Наприклад, компанія може бути зареєстрована в одній державі, здійснювати діяльність в іншій, а її управління здійснюється з третьої. У таких ситуаціях виникає колізія

правових систем, що потребує застосування комплексного підходу з урахуванням принципу найбільш тісного зв’язку [2, с. 145].

Висновки: Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що правове становище юридичних осіб у міжнародному приватному праві визначається через систему колізійних норм, які регулюють їх правосуб’єктність, порядок створення, діяльності та визнання в іноземних юрисдикціях. Основними підходами до визначення особистого закону юридичної особи є теорія інкорпорації та теорія осілості, кожна з яких має свої переваги та обмеження.

У сучасних умовах глобалізації спостерігається тенденція до поєднання різних колізійних підходів з метою досягнення балансу між правовою визначеністю та гнучкістю правового регулювання. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів для вдосконалення національного законодавства та підвищення ефективності правозастосування у сфері міжнародного приватного права.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 № 2709-IV // Відомості Верховної Ради України. 2005. № 32. Ст. 422.

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.

3. Кисіль В. І. Міжнародне приватне право: теорія і практика : підручник. Київ : Алерта, 2020. 416 с.

4. Міжнародне приватне право : підручник / за ред. В. І. Кисіля. Київ : Алерта, 2019. 496 с.

5. Довгерт А. С. Міжнародне приватне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 512 с.

6. Regulation (EU) 2017/1132 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2017 relating to certain aspects of company law // Official Journal of the European Union. 2017. L 169.

7. Штефан О. О. Колізійне право: загальна частина міжнародного приватного права : навч. посіб. Київ : Право, 2022. 284 с.

Голобородько Я.В.
Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Заросило В.О.
Доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри правоохоронної та
антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Питання підтвердження правопорядку у військових частинах та місцях розташування військовослужбовців Збройних сил України

Стосовно виконання відповідного пункту обов'язків військовослужбовцями Військової служби правопорядку у Збройних силах України, який передбачає участь в охороні військових об'єктів і забезпеченні громадського порядку у місцях розташування військових частин та інших місцях перебування військовослужбовців Збройних сил України включно з громадськими місцями тобто на вулицях та в інших громадських місцях здійснюється відповідна діяльність проте мабуть треба зазначити, що зазначена участь може зводитися до патрулювання території військових об'єктів а також вулиць та громадських місць разом з військовослужбовцями, які проходять службу у зазначених підрозділах.

Проте зазначене патрулювання перш за все має проводитися за участі військовослужбовців інших підрозділів та частин, які базуються на тій чи іншій території.

Зазначені заходи відповідно проводяться разом з військовослужбовцями тих підрозділів, які перебувають у військових містечках чи у тих містах і населених пунктах де проходять службу військовослужбовці.

Діяльність щодо патрулювання військовослужбовців Військової служби правопорядку у Збройних силах України визначена наказом Міністерства оборони України № 515 від 10.10. 2016 р [1]

У зазначеному наказі визначені основні завдання патрульно-постової служби Військової служби правопорядку у Збройних силах України які включають:

забезпечення правопорядку а також відповідного рівня військової дисципліни у місцях де розташовані військові частини, на вулицях і в громадських місцях зазначених міст, а також у разі проведення масо-

вих заходів з участю військовослужбовців у місцях їх проведення;

профілактики припинення кримінальних, адміністративних та інших правопорушень військовослужбовцями в цілому у Збройних Силах України;

пряме припинення або активна участь військовослужбовців Військової служби правопорядку у Збройних силах України у припиненні протиправних дій інших в тому числі цивільних осіб, які спрямовані проти військовослужбовців;

допомога в межах компетенції військовослужбовцями Військової служби правопорядку у Збройних силах України відповідним органам державної влади, а також органам місцевого самоврядування, у містах де розташовані військові формування у підтриманні правопорядку та виконанні покладених на них обов'язків;

проведення заходів які спрямовані на розшук військовослужбовців, які вчинили військові дисциплінарні проступки та самовільно залишили місця служби;

при введенні режиму комендантської години в окремих містах та гарнізонах проведення заходів щодо його дотримання [1].

На сьогодні крім зазначених завдань до перерахованих вище додалися питання попередження кримінальних правопорушень військовослужбовців Збройних сил України, а також вчинення диверсій з боку Російської Федерації та осіб, які завербовані для виконання диверсійних дій [2]. Крім того патрулі Військової служби правопорядку у Збройних силах України мають контролювати дотримання військовослужбовцями заходів безпеки під час атак на військові містечка та її військові підрозділи і застосовувати відповідні заходи впливу до порушників.

Мабуть доцільно внести певні зміни і доповнення у відповідні нормативні акти стосовно перебування військовослужбовців, які знаходяться у підрозділах під час оголошення сигналу «Повітряна тривога» і перебування їх у відповідних укриттях.

У Інструкції про організацію патрульно-постової службиВійськовою службою правопорядку у Збройних Силах України у розділі 2 розглядаються питання організації планування відповідних заходів з метою підвищення рівня дисципліни та правопорядку у місцях дислокації підрозділів Збройних сил України.

Зазначене планування здійснюється на певний період, проте в проведення запланованих заходів можуть бути внесені зміни, адже ситуація може змінюватися досить динамічно. До планування заходів спрямованих на контроль за станом дисципліни і правопорядку обов'язково залучають-

ся офіцери різних підрозділів таких як підрозділів організації охорони, власне організації патрульно-постової служби, підрозділів розшуку осіб, які вчинили кримінальні правопорушення чи самовільно залишили місця проходження служби, а також військовослужбовці Військової служби правопорядку у Збройних силах України в гарнізонах. До планування також залучаються офіцери, які відповідають за морально-психологічне та логістичне забезпечення підрозділів Збройних сил України.

Це робиться з метою чіткого та детального аналізу ситуації в цілому та в окремих військових частинах та місцях дислокації, а також підвищення ефективності управління [3]

Список використаних джерел

1. Про затвердження Інструкції про організацію патрульно-постової служби-Військовою службою правопорядку у Збройних Силах України Наказ Міністерства оборони України № 515 від 10.10.2016 https://iplex.com.ua/doc.php?code=z1429-16

2. Ніколаєнко Т.Б. Забезпечення військового правопорядку заходами кримінально-правового впливу в умовах режиму воєнного стану в україні: проблеми та шляхи вирішення https://dspace.nadpsu.edu.ua/bitstream/123456789/4304/1/Zabezpechennia%20viiskovoho%20pravoporiadku%20zakhodamy%20kryminalno-pravovoho%20vplyvu%20v%20umovakh%20rezhymu%20voiennoho%20stanu%20v%20Ukraini.pdf

3. Федорчук А. В., Залож В. В., Ковальчук М. О., Шашкун І. В.Актуальні проблеми та шляхи підвищення ефективності систем військового управління тактичного рівня в умовах сучасних збройнихконфліктів. Наукові перспективи № ; (9) 2025 https://dspace.nadpsu.edu.ua/bitstream/123456789/4836/1/44.pdf

Горох Д.О.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАт «ВНЗ» МАУП»
Науковий керівник:
Пиняга Р.О.
Кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правоохоронної та
антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Розвиток системи забезпечення Національної безпеки в сучасній Україні

Сучасна архітектура національної безпеки України за останнє десятиліття пройшла шлях від фрагментарної пострадянської структури до

багаторівневого інтегрованого механізму. В основі цієї трансформації лежить перехід від вузькомілітарного розуміння безпеки до концепції «всеохопної стійкості». Система національної безпеки є складним механізмом, який не просто виступає фундаментом для досягнення національних інтересів, а й перетворює теоретичні стратегічні рішення у практичну взаємодію всіх залучених учасників – від вищого керівництва держави до громадських об'єднань.

Фундаментальний зсув у системі управління відбувся із прийняттям Закону України «Про національну безпеку України» у 2018 році. Цей закон де-факто став «конституцією» сектору безпеки, оскільки вперше на законодавчому рівні впровадив стандарти НАТО щодо цивільного демократичного контролю.

Управлінська інновація закону полягає у розмежуванні повноважень:

1. РНБО України консолідує функції координації та контролю.

2. Міністерство оборони фокусується на політичному управлінні та ресурсному забезпеченні.

3. Генеральний штаб ЗСУ зосереджується на безпосередньому плануванні та проведенні воєнних операцій.

Такий розподіл функцій усуває дублювання та підвищує оперативність прийняття рішень, що є критичним в умовах гібридних загроз.

Трансформація системи безпеки отримала своє логічне завершення у Стратегії воєнної безпеки 2021 року, яка впровадила принцип «всеохопної оборони». На відміну від класичної моделі оборони силами виключно регулярної армії, українська модель передбачає залучення всього національного потенціалу.

Реалізація документу здійснюється через розгортання національного спротиву, де формування Сил територіальної оборони та легітимізація руху опору забезпечують трансформацію кожного регіону на неприступний оборонний вузол. Цей процес тісно інтегрований із цивільно-військовим співробітництвом, що передбачає гнучке залучення волонтерських ініціатив і приватного бізнесу до логістичних ланцюгів Збройних Сил. Окрім того, ключову роль відіграє міжвідомча координація, яка дозволяє сформувати єдиний замисл оборони, підпорядковуючи дії правоохоронних структур, спеціальних служб та підрозділів ДСНС загальній стратегії стримування агресії.

Важливим аспектом, який часто ігнорувався у попередні роки, є воєнно-економічний потенціал. В умовах глобалізації та затяжних конфліктів фінансова стабільність є такою ж зброєю, як і конвенційне озброєння.

Економічна політика держави в контексті безпеки сьогодні виконує три стратегічні завдання: фінансову мобілізацію, розвиток оборонно-промислового комплексу та забезпечення енергетичної незалежності.

Механізм забезпечення стабільного фінансування сектору оборони згідно із законодавчими нормами має становити не менше 5% від валового внутрішнього продукту. Реалізація цього завдання в умовах тривалого воєнного стану вимагає застосування специфічних податкових та митних інструментів, спрямованих на акумуляцію внутрішніх ресурсів та стимулювання оборонних видатків. Це передбачає не лише пряме бюджетне асигнування, а й створення особливих правових режимів для підприємств стратегічних галузей, оптимізацію адміністрування податків для підтримки ліквідності державного сектору та активне залучення міжнародної макрофінансової допомоги як стабілізуючого фактора для національної валюти та інфляційних процесів.

Паралельно із фінансовим забезпеченням відбувається стратегічна трансформація оборонно-промислового комплексу, де ключовим вектором розвитку є перехід від прямого імпорту готового озброєння до моделей спільного виробництва та глибокої локалізації іноземних технологій. Такий підхід дозволяє створювати значну внутрішню додану вартість, стимулювати науково-технічні розробки та забезпечувати технологічну автономність збройних сил. Публічне управління в цій сфері зосереджується на формуванні державних кластерів, підтримці інноваційних стартапів у сфері Defense Tech та створенні довгострокових контрактних зобов'язань, які гарантують інвесторам стабільність, а державі – безперебійне постачання засобів ураження та захисту незалежно від зовнішніх логістичних коливань.

Фундаментом загальної національної стійкості виступає енергетична незалежність, яка в умовах гібридної агресії перетворюється з суто економічного показника на критичний фактор державної безпеки. Захист об'єктів критичної інфраструктури від енергетичного шантажу та фізичного знищення реалізується через розбудову децентралізованої енергетичної системи, диверсифікацію джерел постачання енергоносіїв та інтеграцію української енергосистеми до європейської мережі ENTSO-E. З погляду стратегічного управління, це передбачає створення резервних потужностей, впровадження інтелектуальних систем управління мережами та посилення фізичного і кібернетичного захисту енергетичних вузлів, що у сукупності мінімізує вразливість держави до зовнішнього тиску та забезпечує безперервність функціонування всіх ланок національної безпеки.

Сучасне публічне управління у сфері безпеки неможливе без цифрових інновацій. Цифрові практики перетворюють систему безпеки на

«живий організм». Впровадження ситуаційних центрів та інтегрованих систем управління (наприклад, Delta) дозволяє реалізувати принцип мережецентричної війни.

Цифрова трансформація забезпечує збір та аналіз даних з поля бою, супутників та розвідувальних джерел у режимі реального часу; скорочення часу від виявлення цілі до її ураження (або від ідентифікації кіберзагрози до її нейтралізації) за рахунок автоматизації процесів, створення національної системи кібербезпеки, яка захищає не лише державні реєстри, а й банківську систему та зв'язок.

Стратегія національної безпеки 2020 року визначила стійкість як ключовий пріоритет. У публічному управлінні це означає перехід від стратегії «уникнення ризиків» до стратегії «управління наслідками». Держава визнає, що неможливо захиститися від усіх атак на 100%, тому критично важливо забезпечити швидке відновлення (recovery).

Це стосується адаптивності енергомереж, стійкості інформаційного простору до дезінформації та психологічної готовності суспільства до тривалого спротиву. Юридичним підтвердженням цього став Указ Президента № 56/2022, який акцентує увагу на протидії розвідувально-підривній діяльності та зміцненні внутрішньої єдності як фактора державної безпеки.

Розвиток системи забезпечення національної безпеки в сучасній Україні – це процес переходу до складної, адаптивної та технологічної моделі управління. Вона базується на трьох «китах»: військовій всеохопній обороні, економічній самодостатності та цифровій перевазі.

Ключовим завданням для наукової спільноти та державних управлінців залишається подальша гармонізація вітчизняного законодавства зі стандартами НАТО та розвиток інституційної спроможності органів влади діяти в умовах невизначеності. Україна сьогодні не просто споживає безпеку, а формує нові світові стандарти стійкості, де публічне управління стає головним інструментом виживання нації.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII.

2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 №2469-VIII.

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року "Про Стратегію воєнної безпеки України": Указ президента України від 25.03.2021 №121/2021.

4. Філіппова В. Д. Стратегічний механізм забезпечення національної безпеки. Вісник ХНТУ. Херсон. 2024.

5. Єжеєв М. Система забезпечення національної безпеки як складова публічного управління країни. Публічно-управлінські та цифрові практики. 2024.

6. Телегін В.В. Вплив економічної політики на забезпечення національної безпеки України. Київ. 2024.

7. Ч. І / В. А. Омельчук, М. П. Стрельбицький, С. Г. Гордієнко та ін.; за заг. ред. А. М. Кислого і М. П. Стрельбицького. Забезпечення національної безпеки за основними напрямами життєдіяльності України: навчальний посібник. Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2021. 304 с.

8. Миргород-Карпова В.В, Корощенко К.Р. Система забезпечення національної безпеки механізм діяльності та проблеми галузі. Юридичний електронний журнал. Суми. 2022.

Гринчук А.П.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки ім. князя Володими
ра Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Заросило В.О.
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри правоохоронної та
антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Окремі риси організації оціночної діяльності в Радянському Союзі

Оціночна діяльність у Радянському Союзі мала свої особливості, зумовлені командно-адміністративною системою економіки. В умовах планової економіки, де панувала державна власність, оцінка майна та діяльності підприємств мала специфічні риси, відмінні від сучасної ринкової оцінки.

Перш за все необхідно відмітити, специфічні риси економічних відносин у Радянському Союзі. Їх можна охарактеризувати наступним чином

повна відсутність ринкової економіки, всі виробничі процеси мали розвиватися за планом [1]

відсутності приватної власності особливо у сфері виробництва продукції;

відсутність вільної торгівлі та поняття ринкової вартості товарів

Основним методом оцінки був нормативний підхід, заснований на встановлених державою нормах та нормативах. При цьому оцінювання товарів проводилося на основі відповідних державних прейскурантів, а

також нормативів витрат та інших директивних документів, які приймалися в переважній більшості партійними органами .

Оцінка в Радянському Союзі використовувалася перш за все для розподілу ресурсів між підприємствами,, які виробляли продукцію, в подальшому для планування виробництва, а також для встановлення планових показників на наступний період і відповідно для контролю за виконанням встановлених обсягів виробництва .

Оцінка майна в тому числі і того, яке знаходилося формально у власності громадян, але вони в переважній більшості їм тільки користувалися. Вони не могли його відчужувати, оскільки всім майном і всіма ресурсами країни володіла держава

Мета оцінювання майна, ресурсів, споруд, транспорту та інших виробничих машин і механізм проводилася для цілей бухгалтерського обліку та встановлення певних розмірів оподаткування

Така оцінка, в переважній більшості не відображала реальної вартості майна, вона відповідала встановленим державою нормативам.

Однією з негативних рис оцінювання в Радянському Союзі була відсутність незалежної оцінки:

Головним був державний сектор і відповідно оцінювання проводилося з таким чином державного сектора

Незалежна оцінка, як окрема професійна діяльність, була відсутня, а оцінювання проводилося самими підприємствами або уповноваженими державними органами.

Ще одним негативним аспектом оцінювання в Радянському Союзі було те, що розвиток методичної бази був відсутнім.

Методична база для оцінки в Радянському Союзі була недостатньо розвиненою, що призводило до суб’єктивності та неточності оцінок.

Список використаних джерел

1. Економіка та влада в Радянському Союзі: 1917–1939
https://commons.com.ua/uk/ekonomika-i-vlada-u-radyanskomu-soyuzi-1917-1939/

Гусєва З.А.
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Талах А.М.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії держави і права та конституційного права,
Навчально-науковий інститут права та безпеки
іменікнязяВолодимира ВеликогоПрАТ "ВНЗ МАУП"

Правова освіта, як умова формування правової держави

Правова освіта є одним із ключових чинників розвитку демократичної держави та громадянського суспільства. Без належного рівня правової культури неможливо забезпечити повноцінну реалізацію конституційних принципів і цінностей, а також сформувати активне громадянське середовище, здатне ефективно взаємодіяти з державними інститутами. Особливого значення набуває виховання поваги до людської гідності, толерантності, взаєморозуміння та відповідального ставлення до прав і свобод людини незалежно від її національної належності, соціального статусу чи інших ознак [1]. Саме ці засади повинні стати фундаментом сучасної державної політики у сфері правової освіти та виховання.

Формування правової та правозахисної культури населення є невід'ємною складовою розвитку вільної, соціально відповідальної особистості. Цей процес сприяє утвердженню таких суспільно значущих цінностей, як справедливість, демократія, верховенство права та повага до закону. Водночас важливу роль у становленні особистості відіграє усвідомлення категорій обов'язку, відповідальності, прав і свобод людини, взаємодії особи та держави, а також механізмів конструктивного вирішення соціальних конфліктів.

Однією з визначальних ознак правової держави є ефективна система гарантування та захисту прав і свобод людини і громадянина. Реалізація цього завдання покладається на законодавчу, виконавчу та судову гілки влади, кожна з яких здійснює відповідні функції у межах своєї компетенції. Водночас не менш важливою умовою забезпечення прав людини є активна правова позиція самих громадян. Ефективність захисту прав значною мірою залежить від рівня їхньої правової обізнаності, здатності користуватися передбаченими законом механізмами захисту та належного виконання власних юридичних обов'язків. На жаль, рі-

вень правової грамотності значної частини населення залишається недостатнім, що обумовлює необхідність посилення уваги до питань правової просвіти.

Проведене дослідження дозволяє розглядати правову освіту крізь призму забезпечення та захисту прав і свобод людини. Встановлено, що правова культура являє собою сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених суспільством у правовій сфері та відображених у правових нормах, інститутах, моделях поведінки, правосвідомості та правових оцінках. У цьому контексті правова культура виступає самостійною підсистемою загальної культури суспільства, яка визначає ставлення особи до права та механізмів його реалізації.

Правова освіта та належне забезпечення прав людини становлять основу ефективного функціонування демократичної держави. Особа, яка володіє знаннями про свої права, свободи та законодавчо визначені способи їх захисту, здатна більш ефективно взаємодіяти з органами державної влади та місцевого самоврядування, протидіяти проявам бюрократизму, відстоювати власні законні інтереси та вимагати належного виконання посадовими особами покладених на них функцій.

Розбудова правової держави неможлива без активного залучення громадян до правових процесів та формування усвідомленого ставлення до права як соціальної цінності. Водночас правові норми мають перебувати в органічному взаємозв'язку із загальнолюдськими моральними принципами. Особливого значення набуває розвиток місцевого самоврядування та реалізація громадянами своїх конституційних прав на місцевому рівні, адже право набуває реальної цінності лише за умови його належного практичного втілення.

Важливим завданням сучасної правової освіти є формування у молодого покоління світогляду, заснованого на повазі до права, розумінні значення прав людини та готовності брати участь у вирішенні суспільно значущих проблем правовими засобами. Такий підхід сприяє розвитку громадянської відповідальності та підвищенню рівня правової свідомості молоді.

Сучасний етап суспільного розвитку потребує подальшого вдосконалення правової системи та гуманізації правового середовища. Досягнення цієї мети пов'язане не лише з удосконаленням законодавства або посиленням юридичної відповідальності за правопорушення, а насамперед із формуванням ціннісного ставлення до права. Ефективність правового регулювання значною мірою залежить від відповідності правових норм культурним, моральним і соціальним орієнтирам суспільства. Саме тому право має сприяти суспільній стабільності, забезпе-

чувати участь громадян в управлінні державними справами, утверджувати принцип підконтрольності державної влади суспільству та пріоритет права над політичною доцільністю.

Правова культура як важливий елемент суспільного розвитку акумулює досягнення національної та світової цивілізації у сфері права. Вона виступає ефективним засобом протидії правовому нігілізму, сприяє зміцненню законності та формуванню поваги до правових інститутів. Її розвиток безпосередньо пов'язаний із практичною діяльністю людей, характером їхньої соціальної взаємодії та рівнем дотримання правових норм у повсякденному житті [2].

Водночас аналіз сучасного стану правосвідомості населення свідчить про наявність низки проблем. Значна частина громадян недостатньо орієнтується в положеннях чинного законодавства навіть у питаннях, які безпосередньо стосуються їхніх повсякденних потреб. Наслідком цього нерідко стає поширення проявів правового нігілізму та недовіри до правових механізмів захисту прав і свобод.

Історичний досвід демонструє, що кожна держава приділяє значну увагу формуванню правосвідомості населення. Для цього використовуються різноманітні інструменти правового виховання, зокрема освіта, наука, культура, засоби масової інформації, діяльність громадських і релігійних інституцій. Правове виховання традиційно виступає одним із напрямів реалізації державної політики, а зі зміцненням демократичних інститутів набуває дедалі більшої самостійності та спеціалізації [3].

Особливий інтерес становить досвід держав із розвиненими демократичними традиціями, де правова культура є важливою складовою громадянської освіти. Навчальні програми в таких країнах поєднують правові знання з основами політичної науки, розкриваючи особливості функціонування демократичних інститутів, виборчих систем, політичних партій та механізмів участі громадян у державному управлінні. Значна увага приділяється практичним формам навчання, серед яких моделювання суспільно-політичних процесів, дискусії, аналіз нормативно-правових актів та робота з офіційними документами. Водночас адаптація зарубіжного досвіду повинна здійснюватися з урахуванням національних особливостей розвитку суспільства, правової культури населення та історичних традицій державотворення.

Важливо усвідомлювати, що законодавча діяльність не повинна обмежуватися реагуванням на поточні суспільні запити. Законодавець має враховувати довгострокові наслідки правових рішень та прогнозувати перспективи суспільного розвитку. Надмірна віра у здатність за-

конодавства самостійно вирішувати складні соціальні проблеми може призвести до прийняття декларативних або малоефективних нормативно-правових актів, що створюють лише ілюзію позитивних змін.

Сучасні суспільні трансформації актуалізують необхідність пошуку нових підходів до вирішення соціальних, політичних і правових проблем. У цьому процесі освіта та культура залишаються ключовими чинниками суспільної стабільності та розвитку. Саме тому одним із пріоритетних завдань держави має бути утвердження авторитету права як базової суспільної цінності.

Розвиток правової держави, становлення громадянського суспільства та ефективна реалізація конституційних прав і свобод безпосередньо залежать від рівня правової культури населення та сформованості правової свідомості громадян. У зв'язку з цим правова просвіта і правове виховання повинні належати до пріоритетних напрямів діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, закладів освіти, громадських організацій та інших інститутів громадянського суспільства [4].

Практична цінність проведеного дослідження полягає у виробленні підходів до вдосконалення системи правової освіти та створення сприятливих умов для поступового розвитку правової культури. При цьому доцільно виходити з того, що підвищення рівня правової культури є не результатом адміністративного впливу, а тривалим суспільним процесом, який потребує формування відповідного соціального, освітнього та правового середовища.

Література:

1. Клімова Г. П. Правове виховання громадян України в сучасних умовах // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. 2009. № 1. С. 108–114.

2. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : монографія / Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. Харків : Право, 2009. 352 с.

3. Правове виховання в сучасній Україні : монографія / А. П. Гетьман, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян та ін. ; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2013. 440 с.

4. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку: монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін. ; за ред. проф. М. П. Требіна. Харків : Право, 2013. 536 с.

Давітадзе К.В.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально - наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ "ВНЗ" МАУП"
Науковий керівник:
Заросило В.О.
Доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри правоохоронної та
антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Зближення систем права та питання порівняльного правознавства

Порівняльне правознавство, в окремих випадках юридичний компаративізм, з одного боку, можна визначити як відносно нову галузь наукової юриспруденції. Тим більше на сьогодні досить активно розвиваються процеси, які сприяють взаємопроникненню правових норм однієї правової системи до іншої.

Основні напрями такого взаємопроникнення формується у зближенні норм права, які застосовуються в окремих державах до єдиної системи та формування певною мірою наднаціонального права. Зазначений процес досить чітко можна спостерігати у Європі а саме у Європейському Союзі.

Перш за все відбувається уніфікація правових систем. У Європейському Союзі вже сформовано цілий ряд міжнародних стандартів, які прийняті всіма членами Європейського Союзу. До них можна віднести наприклад, норми, які визначають права людини, екологічні норми та ряд інших. При цьому зазначена тенденція поширюється на всі національні правові системи.

Проте як ми можемо порівнювати на сьогодні правові системи, якщо формується одна система Європейського права. Відповідно мають бути якісь сфери правових систем, які певною мірою визначатимуть їх національні особливості.

Одним з провідних процесів, який на сьогодні ми спостерігаємо досить чітко є процес зближення континентальної та англо американської систем права.

Історично зазначені системи розвивалися різними шляхами. І в компаративному правознавстві було чітко визначено, що континентальна система права це кодифікована система, яка чітко дотримується принципу розробленого ще давньоримськими юристами «nullum crimen sine llege», тобто якщо

немає закону, який визначає діяння як кримінальне правопорушення то особа, яка вчинила діяння звільняється від відповідальності.

У англо-американській системі перш за все розвивався принцип прецеденту тобто будь яке діяння може бути визнане кримінальним правопорушенням, якщо суд чи суддя вважатиме що воно нанесло шкоду, а з іншого боку в окремих випадках прецедентне право формувало правові норми тільки на тих рішеннях суду, які приймалися у попередніх століттях.

На сьогодні ми спостерігаємо досить чітке зближення цих двох систем. Прикладом можуть бути рішення Європейського суду з прав людини. Вони в переважній більшості виносяться на основі прецедентів, і вони є обов'язковими для застосування у правових системах більшості Європейських країн, які в переважній більшості мають досить чітко сформовані Кримінальні кодекси. Це стосуються наприклад, Франції, Німеччини та іншої держав.

Тобто у даному випадку ми вже певною мірою не можемо порівнювати правові системи, адже вони стають змішаними.

Інший процес, який веде до зменшення ролі національних правових систем, це формування системи так званого наднаціонального права. У більшості Європейських країн вже діють інститути, які перш за все визначають дії і поведінку громадян Європи стандартизовано. Проте зазначені норми в окремих випадках не внесені до національних систем права і тому національні систем, певною мірою занепадають.

Відповідно можна спостерігати вже унормування наприклад, систем управління, які до створення Європейського Союзу у кожній країні Європи були певною мірою різними. І ми вже в окремих випадках не можемо порівнювати наприклад, управління у Німеччини та Іспанії, бо вони стають уніфікованими [1] . Проте це призводить до формування нових правових норм, а старі зникають.

Таким чином відбувається процес, який можна назвати занепадом наступних правових систем.

Слід зазначити також про зростання ролі міжнародного права, яке вже формується на новій основі, тобто поступово формуються правові норми, які діють в різних галузях права. Наприклад, формуються норми у галузі транспорту, медицини, туризму та т. ін.

Особливо широко міжнародні норми діють у сферах господарювання та торгівлі, а також у сфері власності.

Національні норми, які регламентують зазначені правовідносини або змінюються у зв'язку з впливом міжнародних норм або певною мірою зникають.

Повертаючись до ролі судових систем та їх розвитку слід зазначити, що вони також уніфікуються. При цьому якщо ми візьмемо кримінальне право, то ми побачимо, що відбувається певна уніфікація покарання за темі чи інші кримінальні правопорушення.

Разом з тим досить часто національні системи кримінального права зберігають свої види покарань, оскільки вони складалися протягом довгого історичного розвитку. Наприклад, в Україні досить активно застосовується такий вид кримінального покарання як довічне позбавлення волі. В тай час в окремих країнах такі види покарання вже замінені більш м'якими видами покарань, що не сприймається нашими громадянами [2] .

З іншого боку різко зростає роль міжнародних судів. Якщо ми порівняємо перші міжнародні трибунали які проводилися для покарання військових злочинців Німеччини та Японії, то зараз вже розроблені досить чіткі схеми визначення тих чи інших кримінальних правопорушень та сформовано певною мірою цілісну систему міжнародного кримінального права.

Таким чином порівняльне право вже ніби не аналізує предмету дослідження. Разом з тим на сьогодні особливо у Європі виникають відповідні наукові гіпотези стосовно національних систем права та їх існування.

Національні системи права на сьогодні певною мірою регулюють такі сфери як сімейне право, більшість норм, також залишається національними, які регулюють культурні та інші правовідносини.

Проте говорити зараз про активне застосування порівняльного правознавства мабуть немає сенсу. Для вивчення в системі порівняльного правознавства можуть використовуватися тільки історичні аспекти розвитку національного права, що певною мірою звужує в цілому предмет порівняльного правознавства.

Разом з тим цікавим для науковців є і процес самого переходу національних систем до уніфікованих правових норм, а саме шляхи сприйняття уніфікованих норм, терміни їх впровадження та т. ін.

Список використаних джерел

1. Таранюк А.О., Проблемні аспекти уніфікації законодавства України на шляху до єдиного правового простору Науковий вісник Ужгородського Національного університету 2016 Серія ПРАВО. Випуск 40. Том 1

2. Житний О.О. Кримінальне право України та міжнародне кримінальне право:співвідношення, взаємодія, розмежування. Право і безпека 2012 № 3 (45)

Данильченко Н.І.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально - наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ "ВНЗ" МАУП"
Науковий керівник:
Вацюк В.О.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правоохоронної та
антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володжимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Актуальність питання підвищення ефективності розвитку викладання вогневої підготовки працівників правоохоронних органів у сучасних умовах

Сучасний етап розвитку безпекового середовища в Україні характеризується суттєвою трансформацією характеру загроз, що безпосередньо впливає на зміст і методику підготовки працівників правоохоронних органів. В умовах поєднання традиційних форм злочинності з новітніми технологічними викликами особливої актуальності набуває вдосконалення вогневої підготовки як невід'ємної складової тактико-спеціальної підготовки [4, с. 5].

У сучасних умовах вогнева підготовка має розглядатися не лише як процес формування технічних навичок володіння зброєю, а як комплексна система підготовки до дій у динамічному та потенційно небезпечному середовищі. Відповідно до положень чинного законодавства України, застосування вогнепальної зброї є крайнім заходом, що вимагає високого рівня професійної підготовки, правової обізнаності та психологічної стійкості працівника поліції [1, с. 45].

Особливого значення у сучасній безпековій ситуації набуває поява нових технічних засобів створення загроз, серед яких важливе місце займають безпілотні літальні апарати. Їх використання можливе не лише у військовій сфері, але й у протиправній діяльності, включаючи спостереження, координацію дій правопорушників та дистанційне застосування вибухонебезпечних предметів [4, с. 12].

У зв'язку з цим об'єктивно виникає необхідність адаптації змісту вогневої підготовки до нових умов. Зокрема, доцільним є включення до навчальних програм питань, пов'язаних із розпізнаванням безпілотних апаратів, оцінкою рівня загрози, а також визначенням правомірності та доцільності застосування вогнепальної зброї у конкретних ситу-

аціях. Важливим компонентом підготовки є формування здатності до швидкого прийняття рішень в умовах невизначеності та обмеженого часу [3, с. 22].

Поряд із цим значної актуальності набуває проблема мінної небезпеки, що суттєво зросла в Україні у зв'язку з використанням сучасних способів дистанційного мінування територій. Відповідно до Закону України «Про протимінну діяльність в Україні», працівники правоохоронних органів повинні діяти з урахуванням підвищеного рівня ризику та суворо дотримуватися встановлених правил безпеки [2, с. 18].

З огляду на зазначене, доцільним є включення до системи вогневої підготовки елементів, спрямованих на виявлення ознак вибухонебезпечних предметів, оцінку обстановки та організацію взаємодії зі спеціалізованими підрозділами. При цьому важливо сформувати у правоохоронців чітке розуміння меж власної компетенції та необхідності дотримання встановлених алгоритмів дій [3, с. 30].

Важливим аспектом є також забезпечення безпеки цивільного населення під час реагування на сучасні загрози. Застосування вогнепальної зброї в умовах міського середовища потребує підвищеної обережності, оскільки існує значний ризик заподіяння шкоди стороннім особам. У зв'язку з цим навчальний процес повинен передбачати відпрацювання сценаріїв, спрямованих на мінімізацію ризиків та забезпечення публічної безпеки [3, с. 27].

Сучасні підходи до викладання вогневої підготовки передбачають її тісну інтеграцію з тактико-спеціальною підготовкою. Такий підхід дозволяє сформувати у майбутніх працівників правоохоронних органів комплексні професійні компетентності, що включають аналіз обстановки, прийняття обґрунтованих рішень, координацію дій та ефективне застосування зброї [4, с. 19].

Важливим напрямом удосконалення підготовки є використання аналізу реальних ситуацій, що мали місце в Україні, як навчального інструменту. Це забезпечує наближення навчального процесу до реальних умов службової діяльності та сприяє формуванню у студентів практичного розуміння сучасних загроз і способів реагування на них [4, с. 25].

Водночас доцільно приділяти особливу увагу формуванню чітких алгоритмів дій у разі виявлення новітніх загроз. Зокрема, при фіксації безпілотного літального апарата працівник поліції повинен уміти оперативно оцінити ситуацію, визначити рівень потенційної небезпеки та обрати найбільш безпечний варіант реагування. Пріоритетними діями у таких умовах є забезпечення особистої безпеки, інформування відпо-

відних служб, обмеження доступу громадян до небезпечної зони та, за необхідності, організація евакуації населення [3, с. 33].

У контексті поширення мінної небезпеки важливим є формування навичок ідентифікації підозрілих предметів і правильного реагування на них. Навчальний процес має передбачати відпрацювання типових ситуацій, пов'язаних із виявленням вибухонебезпечних предметів у різних середовищах. При цьому ключовим принципом залишається недопущення будь-якого контакту з такими об'єктами та обов'язкове залучення спеціалізованих підрозділів [2, с. 21].

Окремого значення набуває розвиток комунікативних навичок працівників поліції під час реагування на надзвичайні ситуації. Ефективна взаємодія з населенням, інформування громадян про рівень загрози та необхідність дотримання заходів безпеки є важливим елементом професійної діяльності правоохоронця, особливо в умовах можливого виникнення паніки або дезінформації [3, с. 35].

Крім того, сучасні умови вимагають належного рівня міжвідомчої взаємодії. Ефективне реагування на загрози, пов'язані з використанням дронів чи вибухонебезпечних предметів, можливе лише за умови чіткої координації дій між поліцією, підрозділами ДСНС, вибухотехнічними службами та іншими суб'єктами забезпечення безпеки. Відпрацювання спільних сценаріїв реагування сприяє підвищенню ефективності дій та зменшенню часу реагування [4, с. 28].

Отже, підвищення ефективності викладання вогневої підготовки працівників правоохоронних органів у сучасних умовах є об'єктивною необхідністю, зумовленою трансформацією характеру загроз. Врахування факторів використання безпілотних літальних апаратів, мінної небезпеки та інших актуальних викликів дозволить забезпечити належний рівень професійної підготовки та підвищити ефективність виконання службових обов'язків [1, с. 47].

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про Національну поліцію». - К.: 2015.

2. Закон України «Про протимінну діяльність в Україні». - К.: 2019.

3. Наказ МВС України «Про організацію службової підготовки працівників поліції».

4. Офіційні аналітичні матеріали МВС України та Національної поліції щодо сучасного стану безпекового середовища.

Дем'янчук А.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально - наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ "ВНЗ" МАУП"
Науковий керівник:
Лісовська Ю.П.
Кандидат юридичних наук, завідувач кафедри
адміністративного, фінансового та банківського права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Вплив корупції на розвиток та безпеку суспільства

Корупція впливає на всі сфери життя суспільства – сповільнює

економічний розвиток, підриває демократичні процеси та руйнує державні

інституції, знецінює освіту та особисті досягнення, згубно впливає на моральніпринципи в суспільстві.

Сам термін "корупція" походить від латинського "corrumpere", що означає

"псувати".

Сьогодні не існує єдиного визначення, однак є декілька найбільш

розповсюджених.

Світовий банк (міжнародна фінансова установа):"Корупція – це зловживаннядержавною владою для отримання приватної вигоди"

Transparency International (міжнародна неурядова організація): "Корупція – цезловживання довіреною владою для отримання приватної вигоди"

В українському законодавстві корупція визначається як зловживання наданимислужбовими повноваженнями або пов'язаними з ними можливостями дляотримання неправомірної вигоди для себе чи близьких осіб.

Для корупції характерні три ключові елементи:

Універсальність – корупція може бути не лише в державних інституціях, але йу бізнесі, ЗМІ, громадських та неурядових організаціях. Разом з тим,

найчастіше корупцію пов'язують саме з державою.

Зловживання владою – особа використовує надані їй службові повноваженнядля особистих цілей, а не в інтересах держави, суспільства, організації чикомпанії;

Отримання вигоди – а саме ситуація, коли особа отримує приватну вигоду беззаконних на те підстав.

Корупція підриває економічний розвиток держави.

Вона призводить до неефективного розподілу ресурсів, зменшує інвестиційну привабливість країни та стримує розвиток бізнесу.

1. Зростання соціальної нерівності.

Через корупцію доступ до послуг, освіти та можливостей отримують не найкращі, а ті, хто має зв'язки або фінансові ресурси.

2. Підрив довіри до державних інституцій.

Громадяни втрачають віру в справедливість законів і чесність влади, що може спричиняти соціальну напругу.

3. Загроза національній безпеці.

Корупція в оборонній сфері або правоохоронних органах послаблює здатність держави захищати себе від внутрішніх і зовнішніх загроз.

4. Гальмування демократичного розвитку.

Вибори, судова система та державне управління можуть спотворюватися через хабарництво та зловживання владою.

5. Погіршення якості державних послуг.

Кошти, які мали б спрямовуватися на медицину, освіту чи інфраструктуру, часто розкрадаються або використовуються неефективно.

6. Формування тіньової економіки.

Корупційні схеми сприяють розвитку нелегального бізнесу та ухиленню від сплати податків.

7. Негативний вплив на міжнародний імідж країни.

Високий рівень корупції знижує довіру міжнародних партнерів і ускладнює співпрацю з іншими державами.

8. Потреба у системній протидії корупції.

Ефективна боротьба включає прозорість влади, незалежні антикорупційні органи, суворе законодавство та активну участь громадянського суспільства.

Корупція є однією з ключових перешкод для сталого розвитку суспільства та ефективного функціонування держави. Вона не лише гальмує економічне зростання, а й руйнує соціальну справедливість, підриває довіру громадян до влади та створює серйозні загрози національній безпеці. У сучасних умовах боротьба з корупцією має бути пріоритетом державної політики, адже лише за умови прозорості, відповідальності та верховенства права можливий стабільний розвиток і підвищення рівня життя населення.

Дєгтяр А.О.
доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри економіки та публічного управління
Національний аерокосмічний університет
«Харківський авіаційний інститут»

Штучний інтелект як інструмент інформаційно-аналітичного забезпечення правозастосовної діяльності

Цифрова трансформація системи публічного управління та правозастосовної діяльності зумовлює зростання значення інформаційно-аналітичних інструментів, здатних забезпечувати швидке опрацювання великих масивів даних, виявлення закономірностей, оцінювання ризиків, підготовку управлінських висновків і підвищення обґрунтованості рішень. У цьому контексті штучний інтелект поступово перетворюється з технологічної інновації на важливий інструмент модернізації публічної влади, правоохоронної сфери, судового адміністрування, антикорупційної діяльності та системи забезпечення національної безпеки.

Актуальність цієї проблематики посилюється в умовах євроінтеграції України, оскільки розвиток цифрової держави та впровадження інструментів штучного інтелекту мають відбуватися не лише з позицій технологічної ефективності, а й з урахуванням принципів верховенства права, захисту прав людини, прозорості, підзвітності, недискримінації та правової визначеності. Саме тому штучний інтелект у правозастосовній діяльності не може розглядатися як нейтральний технічний засіб. Його використання потребує чіткого нормативного, організаційного, етичного та інформаційно-аналітичного забезпечення.

У сучасному публічно-управлінському розумінні інформаційно-аналітичне забезпечення правозастосовної діяльності охоплює процеси збирання, перевірки, систематизації, оброблення, аналізу та використання даних, необхідних для підготовки правових і управлінських рішень. У правозастосовній сфері такі дані можуть стосуватися адміністративних правопорушень, судової практики, криміногенних ризиків, корупційних проявів, публічних закупівель, фінансових операцій, міграційних процесів, кіберзагроз, діяльності органів влади та інших суспільно значущих сфер. Штучний інтелект дозволяє істотно підвищити швидкість і глибину такого аналізу, однак водночас створює нові правові та управлінські ризики.

Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р, ви-

значає мету, принципи та завдання розвитку технологій штучного інтелекту в Україні як одного з пріоритетних напрямів у сфері науково-технологічних досліджень [1]. Водночас для правозастосовної діяльності особливо важливим є не лише стимулювання технологічного розвитку, а й формування таких умов використання штучного інтелекту, які унеможливлюють підміну юридичної відповідальності автоматизованими алгоритмами та гарантують збереження вирішальної ролі уповноваженої посадової особи або суду.

Штучний інтелект у правозастосовній діяльності може виконувати декілька функцій. Передусім це аналітична функція, пов'язана з опрацюванням великих масивів правової, адміністративної та статистичної інформації. Другою є прогностична функція, що передбачає виявлення ризиків, тенденцій і ймовірних порушень. Третьою є пошуково-систематизаційна функція, яка дає змогу швидко знаходити релевантні правові акти, судові рішення, управлінські документи та аналітичні матеріали. Четвертою є контрольна функція, пов'язана з виявленням аномалій, невідповідностей, ознак корупційних ризиків або порушень процедур. П'ятою є сервісна функція, що забезпечує спрощення доступу громадян до правової інформації та публічних послуг.

Водночас використання штучного інтелекту у правозастосуванні не повинно означати автоматизацію юридичного розсуду. Правозастосовна діяльність завжди пов'язана з оцінкою конкретних обставин, тлумаченням норм права, врахуванням принципів справедливості, пропорційності, законності та захисту прав людини. Алгоритмічна система може допомагати посадовій особі або судді в аналізі інформації, але не повинна самостійно визначати юридичну долю особи, особливо у сферах, де рішення може впливати на права, свободи, майно, репутацію або безпеку людини.

Європейський Союз у 2024 році ухвалив Регламент (ЄС) 2024/1689, яким встановлено гармонізовані правила щодо штучного інтелекту. Цей акт закріплює ризик-орієнтований підхід до регулювання штучного інтелекту, за якого різні системи оцінюються залежно від потенційного впливу на права людини, безпеку та суспільні інтереси [2]. Для України цей підхід має особливе значення, оскільки євроінтеграційний курс вимагає поступового наближення національного правового регулювання до стандартів ЄС, зокрема у сфері цифрових технологій, захисту даних і відповідального використання алгоритмічних систем.

У правозастосовній діяльності ризик-орієнтований підхід означає, що штучний інтелект має використовуватися з різним рівнем правових обмежень залежно від сфери застосування. Наприклад, використання

алгоритмів для пошуку правової інформації або узагальнення судової практики має значно нижчий рівень ризику, ніж застосування систем для прогнозування поведінки особи, оцінювання ймовірності правопорушення, аналізу біометричних даних або автоматизованого прийняття рішень щодо доступу до прав чи послуг. Тому універсальний підхід до регулювання штучного інтелекту є недостатнім, а правове забезпечення має враховувати конкретні ризики кожного напряму використання.

Важливе значення має принцип підконтрольності штучного інтелекту людині. У правозастосовній діяльності це означає, що алгоритмічні рекомендації повинні залишатися допоміжним елементом, а остаточне рішення має ухвалювати уповноважена особа, яка несе юридичну та професійну відповідальність. Такий підхід є необхідним для запобігання ситуації, коли посадові особи формально посилаються на результати автоматизованої системи, фактично уникаючи самостійної оцінки обставин і відповідальності за прийняте рішення.

Особливого значення набуває захист персональних даних. Правозастосовна діяльність часто передбачає роботу з чутливою інформацією про особу, її майновий стан, адміністративну або кримінальну історію, місце проживання, соціальний статус, професійну діяльність або інші персональні характеристики. Використання штучного інтелекту в таких умовах потребує не лише технічного захисту інформаційних систем, а й правових гарантій законності оброблення даних, обмеження цілей їх використання, мінімізації обсягу даних, захисту від несанкціонованого доступу та можливості оскарження рішень, прийнятих із використанням автоматизованих інструментів.

Окремим напрямом застосування штучного інтелекту є антикорупційна діяльність. Алгоритмічні системи можуть використовуватися для аналізу декларацій, публічних закупівель, фінансових потоків, конфліктів інтересів, зв’язків між суб’єктами та аномальних моделей поведінки. Це створює значні можливості для підвищення превентивної спроможності держави у сфері запобігання корупції. Водночас ефективність таких інструментів залежить від якості відкритих даних, інтероперабельності державних реєстрів, прозорості алгоритмів і наявності процедур перевірки результатів автоматизованого аналізу.

У сфері національної безпеки штучний інтелект може використовуватися для виявлення кіберзагроз, інформаційних операцій, ризиків для критичної інфраструктури, незаконних фінансових потоків або інших загроз суспільній безпеці. Однак безпековий аргумент не повинен автоматично виправдовувати необмежене використання алгоритмічного аналізу. У демократичній правовій державі навіть у сфері безпеки

застосування штучного інтелекту має бути законним, пропорційним, підзвітним і таким, що не порушує сутнісний зміст прав людини.

ОЕСР у своїх принципах штучного інтелекту наголошує на необхідності формування інноваційного та надійного штучного інтелекту, що поважає права людини й демократичні цінності [3]. Ці принципи є важливими для публічного управління, оскільки дозволяють поєднати технологічний розвиток із ціннісними засадами належного врядування. Для правозастосовної діяльності це означає, що штучний інтелект має впроваджуватися не заради самої автоматизації, а для підвищення якості, прозорості, своєчасності та справедливості управлінських і правових рішень.

Практичне впровадження штучного інтелекту у правозастосовну діяльність потребує створення багаторівневої системи гарантій. На нормативному рівні необхідно визначити допустимі сфери використання штучного інтелекту, обмеження для високоризикових систем, вимоги до прозорості, аудиту та відповідальності. На організаційному рівні потрібно забезпечити підготовку посадових осіб, створення аналітичних підрозділів, запровадження процедур перевірки алгоритмічних результатів. На технологічному рівні важливо гарантувати кібербезпеку, якість даних, надійність програмних рішень і можливість незалежної оцінки систем. На етичному рівні необхідно забезпечити дотримання принципів справедливості, недискримінації та поваги до людської гідності.

Важливою передумовою ефективного використання штучного інтелекту є розвиток правової та цифрової компетентності посадових осіб. Правозастосувач має розуміти не лише зміст правових норм, а й можливості та обмеження алгоритмічних інструментів. Без такого розуміння існує ризик як надмірної довіри до технологій, так і необґрунтованого їх відхилення. Тому підготовка кадрів для публічного управління та правозастосовної сфери має включати знання про цифрові дані, алгоритмічні системи, кібербезпеку, етику штучного інтелекту та правові наслідки автоматизованого аналізу.

Отже, штучний інтелект може стати важливим інструментом інформаційно-аналітичного забезпечення правозастосовної діяльності, якщо його використання буде підпорядковане принципам верховенства права, правової визначеності, прозорості, підконтрольності людині, недискримінації та захисту персональних даних. Його потенціал полягає у підвищенні швидкості аналізу, виявленні ризиків, підтримці антикорупційної діяльності, посиленні безпекової спроможності держави та покращенні якості управлінських рішень. Водночас штучний інтелект не повинен замінювати юридичний розсуд, професійну відповідальність і людську оцінку обставин справи.

Для України в умовах євроінтеграції ключовим завданням є формування збалансованої моделі правового регулювання використання штучного інтелекту у правозастосовній діяльності. Така модель має одночасно сприяти технологічній модернізації публічного управління, забезпечувати належні правові гарантії, враховувати європейські стандарти та відповідати реальним потребам держави в умовах війни, повоєнного відновлення й посилення національної безпеки.

Список використаної літератури

1. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-2020-%D1%80 (дата звернення: 05.05.2026).

2. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence. Official Journal of the European Union. 2024. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj (дата звернення: 05.05.2026).

3. OECD AI Principles. OECD.AI Policy Observatory. URL: https://oecd.ai/en/ai-principles (дата звернення: 05.05.2026).

4. European Ethical Charter on the use of artificial intelligence in judicial systems and their environment. Strasbourg: Council of Europe, European Commission for the Efficiency of Justice, 2018. URL: https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c (дата звернення: 05.05.2026).

5. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 34. Ст. 481. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text (дата звернення: 05.05.2026).

Димитрова О.А.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Факультету права та економіки
Міжнародного університету
Науковий керівник:
Рудой К.М.
доктор юридичних наук. професор

Адміністративно-правовий статус органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації

Реформа децентралізації, започаткована в Україні у 2014 році та завершена у базовому інституційному вимірі до 2020 року, стала однією з найбільш системних трансформацій публічного управління [9]. Вона змінила архітектуру розподілу публічної влади, надала територіальним громадам реальні повноваження, ресурси та інституційну самостійність. Проте повномасштабна війна, перехід до етапу відбудови, євроі-

нтеграційні зобов'язання та цифровізація державних процесів зумовили нові виклики для адміністративно-правового статусу органів місцевого самоврядування (далі – ОМС)[11]. Нині статус ОМС перебуває у стані динамічної адаптації: з одного боку, закріплюються європейські стандарти фінансової та організаційної автономії [7], з іншого – воєнний стан та координація з центральними органами вимагають чітких меж делегованих та власних компетенцій. Недосконаліть окремих нормативних положень, розмитість відповідальності, дублювання функцій з органами державної виконавчої влади (далі – ОДВ) та обмежені механізми правового захисту автономії ОМС зумовлюють потребу у науковому осмисленні їхнього адміністративно-правового статусу у сучасних умовах [10].

Адміністративно-правовий статус ОМС в Україні базується на конституційному визнанні місцевого самоврядування як форми територіальної організації влади (ст. 7, 140 Конституції України) [1]. Статті 141–146 Конституції закріплюють самостійність територіальних громад, їх право на власні бюджети, земельні ресурси та комунальну власність, а також заборону втручання органів державної влади у компетенцію ОМС, крім випадків, передбачених законом [1].

Основним спеціальним актом, що деталізує статус ОМС, є Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97-ВР (із змінами) [5]. Після реформи децентралізації закон був суттєво оновлений: розширено перелік власних повноважень, впроваджено інститут старост, закріплено механізми міжмуніципального співробітництва, уточнено порядок формування виконавчих органів сільських, селищних, міських рад. Важливим кроком стало законодавче відокремлення власних та делегованих повноважень, що відповідає вимогам Європейської хартії місцевого самоврядування (ратифікованої Україною у 1997 р.) [7].

У 2023–2025 роках набули чинності важливі зміни, пов'язані з воєнним станом та відбудовою. Зокрема, Постанова КМУ № 339 від 09.03.1999 (зі змінами) уточнила функції ОМС у сфері управління об'єктами інфраструктури, а Постанова КАС № 480/7612/22 від 28.05.2024 визначила порядок залучення ОМС до реалізації проєктів відновлення та будівництва. Ці акти формують новий адміністративно-правовий вимір статусу ОМС – інструментальний, орієнтований на ефективне управління кризовими та відбудовними процесами [8; 11; 12].

Статус ОМС в адміністративно-правовому вимірі характеризується трьома взаємопов'язаними елементами: нормативно закріпленими повноваженнями, організаційно-фінансовою автономією та механізмами адміністративної відповідальності. Згідно зі ст. 27 ЗУ «Про місцеве са-

моврядування в Україні», ОМС здійснюють власні та делеговані повноваження [5]. Власні повноваження спрямовані на забезпечення потреб територіальної громади (комунальне господарство, освіта, охорона здоров'я первинного рівня, благоустрій, місцевий транспорт тощо). Делеговані повноваження реалізуються за рахунок державного бюджету та підлягають контролю з боку центральних органів виконавчої влади [8]. Після реформи децентралізації обсяг власних повноважень значно зріс, проте на практиці залишаються випадки дублювання з функціями ОДВ, особливо у сфері екології, будівельного контролю та надзвичайних ситуацій [10].

Бюджетний кодекс України та Податковий кодекс України закріплюють місцеві податки та збори, які формують основу фінансової самостійності ОМС [3; 4]. Реформа податкової децентралізації забезпечила зростання частки місцевих бюджетів у консолідованому бюджеті України (понад 35% у 2024–2025 рр.) [9]. Проте залежність від міжбюджетних трансфертів у менш економічно розвинених громадах залишається високою, що обмежує реальну автономію [12].

Адміністративно-правова відповідальність ОМС регулюється КУпАП, КАСУ та спеціальними нормами Закону № 280/97-ВР [2; 4; 5]. Особливістю статусу є колегіальний характер прийняття рішень, що ускладнює індивідуалізацію відповідальності. Судова практика підтверджує, що ОМС можуть оскаржувати акти центральних органів, які необґрунтовано звужують їхню автономію [12].

Попри очевидні позитивні зрушення, реалізація адміністративно-правового статусу органів місцевого самоврядування супроводжується системними труднощами, які зумовлені насамперед недостатньою чіткістю розмежування власних та делегованих повноважень. Відсутність у законодавстві однозначних критеріїв їхньої класифікації породжує постійні конфлікти компетенцій, особливо у сферах надання цифрових послуг, здійснення екологічного контролю та розпоряджання майном спільної власності територіальних громад [10]. Ця проблема посилюється тим, що чинний Закон України «Про адміністративну процедуру» хоча й встановлює сучасні стандарти взаємодії публічної адміністрації з громадянами та суб'єктами господарювання, проте не містить спеціальних гарантій інституційної автономії органів місцевого самоврядування [6]. Як наслідок, механізми правового захисту від необґрунтованого втручання органів державної виконавчої влади залишаються фрагментарними та неефективними [12]. Окремим викликом залишається адаптація статусу до умов воєнного стану, коли нормативне регулювання дозволяє тимчасове перерозподілення функцій між рівнями

влади, проте не закріплює чіткого процедурного механізму відновлення повного обсягу компетенцій після скасування обмежувальних заходів [11]. Паралельно з цим інтенсивна цифровізація публічного управління, зокрема інтеграція місцевих органів у екосистему «Дія» та перехід на електронний документообіг, актуалізує потребу у законодавчому визначенні відповідальності за захист даних, правовій кваліфікації електронних рішень та забезпеченні кіберстійкості локальних інформаційних систем. Усе це відбувається в умовах євроінтеграційного курсу України, який вимагає від місцевого самоврядування поступового впровадження стандартів «acquis communautaire» (сукупність усіх прав, зобов'язань, правових норм, принципів та політичних цілей, що становлять правопорядок ЄС) у сфері публічного управління: забезпечення прозорості прийняття рішень, розширення участі громадськості, дотримання антикорупційних процедур та обов'язкового проведення оцінки регуляторного впливу на місцевому рівні [7]. Сукупність зазначених факторів свідчить про необхідність комплексного переосмислення адміністративно-правового статусу органів місцевого самоврядування з урахуванням динаміки сучасних суспільно-політичних та технологічних трансформацій [9; 10].

Адміністративно-правовий статус ОМС після децентралізації трансформувався від формального визнання до реальної інституційно-фінансової самостійності, проте сучасні виклики вимагають його подальшого законодавчого вдосконалення [10]. Доцільно запровадити інститут адміністративного договору між ОМС та центральними органами для регулювання делегованих повноважень на засадах партнерства [8]; розширити підсудність КАСУ щодо спорів про компетенцію з прискореним провадженням [12]; законодавчо закріпити цифровий статус ОМС (правову природу е-рішень, стандарти кібербезпеки, використання ШІ); інтегрувати європейські стандарти якості послуг через механізми «participatory governance» (з англ. – учасницьке управління або громадське управління) та відкритих даних [7]. Реалізація цих заходів на засадах пропорційності, субсидіарності та прозорості зміцнить публічне управління на місцях, підвищить якість адміністративних послуг та забезпечить успішну інтеграцію України до європейського правового простору [7; 11].

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.96 р. № 254к/96-ВР. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-ВР

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/l551843

3. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17

4. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17

5. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/l9419

6. Про адміністративну процедуру : Закон України від 06.02.2022 № 2073-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20

7. Європейська хартія місцевого самоврядування : Міжнародний документ, ратифікований Законом України від 11.09.1997 № 531/97-ВР.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/l88537

8. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку здійснення деяких повноважень органів виконавчої влади органами місцевого самоврядування» від 09.03.1999 № 339 (зі змінами).URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/l29406

9. Децентралізація публічної влади в Україні: здобутки, проблеми та перспективи : Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (17 червня 2022 р., м. Львів) / [за наук. ред. проф. О. В. Батанова, проф. Д. Вацінкевича, доц. Р. Б. Бедрія]. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка; Київ; Щепин, 2022. 300с.

10. Ярошенко А. С. Адміністративно-правовий статус органів місцевого самоврядування в контексті реформи децентралізації // Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія «Право» №68. Ужгород, 2021. 211-215с.

11. Місцеве самоврядування в умовах відновлення України: виклики та перспективи : матеріали Міжнар. круглого столу до Дня місцевого самоврядування в Україні (Київ, 9 груд. 2022 р.) : / за заг. ред. Л. Г. Комахи, В. С. Колтун, Ю. Ф. Дехтяренка. Київ : Навч.-наук. ін-т публ. упр. та держ. служби Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2022. 166 с.

12. Судова практика КАСУURL : https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/ogliady/Oglyad_KAS_2024.pdf

Дідюк І.Л.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правознавства
Центральноукраїнський інститут «ПрАТ «ВНЗ»МАУП»
м. Кропивницький

Синергія кримінально-правових та кримінологічних засад у механізмі захисту прав людини в умовах сучасних безпекових викликів

Анотація. У статті розглядаються концептуальні засади взаємодії кримінального права та кримінології як фундаментальних інструментів забезпечення прав і свобод людини. Аналізується синергетичний ефект поєднання законодавчих обмежень та профілактичних заходів у кон-

тексті протидії сучасним безпековим викликам, таким як кіберзлочинність, тероризм та злочини в умовах воєнного стану. Особлива увага приділяється трансформації правоохоронної парадигми від каральної до превентивної, а також імплементації міжнародних стандартів захисту прав потерпілих у національну правову систему.

Ключові слова. Права людини, кримінально-правовий захист, кримінологічна превенція, безпекові виклики, верховенство права, віктимологія, детермінація злочинності, цифровізація правосуддя, ресоціалізація, національна безпека.

Правові основи боротьби зі злочинністю є базисом стабільності будь-якої демократичної держави. В умовах глобальних трансформацій та загострення безпекових ризиків, традиційні методи правового регулювання потребують переосмислення через призму людиноцентризму. Боротьба зі злочинністю сьогодні розглядається не лише як діяльність державних органів із примусу, а як комплексний механізм гарантування конституційних прав і свобод громадян.

Кримінальне право України, виступаючи нормативною основою цієї боротьби, визначає межу між дозволеною та протиправною поведінкою. Воно виконує роль «запобіжника», який обмежує втручання держави у сферу особистої свободи, встановлюючи чіткі критерії злочинності діяння та справедливості покарання. У цьому контексті принцип законності є головною гарантією проти свавілля.

Суттєвою тенденцією сучасності є гуманізація кримінального законодавства, що проявляється у розширенні інститутів звільнення від відповідальності та впровадженні альтернативних видів покарань. Це відповідає європейським стандартам, де головною метою правосуддя є не ізоляція особи, а її виправлення та відшкодування шкоди потерпілому. Адаптація українського кримінального законодавства до вимог Римського статуту та практики ЄСПЛ дозволяє ефективніше захищати права людини на міжнародному рівні [1, с. 52].

Кримінологічний вимір боротьби зі злочинністю доповнює правові норми, фокусуючись на вивченні причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів. Синергія цих двох напрямків полягає у тому, що кримінальний закон встановлює наслідки, а кримінологія пропонує шляхи їх попередження. Превентивна діяльність є вищим проявом захисту прав людини, оскільки вона спрямована на захист потенційної жертви ще до моменту вчинення посягання.

Особливого значення набуває віктимологічний аспект кримінології. Захист прав людини у сфері боротьби зі злочинністю неможливий без ефективної системи підтримки потерпілих. Сучасна кримінологічна

політика має на меті мінімізацію віктимізації населення через просвітницьку діяльність, соціальну підтримку та впровадження програм відновного правосуддя. Це дозволяє забезпечити право на безпеку як одну з базових потреб особистості [2, с. 88].

Цифровізація та розвиток нових технологій створюють нове поле для злочинних посягань. Кіберзлочинність, крадіжка цифрової особистості та онлайн-шахрайство вимагають від правової системи швидкої адаптації. Кримінально-правові норми мають бути гнучкими, щоб охоплювати нові форми суспільно небезпечних діянь у віртуальному просторі, водночас не порушуючи право громадян на приватність та таємницю листування.

Прийняття Стратегії боротьби з організованою злочинністю та розвиток законодавства у сфері кібербезпеки стали важливими етапами захисту цифрових прав громадян. Проте залишаються відкритими питання транскордонної юрисдикції та збору електронних доказів, що потребує посилення міжнародного співробітництва та уніфікації кримінально-процесуальних стандартів [3, с. 114].

Міжнародні правові норми, зокрема конвенції ООН та Ради Європи, визначають стандарти, яким повинна відповідати національна система боротьби зі злочинністю. У контексті забезпечення прав людини, держава зобов'язана не лише утримуватися від порушень, а й активно захищати людей від насильства з боку третіх осіб. Це створює концепцію «позитивних зобов'язань» держави.

В умовах воєнного стану в Україні правові основи боротьби зі злочинністю зазнали суттєвих трансформацій. Посилення відповідальності за мародерство, державну зраду та колабораційну діяльність є необхідним кроком для захисту національної безпеки та прав мирного населення. Водночас кримінологічний аналіз свідчить про зміну структури злочинності, що вимагає нових підходів до патрулювання, охорони громадського порядку та превенції насильства в родинах переселенців [4, с. 132].

Захист прав і свобод людини також тісно пов'язаний із пенітенціарною системою. Кримінологічна теорія ресоціалізації наголошує, що покарання не повинно принижувати людську гідність. Впровадження пробації як альтернативи тюремному ув'язненню дозволяє зберегти соціальні зв'язки особи та зменшити ризик рецидиву, що в перспективі підвищує рівень безпеки всього суспільства.

Оновлення законодавства про пробацію та розвиток служб психологічної підтримки засуджених є прикладом того, як кримінологічні

рекомендації втілюються у правові норми. Це сприяє трансформації системи виконання покарань з репресивної на реабілітаційну [5, с. 95].

Перспективи розвитку правових основ боротьби зі злочинністю лежать у площині інтелектуалізації правоохоронної діяльності. Використання методів Predictive Policing (прогнозована поліцейська діяльність) на основі великих даних дозволяє ефективно розподіляти ресурси для захисту прав громадян у найбільш небезпечних районах або сферах діяльності.

Однак впровадження алгоритмів штучного інтелекту в систему кримінальної юстиції потребує суворого правового регулювання, щоб уникнути дискримінації та порушення права на справедливий суд. Правова основа повинна випереджати технологічний розвиток, створюючи етичні та юридичні фільтри для нових методів боротьби зі злочинністю [6, с. 156].

Отже, боротьба зі злочинністю є ефективним чинником забезпечення прав і свобод людини лише тоді, коли вона ґрунтується на синергії кримінально-правового примусу та кримінологічної профілактики. Стабільність правової системи залежить від здатності держави адаптувати ці інструменти до нових глобальних загроз, зберігаючи при цьому вірність принципам верховенства права та поваги до людської гідності.

Список використаної літератури

1. Антонов В. П. Кримінальне право в системі гарантій прав людини: теоретико-прикладний аспект. Київ: Логос, 2022. 240 с.

2. Данилюк О. М. Кримінологічна віктимологія: сучасний стан та перспективи розвитку. Львів: Світ, 2023. 312 с.

3. Марчук Н. О. Правові основи протидії кіберзлочинності в Україні та ЄС. Харків: Право, 2021. 288 с.

4. Сидоренко Л. В. Злочинність в умовах воєнного стану: кримінально-правова відповідь на виклики сучасності. Юридичний вісник, 2024, № 1. С. 128-135.

5. Ткаченко Р. А. Ресоціалізація та пробація: від теорії до практики. Одеса: Юридична література, 2022. 210 с.

6. Шевчук О. С. Цифровізація кримінальної юстиції: виклики для прав людини. Київ: Академперіодика, 2023. 195 с.

Євдокимов Д.А.
доктор філософії у галузі права, доцент,
професор кафедри теорії держави і права
та конституційного права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Проблеми державної підтримки цивільних осіб, позбавлених особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України

Триваюча збройна агресія проти Української держави актуалізує проблеми законодавчого посилення державної підтримки цивільних осіб, які були позбавлені особистої свободи внаслідок збройної агресії, а саме надання права на таку підтримку всім цивільним особам, як були позбавлені особистої свободи внаслідок збройної агресії, зокрема і тим, які не мали встановленого терміну утримання та згодом були звільнені або ж повернулись самостійно.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України "Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей", дія цього закону розповсюджується на тих цивільних осіб, які перебувають під захистом Конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року, яких було позбавлено особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України державою-агресором під час перебування на тимчасово окупованих територіях України або на території держави-агресора, а саме:

а) у зв'язку із здійсненням такими громадянами діяльності, спрямованої на вираження поглядів, цінностей, позицій щодо відстоювання державного суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності України, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України, а також за здійснювану професійну, громадську, політичну чи правозахисну діяльність, пов'язану із відстоюванням державного суверенітету, незалежності, територіальної цілісності і недоторканності України, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України, захистом прав та свобод осіб, позбавлених особистої свободи через таку діяльність, якщо були підстави вважати, що здійснення такої діяльності становило реальну або потенційну небезпеку для незаконного переслідування особи державою-агресором, її органами, підрозділами, формуваннями, іншими утвореннями;

б) у зв'язку з незаконними діями держави-агресора, її органів, підрозділів, формувань, інших утворень з явною або прихованою метою

спонукання України, іншої держави, державного органу, організації, у тому числі міжнародної, юридичних або фізичних осіб до дій або утримання від здійснення дій як умови звільнення громадянина України [1, с. 32].

Таким чином, системний аналіз зазначених вище норм закону свідчить, що його норми та, відповідно, передбачені ним гарантії розповсюджуються далеко не на всіх цивільних осіб, незаконно позбавлених особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України.

Безпосередні повноваження з надання цивільним особам, які були позбавлені особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, відповідного статусу та соціальних гарантій, які з нього випливають, належать Комісії з питань встановлення факту позбавлення особи особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, яка діє при Міністерстві національної єдності України (колишньому Мінреінтеграції), та врегульовується постановами Кабінету Міністрів України "Деякі питання здійснення першочергових заходів із забезпечення соціального захисту звільнених осіб" № 1210 від 28 жовтня 2022 року та "Деякі питання організації реабілітації у сфері охорони здоров'я" № 1462 від 16 грудня 2022 року [2;3].

Вбачається, що причиною виникнення відповідних правових колізій при наданні соціальних гарантій та державної підтримки цивільним особам, які були позбавлені особистої свободи, виникають саме через недосконаліть та неповноту відповідного правового регулювання у зазначеному вище п. 2 ч. 1 ст. 2 Закону України "Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей", яка містить занадто вузьке тлумачення кола таких осіб.

Таким чином, для усунення відповідних недоліків та посилення можливостей державної підтримки всіх цивільних осіб, які були позбавлені особистої свободи внаслідок збройної агресії, необхідно внесення відповідних змін та доповнень в зазначену норму ч. 1 ст. 2 Закону шляхом викладення її у такій новій редакції:

"Стаття 2. Сфера дії цього Закону

1. Дія цього Закону поширюється на громадян України:

2) які є цивільними особами, що перебувають під захистом Конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року, яких було позбавлено особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України державою-агресором, її органами, підрозділами, формуваннями, іншими утвореннями під час перебування на тимчасово окупованих територіях України або на території держави-агресора,

у випадку відсутності відомостей про вчинення такими особами злочинів проти основ національної безпеки України".

При цьому, наведені нижче підпункти поточної редакції зазначеної норми закону з оновленої редакції відповідної норми закону слід виключити:

"а) у зв'язку із здійсненням такими громадянами діяльності, спрямованої на вираження поглядів, цінностей, позицій щодо відстоювання державного суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності України, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України, а також за здійснювану професійну, громадську, політичну чи правозахисну діяльність, пов'язану із відстоюванням державного суверенітету, незалежності, територіальної цілісності і недоторканності України, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України, захистом прав та свобод осіб, позбавлених особистої свободи через таку діяльність, якщо були підстави вважати, що здійснення такої діяльності становило реальну або потенційну небезпеку для незаконного переслідування особи державою-агресором, її органами, підрозділами, формуваннями, іншими утвореннями;

б) у зв'язку з незаконними діями держави-агресора, її органів, підрозділів, формувань, інших утворень з явною або прихованою метою спонукання України, іншої держави, державного органу, організації, у тому числі міжнародної, юридичних або фізичних осіб до дій або утримання від здійснення дій як умови звільнення громадянина України".

Втілення в життя відповідних законодавчих змін дозволить розширити коло цивільних осіб, на яких розповсюджується дія зазначеного закону та відповідне право на отримання ними державної підтримки, яке буде значно розширено та охопить всіх цивільних осіб, які були позбавлені особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, а не лише окремі їхні категорії, як нині.

Водночас, постановою Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2025 р. № 1775 "Про затвердження Порядку проведення першочергових заходів з підтримки цивільних осіб, постраждалих у зв'язку з позбавленням особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України" було внесено відповідні зміни та доповнення і до двох вказаних вище постанов Кабінету Міністрів України[4].

Вказаним підзаконним нормативним актом було частково заповнено брак законодавчого регулювання в царині державної підтримки та захисту прав цивільних осіб, позбавлених особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України.

Зокрема, ним було передбачено надання базової державної підтримки на період дії воєнного стану цивільним особам, які були позбавлені особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України та утримувалися державою-агресором на її території або її збройними формуваннями (окупаційними адміністраціями) на тимчасово окупованій території України, які не підпадають під дію Закону України "Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей" та щодо яких не встановлювався факт позбавлення їх особистої свободи, а саме:

цивільним особам, які були звільнені відповідно до Порядку здійснення передачі військовополонених ворогів державі-агресору та звільнення оборонців України, які перебувають у полоні держави-агресора, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2022 р. № 441, або за іншими процедурами за участю сторін збройного конфлікту або третьої сторони, внаслідок здійснення яких такі особи були доставлені на територію, підконтрольну Уряду України;

цивільним особам, які самостійно повернулися на підконтрольну Україні територію.

Водночас, зважаючи на тимчасовий характер зазначеного вище нормативного акту, який пов'язаний виключно з часовими рамками періоду дії правового режиму воєнного стану, та його підзаконний характер питання внесення відповідних змін до профільного закону України та закріплення відповідних гарантій на постійній основі саме на рівні закону не втрачає своєї актуальності.

Література:

1. Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей. Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2023, № 14, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2010-20#Text.

2. Деякі питання здійснення першочергових заходів із забезпечення соціального захисту звільнених осіб. Постанова Кабінету Міністрів України № 1210 від 28 жовтня 2022 р., https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1210-2022-%D0%BF#Text.

3. Деякі питання організації реабілітації у сфері охорони здоров'я. Постанова Кабінету Міністрів України № 1462 від 16.12.2022 р., https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1462-2022-%D0%BF#Text.

4. Про затвердження Порядку проведення першочергових заходів з підтримки цивільних осіб, постраждалих у зв'язку з позбавленням особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України. Постанова Кабінету Міністрів України № 1775 від 25.12.2025 р., https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1775-2025-%D0%BF#Text.

Єжеєв М.Ф.
кандидат військових наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій

Проблемні аспекти розвитку системи забезпечення національної безпеки в сучасній Україні

У тезах проаналізовано ключові проблемні аспекти розвитку системи забезпечення національної безпеки України в умовах сучасних викликів. Визначено основні інституційні, правові, кадрові та ресурсні обмеження, що впливають на ефективність функціонування безпекового сектору. Запропоновано напрями вдосконалення державної політики у сфері національної безпеки.

Ключові слова: національна безпека, сектор безпеки і оборони, державне управління, гібридні загрози, кібербезпека.

Сучасний етап розвитку України характеризується суттєвим ускладненням безпекового середовища, що зумовлено як внутрішніми трансформаційними процесами, так і зовнішніми загрозами, насамперед збройною агресією проти держави. У цих умовах система забезпечення національної безпеки набуває ключового значення для збереження державності та суверенітету [1,5].

Відповідно до Закон України «Про національну безпеку України», національна безпека визначається як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності та інших національних інтересів від реальних і потенційних загроз. Однак ефективність функціонування цієї системи обмежується рядом проблем.

Однією з ключових проблем є інституційна нестабільність, що проявляється у недостатній координації між суб'єктами сектору безпеки і оборони, дублюванні функцій та неузгодженості управлінських рішень [2]. Це знижує оперативність реагування на загрози та ускладнює реалізацію стратегічних документів.

Важливим викликом є недосконаліть нормативно-правової бази. Незважаючи на прийняття стратегічних документів, зокрема Стратегія національної безпеки України, існує проблема їх практичної імплементації та адаптації до новітніх форм гібридних загроз [3].

Суттєвими залишаються кадрові проблеми, пов'язані з дефіцитом кваліфікованих фахівців у сфері безпеки, недостатнім рівнем підготовки управлінських кадрів та впливом політичних чинників на кадрову політику [4,5].

Окрему увагу слід приділити ресурсним обмеженням. Хоча фінансування оборонного сектору зростає, воно не завжди розподіляється ефективно, що стримує розвиток високотехнологічних напрямів, таких як кібербезпека та інформаційний захист [6].

Зростання ролі інформаційних та кіберзагроз є ще одним критичним викликом. Умови гібридної війни передбачають активне використання дезінформації, кібератак та психологічного впливу, що потребує системних заходів протидії [7].

Крім того, корупційні ризики у секторі безпеки залишаються вагомим стримуючим фактором, що негативно впливає на довіру суспільства та ефективність використання ресурсів [8].

Узагальнюючи вищевикладено, можливо виділити наступні проблемні аспекти розвитку системи забезпечення національної безпеки в сучасній Україні, а саме:

1. Інституційна нестабільність:

Недостатня узгодженість між органами сектору безпеки.

Дублювання функцій та неефективна координація.

Повільність реформ у сфері управління безпекою.

2. Недосконаліть нормативно-правової бази:

Часті зміни законодавства без системного підходу.

Невідповідність окремих норм сучасним загрозам (кібератаки, гібридна війна).

Проблеми імплементації міжнародних стандартів.

3. Кадрові та управлінські проблеми:

Дефіцит висококваліфікованих кадрів.

Недостатній рівень професійної підготовки у сфері стратегічного планування.

Вплив політичних факторів на кадрові рішення.

4. Ресурсні обмеження:

Недостатнє фінансування окремих напрямів безпеки (особливо кібербезпеки та наукових досліджень в безпекової сфері).

Залежність від міжнародної допомоги.

Неоптимальний розподіл ресурсів.

5. Інформаційні та кіберзагрози:

Активне використання сил та засобів інформаційної війни.

Низький рівень захисту критичної інформаційної інфраструктури.

Поширення дезінформації та маніпуляцій.

6. Корупційні ризики:

Корупція у секторі безпеки знижує ефективність публічного управління.

Непрозорість оборонних закупівель.

Недостатній рівень громадського контролю, викликаний обмеженнями воєнного стану.

7. Гібридні загрози та війна нового типу:

Поєднання військових, економічних, інформаційних та кіберзасобів впливу.

Складність ідентифікації та протидії таким загрозам.

Таким чином, удосконалення системи забезпечення національної безпеки України потребує комплексного підходу, що включає інституційні реформи, модернізацію законодавства, розвиток кадрового потенціалу та впровадження інноваційних технологій.

Висновки

Система забезпечення національної безпеки України перебуває у стані глибокої трансформації. Основні проблеми мають системний характер і потребують узгоджених дій держави, суспільства та міжнародних партнерів. Підвищення ефективності безпекової політики є необхідною умовою забезпечення стабільного розвитку держави.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про національну безпеку України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text

2. Рада національної безпеки і оборони України. Аналітичні матеріали щодо реформування сектору безпеки. URL: https://www.rnbo.gov.ua/en/Diialnist/7290.html#:~:text=692%20of%20September%2019%2C%202025,senior%20officers%2C%20and%20police%20officers.

3. Стратегія національної безпеки України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text

4. Публічне управління та адміністрування у сфері національної безпеки: (системні, політичні та економічні аспекти): словник-довідник / С.П.Завгородня, М.Г.Орел, Г.П.Ситник [уклад.] /за заг.ред. Д.В.Неліпи, Є.О.Романенка, Г.П.Ситника, Київ: Видавець Кравченко Я.О., 2020, 380 с..

5. Єжеєв М.Ф.Система забезпечення національної безпеки як складова публічного управління країни. «Публічно-управлінські та цифрові практики», № 1, 2024. с. 45-54. УДК 004.056.5+35.075.5 DOI: 10.31673/2786-7412.2023.017089 https://journals.dut.edu.ua/index.php/public/article/view/2774/2674

6. Хаустова В. Є., Трушкіна Н. В. Національна безпека України у повоєнний період: концептуальні засади та механізми забезпечення : монографія. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2025. 330 с. Укр. мова.

7. NATO. Hybrid threats and resilience policy documents. URL: https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/deep/Hybrid-threats-and-hybrid-warfare-ENGLISH.pdf

8. Transparency International. Corruption perceptions and defense sector reports. URL: https://cpi.ti-ukraine.org/en/

Журавльова А.В.
старший викладач кафедри економіки та управління персоналом Центральноукраїнського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Вплив глобалізаційних процесів на трансформацію правової системи України в контексті правничої освіти у закладах вищої освіти

Анотація. У роботі досліджуються концептуальні засади впливу глобалізаційних процесів на трансформацію правової системи України крізь призму розвитку правничої освіти у закладах вищої освіти. Обґрунтовується взаємозв'язок між інтернаціоналізацією правових стандартів та модернізацією освітнього процесу. Проаналізовано ключові виклики, пов'язані з гармонізацією національного законодавства, цифровізацією правничої освіти та впровадженням європейських підходів до підготовки правників. Особлива увага приділяється формуванню глобальної правової компетентності як необхідної умови ефективного функціонування правової системи.

Ключові слова: глобалізація, правова система, правнича освіта, заклади вищої освіти, євроінтеграція, гармонізація законодавства, правова культура, цифровізація, верховенство права, міжнародні стандарти.

Глобалізація як багатовимірний соціально-економічний і правовий процес істотно впливає на функціонування національних правових систем, трансформуючи їх зміст, структуру та механізми реалізації. У сучасних умовах правова система України перебуває у стані активної адаптації до міжнародних стандартів, що зумовлюється як об'єктивними інтеграційними процесами, так і внутрішніми потребами розвитку демократичної правової держави.

Одним із ключових каналів впливу глобалізації на правову систему є правнича освіта, яка забезпечує формування нового покоління фахівців, здатних працювати в умовах правового плюралізму та міжнаціональної взаємодії. Заклади вищої освіти виступають не лише інституціями передачі знань, а й активними суб'єктами трансформації правової культури та правосвідомості.

Сучасна правова система дедалі більше набуває рис відкритості та інтегрованості, що проявляється у впровадженні міжнародних правових стандартів, практики міжнародних судових інституцій та уніфікації правових норм. Зокрема, адаптація законодавства України до стандартів Європейського Союзу та практики Європейського суду з прав

людини сприяє підвищенню рівня захисту прав і свобод людини та зміцненню принципу верховенства права [1, с. 41].

Водночас процеси глобалізації породжують і низку викликів. Зростає ризик втрати національної правової ідентичності, виникає необхідність балансування між міжнародними зобов'язаннями та національними інтересами. У цьому контексті правнича освіта має забезпечувати не лише засвоєння міжнародних стандартів, але й формування здатності критично їх оцінювати та адаптувати до національного правового середовища.

Суттєвим аспектом впливу глобалізації є трансформація змісту правничої освіти. Традиційні підходи до викладання права, орієнтовані на національне законодавство, поступово поступаються місцем міждисциплінарним та порівняльно-правовим підходам. Вивчення міжнародного права, права Європейського Союзу, а також розвиток навичок роботи з іноземними правовими джерелами стають невід'ємною складовою підготовки сучасного правника [2, с. 67].

Особливого значення набуває цифровізація правничої освіти як складова глобалізаційних процесів. Використання онлайн-платформ, електронних баз даних, систем дистанційного навчання сприяє розширенню доступу до правових знань та інтеграції української освіти у світовий освітній простір. Водночас це вимагає належного адміністративно-правового регулювання та забезпечення якості освітніх послуг [3, с. 103].

Глобалізація також змінює вимоги до професійних компетентностей правників. Сучасний фахівець має володіти не лише знаннями національного законодавства, але й розуміти міжнародні правові механізми, бути здатним працювати у мультикультурному середовищі та застосовувати інноваційні підходи до вирішення правових проблем.

У цьому контексті важливим є впровадження компетентнісного підходу у правничій освіті, який передбачає формування практичних навичок, аналітичного мислення та здатності до самостійного прийняття рішень. Використання інтерактивних методів навчання, таких як moot courts, case studies та клінічна освіта, сприяє підвищенню якості підготовки студентів [4, с. 89].

Євроінтеграційні процеси, як складова глобалізації, визначають стратегічний напрям розвитку правової системи України. Гармонізація законодавства, імплементація acquis communautaire та участь у міжнародних освітніх програмах сприяють підвищенню конкурентоспроможності українських закладів вищої освіти та їх інтеграції у європейський освітній простір.

Разом з тим, існують адміністративно-правові проблеми, що стримують ефективну трансформацію правничої освіти. Серед них – недостатня гнучкість освітніх програм, обмежений рівень академічної мобільності, недостатнє фінансування та формальний характер забезпечення якості освіти.

В умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України значення правничої освіти як чинника стабілізації правової системи значно зростає. Підготовка фахівців, здатних забезпечувати дотримання прав людини, ефективне функціонування державних інституцій та реалізацію принципу верховенства права, є стратегічним завданням держави [5, с. 121].

Перспективи розвитку правової системи України в умовах глобалізації пов’язані з подальшою інтеграцією у міжнародний правовий простір, удосконаленням адміністративно-правових механізмів та модернізацією правничої освіти. Важливим напрямом є розвиток міжнародного співробітництва, академічної мобільності та впровадження інноваційних освітніх технологій.

Отже, глобалізаційні процеси виступають потужним чинником трансформації правової системи України, а правнича освіта у закладах вищої освіти є ключовим механізмом цього процесу. Ефективність зазначених трансформацій залежить від здатності держави забезпечити синергію між міжнародними стандартами, національними інтересами та сучасними освітніми підходами, зберігаючи при цьому вірність принципам верховенства права та прав людини.

Список використаної літератури:

1. Шемшученко Ю. С. Теоретико-правові засади розвитку правової системи України в умовах глобалізації. Київ: Юридична думка, 2021. 320 с.

2. Ківалов С. В. Правнича освіта в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Одеса: Фенікс, 2022. 280 с.

3. Петришин О. В. Цифровізація правової системи: виклики та перспективи. Харків: Право, 2023. 300 с.

4. Мельник Р. С. Інноваційні методи викладання правничих дисциплін. Київ: Алерта, 2021. 240 с.

5. Головатий С. П. Верховенство права: європейські стандарти та їх впровадження в Україні. Київ: Парламентське видавництво, 2020. 400 с.

Заза І.І.
аспірант кафедри права та публічного управління
Сумського державного педагогічного університету
імені А. С. Макаренка

Роль публічного управління у формуванні ефективної моделі фінансово-економічного розвитку закладів охорони здоров'я

Фінансовий механізм державного управління у сфері охорони здоров'я є багаторівневою та складною системою, оскільки охоплює широкий спектр державної політики та передбачає взаємодію численних суб'єктів – від центральних органів виконавчої влади до органів місцевого самоврядування і безпосередньо закладів охорони здоров'я. Однією з ключових проблем залишається недостатня розробленість критеріїв оцінювання ефективності використання бюджетних коштів як на рівні державного управління, так і на рівні медичних установ. У ході реформування системи охорони здоров'я відбулося істотне оновлення підходів до фінансування, зокрема через запровадження гарантованого пакета медичних послуг та механізму декларацій із лікарями первинної ланки [1, с. 95].

Зокрема, реалізація міжнародного проєкту Transforming Healthcare through Reform and Investments in Efficiency (THRIVE) [4], що впроваджується за підтримки World Bank, засвідчує здатність держави залучати зовнішні фінансові ресурси за умови виконання зобов'язань щодо підвищення ефективності фінансування первинної медичної допомоги, зокрема шляхом коригування капітаційної ставки. Це є прикладом того, як механізми публічного управління формують сучасні моделі фінансово-економічного розвитку медичної сфери та адаптують їх до кризових умов, забезпечуючи стійкість системи.

Фінансування закладів охорони здоров'я залежить від комплексу взаємопов'язаних факторів, серед яких ключову роль відіграють державна фінансова політика, якість управлінських рішень та ефективність використання як бюджетних, так і позабюджетних ресурсів. Узгодженість цих елементів визначає рівень фінансової стабільності, безпеки системи та якість медичних послуг [2, с. 47].

У процесі дослідження встановлено, що система фінансового контролю у сфері охорони здоров'я має специфічні риси, пов'язані з необхідністю забезпечення прозорості витрачання коштів, раціонального використання ресурсів і мінімізації фінансових ризиків. Водночас посилюється взаємодія державного та приватного секторів медицини, що формує нові підходи до контролю фінансових потоків і трансформує

модель управління ними [3]. У цьому процесі публічне управління виконує координуючу функцію, забезпечуючи баланс між економічною ефективністю, соціальною відповідальністю та відкритістю бюджетного процесу.

Відповідно до положень Наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження дорожньої карти впровадження медичного страхування» від 25.08.2023 № 1530 [6], фінансування системи охорони здоров'я розглядається як комплексний механізм формування, розподілу та цільового використання фінансових ресурсів для задоволення потреб населення. У цьому контексті ефективність фінансово-економічної моделі медичних закладів значною мірою залежить від спроможності органів публічного управління забезпечувати стабільність фінансових потоків і збалансованість ресурсного забезпечення. Саме держава формує нормативно-правову та інституційну основу розподілу фінансування між рівнями системи охорони здоров'я.

Важливим елементом сучасної фінансової моделі є пулінг фінансових ресурсів, тобто їх концентрація в єдиному фонді з метою розподілу ризиків між застрахованими особами. Це дозволяє досягти балансу між потребами населення та наявними ресурсами. Окреме значення має раціоналізація використання фінансових ресурсів, яка охоплює спрямування коштів на оплату медичних послуг, профілактичні заходи, розвиток інфраструктури, підготовку кадрів та наукові дослідження. Вибір моделі оплати (за результат або тарифної системи) безпосередньо впливає на мотивацію медичного персоналу та якість надання послуг [6].

Окремим напрямом розвитку є трансформація системи фінансування охорони здоров'я, що є важливою складовою удосконалення публічного управління у медичній сфері. Запровадження нових підходів, визначених Законом України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» [5], спричинило зміну принципів використання бюджетних коштів. Відбулося поступове відходження від кошторисного фінансування до моделі оплати за фактично надані послуги, що відповідають встановленим стандартам якості. Таким чином, відбулася трансформація від утримання закладів до закупівлі медичних послуг, що підвищує ефективність використання ресурсів.

Важливим етапом інституційного розвитку стало створення Національної служби здоров'я України (НСЗУ) відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1101 [7]. Цей орган виконує функції державного замовника медичних послуг і забезпечує реалізацію програми медичних гарантій. НСЗУ здійснює укладання договорів

із закладами охорони здоров’я та фінансування наданих послуг за рахунок державного бюджету, що сприяє підвищенню прозорості фінансових потоків, посиленню конкуренції між медичними установами та формуванню стимулів для підвищення якості послуг. У цих умовах публічне управління забезпечує баланс між регуляторним впливом держави та автономією медичних закладів.

Отже, результати дослідження свідчать, що публічне управління є ключовим системо утворюючим чинником формування ефективної фінансово-економічної моделі закладів охорони здоров’я. Воно забезпечує координацію фінансових потоків, створює нормативно-правові передумови раціонального використання ресурсів та сприяє підвищенню прозорості фінансових процесів. Ефективність фінансового забезпечення медичної сфери залежить від узгодженості дій державних і місцевих органів влади, дієвості фінансового контролю та залучення додаткових фінансових інструментів.

Список використаної літератури

1. Криничко Л. Р., Мотайло О. В. Нові підходи до фінансування системи охорони здоров’я. Аспекти публічного управління. 2021. Том 9 № 2. С. 86–100.

2. Посилкіна О. В., Гладкова О. В. Актуальні проблеми фінансового забезпечення діяльності закладів охорони здоров’я в Україні в умовах їх реформування. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2021. Том 32(71) № 2. С. 43–49.

3. Петрушка О., Сидор І. Особливості здійснення державного фінансового контролю в закладах охорони здоров’я. Економіка та суспільство. 2022. № 43. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-22

4. МОЗ: Україна отримала фінансування від Світового банку за новим спільним проєктом THRIVE. Урядовий портал, 2025. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/moz-ukraina-otrymala-finansuv-spilnym-prktom-thrive

5. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017 № 2168-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text

6. Про затвердження дорожньої карти впровадження медичного страхування: Наказ МОЗ України від 25.08.2023 № 1530. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/23#Text

7. Про утворення Національної служби здоров’я України: Постанова КМУ від 27.12.2017 № 1101. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/0%BF#Text

Заросило В.О.
доктор юридичних наук. Професор,
завідувач кафедри правоохоронної та
антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Влад В.Ф.
доктор філософії у галузі права,
старший викладач кафедри конституційного права
Навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справа
Вацюк В.О.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правоохоронної
та антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Право на невиконання конституційних обов'язків у період воєнного стану

Анотація. Право на невиконання конституційних обов'язків у період воєнного стану.

У статті розглядається право громадян України та держави на невиконання конституційних обов'язків у період воєнного стану.

У статті приділено увагу особливостям реалізації цивільно-правових обов'язків під час воєнного стану. Автори підкреслюють, що воєнні дії об'єктивно створюють перешкоди у виконанні договорів, сплаті кредитів, орендних відносинах та підприємницькій діяльності, що прямо впливає на конституційні права громадян, включно з правом на власність і житло. Аналіз правового статусу листа Торгово-промислової палати України від 28.02.2022 № 2024/02.0-7.1 показує, що він має доказове значення, підтверджуючи наявність форс-мажорних обставин, проте не звільняє автоматично від відповідальності.

Окрема увага приділена релігійним аспектам невиконання обов'язків. Стаття 35 Конституції України регламентує взаємодію релігійних переконань та конституційних обов'язків, передбачаючи можливість заміни військового обов'язку альтернативною службою. Аналіз положень Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» та Закону «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності

релігійних організацій» виявляє сучасні підходи держави до регулювання діяльності релігійних організацій, афілійованих із державами-агресорами. Положення цих законів демонструють відхилення від класичної моделі релігійного нейтралітету, оскільки передбачають оцінку організаційної структури та зовнішніх зв'язків релігійних суб'єктів як елемент захисту національної безпеки.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному поєднанні аналізу конституційних прав, цивільно-правових обов'язків та релігійної сфери в умовах воєнного стану, що дозволяє окреслити межі права на невиконання конституційних обов'язків та механізми юридичного захисту громадян. Практичне значення статті полягає у формуванні рекомендацій щодо балансу між захистом національної безпеки, реалізацією прав і свобод людини та дотриманням договірних зобов'язань у період воєнного стану, що може бути використано законодавцями, юристами та суддями при прийнятті рішень у відповідних правовідносинах.

Ключові слова: Конституція України; юридична відповідальність; права людини; конституційні обов'язки; захист прав людини; воєнний стан; невиконання конституційних обов'язків; релігійні права; релігійні організації; церква.

ABSTRACT. ZAROSILO V., VATSIUK V., VLAD V. THE RIGHT TO NON-VICTATION OF CONSTITUTIONAL LANGUAGES DURING THE MILITARY STAND.

The article examines the right of Ukrainian citizens and the state to refrain from fulfilling constitutional obligations during a period of martial law.

Particular attention is given to the specifics of implementing civil-law obligations under martial law. The authors emphasize that armed conflict objectively creates obstacles to the execution of contracts, loan repayments, lease relations, and entrepreneurial activities, which directly affects the constitutional rights of citizens, including the right to property and housing. The analysis of the legal status of the letter of the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine dated February 28, 2022, No. 2024/02.0-7.1, shows that it has evidentiary value, confirming the existence of force majeure circumstances, but does not automatically exempt parties from liability.

Special attention is paid to the religious aspects of non-fulfillment of obligations. Article 35 of the Constitution of Ukraine regulates the interaction between religious beliefs and constitutional duties, providing for the possibility of substituting military service with alternative service. The analysis of the provisions of the Law of Ukraine "On Freedom of

Conscience and Religious Organizations" and the Law "On the Protection of the Constitutional Order in the Sphere of Religious Organizations' Activities" reveals modern approaches of the state to regulating the activities of religious organizations affiliated with aggressor states. The provisions of these laws demonstrate a deviation from the classical model of religious neutrality, as they involve assessing the organizational structure and external connections of religious entities as a measure of national security protection.

The scientific novelty of the work lies in the comprehensive combination of the analysis of constitutional rights, civil-law obligations, and the religious sphere under martial law, which allows defining the limits of the right to refrain from fulfilling constitutional duties and the mechanisms for legal protection of citizens. The practical significance of the article lies in the development of recommendations on balancing the protection of national security, the realization of human rights and freedoms, and the observance of contractual obligations during martial law, which can be utilized by legislators, lawyers, and judges when making decisions in relevant legal relations.

Keywords: Constitution of Ukraine; legality; human rights; constitutional obligations; defender of people's rights; military camp; non-violation of constitutional obligations; religious rights; religious organizations; church.

Актуальність теми обумовлена посиленням загроз національній безпеці та тимчасовими змінами у функціонуванні державних інститутів під час збройної агресії, що накладають обмеження на права і свободи громадян, визначені Конституцією України. Дослідження підкреслює, що введення воєнного стану є не лише реакцією на зовнішню загрозу, а й комплексним правовим режимом, який поєднує механізми державного управління, безпекові заходи та можливість тимчасового обмеження цивільних прав. Особливу увагу приділено взаємозв'язку між правами людини, виконанням цивільно-правових обов'язків та забезпеченням національної безпеки.

Постановка проблеми полягає у визначенні меж невиконання конституційних обов'язків та оцінці їх легітимності з урахуванням принципів пропорційності, законності та необхідності. Автори аналізують правову природу воєнного стану відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», який визначає його як особливий правовий режим, що запроваджується в умовах загрози державній незалежності, територіальній цілісності або збройної агресії. Закон встановлює тимчасове обмеження конституційних прав і свобод лю-

дини та надання додаткових повноважень органам державної влади та військовому командуванню. Цей режим поєднує в собі елементи оперативного управління, безпекових заходів та захисту громадянських прав, що створює складні правові та практичні колізії щодо виконання громадянами своїх конституційних обов'язків.

Мета дослідження єкомплексний аналіз нормативно-правового та практичного аспекту невиконання конституційних обов'язків у період воєнного стану, а також визначення меж правового регулювання форс-мажорних ситуацій у сфері цивільно-правових і релігійних відносин. Автори досліджують судову практику Верховного Суду щодо форс-мажору та доведення обставин непереборної сили як підстави для звільнення від відповідальності за невиконання договірних зобов'язань.

Виклад основного матеріалу. Питання щодо невиконання конституційних обов'язків людини і громадянина на сьогоднішній день є особливо актуальними. У зв'язку із введенням на території України воєнного стану громадяни України та особи які перебувають на території України зазнали певних обмежень у своїх правах. Ці обмеження передбачені у Законі України «Про правовий режим воєнного стану».

Відповідно до даного Закону воєнний стан - «це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [1].

Наведене законодавче визначення воєнного стану відображає його складну правову природу як особливого режиму функціонування держави, що поєднує у собі елементи публічного управління, безпекової політики та тимчасового обмеження прав людини. Передусім воєнний стан виступає не просто сукупністю надзвичайних заходів, а цілісним правовим інститутом, який активізується за наявності чітко визначених підстав – збройної агресії або реальної загрози національній безпеці. Це означає, що його запровадження має виключний характер і обумовлюється необхідністю захисту базових конституційних цінностей, таких як державний суверенітет і територіальна цілісність.

Важливим елементом змісту воєнного стану є перерозподіл та розширення повноважень органів публічної влади. Законодавець прямо вказує на надання додаткових компетенцій органам державної влади, військовому командуванню та військовим адміністраціям, що свідчить про тимчасову трансформацію механізму державного управління у бік його централізації та оперативності. Такий підхід є виправданим з огляду на потребу швидкого реагування на загрози, однак водночас створює ризики надмірного втручання у сферу прав і свобод людини, що потребує належних правових запобіжників.

Окремої уваги заслуговує положення про можливість обмеження конституційних прав і свобод. У цьому аспекті воєнний стан слід розглядати як винятковий правовий режим, у межах якого допускається тимчасове звуження обсягу прав людини, але лише за умов дотримання принципів законності, необхідності та пропорційності.

Принципово важливим є те, що такі обмеження не мають абсолютного характеру: вони повинні бути чітко визначені за змістом і строками, а також відповідати меті – усуненню загрози державі. Це положення узгоджується з конституційною доктриною, відповідно до якої навіть в умовах надзвичайних обставин держава не звільняється від обов'язку гарантувати основоположні права людини.

Найбільшого впливу, на нашу думку, зазнала сфера виконання цивільно-правових обов'язків. У зв'язку із веденням бойових дій на території України у громадян почали з'являтися певні перешкоди які напряму вплинули на виконання своїх цивільно-правових обов'язків, що напряму вплинуло й на гарантію конституційних прав людини і громадянина які передбачені в Основному Закону.

Виконання договірних обов'язків, сплата кредитів, орендні відносини, здійснення підприємницької діяльності – усі ці елементи цивільного обороту значною мірою залежать від стабільності економічного та соціального середовища.

Воєнні дії об'єктивно створюють перешкоди у вигляді втрати майна, переміщення населення, обмеження доступу до банківських та державних сервісів, що ускладнює або робить неможливим належне виконання зобов'язань. У цьому контексті постає питання про юридичну оцінку таких обставин, зокрема їх віднесення до форс-мажорних, а також про необхідність адаптації цивільно-правових механізмів до умов воєнного часу.

Водночас зазначені труднощі мають ширший правовий вимір, оскільки вони опосередковано впливають на реалізацію конституційних прав людини. Неможливість виконання цивільно-правових обов'язків

може призводити до порушення права власності, обмеження доступу до житла, погіршення соціально-економічного становища особи. Це свідчить про тісний взаємозв'язок між приватноправовими зобов'язаннями та конституційними гарантіями, адже останні не можуть бути повною мірою реалізовані без належного функціонування цивільного обороту.

У таких умовах особливого значення набуває роль держави, яка повинна забезпечити баланс між інтересами кредиторів і боржників, запроваджуючи механізми правового захисту, що дозволяють мінімізувати негативні наслідки війни для реалізації прав і свобод людини.

Після початку повномасштабного вторгнення Торгово-промислова палата України (ТПП України) видала загальний лист від 28.02.2022 № 2024/02.0-7.1 у якому зазначалося, що «ТПП України підтверджує, що зазначені обставини з 24 лютого 2022 року до їх офіційного закінчення, є надзвичайними, невідворотними та об'єктивними обставинами для суб'єктів господарської діяльності та/або фізичних осіб по договору, окремим податковим та/чи іншим зобов'язанням/обов'язком, виконання яких/-го настало згідно з умовами договору, контракту, угоди, законодавчих чи інших нормативних актів і виконання відповідно яких/-го стало неможливим у встановлений термін внаслідок настання таких форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили)» [2].

Наведений лист Торгово-промислової палати України фактично має характер офіційного підтвердження існування форс-мажорних обставин загальнонаціонального масштабу, що виникли у зв'язку зі збройною агресією та введенням воєнного стану. Його правове значення полягає в тому, що ТПП України, діючи в межах наданих законом повноважень, засвідчує обставини непереборної сили як надзвичайні, невідворотні та об'єктивні.

Це означає, що такі обставини не залежать від волі сторін правовідносин і унеможливлюють належне виконання зобов'язань у визначені строки. Водночас сам факт наявності такого листа не звільняє автоматично від відповідальності, а лише створює правову підставу для сторони договору доводити неможливість виконання конкретного зобов'язання саме через зазначені обставини.

З практичної точки зору, цей документ відіграє важливу роль у сфері договірних та господарських відносин, оскільки дозволяє суб'єктам господарювання та фізичним особам обґрунтовувати порушення строків виконання зобов'язань, уникати штрафних санкцій або переглядати умови договорів.

Водночас ключовим є причинно-наслідковий зв'язок між воєнними діями та неможливістю виконання конкретного обов'язку, що підлягає доведенню в кожному окремому випадку. Таким чином, лист ТПП України виступає не універсальним «звільненням», а доказовим інструментом, який має оцінюватися у сукупності з іншими обставинами справи, зокрема характером зобов'язання, місцем його виконання та реальними перешкодами, спричиненими воєнним станом.

Розглядалося питання щодо невиконання своїх обов'язків через форс-мажорні обставини і в судовій практиці. Так Верховний Суд у складі суддів об`єднаної палати Касаційного господарського суду зазначає, що сертифікат торгово-промислової палати, який підтверджує наявність форс-мажорних обставин, не може вважатися беззаперечним доказом про їх існування, а повинен критично оцінюватися судом з урахуванням встановлених обставин справи та у сукупності з іншими доказами (подібні правові висновки викладено у постановах Верховного Суду від 14.02.2018 у справі № 926/2343/16, від 16.07.2019 у справі № 917/1053/18 та від 25.11.2021 у справі № 905/55/21).

Аналізуючи правові позиції, викладені у постановах Верховного Суду від 14.02.2018 у справі № 926/2343/16, від 16.07.2019 у справі № 917/1053/18 та від 25.11.2021 у справі № 905/55/21, доцільно відзначити їх узгодженість у підході до тлумачення форс-мажорних обставин як підстави звільнення від відповідальності за порушення зобов'язань. Суд послідовно виходить із того, що «сам по собі факт наявності обставин непереборної сили не має автоматичного правового наслідку у вигляді звільнення від відповідальності».

Визначальним є доведення того, що саме ці обставини об'єктивно унеможливили виконання конкретного зобов'язання у встановлений строк. Таким чином, Верховний Суд підкреслює необхідність встановлення прямого причинно-наслідкового зв'язку між форс-мажором і невиконанням або неналежним виконанням зобов'язання.

Водночас у зазначених рішеннях акцентується увага на доказовому значенні сертифікатів торгово-промислових палат. Суд наголошує, що такі документи не мають преюдиційного характеру та не звільняють сторону від обов'язку доведення відповідних обставин у суді. Вони розглядаються лише як один із доказів, який підлягає оцінці у сукупності з іншими матеріалами справи [3].

Крім того, Верховний Суд звертає увагу на необхідність врахування конкретних умов договору, характеру зобов'язання та можливості його виконання за змінених обставин. Такий підхід забезпечує баланс між принципом обов'язковості виконання договірних зобов'язань і

справедливим урахуванням надзвичайних обставин, що об'єктивно впливають на можливість їх реалізації.

Також у період введення воєнного стану на території України обмеження державою виконання свого обов'язку у сфері дотримання прав, свобод та обов'язків може стосуватися деяких релігійних обмежень.

Обмеження релігійних прав в Україні мають виключний, а не загальний характер і базуються передусім на положеннях Конституції України, яка гарантує свободу світогляду і віросповідання.

Водночас ця свобода не є абсолютною, тобто, держава може встановлювати певні обмеження, якщо це необхідно для охорони громадського порядку, здоров'я населення, моралі або захисту прав і свобод інших осіб. Такий підхід відповідає міжнародним стандартам, зокрема закріпленим у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, де допускається втручання у свободу релігії за умови його законності, необхідності та пропорційності.

На практиці в Україні обмеження релігійних прав можуть проявлятися у кількох формах. По-перше, це регулювання діяльності релігійних організацій, зокрема вимоги щодо їх державної реєстрації, прозорості фінансування та дотримання законодавства. По-друге, у період введення воєнного стану, можливе тимчасове обмеження окремих проявів релігійної діяльності (наприклад, масових зібрань) з міркувань безпеки. По-третє, держава може реагувати на діяльність релігійних структур, якщо вона становить загрозу національній безпеці, сприяє ворожій пропаганді чи посягає на територіальну цілісність.

Водночас ключовим критерієм правомірності таких обмежень залишається їх обґрунтованість і недопущення дискримінації, адже будь-яке втручання має зберігати баланс між інтересами держави та фундаментальним правом людини на свободу віросповідання.

Важливим є положення статті 35 Конституції України, а саме: «ніхто не може бути звільнений від своїх обов'язків перед державою або відмовитися від виконання законів за мотивами релігійних переконань. У разі якщо виконання військового обов'язку суперечить релігійним переконанням громадянина, виконання цього обов'язку має бути замінене альтернативною (невійськовою) службою» [4].

Зміст наведеної норми Конституція України відображає прагнення законодавця встановити баланс між свободою віросповідання та обов'язком особи дотримуватися вимог держави. У дані статті чітко закріплено, що релігійні переконання не можуть бути підставою для ухилення від виконання законів чи загальнообов'язкових обов'язків.

Це означає, що свобода релігії не має пріоритету над правопорядком і не може використовуватися як універсальне виправдання для невиконання юридичних вимог. Такий підхід спрямований на забезпечення єдності правової системи та недопущення ситуацій, коли особисті переконання ставляться вище за загальнообов'язкові норми.

Водночас інша частина цієї норми демонструє більш гнучкий і збалансований підхід держави, оскільки передбачає можливість заміни військового обов'язку альтернативною (невійськовою) службою.

Це свідчить про визнання значення внутрішніх переконань особи, але в межах, які не підривають виконання функцій держави. Фактично держава не звільняє особу від обов'язку взагалі, а лише трансформує форму його реалізації з урахуванням релігійних переконань. Такий механізм дозволяє одночасно дотриматися принципу свободи совісті та забезпечити виконання конституційних обов'язків, що є проявом компромісу між індивідуальною автономією та публічними інтересами.

Також хотіли б звернути нашу увагу й на положення Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації». Стаття 5^{-1} даного Закону зазначає, що обмеження діяльності в Україні релігійної організації, афілійованої з іноземною релігійною організацією, що знаходиться в державі, яка визнана такою, що здійснила або здійснює збройну агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України

Не допускається діяльність в Україні релігійної організації, яка:

1) афілійована з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до Закону України "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій";

2) афілійована з релігійною організацією, яка афілійована з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до Закону України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій»» [5].

Наведені положення Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» відображають сучасну трансформацію підходів держави до регулювання релігійної сфери в умовах загроз національній безпеці. На відміну від класичного розуміння свободи віросповідання як максимально автономної сфери, законодавець вводить додаткові запобіжники, пов'язані з можливим впливом іноземних релігійних центрів, особливо тих, що діють у державах-агресорах.

У цьому контексті ключовим є не сам факт релігійної діяльності, а наявність організаційної чи інституційної залежності від структур, які можуть використовувати релігійні організації як інструмент впливу.

Таким чином, обмеження мають не конфесійний, а безпековий характер і спрямовані на захист конституційного ладу та суверенітету держави.

Водночас такі норми потребують особливо обережного застосування, оскільки вони безпосередньо зачіпають сферу реалізації фундаментального права на свободу совісті. Важливим є те, що закон не забороняє індивідуальні релігійні переконання чи практики, а стосується саме діяльності організацій, які мають певні зв'язки із забороненими структурами.

Це означає, що втручання держави спрямоване на інституційний рівень, а не на внутрішню свободу людини. Разом із тим існує ризик розширеного тлумачення категорії «афілійованості», що може призвести до необґрунтованого обмеження діяльності окремих релігійних об'єднань. Тому ключовим критерієм правомірності застосування таких обмежень має залишатися їх чітка обґрунтованість, доказовість зв'язків із забороненими структурами та дотримання принципу пропорційності між інтересами державної безпеки і правами людини.

Хотіли б звернути нашу увагу на Закон України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» у статтях якого наявні положення про відступ держави від релейного нейтралітету, а також «відокремлення держави від церкви» у зв'язку із тим, що мова йде про деякі заборонені релігійні організації. Так «на території України заборонена діяльність іноземних релігійних організацій, які відповідають одночасно таким критеріям: 1) знаходяться в державі, яка визнана такою, що здійснила або здійснює збройну агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України; 2) прямо або опосередковано (в тому числі через публічні виступи керівників або інших органів управління) підтримують збройну агресію проти України.

До іноземних релігійних організацій, які знаходяться в державі, яка визнана такою, що здійснила або здійснює збройну агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України, належать іноземні релігійні організації (в тому числі релігійні управління, об'єднання, центри), керівний центр (управління) яких знаходиться за межами України у відповідній державі-агресорі» [6].

Аналіз положень Закон України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» у контексті принципу релігійного нейтралітету держави потребує врахування конституційної моделі взаємовідносин держави і церкви, закріпленої у Конституції України. Йдеться про принцип відокремлення церкви від держави, який

традиційно тлумачиться як обов'язок держави не втручатися у внутрішні питання релігійних організацій та утримуватися від оцінки їх віровчення.

Водночас аналізовані норми демонструють певне відхилення від класичної моделі нейтралітету, оскільки вводять критерії заборони діяльності окремих релігійних організацій, пов'язані не лише з їх поведінкою, а й із їх інституційною прив'язкою до іноземних центрів у державах-агресорах. Такий підхід фактично означає, що держава здійснює оцінку не лише правомірності конкретних дій, а й організаційної структури та зовнішніх зв'язків релігійних суб'єктів, що може розглядатися як форма опосередкованого втручання у релігійну сферу.

З наукової точки зору, це створює складну колізію між принципом нейтральності та необхідністю забезпечення національної безпеки. Формально закон не встановлює обмежень за ознакою віровчення чи релігійної належності, а оперує категоріями «афілійованості» та підтримки агресії.

Однак практичне застосування таких норм може призводити до ситуацій, коли держава фактично диференціює релігійні організації залежно від їх геополітичного чи інституційного походження. Це вже виходить за межі класичного розуміння нейтралітету як байдужості держави до релігійних питань і наближає її до моделі «умовної нейтральності», де свобода релігії підпорядковується безпековим пріоритетам.

Особливо дискусійним є використання критерію розташування керівного центру за межами України, адже він не завжди прямо пов'язаний із протиправною діяльністю конкретної організації на території держави.

Водночас не можна ігнорувати, що в умовах збройної агресії держава має право на запровадження обмежень, спрямованих на захист суверенітету та територіальної цілісності. У цьому сенсі відповідні положення закону можуть розглядатися як виняток із принципу нейтралітету, обґрунтований надзвичайними обставинами. Проте ключовим критерієм їх легітимності має бути дотримання принципу пропорційності, а саме: обмеження повинні застосовуватися лише за наявності доведеного зв'язку між релігійною організацією та діяльністю, що загрожує державі.

У протилежному випадку існує ризик трансформації таких норм у механізм непрямої дискримінації або надмірного втручання у свободу віросповідання. Таким чином, аналізовані положення демонструють перехід від класичної моделі відокремлення держави і церкви до більш

прагматичної, у якій нейтралітет не є абсолютним, а співвідноситься з викликами національної безпеки.

Список використаної літератури:

1. Про правовий режим воєнного стану. Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 28, ст.250. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 15.03.2026).

2. Торгово-промислова палата України. Загальний лист від 28.02.2022 № 2024/02.0-7.1. URL: https://ucci.org.ua/uploads/files/621cba543cda9382669631.pdf (дата звернення: 18.03.2026).

3. Постанова від 14.02.2018 № 926/2343/16 Верховний Суд. Касаційний господарський суд. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/72201251 (дата звернення: 19.03.2026).

4. Конституція України. Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30, ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n4272 (дата звернення: 13.03.2026).

5. Про свободу совісті та релігійні організації. Закон України. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). 1991. № 25, ст.283. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text (дата звернення: 20.03.2026).

6. Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій. Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2024. № 49, ст. 290. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3894-20#Text (дата звернення: 19.03.2026).

Заяць А.А.
здобувачка освіти 1 року заочної форми
здобуття вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності D8 Право
освітньо-професійної програми «Право»
вибіркового блоку «Економічне право»
Навчально-наукового інституту права Київського
національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник:
Пожоджук Т.Б., доц.

Правові механізми та інструменти захисту бізнесу в сучасних умовах

Вступ. Сучасний етап розвитку економіки України характеризується високим рівнем правової невизначеності, що зумовлено впливом воєнного стану, трансформацією державних інституцій та посиленням регуляторного тиску на суб'єктів господарювання. У цих умовах проблема ефективного правового захисту бізнесу набуває особливої актуальності, оскільки підприємницька діяльність дедалі частіше стикаєть-

ся з системними ризиками, пов'язаними як із діяльністю державних органів, так і з недосконалістю правозастосовної практики.

2025 рік ознаменувався зростанням кількості публічно-правових спорів між бізнесом і державою, зокрема у сфері публічних закупівель, що проявляється у збільшенні кількості оскаржень процедур закупівель, спорів щодо дискваліфікації учасників, розірвання контрактів та притягнення суб'єктів господарювання до відповідальності за результатами перевірок. Це свідчить про формування нових правових викликів, які потребують комплексного наукового осмислення та практичного вирішення.

Ключові слова: захист бізнесу, правові механізми, комплаєнс, судовий захист, досудове врегулювання, репутаційні ризики, воєнний стан.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах функціонування бізнесу в Україні зазнає суттєвих трансформацій, що проявляються у зростанні кількості конфліктів між суб'єктами господарювання та державою. За спостереженнями Костянтина Кривенка, надмірна кількість перевірок, ревізій та кримінальних проваджень у сфері державних контрактів, зокрема оборонних закупівель, стала новою реальністю для бізнесу. При цьому значна частина таких проваджень ґрунтується на формальних підставах, що не враховують специфіку функціонування підприємств в умовах форс-мажору..

Аналізуючи сучасні тенденції, Нікіта Муренко, керуючий партнер юридичної компанії «Муренко, Курявий і Партнери» [1], наголошує на зміні парадигми захисту бізнесу: від реактивних заходів до превентивних механізмів. Зокрема, зростає попит на юридичний аудит, антикризове планування та формування систем управління ризиками. Такий підхід дозволяє мінімізувати негативні наслідки ще до виникнення конфліктної ситуації.

Однією з ключових проблем є системність ризиків. Як зазначає Нікіта Муренко [1], тиск з боку банків у межах фінансового моніторингу, блокування рахунків, а також активізація діяльності контролюючих органів формують нову реальність, у якій бізнес змушений функціонувати в умовах постійної правової невизначеності. Це підтверджує тезу про хаотизацію правозастосування та втрату передбачуваності державної політики.

У свою чергу, Олександр Лук'яненко, партнер юридичної фірми VB Partners, підкреслює [1], що сучасні виклики у сфері захисту бізнесу пов'язані із зростанням ролі санкційного комплаєнсу та підвищеною увагою правоохоронних органів до фінансових операцій. Це зумовлює

необхідність інтеграції комплаєнс-процедур у внутрішню структуру компаній як одного з ключових інструментів правового захисту.

Важливим аспектом є трансформація структури юридичного супроводу бізнесу. Як зазначає Соломія Марчук, CEO Main Business Partner [1], сучасна модель захисту бізнесу передбачає залучення не лише юристів, а й GR-фахівців, комплаєнс-експертів та IT-юристів. Така міждисциплінарна взаємодія забезпечує комплексний підхід до управління правовими ризиками, включаючи комунікацію з державними органами та забезпечення цифрової безпеки.

Особливу увагу слід приділити ролі судового захисту. За словами Артема Остапенка, партнера MK Legal Service [1], судова система України формально забезпечує можливість ефективного захисту прав бізнесу, що підтверджується високим відсотком задоволення позовів підприємців у податкових спорах [3]. Водночас суттєвими проблемами залишаються тривалість судових процесів та непередбачуваність судової практики.

У цьому контексті зростає значення альтернативних способів вирішення спорів. Каріна Панченко, партнерка Miller Law Firm [1], відзначає підвищений інтерес бізнесу до медіації як інструменту зниження конфліктності та збереження ділових відносин. Це свідчить про поступову зміну правової культури підприємництва в напрямі більш конструктивного вирішення спорів.

Не менш важливим є питання репутаційного захисту. Як підкреслює Віталій Сердюк, старший партнер AVER LEX [1], активне висвітлення кримінальних проваджень у медіа створює значний тиск на бізнес ще до винесення судового рішення. У таких умовах публічна комунікація стає невід’ємним елементом стратегії захисту.

Системний характер проблем підтверджується і позицією Наталії Прудникової [1], яка акцентує увагу на недосконалості податкової системи та відсутності відповідальності посадових осіб за неправомірні рішення. Це створює передумови для зловживань і підриває довіру бізнесу до державних інститутів.

Водночас Сергій Моргун наголошує [1], що ефективний захист бізнесу неможливий без глибинних інституційних змін, зокрема забезпечення незалежності судової системи та підвищення відповідальності правоохоронних органів. Таким чином, проблема захисту бізнесу виходить за межі суто юридичної площини і потребує комплексного реформування державного управління.

Отже, сучасні правові механізми захисту бізнесу становлять складну багаторівневу систему, що охоплює як класичні юридичні інструменти, так і новітні управлінські та комунікаційні підходи.

Передусім, судовий захист прав та інтересів залишається базовим і найбільш формалізованим механізмом відновлення порушених прав суб'єктів господарювання. Судова практика свідчить про достатньо високий рівень задоволення позовів бізнесу, особливо у спорах із податковими органами. Водночас суттєвими недоліками є тривалість розгляду справ, процесуальні зловживання та непередбачуваність окремих судових рішень. Це обумовлює необхідність використання судового захисту як крайнього, але водночас ключового інструменту.

Другим важливим елементом є досудові процедури врегулювання спорів, які набувають дедалі більшого значення в умовах перевантаженості судової системи. До них належать адміністративне оскарження рішень органів влади, переговори, медіація та використання інституцій бізнес-омбудсмена. Медіація дозволяє не лише мінімізувати витрати часу і ресурсів, а й зберегти ділові відносини між сторонами, що є критично важливим для стабільності бізнесу [3, с. 159]

Важливу роль відіграють комплаєнс та внутрішній аудит, які спрямовані на попередження правопорушень і мінімізацію ризиків ще до їх виникнення. Санкційний комплаєнс та перевірка контрагентів стали обов'язковими елементами діяльності компаній. Водночас зростає попит на регулярний юридичний аудит, що охоплює не лише фінансові аспекти, а й корпоративну структуру, трудові відносини та взаємодію з державними органами [4].

Окремого значення набуває публічна та GR-комунікація як інструмент впливу на державні органи та формування сприятливого регуляторного середовища. GR-фахівці стають невід'ємною частиною юридичних команд, забезпечуючи ефективну взаємодію бізнесу з владою. Така комунікація дозволяє вирішувати конфлікти без ескалації до судового рівня та сприяє формуванню партнерських відносин між бізнесом і державою.

Тісно пов'язаним із цим є репутаційний захист, який у сучасних умовах виходить за межі традиційного правового поля. Інформаційний тиск часто передує юридичній оцінці дій компанії, що може завдати суттєвої шкоди її діловій репутації. У зв'язку з цим важливим є формування проактивної медійної стратегії, спрямованої на спростування недостовірної інформації та донесення позиції бізнесу до суспільства.

Нарешті, в умовах цифровізації економіки особливого значення набуває цифрова та інформаційна безпека. Зростання ролі цифрових техно-

логій обумовлює появу нових ризиків, пов'язаних із кіберзагрозами, захистом персональних даних та інтелектуальної власності. У цьому контексті діяльність ІТ-юристів стає критично важливою для забезпечення відповідності бізнесу сучасним правовим вимогам.

Таким чином, ефективність зазначених механізмів залежить від їх комплексного та системного застосування. Використання лише одного інструменту, навіть найбільш ефективного, не забезпечує належного рівня захисту. Лише інтеграція судових, досудових, організаційних та комунікаційних заходів у єдину стратегію дозволяє бізнесу адаптуватися до динамічного правового середовища, мінімізувати ризики та забезпечити стабільність своєї діяльності.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що сучасні умови функціонування бізнесу в Україні характеризуються підвищеним рівнем правових ризиків та зростанням конфліктності у відносинах із державою. Основними викликами є хаотизація правозастосування, посилення контролюючого та правоохоронного тиску, а також недостатня ефективність судового захисту.

Доведено, що традиційні механізми захисту бізнесу потребують доповнення новими інструментами, зокрема превентивними заходами, комплаєнс-системами, медіацією та публічною комунікацією. Ефективний захист можливий лише за умови комплексного підходу, який поєднує юридичні, організаційні та комунікаційні стратегії.

Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка моделей інтегрованого правового захисту бізнесу, що враховують особливості функціонування економіки в умовах воєнного стану та постійних регуляторних змін.

Список використаної літератури:

1. Огляд юрринку 2025: захист бізнесу - Юридична Газета. Юридична газета – онлайн версія. URL: https://yur-gazeta.com/publications/sferi-praktiki/zahist-biznesu/oglyad-yurrinku-2025-zahist-biznesu.html (дата звернення: 12.04.2026).

2. Марич Х., Дерюгін І. Досудове та позасудове врегулювання спорів у господарському процесі України. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: "Юридичні науки". 2022. Том 9. № 4 (36). С. 157–163. DOI: http://doi.org/10.23939/law2022.36.157

3. Стан розгляду справ. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/fair/ (дата звернення: 12.04.2026).

4. Черничко Т., Михайляк Г. ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ. Економіка та суспільство. 2023. № 49. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-43 (дата звернення: 12.04.2026).

Ігнатенко О.П.
професор кафедри публічного управління та адміністрування,
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій,
доктор наук з державного управління, к.е.н., доцент

Посилення відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері управління відходами

З прийняттям у 2022 році нового Закону України «Про управління відходами» [1] відбулася реформа і було запроваджено 4-ох рівневе стратегічне управління у цій сфері: на національному, регіональному, місцевому рівнях, а також на рівні підприємств, установ та організацій.

На національному рівні був розроблений та затверджений Національний план управління відходами до 2033 року, що затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2024 року № 1353-р [2].

Слід зазначити, що у даній сфері суспільних відносин також діють Закони України «Про систему громадського здоров'я» [3] та «Про благоустрій населених пунктів» [4], «Про житлово-комунальні послуги» [5], «Про місцеве самоврядування в Україні» [6], «Про місцеві державні адміністрації» [7], інші нормативно правові акти.

Статтею 37 Закону України «Про управління відходами» встановлено цільові показники щодо підготовки до повторного використання та рециклінгу побутових відходів:

до 2025 року – не менше 10 відсотків їх маси;

до 2030 року – не менше 20 відсотків їх маси;

до 2035 року – не менше 25 відсотків їх маси;

до 2040 року – не менше 35 відсотків їх маси.

Органи місцевого самоврядування забезпечують виконання цільових показників щодо підготовки до повторного використання та рециклінгу побутових відходів. Інші цільові показники, які відсутні у законодавстві України, ґрунтуються на досвіді інших європейських країн з урахуванням вимог директив ЄС.

Національним планом було встановлено цільові показники, які вже передбачені в законодавстві України та визначені директивами ЄС.

Так, Директива Європейського Парламенту та Ради 2018/850/ЄС від 30 травня 2018 року про внесення змін до Директиви Ради 1999/31/ЄС додає цільовий показник щодо зменшення видалення побутових відходів на полігонах до 10 відсотків до 2035 року (перенесення строків досягненні цілі на п'ять років). Крім того, якщо строки перенесено, держава-член все одно повинна забезпечити, щоб загальна

кількість видалених побутових відходів на полігони не перевищувала 25 відсотків у 2035 році.

Для досягнення показників ЄС щодо зменшення захоронення побутових відходів до 2033 року кількість захоронення побутових відходів необхідно зменшити на 30 відсотків від їх загального обсягу.

Також заплановано зменшення захоронення біовідходів до 2030 року на 10 відсотків обсягу біовідходів, які утворюються у складі побутових відходів, та до 2033 року зменшення до 15 відсотків захоронення біовідходів. Очікується, що у результаті реалізації Національного плану передбачається досягнути таких кількісних і якісних показників:

- підвищення рівня підготовки до повторного використання та рециклінгу побутових відходів не менше 10 відсотків їх маси до 2025 року, 20 відсотків – до 2030 року;
- збільшення до 15 відсотків охоплення послугою з управління побутовими відходами до 2033 року;
- впровадження у населених пунктах системи роздільного збирання побутових відходів із щорічним збільшенням на 10 відсотків охоплення населення починаючи з другого року дії місцевих планів управління відходами;
- організація компостування зелених відходів з громадських парків та садів до 2030 року для всіх населених пунктів з населенням понад 100 тис. мешканців (ціль не встановлює обмеження щодо впровадження компостування в інших менших населених пунктах);
- створення загальнонаціональної мережі регіональних полігонів для видалення побутових відходів до 2033 року (необхідно 146 полігонів);
- підвищення рівня підготовки до повторного використання, рециклінгу та іншого відновлення матеріалів, відходів будівництва та знесення, що не є небезпечними щонайменше до 70 відсотків за масою до 2033 року.

Серед іншого, Україна повинна зменшити захоронення біовідходів на полігонах та звалищах за допомогою встановлення сортувальних ліній для відокремлення біовідходів на місцях видалення відходів (полігони та звалища).

З метою забезпечення досягнення встановлених показників необхідно переглянути та посилити існуючу відповідальність за адміністративні правопорушення, що передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення [8].

З метою попередження вчинення адміністративних правопорушень в сфері управління відходами необхідно унести зміни до таких статей Кодексу України про адміністративні правопорушення [8]:

стаття 52. Псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель;

стаття 72. Пошкодження лісу стічними водами, хімічними речовинами, нафтою і нафтопродуктами, шкідливими викидами, відходами і покидьками;

стаття 73. Засмічення лісів відходами;

стаття 82. Порушення вимог щодо поводження з відходами під час їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення або захоронення;

стаття 82^{1}. Порушення правил ведення первинного обліку та здійснення контролю за операціями поводження з відходами або неподання чи подання звітності щодо утворення, використання, знешкодження та видалення відходів;

стаття 82^{3}. Приховування, перекручення або відмова від надання повної та достовірної інформації за запитами посадових осіб і зверненнями громадян та їх об'єднань щодо безпеки утворення відходів та поводження з ними;

стаття 82^{4}. Змішування чи захоронення відходів, для утилізації яких в Україні існує відповідна технологія, без спеціального дозволу;

стаття 82^{5}. Порушення правил передачі відходів;

стаття 82^{6}. Порушення встановлених правил і режиму експлуатації установок і виробництв з оброблення та утилізації відходів;

стаття 82^{8}. Захоронення непереоброблених (необроблених) побутових відходів;

стаття 152. Порушення державних стандартів, норм і правил у сфері благоустрою населених пунктів, правил благоустрою територій населених пунктів.

Крім того необхідно додати наступні статті:

стаття 82^{9}. Порушення встановленого порядку подання декларації про відходи або неподання такої декларації;

стаття 82^{10}. Невжиття заходів з ліквідації несанкціонованих сміттєзвалищ;

стаття 82^{11}. Відсутність плану управління відходами.

Також необхідно виключити: статтю 91^{3}. Приховування перевищення встановлених лімітів на обсяги утворення та розміщення відходів.

Потребує уточнення положення статей щодо інституцій, що розглядають справи про адміністративні правопорушення, зокрема:

стаття 219. Виконавчі комітети (виконавчі органи) сільських, селищних, міських рад;

стаття 221. Районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди (судді);

стаття 242^1. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Крім того, слід уточнити положення статті 255 щодо осіб, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення.

Наразі розмір штрафів має піднятися приблизно втричі і відповідати інфляції з часу встановлення існуючих розмірів штрафних санкцій.

Так, на розмір штрафів за вчинення адміністративних правопорушень в сфері управління відходами має тягнути за собою накладення штрафу на громадян від п’ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян – суб’єктів підприємницької діяльності мають бути від двохсот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті самі дії, вчинені повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення за такі порушення або такі, що завдали великої матеріальної шкоди, мають тягнути за собою накладення штрафу у розмірі трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією засобів та/або знарядь вчинення правопорушення.

Матеріальна шкода має вважатися на наш погляд великою, якщо вона у шістсот сімдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Такий розмір буде попереджати вчинення адміністративних правопорушень в сфері управління відходами.

Внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення матиме позитивний вплив на досягнення встановлених показників Законом України «Про управління відходами» [1] та Національним планом управління відходами до 2033 року, що затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2024 року № 1353-р [2].

Список використаної літератури

1. Про управління відходами : Закон України від 20.06.2022 № 2320-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text (дата звернення: 05.05.2026).

2. Національний план управління відходами до 2033 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2024 року № 1353-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2024-%D1%80#Text (дата звернення: 05.05.2026).

3. Про систему громадського здоров'я : Закон України від 6 вересня 2022 року 20.06.2022 № 2573-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text (дата звернення: 05.05.2026).

4. Про благоустрій населених пунктів : Закон України від 6 вересня 2005 року № 2807-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15#Text (дата звернення: 05.05.2026).

5. Про житлово-комунальні послуги : Закон України від 9 листопада 2017 року № 2189-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19#Text (дата звернення: 05.05.2026).

6. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 05.05.2026).

7. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 9 квітня 1999 року № 586-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text (дата звернення: 05.05.2026).

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 року № 8073-X. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8073-10#n2 (дата звернення: 05.05.2026).

Казарян А.В.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Факультету права та економіки
Міжнародного університету
Науковий керівник:
Рудой К.М.
доктор юридичних наук, професор

Застосування поліцією заходів адміністративного примусу

Адміністративний примус виступає важливим інструментом у системі публічного адміністрування, метою якого є підтримання законності та порядку, охорона прав та свобод осіб, а також виконання вимог публічного права. З метою підтримання публічної безпеки, підрозділи Національної поліції України отримують значний комплекс компетенцій для впровадження засобів адміністративного примусу, особливо в умовах воєнного стану.

Заходи адміністративного примусу впроваджуються керівними підрозділами центрального рівня та їхніми посадовими особами, час від часу – судовими інстанціями (суддями) та уповноваженими пред-

ставниками певних громадських об'єднань, аби гарантувати належну поведінку. Під адміністративним примусом розуміють застосування заходів впливу, що регламентовані нормами адміністративного права, до суб'єктів, які зобов'язані їх виконувати. Ці суб'єкти зазнають відповідних негативних наслідків (для прикладу, моральних, індивідуальних, матеріальних, структурних чи іншого роду). Це робиться для уникнення чи припинення протиправних діянь, нівелювання їхніх шкідливих результатів, накладення стягнення за вчинене правопорушення, а також для збереження суспільного спокою та громадської безпеки.

Зокрема, «примус, що має адміністративний характер, являє собою істотний елемент функціонування Національної поліції України, метою якого є стабілізація громадської безпеки, правової впорядкованості та реалізація імперативів держави. Його застосування мусить відбуватися виключно у параметрах чинного правового поля, при цьому додержуючись засад пропорційності, обґрунтованості та легітимності» [1, с. 14]. Характерною ознакою адміністративного примусу поліції є і те, що заходи впливу, які використовуються під час його застосування, часто виступають як методи запобігання адміністративним правопорушенням чи навіть кримінальним. Здійснюючи протидію адміністративним та іншим порушенням громадського порядку, поліцейські органи усувають, таким чином, передумови для виникнення злочинності. З огляду на це, можна стверджувати, що весь спектр адміністративно-примусових заходів несе у собі запобіжний (превентивний) сенс стосовно кримінальних діянь.

Заходи адміністративного примусу, які застосовуються уповноваженими підрозділами Національної поліції, бувають двох видів: фізичного впливу (що полягає у вживанні поліцейським фізичних дій стосовно особи, яка поводиться протиправно) та психологічного впливу (що передбачає застосування заходів ментального тиску, аби стримати потенційного правопорушника від вчинення неправомірних дій). Отже, адміністративний примус Національної поліції України слугує для реалізації кількох ключових функцій цього органу, зокрема, підтримання громадської безпеки та правопорядку, захисту прав і свобод громадян, а також інтересів суспільства й держави. Зокрема, «його правова природа полягає у владному, асиметричному (нерівноправному) застосуванні тиску на індивіда, що неминуче тягне за собою легітимне звуження його прав та свобод, коли цього вимагає нагальна потреба суспільства» [2, с. 458].

Звернемо увагу на те, що обраний спосіб адміністративного примусу повинен відповідати принципам законності, необхідності, пропор-

ційності та ефективності. Захід вважається законним, коли його передбачено чинним законодавством. Поліцейським органам суворо заборонено вдаватися до будь-яких заходів, що не закріплені у законодавстві України. Щодо цього доцільно вказують В. Р. Булачек та А. Я Крук: «При виявленні неправомірних дій чи порушень законності у ході здійснення контрольних та наглядових функцій, працівники поліції набувають статусу осіб, які вдаються до адміністративного примусу. Цей примус функціонує як гарантія, механізм захисту та відновлення правопорядку й законності. Застосування заходів адміністративного примусу поліцейськими відбувається завдяки використанню відповідних правових інструментів» [3, с. 88].

Варто зазначити, що відповідно до ст. 43 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейські повноваження щодо примусу реалізуються у трьох формах: через залучення фізичної сили, використання вогнепальної зброї або застосування спецзасобів. Під фізичним впливом розуміють використання м'язової сили та технік ближнього бою для зупинки неправомірної поведінки. Поліцейський зобов'язаний заздалегідь попередити особу про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї і надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейського. Таке попередження дозволяється робити як усно, через пряме звернення, так і за допомогою спеціальних гучномовців чи звукопідсилювальної апаратури. При цьому поліцейські зобов'язані надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу [4]. Такий захід визнається необхідним за умови, що для реалізації поліцейських повноважень неможливо використати інший захід, або якщо його застосування виявиться безрезультатним, а також коли обраний спосіб завдасть мінімальної шкоди як особі, до якої його застосовано, так і будь-яким іншим особам.

Якщо поліцією застосовано адміністративний захід, то він є пропорційним у випадку, коли шкода, завдана правам та свободам людини, яка охороняється законом, або інтересам суспільства чи держави, не переважає вигоди, заради захисту якої цей захід було запроваджено, чи реальної загрози, яку він покликаний усунути.

Доцільно зазначити, що правоохоронець, коли діє самотужки, ухвалює рішення самостійно, керуючись приписами законодавства, проте він зобов'язаний письмово інформувати свого керівника щодо використання будь-якого спецзасобу стосовно особи. Коли ж відбувається спеціальна операція, відповідальність за рішення лягає на особу, яка нею керує. Подібно до ситуацій, коли доводиться застосовувати вогне-

пальну зброю чи фізичну силу, поліцейський сам обирає тип спецзасобу та ступінь його застосування, зважаючи на обставини, що склалися.

Варто й зазначити щодо застосування заходів адміністративного примусу в умовах воєнного стану. Погоджуємося із думкою, яку вказує А. І. Кисько у своїй праці: «За умов воєнного стану, Національна поліція України відіграє життєво необхідну роль у питанні підтримання громадського порядку, гарантування безпеки громадян, а також здійснення адміністративно-правових заходів при значному юридичному й соціальному тиску. Фактично, вирішальною передумовою для впровадження цих заходів слугує офіційне оголошення воєнного стану згідно з відповідним Указом, який і формує легітимну основу для діяльності поліцейських органів у ситуації екстремальної небезпеки» [2, с. 459].

Отже, застосування поліцейськими заходів адміністративного примусу – це невід'ємна частина виконання державою функції щодо забезпечення правопорядку. Успішність цієї роботи зумовлюється не тільки наявністю чітких нормативних приписів, але й рівнем правосвідомості та кваліфікації самих поліцейських. Таким чином, нагальною є потреба у вдосконаленні законодавчої бази, її узгодженні з міжнародними критеріями у сфері захисту людських прав, а також у гарантуванні належного нагляду за діями поліції як з боку громадськості, так і з боку незалежних контролюючих органів.

Література:

1. Цикало В. В. Особливості реалізації адміністративного примусу в діяльності Національної поліції України. Українська поліцеїстика: теорія, законодавство, практика. 2025. №2. С. 12-16.

2. Кисько А. І. Заходи адміністративного примусу, що застосовуються Національною поліцією України для забезпечення публічної безпеки і порядку в Україні. Право та державне управління. 2024. №4. С. 456-460.

3. Булачек В. Р., Крук А. Я. Адміністративно-правові засоби забезпечення законності застосування поліцією заходів адміністративного примусу. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія юридична). 2023. №3. С. 86-93.

4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015, №580-VIII. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення: 05.05.2026).

Кайло І.Ю.
доктор юридичних наук,
професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. Володимира Великого ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Цивільно-правова відповідальність за шкоду, завдану незаконними діями органів досудового слідства, прокуратури та суду

В останнє десятиліття в Україні, в умовах утвердження принципу верховенства права, євроінтеграційних процесів та гармонізації національного законодавства з правом Європейського Союзу, простежується стійка тенденція до розширення сфери застосування цивільно-правових механізмів у регулюванні суспільних відносин. Зокрема, дедалі більшого значення набуває практика відшкодування (компенсації) шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування, із використанням інструментів приватного права.

Така тенденція зумовлена, з одного боку, необхідністю забезпечення ефективного захисту прав і свобод людини, гарантованих Конституцією України, а з іншого – імплементацією європейських стандартів у сфері відповідальності держави перед особою. У цьому контексті цивільно-правова відповідальність держави набуває значення універсального механізму відновлення порушених прав, що поєднує публічно-правову природу відповідних правовідносин із приватноправовими способами їх реалізації [1; 2].

З точки зору соціальних і правових наслідків діяльності (бездіяльності) органів публічної влади, особливого значення набуває забезпечення ефективного захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб під час здійснення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій, а також розгляду і вирішення справ у судах. У сучасних умовах розвитку правової держави, утвердження принципу верховенства права та імплементації європейських стандартів у сфері прав людини, питання відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів дізнання, досудового розслідування, прокуратури та суду, набуває не лише теоретичного, але й вагомого практичного значення [3].

Актуальність досліджуваної проблематики зумовлена також зростанням кількості випадків звернення осіб до суду з вимогами про відшкодування шкоди, заподіяної незаконним притягненням до криміна-

льної відповідальності, застосуванням запобіжних заходів, триманням під вартою, незаконним засудженням чи іншими процесуальними порушеннями. Це свідчить про необхідність удосконалення як матеріально-правових, так і процесуальних механізмів захисту прав особи, а також підвищення ефективності інституту відповідальності держави [4].

Зазначена проблематика має виразний міжгалузевий характер і перебуває на перетині цивільного, конституційного та кримінального процесуального права, оскільки йдеться про реалізацію позитивного обов'язку держави гарантувати ефективний засіб юридичного захисту у разі порушення прав людини. Цивільно-правова відповідальність держави виступає не лише як спосіб відшкодування завданої шкоди, а й як елемент механізму забезпечення верховенства права, інструмент контролю за діяльністю органів публічної влади та засіб підвищення довіри суспільства до правосуддя [6].

Водночас практика застосування норм, що регулюють відшкодування шкоди, завданої незаконними діями органів досудового розслідування, прокуратури та суду, свідчить про наявність значних проблем. Однією з ключових є складність визначення належного суб'єкта відповідальності. Це зумовлено особливостями правового статусу держави як публічно-правового утворення, а також тим, що суб'єкти, які безпосередньо заподіюють шкоду (посадові особи, органи влади), не є суб'єктами майнової відповідальності у відповідних правовідносинах. Натомість обов'язок відшкодування шкоди покладається на державу в цілому, що реалізується через відповідні органи державної влади [2].

Така конструкція відповідальності зумовлює виникнення низки теоретичних і практичних питань, пов'язаних із визначенням правової природи відповідних зобов'язань, порядком реалізації регресних вимог держави до винних посадових осіб, а також із забезпеченням балансу між інтересами держави та правами потерпілих осіб [5]. Додаткові труднощі виникають у зв'язку з необхідністю встановлення факту незаконності рішень чи дій органів публічної влади, що нерідко потребує попереднього судового підтвердження.

Окремого аналізу потребує питання відшкодування моральної (немайнової) шкоди, яка у таких категоріях справ має значний обсяг та складність доказування [7]. Відсутність єдиних підходів до визначення розміру компенсації, а також різна судова практика зумовлюють необхідність вироблення чітких критеріїв оцінки моральної шкоди з урахуванням характеру порушення, тривалості негативного впливу та індивідуальних особливостей потерпілої особи.

Крім того, важливим є врахування міжнародно-правових стандартів, зокрема практики Європейського суду з прав людини, яка відіграє ключову роль у формуванні національних підходів до визначення ефективності засобів юридичного захисту та адекватності компенсації за порушення прав людини. У своїх рішеннях цей суд неодноразово наголошує, що держава зобов'язана забезпечити не лише формальне існування механізмів захисту, але й їх реальну ефективність, доступність і спроможність забезпечити належне відновлення порушених прав.

У цьому контексті цивільно-правова відповідальність держави розглядається як важливий елемент виконання нею позитивних зобов'язань, що випливають із міжнародних договорів у сфері прав людини [8]. Йдеться, зокрема, про обов'язок держави не тільки утримуватися від порушень прав людини, але й активно діяти з метою їх захисту, включаючи створення ефективних процедур відшкодування шкоди. Відтак інститут відшкодування шкоди набуває превентивного значення, оскільки сприяє запобіганню подальшим порушенням через формування практики відповідальності публічної влади.

Особливістю правовідносин, що виникають у зв'язку із завданням шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів досудового розслідування, прокуратури та суду, є їх недоговірний (деліктний) характер [2; 5]. Це зумовлює застосування спеціальних норм цивільного законодавства, які регулюють зобов'язання із відшкодування шкоди, незалежно від наявності договірних відносин між потерпілою особою та державою. Водночас специфіка цих правовідносин полягає у тому, що шкода завдається у процесі здійснення владних управлінських функцій, що відрізняє їх від класичних приватноправових деліктів.

При цьому відповідальність держави має публічно-правову природу, однак реалізується у формі цивільно-правових зобов'язань, що обумовлює її дуалістичний характер [5; 6]. З одного боку, така відповідальність ґрунтується на принципах публічного права, зокрема відповідальності держави перед особою за діяльність її органів. З іншого боку, механізм реалізації цієї відповідальності передбачає застосування цивільно-правових інструментів – відшкодування шкоди, компенсацію моральної шкоди, визначення розміру збитків тощо.

Зазначена дуалістичність зумовлює виникнення низки теоретичних і практичних проблем [5]. Дискусійним залишається питання щодо критеріїв відмежування публічно-правової та приватноправової природи відповідних зобов'язань, визначення обсягу відповідальності держави, а також порядку реалізації регресних вимог до посадових осіб, винних у завданні шкоди. Крім того, складність викликає питання уз-

годження національних норм із міжнародними стандартами, що потребує системного підходу до вдосконалення законодавства та правозастосовної практики.

Особливої уваги заслуговує необхідність формування єдиних підходів до визначення розміру відшкодування шкоди, включаючи моральну шкоду, з урахуванням критеріїв справедливості, пропорційності та ефективності. Врахування практики Європейського суду з прав людини дозволяє забезпечити уніфікацію підходів до оцінки шкоди та підвищити рівень захисту прав особи [8].

Актуальним залишається питання узгодження національних механізмів відшкодування шкоди з міжнародними стандартами захисту прав людини, зокрема щодо забезпечення ефективності засобів юридичного захисту. У цьому контексті цивільно-правова відповідальність держави виступає не лише як інструмент компенсації, а як складова виконання нею позитивних зобов'язань із гарантування прав і свобод людини. Водночас наявні проблеми правозастосування та необхідність гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами зумовлюють потребу вдосконалення відповідних правових механізмів, що й визначає актуальність обраної теми дослідження.

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що чинна модель відшкодування шкоди, завданої органами публічної влади, хоча і містить необхідні правові передумови для захисту прав особи, однак не повною мірою забезпечує їх ефективну реалізацію. Зокрема, виявлено проблеми нормативної невизначеності окремих положень, складності доведення підстав відповідальності, неоднозначності судової практики, а також недосконалості процедур реалізації права на відшкодування шкоди.

Установлено, що специфіка цивільно-правової відповідальності держави у досліджуваній сфері полягає в її дуалістичному характері, який поєднує публічно-правову природу відповідних правовідносин із приватноправовими механізмами їх реалізації. Такий підхід, з одного боку, забезпечує універсальність інструментів захисту прав особи, а з іншого – потребує чіткого нормативного врегулювання з метою уникнення правових колізій і забезпечення єдності правозастосування.

Обґрунтовано, що ефективність інституту відшкодування шкоди значною мірою залежить від належного визначення суб'єкта відповідальності, удосконалення механізмів доказування факту незаконності дій органів публічної влади, а також запровадження єдиних підходів до оцінки майнової та моральної шкоди. Важливим є формування устале-

ної судової практики, яка б відповідала принципам справедливості, пропорційності та ефективності.

Особливе значення має імплементація міжнародних стандартів захисту прав людини у національне законодавство та правозастосовну практику. Врахування підходів Європейського суду з прав людини сприятиме підвищенню ефективності механізмів відшкодування шкоди, забезпеченню реального доступу до правосуддя та зміцненню довіри суспільства до державних інституцій.

З урахуванням викладеного, перспективними напрямами вдосконалення правового регулювання є: уточнення підстав і умов цивільно-правової відповідальності держави; удосконалення процедур відшкодування шкоди; забезпечення ефективного механізму реалізації регресних вимог до винних посадових осіб; гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами; а також підвищення рівня правової визначеності та передбачуваності судової практики.

Отже, розвиток ефективної системи цивільно-правової відповідальності держави за шкоду, завдану незаконними діями органів досудового розслідування, прокуратури та суду, є необхідною умовою утвердження принципу верховенства права, забезпечення реального захисту прав людини та формування правової держави в Україні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. (Особлива увага на ст. 56 та 62).

2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40. Ст. 356. (Статті 1174, 1176).

3. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 1 груд. 1994 р. № 266/94-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 1. Ст. 1.

4. Деркач І.М. Правова природа зобов’язань з відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями або бездіяльністю органів прокуратури. Нове українське право. 2024. № 2. С. 163-169.

5. Кухарєв О.В. Відшкодування шкоди, завданої органами державної влади: актуальні проблеми теорії та практики. Право і суспільство. 2022. № 4. С. 45-51.

6. Стефанчук Р.О. Цивільно-правова відповідальність держави: поняття, підстави, межі. Часопис цивілістики. 2021. Вип. 41. С. 12-18.

7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31 берез. 1995 р. № 4.

8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листоп. 1950 р. Офіційний вісник України. 1998. № 13. С. 270.

Каращук К.Л.
доктор філософії в галузі права, голова комітету з медіації Асоціації приватних виконавців

Медіація як механізм забезпечення примусового виконання судових рішень

Сучасний розвиток правової системи України супроводжується зростанням значення ефективного виконання судових рішень як ключового елементу забезпечення верховенства права. Незважаючи на реформування системи примусового виконання, проблема фактичного виконання рішень залишається актуальною, що негативно впливає на рівень довіри до судової влади та економічну стабільність [5].

Традиційно виконання судових рішень розглядається як завершальна стадія судового провадження, що здійснюється державними або приватними виконавцями [1]. Однак у сучасних умовах дедалі більшого значення набувають альтернативні способи врегулювання спорів, зокрема медіація, яка може ефективно застосовуватися не лише на досудовій стадії, а й на етапі виконання рішень [7, с. 50].

Відповідно до Закону України «Про медіацію», медіація є добровільною, позасудовою процедурою врегулювання спору за участю нейтрального посередника – медіатора [4]. Її застосування у виконавчому провадженні дозволяє сторонам досягти взаємовигідного рішення щодо способу, строків і порядку виконання судового рішення, що підвищує ймовірність його добровільного виконання.

З позицій економічного аналізу права, медіація сприяє зниженню транзакційних витрат, пов’язаних із примусовим виконанням, зокрема витрат часу, фінансових ресурсів і ризиків невиконання [8, с. 92]. У багатьох випадках саме тривалість виконавчого провадження є ключовим фактором зниження ефективності виконання, тому скорочення строків за рахунок досягнення домовленостей між сторонами має суттєвий економічний ефект [6].

Особливого значення медіація набуває у випадках, коли сторони зацікавлені у збереженні ділових відносин або коли виконання рішення пов’язане зі складними майновими чи організаційними питаннями. У таких ситуаціях примусове виконання може бути менш ефективним або супроводжуватися додатковими конфліктами, тоді як медіація дозволяє досягти гнучкого та взаємоприйнятного результату [7].

З точки зору поведінкової економіки, участь сторін у процесі прийняття рішення підвищує рівень їхньої відповідальності та готовності до добровільного виконання досягнутих домовленостей [5]. Це знижує

потребу у застосуванні примусових заходів і сприяє підвищенню загального рівня виконання судових рішень.

Практика свідчить, що використання медіації у виконавчому провадженні може бути ефективним у спорах щодо стягнення заборгованості, виконання договірних зобов'язань, а також у корпоративних і господарських спорах. У таких випадках сторони можуть домовитися про реструктуризацію боргу, відтермінування виконання або зміну способу виконання рішення, що значно підвищує реальність його виконання [6].

Водночас слід враховувати, що медіація не може повністю замінити механізм примусового виконання, оскільки її ефективність залежить від добровільності участі сторін і їхньої готовності до компромісу [3]. У випадках недобросовісної поведінки боржника або відсутності мотивації до виконання рішення застосування примусових заходів залишається необхідним.

У цьому контексті доцільно розглядати медіацію як допоміжний інструмент у системі виконання судових рішень, який доповнює діяльність державних і приватних виконавців. Поєднання примусових і альтернативних механізмів дозволяє досягти більш збалансованого та ефективного результату.

Міжнародний досвід підтверджує ефективність інтеграції медіації у систему виконання рішень. У країнах Європейського Союзу активно застосовуються моделі, які передбачають можливість використання медіації на різних стадіях виконання, що сприяє зниженню навантаження на виконавчі органи та підвищенню рівня виконання рішень [6].

Висновок. Медіація є ефективним механізмом забезпечення виконання судових рішень, який сприяє зниженню транзакційних витрат, скороченню строків виконання та підвищенню рівня добровільного виконання. Вона не замінює примусове виконання, але підвищує його ефективність, виступаючи важливим елементом сучасної правової системи. Оптимальним є поєднання медіації з діяльністю державних і приватних виконавців, що забезпечує баланс між гнучкістю та примусовістю виконання.

Список використаної літератури:

1. Дєєв М. В. Особливості примусового виконавчого провадження в Україні в сучасних умовах // Аналітично-порівняльне правознавство. 2025.

2. Сергієнко Н. А. Строки у виконавчому провадженні: проблематика правового регулювання в умовах воєнного стану // Наукові перспективи. 2025.

3. Покорська Я. І., Лугіна Н. А. Проблеми примусового виконання судових рішень під час дії воєнного стану // Науковий вісник УжНУ. 2024.

4. Закон України «Про медіацію» від 16.11.2021 № 1875-IX.

5. Міністерство юстиції України. Аналітичні матеріали щодо виконання судових рішень. 2025.

6. Аналітичні дані щодо ефективності виконання судових рішень в Україні (2021–2023 рр.). 2025.
7. Кравчук В. М. Реформа примусового виконання рішень в Україні: сучасні виклики та перспективи // Юридична наука. 2023.
8. Бондаренко О. В. Приватні виконавці в Україні: проблеми та перспективи розвитку // Підприємництво, господарство і право. 2022.

Каращук К.Л.
доктор філософії в галузі права, голова комітету з медіації Асоціації приватних виконавців

Порівняння економічного результату державного та приватного виконання у спорах агросектору

Сучасний розвиток аграрного сектору характеризується зростанням ролі договірних відносин, кредитування та інвестицій, що підвищує значення ефективного механізму виконання судових рішень у господарських спорах [7, с. 48]. В умовах сезонності виробництва, залежності від природно-кліматичних факторів і високої оборотності активів своєчасне та повне виконання рішень є ключовим чинником економічної стабільності суб'єктів агробізнесу [6].

У науковому вимірі зазначена проблематика розглядається крізь призму інституційної економіки та теорії транзакційних витрат, які акцентують увагу на ролі ефективних інститутів у забезпеченні виконання контрактів [8, с. 91]. Згідно з цими підходами, рівень витрат часу, фінансових ресурсів і ризиків безпосередньо визначає кінцевий економічний результат виконання судових рішень [1].

Особливої актуальності набуває порівняння державного та приватного виконання рішень, оскільки ці моделі базуються на різних інституційних механізмах і системах стимулів. Державне виконання характеризується формалізованістю процедур, нижчими прямими витратами та вищим рівнем процесуальних гарантій [2]. Водночас воно часто супроводжується тривалими строками виконання, що зумовлює зростання непрямих економічних втрат [3].

Натомість приватне виконання ґрунтується на ринкових стимулах, де винагорода виконавця залежить від фактично стягнутої суми, що забезпечує вищу зацікавленість у результаті [8, с. 93]. Це сприяє скороченню строків виконання, підвищенню рівня фактичного стягнення та більш ефективному пошуку активів боржника [6].

Специфіка аграрного сектору визначається сезонністю виробництва, залежністю від природних умов і високою часткою ліквідних акти-

вів (урожай, техніка). У таких умовах затримка виконання рішень може призводити до суттєвого знецінення активів або їх втрати [3]. Саме тому фактор часу набуває вирішального значення для оцінки економічної ефективності виконання.

Економічний результат виконання доцільно формалізувати через функцію:

$$\mathbf{E = R - C - T},$$

де R – обсяг фактично стягнутих коштів, C – прямі витрати на виконання,T – втрати, пов'язані з часом. У межах цієї моделі державне виконання характеризується нижчими C, але вищими T, тоді як приватне – навпаки: вищими витратами, але меншими часовими втратами та потенційно більшим R [1].

У короткострокових аграрних спорах (поставка продукції, оренда техніки, обіг оборотних активів) приватне виконання зазвичай забезпечує кращий економічний результат завдяки оперативності та мотивації [6]. Водночас у складних правових відносинах, зокрема земельних спорах, державне виконання є більш ефективним через забезпечення процедурної стабільності та правової визначеності [3].

Додатковим фактором впливу є інформаційна асиметрія, яка ускладнює пошук активів боржника. Приватні виконавці, маючи сильніші економічні стимули, активніше використовують аналітичні інструменти та інформаційні ресурси, що підвищує ефективність стягнення [6]. Водночас державна система виконує важливу функцію забезпечення законності та контролю.

З позицій поведінкової економіки, ймовірність швидкого примусового виконання стимулює боржників до добровільного виконання зобов'язань [5]. У цьому контексті приватне виконання підвищує рівень дисципліни, тоді як очікування тривалих процедур у державній системі може провокувати затягування виконання.

Важливим напрямом підвищення ефективності виконання є розвиток медіації як альтернативного механізму врегулювання спорів. Медіація дозволяє сторонам досягти компромісу ще на стадії виконання рішення, що знижує витрати та скорочує строки виконання [7, с. 50]. З економічної точки зору, це сприяє мінімізації транзакційних витрат і підвищенню загальної ефективності правової системи [8, с. 92].

Міжнародний досвід свідчить, що поєднання приватного виконання та альтернативних способів вирішення спорів сприяє підвищенню рівня виконання судових рішень і зниженню навантаження на державні інститути [6]. Це підтверджує доцільність розвитку змішаної моделі в Україні.

Висновок. Економічний результат виконання рішень у спорах аг-

рарного сектору визначається співвідношенням витрат, швидкості та повноти стягнення. Приватне виконання забезпечує динамічну ефективність (швидкість і результат), тоді як державне – інституційну стабільність і правову визначеність. З урахуванням специфіки аграрного виробництва найбільш ефективною є комбінована модель, що поєднує переваги обох підходів, сприяє зниженню транзакційних витрат та підвищує загальну ефективність аграрного сектору [5].

Список використаної літератури:

1. Дєєв М. В. Особливості примусового виконавчого провадження в Україні в сучасних умовах // Аналітично-порівняльне правознавство. 2025.
2. Сергієнко Н. А. Строки у виконавчому провадженні: проблематика правового регулювання в умовах воєнного стану // Наукові перспективи. 2025.
3. Покорська Я. І., Лугіна Н. А. Проблеми примусового виконання судових рішень під час дії воєнного стану // Науковий вісник УжНУ. 2024.
4. Закон України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 № 1404-VIII (зі змінами).
5. Міністерство юстиції України. Аналітичні матеріали щодо виконання судових рішень. 2025.
6. Аналітичні дані щодо ефективності виконання судових рішень в Україні (2021–2023 рр.). 2025.
7. Кравчук В. М. Реформа примусового виконання рішень в Україні: сучасні виклики та перспективи // Юридична наука. 2023.
8. Бондаренко О. В. Приватні виконавці в Україні: проблеми та перспективи розвитку // Підприємництво, господарство і право. 2022.

Керімова Д.

Здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки
імені князя Володимира Великого ПрАТ "ВНЗ"МАУП"

Науковий керівник:
Талах А.М.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії держави і права та конституційного права,
Навчально-науковий інститут права та безпеки
Іменікнязя Володимира Великого ПрАТ "ВНЗ МАУП"

Даркнет як середовище злочинності: проблеми правового регулювання

В сучасному цифровому віці, коли технології швидко розвиваються, а Інтернет стає невід'ємною частиною нашого повсякденного життя, питання забезпечення кібербезпеки та боротьби зі злочинністю в

он-лайн середовищі набувають надзвичайної актуальності. Організовані злочинні угруповання у своїй діяльності часто використовують мережу “Даркнет” (англ. DarkNet) [1].

Таємний сегмент Інтернету, відомий як Даркнет, став осередком різноманітних злочинних дій – від незаконної торгівлі наркотиками та зброєю до обміну конфіденційною інформацією й замовлення кримінальних послуг. Проблема набуває особливої ваги, адже Даркнет постає як зручна платформа для зловживань та порушень закону, тоді як наявні методи боротьби часто виявляються недостатньо ефективними в умовах кіберпростору. У цьому світлі важливо приділяти увагу не лише технічним засобам протидії злочинності в Даркнеті, але й створенню ефективних стратегій.

Метою дослідження є аналіз Даркнету як середовища вчинення кіберзлочинів, визначення основних проблем правового регулювання діяльності у тіньовому сегменті Інтернету, а також дослідження сучасних механізмів протидії кіберзлочинності в Україні та на міжнародному рівні.

Предметом дослідження є специфіка функціонування Даркнету як платформи для реалізації протиправної діяльності у кіберпросторі, а також дослідження правового інструментарію регулювання та запобігання злочинній активності у межах даного сегменту віртуального простору.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері забезпечення кібербезпеки та протидії кіберзлочинності у тіньовому сегменті мережі Інтернет.

Поставленим завданням було охарактеризувати поняття та особливості функціонування Даркнету; визначити основні види злочинної діяльності, що здійснюються у Даркнеті; дослідити способи забезпечення анонімності користувачів у тіньовому сегменті мережі; проаналізувати проблеми правового регулювання та протидії кіберзлочинності; охарактеризувати міжнародний досвід боротьби зі злочинністю у Даркнеті; визначити перспектививдосконалення системи кібербезпеки та діяльності правоохоронних органів України.

Законом України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», який набув чинності 9 травня 2018 року, визначено, що кіберзлочин (комп’ютерний злочин) – це суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України, а кіберзлочинність – сукупність кіберзлочинів [2].

Необхідно відзначити тенденцію до постійного зростання рівня організованості суб'єктів кіберзлочинності. Згідно з оцінками окремих дослідників, якщо приблизно сім років тому до 80% кіберзлочинців діяли індивідуально, то наразі аналогічний відсоток інтегрований у кримінальні угруповання, які переважно характеризуються транснаціональним виміром.

У своїй протиправній діяльності ці угруповання активно застосовують криптографічні засоби для забезпечення мережевої анонімності та здійснення електронних транзакцій. Це сприяло формуванню тіньових онлайн-ринків, де здійснюється збут та придбання нелегальних субстанцій, викрадених та контрафактних виробів, матеріалів із експлуатацією дітей, озброєння тощо. Цей сегмент електронного ринку в Інтернеті відомий як "Даркнет". Примітно, що сам термін виник ще до широкого поширення глобальної мережі та позначав високий рівень анонімності у комп'ютерних мережах, що досягався шляхом застосування нестандартних протоколів та портів.

Крім того, злочинні елементи широко використовують "Глибоку мережу" (Deep Web) – сукупність вебресурсів, які не індексуються традиційними пошуковими системами.Термін «Даркнет» стосується підмножини інтернет-сайтів і сторінок, які не індексуються пошуковими системами.

Даркнет часто асоціюється з доменом верхнього рівня ".onion", сайти якого називаються «Onion-сайтами» (від англ. onion –цибуля) і доступні через спеціальний браузер, наприклад Tor. [3]

Для доступу в темну мережу, особі, по суті, потрібно лише отримати доступ до правильних .onion-посилань або знати відповідні облікові дані. Однак додатково для доступу до даркнету потрібно встановити спеціальний клієнт,такий як Tor Browser, який приховує доступ і анонімізує користувача.[4]

У контексті використання для протиправної діяльності, темна мережа (Darknet) виявляє низку специфічних характеристик: забезпечення анонімності фінансових операцій, зокрема через використання криптовалют для маскування походження та призначення коштів; високий рівень шифрування комунікацій, що унеможливлює доступ до змісту обміну інформацією; функціонування прихованих сервісів (Hidden Services), представлених веб-ресурсами зі специфічними доменами (.onion), які не індексуються традиційними пошуковими системами та недоступні через стандартні веб-браузери;розробка та застосування специфічної термінології, включно з жаргоном і кодовими словами, для ускладнення зовнішнього розуміння; наявність динамічних торго-

вих майданчиків, які регулярно змінюють свої мережеві ідентифікатори (адреси) для уникнення виявлення існування внутрішніх систем репутації та

довіри, призначених для оцінки доброчесності та надійності користувачів; використання складних логістичних схем для маскування фізичної передачі товарів та послуг; функціонування посередницьких послуг, включаючи ескроу-сервіси або "гарантів", для забезпечення безпеки транзакцій між сторонами; широке застосування засобів для запобігання відстеженню, таких як маскування IP-адрес та інших цифрових ідентифікаторів користувачів; обмежений доступ до окремих сегментів, що реалізується через закриті спільноти та форуми з жорсткими вимогами до членства.

З огляду на вищевикладене, темна мережа (Darknet) у криміногенному контексті може бути визначена як спеціалізована цифрова інфраструктура в глобальній мережі Інтернет, що слугує інструментом для реалізації протиправних діянь. Її функціонал передбачає забезпечення підвищеного рівня анонімності суб’єктів, криптографічного захисту обміну інформацією та фінансових операцій, а також надання доступу до нелегальних віртуальних торговельних майданчиків. Це суттєво ускладнює процеси ідентифікації правопорушників та їхнього переслідування з боку правоохоронних органів.

Кіберзлочинність спричиняє значні економічні втрати не лише фізичним особам, а й масштабним суб’єктам господарювання. Яскравим ілюстративним прикладом є широкомасштабний кіберінцидент у червні 2017 року, спровокований шкідливим програмним забезпеченням "Petya.A", який паралізував діяльність численних критично важливих українських державних і приватних установ, включаючи Міжнародний аеропорт "Бориспіль", ПАТ "Укртелеком", Чорнобильську атомну електростанцію, АТ "Укрзалізниця", а також Кабінет Міністрів України та інші подібні структури. Фахівці Міжнародного валютного фонду здійснили оцінку, згідно з якою сукупні економічні збитки від атаки вірусу "NotPetya" сягнули 850 мільйонів доларів США.[5]

Перед правоохоронними структурами постає актуальна проблематика протидії багатогранним викликам, що їх створює кримінальна діяльність у тіньовому сегменті інтернету. Характерні для цього середовища анонімність користувачів та використання криптографічних методів істотно ускладнюють процеси виявлення та ідентифікації правопорушників. Це зумовлює необхідність впровадження інноваційних технологічних рішень та стратегічних підходів задля ефективної нейтралізації цих бар’єрів. Транснаціональний вимір злочинних проявів у

Даркнеті актуалізує потребу в інтенсивній міжнародній взаємодії та оперативному обміні розвідувальною інформацією між компетентними органами України та їхніми іноземними партнерами.

Так наприклад, Європейський центр боротьби зі злочинністю Європолу щорічно готує звіт "Оцінка загрози організованої злочинності в Інтернеті" – IOCTA. Аналітичні матеріали для IOCTA готуються на основі роботи експертів Європолу, правоохоронних органів, партнерів з приватного сектору та наукового середовища. На жаль, в Україні такі дослідження ще не проводилися, хоча актуальність цієїпроблеми вкрай висока, адже українські хакери постійно розшукуються правоохоронними органами різних країн по всьому світу, починаючи від міжнародного злочинного угруповання "CarderPlanet", яка діяла на початку 2000-х рр. Затримані в різних країнах громадяни України через завдані іноземним компаніям мільйонні збитки отримують великі (30 – 40 років) терміни позбавлення волі.[6]

Враховуючи транснаціональний характер організованої злочинності та її здатність до ефективної координації на глобальному рівні, результативна протидія цій загрозі можлива виключно шляхом консолідованих міжнародних зусиль. Стрімкий технологічний прогрес та динамічна еволюція кіберпростору обумовлюють необхідність безперервного професійного вдосконалення компетенцій суб'єктів правоохоронної діяльності. Одночасно критично важливою є імплементація інноваційних інструментів для комплексного моніторингу та розширеного аналізу операцій у тіньовому сегменті інтернету (Даркнеті). Отже, вироблення адаптивних стратегічних підходів та застосування передових технологічних рішень становлять фундаментальний аспект успішної боротьби з кіберзлочинністю в умовах багатовимірного цифрового середовища.

В Україні після потужних кібератак, які були спрямовані на об'єкти критичної інфраструктури, було прийнято низку заходів щодо посилення кібербезпеки та протидії кіберзлочинності. Зокрема це прийняття Стратегії кібербезпеки України, створення Департаменту кіберполіції, посиленняспроможності нових структур завдяки західним партнерам, навчання кіберполіцейських та слідчих виявленню та розслідуванню кіберзлочинів [7].

Таким чином, Даркнет являє собою багатогранну та специфічну складову цифрової екосистеми, що, окрім надання можливостей для анонімної взаємодії, активно експлуатується для реалізації протизаконних діянь широкого спектра. Застосування криптографічних методів, архітектури прихованих сервісів та децентралізованих фінансових

інструментів (криптовалют) значно ускладнює процедури виявлення, встановлення особи та притягнення до правової відповідальності суб'єктів, що вчиняють девіантні дії. Ця обставина генерує суттєві перешкоди для діяльності правоохоронних структур та всієї архітектури кібербезпеки.

Проведене дослідження демонструє транскордонний характер кіберзлочинності в сегментах Даркнету, що зумовлює необхідність ефективної протидії шляхом інтенсифікації міжнародної кооперації, реформування національного правового поля та імплементації передових технологічних рішень для моніторингу та аналізу потенційних кібернетичних загроз. Ключовим аспектом також є формування спеціалізованих підрозділів кіберполіції та системне підвищення кваліфікації експертів у галузі інформаційної безпеки.

Відтак, в контексті прискореної цифровізації соціуму, проблематика правового регламентування Даркнету та протидії кібернетичній злочинності вимагає подальшого емпіричного та теоретичного осмислення, а також всебічного оптимізування механізмів державної та транснаціональної координації у площині кібернетичної безпеки.

Список використаних джерел

1. Гуцалюк М.В. Протидія використанню учасниками злочинних угруповань мережі "Даркнет". Інформація і право. № 3(26)/2018. С. 102-108.

2. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.17 р. № 2163-VIII. – (База даних "Законодавство України" / ВР України). – Режим доступу : http://zakon. rada.gov.ua/laws/show/2163-19

3. Deep web vs. dark web: What's the difference? URL:https://www.crowdstrike.com/en-us/cybersecurity-101/threat-intelligence/dark-web-vs-deep-web/

4. Гринюк Р. Особливості функціонування Даркнету та проблеми протидії кіберзлочинності // Dictum Factum. URL: https://df.duit.in.ua/index.php/dictum/article/view/364/327 (дата звернення: 13.05.2026).

5. Збитки від глобальних кібератак у світі сягнули $ 53 мільярдів – МВФ. UKRINFORM. 11.10.2017. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2322816-zbitki-vid-globalnih-kiberatak-u-sviti-sagnuli-53-milardivmvf.html

6. Кравчук В. М. Проблеми протидії кіберзлочинності у мережі Даркнет. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/13_9.pdf (дата звернення: 13.05.2026).

7. DR Mykhaylo Gutsalyuk. Ukraine's Cybersecurity strategy and ways to implement it // European Cybersecurity journal. – Volume 2 (2016). – P. 65-69. – (The Kosciuszko Institute. Poland). URL: https://twitter.com/i/moments/781827366100140032

Кіблик Д.В.
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності НПУ Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії в галузі права, доцент

Гуманітарний вимір національної безпеки: стратегічні пріоритети та виклики для сучасної України

Сучасний етап розвитку української державності характеризується безпрецедентними викликами, які вимагають докорінного переосмислення класичних підходів до забезпечення національної безпеки. Традиційне зосередження виключно на воєнних, економічних чи політичних аспектах сьогодні виявляється недостатнім, оскільки епіцентр протистояння в умовах гібридної агресії змістився у площину людської свідомості, цінностей та ідентичності. Державна гуманітарна політика за таких обставин перестає бути другорядною галуззю «соціального забезпечення культури» і перетворюється на стратегічний інструмент захисту суверенітету. Саме гуманітарний простір формує той ментальний кордон, який визначає здатність суспільства до самоорганізації та спротиву зовнішнім маніпуляціям.

Теоретичний аналіз проблеми свідчить, що гуманітарна безпека є фундаментом стійкості держави. Вона охоплює захист культурного, інформаційного, освітнього та мовного середовищ від руйнівних впливів, спрямованих на дезорієнтацію громадян. Ключовим об’єктом захисту тут виступає національна ідентичність - складна система уявлень народу про самого себе, свою історію та місце у світі. Розмитість цієї ідентичності, породжена тривалим перебуванням у межах імперських наративів, створює вразливі зони, які агресор використовує для впровадження концептів «спільного простору» чи «історичної єдності». Тому зміцнення ідентичності є не просто питанням культури, а питанням виживання держави як суб’єкта міжнародних відносин.

Одним із найважливіших чинників консолідації українського суспільства є мовна політика. Мова в контексті національної безпеки виконує не лише комунікативну функцію, а й виступає маркером політичної лояльності та засобом маркування власного соціокультурного простору. Державна мова забезпечує єдність інформаційного поля, що критично важливо для оперативного реагування на загрози. Будь-які спроби штучного роздроблення мовного ландшафту є нічим іншим, як інструментом підриву внутрішньої цілісності країни. Водночас гуманітарна політика має бути спрямована на подолання наслідків тоталітар-

ного минулого, що передбачає деколонізацію топоніміки, відновлення історичної справедливості та формування об'єктивного погляду на події минулого, які роками зазнавали фальсифікацій [1, с. 131-142].

Інформаційний вимір гуманітарної безпеки в умовах цифрової трансформації набуває особливої гостроти. Сьогодні боротьба йде не лише за територію, а й за право визначати змісти. Держава має не лише обмежувати доступ до ворожої пропаганди, а й активно стимулювати виробництво якісного національного культурного продукту - кіно, літератури, наукових досліджень, медіаконтенту. Створення власного привабливого наративу є формою «м'якої сили», яка дозволяє не тільки утримувати внутрішню аудиторію, а й формувати позитивний імідж України за кордоном. Ефективна стратегічна комунікація між владою та суспільством є запорукою високого рівня довіри, що є критичним фактором безпеки під час кризових ситуацій.

Важливим аспектом є також освітня сфера, яка має готувати не просто фахівців, а свідомих громадян із розвиненим критичним мисленням. Саме освіта є інструментом передачі цінностей від покоління до покоління, і якщо цей механізм дає збій, виникає вакуум, який заповнюється чужими ідеологічними конструктами. Сучасна гуманітарна стратегія повинна орієнтуватися на інтеграцію української науки та освіти в європейський простір, зберігаючи при цьому національну самобутність. Це дозволить Україні стати органічною частиною західної цивілізації не лише формально, а й на рівні ціннісних орієнтацій.

Основними викликами сучасності залишаються фрагментарність суспільної свідомості в окремих регіонах, недостатня координація між державними інститутами у реалізації гуманітарних проектів та обмеженість ресурсів. Проте ігнорування цих проблем призводить до значно більших втрат у довгостроковій перспективі. Державна гуманітарна політика повинна базуватися на принципах інклюзивності, відкритості та пріоритетності національних інтересів. Вона має стати тим «соціальним клеєм», який об'єднає різні верстви населення довкола ідеї успішної, демократичної та суверенної України [2, с. 211].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що зміцнення національної безпеки через інструменти гуманітарної політики є безальтернативним шляхом для держави, що перебуває в стані екзистенційного протистояння. Формування єдиного культурно-інформаційного простору, утвердження державної мови, захист історичної пам'яті та розвиток людського капіталу - це інвестиції в майбутнє, які забезпечують внутрішню стійкість і зовнішню суб'єктність країни. Лише за умови сильної гуманітарної бази Україна зможе ефективно протистояти будь-яким зовні-

шнім зазіханням і забезпечити сталий розвиток для наступних поколінь. Таким чином, гуманітарна стратегія є невід'ємною частиною загальної архітектури безпеки, де кожна прочитана книга, кожне вивчене історичне джерело та кожне слово державної мови є внеском у загальну справу захисту Вітчизни.

Список використаних джерел:

1. Пухтярський М. О. Державна гуманітарна політика як інструмент зміцнення національної безпеки України. *Прикарпатський вісник НТШ. Політологія*. 2019. № 2 (54). С. 131–142. URL: https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/725/674

2. Захарова О. В. Гуманітарна безпека в умовах війни: правові та гуманістичні виміри протидії експлуатації людини. *Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (20 лют. 2026 р.) / упоряд. О. Цмоць. Львів : ЛьвДУВС, 2026. С. 211.

Ковальчук А.Ю.
доктор юридичних наук, професор,
Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби
з організованою злочинністю при РНБО України

Міжнародна практика законодавчого врегулювання правовідносин у сфері обігу цифрових фінансів

Для України, яка опинилася в епіцентрі найбільшого військового конфлікту в Європі з часів Другої світової війни, адаптація до нової реальності (переходу до цифрової економіки) є не лише питанням конкурентоспроможності, а умовою виживання й забезпечення національної безпеки. Аналіз подій 2024–2025 років свідчить про те, що фінансова система України продемонструвала адаптивність, яка межує з феноменом. Всупереч прогнозам колапсу, банківська система зберегла ліквідність, інфляцію вдалося приборкати [1], а золотовалютні резерви досягли історичних максимумів [2]. Однак, за цим фасадом стабільності ховаються глибокі структурні ризики: критична залежність від зовнішнього фінансування, зростання державного боргу до рівнів, що перевищують ВВП, та виснаження внутрішніх ресурсів економіки, кібератаки на фінансові установи та інші гібридні загрози, що пов'язані з також поширенням криптовалютних розрахунків. Така динаміка активізує злочинну діяльність транснаціональних злочинних організацій, які використовують світову банківську систему, онлайн-казино для фінансування тероризму та легалізацію «брудних» коштів. Так, за час війни СБУ припинено діяльність понад 133 нелегальних онлайн-казино

та букмекерських контор. Окрім того, Службою безпеки України та міжнародними партнерами неодноразово фіксувалися випадки використання криптовалют для фінансування незаконних збройних формувань на тимчасово окупованих територіях (т.зв. «ДНР»/«ЛНР»). Зафіксовані факти використання механізмів мікшування транзакцій та залучення нелегальних онлайн-обмінників, які конвертували криптовалюту у готівку для бойовиків [3]. Російські спецслужби використовують криптовалюту для оплати послуг агентів в Україні, оскільки такі транзакції важче відслідкувати, ніж банківські перекази [4].

Слід констатувати, що сучасний технологічний прогрес відбувається швидше, ніж формування юридичних норм, щодо захисту правовідносин у сфері економіки та фінансів. У наслідку, створюються вразливості у системі забезпечення фінансової безпеки. А інколи, цифрові фінанси стають інструментом вчинення злочинів.

В умовах оголошеного воєнного стану відбувається зрощення представників організованої злочинності зі спецслужбами ворога, або недружніх держав, що актуалізує загрозу збільшення варіативності для відмивання коштів та фінансування тероризму (тому числі економічному тероризму)[1], й інших злочинних дій, що підривають стійкість і фінансову стабільність держави. Такі тенденції набувають глобального значення і є визнаною загрозою безпеці суспільства. Особливо, це відчувається зараз, коли кошти здобути злочинним шляхом, все частіше залучаються до фінансування приватних армій, кіберзлочинності й інших недержавних акторів, які беруть участь у гібридних конфліктах по всьому світу. А правова регламентація функціонування ринку цифрових фінансів має колосальний розрив від заперечення й заборони, до створення «реальних правил гри». Так, Регламент Markets in Crypto-Assets (MiCA) є першою спробою створити єдиний правовий простір для криптоактивів у 27 країнах ЄС. Він спрямований на захист споживачів, збереження фінансової стабільності та стимулювання інновацій через чіткі правила гри. Одним із найбільш дискусійних аспектів MiCA є питання його застосування до DeFi. Регламент передбачає, що він не поширюється на криптоактиви та послуги, які надаються в «повністю децентралізований спосіб без будь-якого посередника». Однак критерії «повної

[1] П. 24 Стратегії забезпечення державної безпеки, яка затверджена Указом Президента України від 16.02.2022 р. № 56/2022, одним з основних завдань визначено системну протидію економічному тероризму, як суспільно небезпечній діяльності, спрямованій на дестабілізацію та/або завдання іншої шкоди економіці, з метою досягнення політичних цілей, економічної вигоди або примушування органів державної влади, міжнародних організацій, юридичних чи фізичних осіб учинити певні дії або утриматися від їх учинення.

децентралізації» є надзвичайно суворими. Якщо існує ідентифікована особа чи організація, яка контролює протокол або має можливість вносити зміни до його параметрів, MiCA може застосовуватися.

Аналіз міжнародного досвіду, зокрема таких юрисдикцій як Швейцарія та Естонія, демонструє різні стратегії заповнення цього правового вакууму який існує в Україні, від створення спеціальних законів про розподілені реєстри до адаптації існуючих корпоративних форм для потреб цифрової епохи. Фундаментом DeFi є технологія блокчейн, яка забезпечує незмінність, безпеку та прозорість даних за допомогою розподіленого цифрового реєстру.

Швейцарія зарекомендувала себе як одна з провідних юрисдикцій для блокчейн-проектів, створивши середовище, що поєднує інновації з високими стандартами фінансового нагляду. Державна стратегія спрямована на забезпечення технологічної нейтральності та створення правових умов, що сприяють розвитку бізнесу на базі розподілених реєстрів.1 серпня 2021 року в Швейцарії набрав чинності «Федеральний закон про адаптацію федерального законодавства до розвитку технології розподілених електронних реєстрів» (Закон про DLT)[5]. Замість створення окремого ізольованого закону, швейцарський парламент вніс зміни до низки існуючих актів, включаючи зобов'язальне право, закон про банкрутство та закон про фінансову інфраструктуру. Ключовим нововведенням стало створення правової бази для так званих цінних паперів на основі реєстру Registerwertrechte[6][2]. Вони можуть виконувати багато тих самих функцій, що й традиційні паперові або бездокументарні цінні папери, та забезпечувати більш юридично обґрунтовану токенізацію активів. Крім того, Закон про DLT запровадивкатегорію регуляторної ліцензії для торгових центрів DLT.

У березні 2025 року було видано першу ліцензію на торговельний центр DLT компанії BX Digital AG, дочірній компанії BX Swiss (регульована традиційна фондова біржа). Платформа дозволяє регульованим установам торгувати та здійснювати розрахунки за цінними паперами DLT на Ethereum, з інтеграцією фіатних розрахунків через швейцарську систему міжбанківського клірингу[6].

Особливістю Швейцарського підходу є те, що фінансове регулювання, базується на принципах та є технологічно нейтральним, уникаючи надмірно директивних або детальних правил. Швейцарський регулятор фінансових ринків (FINMA) дотримується принципу «ті самі ризики – ті самі правила». Цей підхід сприймається як такий, що спри-

[2] Legal 500 Country Comparative Guides 2025. URL:https://www.legal500.com/guides/chapter/switzerland-blockchain-crypto-assets/?export-pdf

яє інноваціям у фінансовому секторі, водночас створюючи рівні умови гри між традиційними гравцями та новаторами, тими хто бажає змінити правила гри. На цій підставі, по суті, фінансові послуги на основі блокчейну повинні дотримуватися тих самих правил і положень, що й фізичні або онлайн-установи, які не використовують цю технологію. Залежно від специфіки бізнес-моделі, можуть застосовуватися швейцарські норми, що регулюють банківську діяльність, торгівлю цінними паперами, формування та управління колективними інвестиційними схемами, надання послуг з управління активами, інвестиційного консультування чи інших фінансових послуг, споживчого кредитування, функціонування інфраструктур фінансового ринку, а також страхового бізнесу. Для криптовалют застосовуються ті самі норми боротьби з відмиванням коштів (AML), що і для традиційних активів.Окрім того, у законі чітко визначено статус криптоактивів у разі банкрутства кастодіана. Згідно зі змінами до Закону про банки та Закону про стягнення боргів і банкрутство (DEBA), активи, що знаходяться на зберіганні у третіх осіб, можуть бути вилучені (сегреговані) з конкурсної маси на користь клієнта. Це забезпечує безпрецедентний рівень захисту інвесторів та сприяє залученню інституційного капіталу в екосистему.

США. Вайомінг став першим штатом США, який надав DAO можливість реєструватися як ТОВ. Це дозволяє захистити учасників від особистої відповідальності, але вимагає наявності постійного представника в штаті та публікації ключів смарт-контрактів. У 2024 році було запроваджено форму DUNA (Decentralized Unincorporated Nonprofit Association), яка підходить для некомерційних спільнот і має мінімальні адміністративні вимоги, але створює регуляторний зв’язок із США.

28 січня 2026 року Комісія з цінних паперів та бірж (SEC) США оприлюднила заяву щодо токенізованих цінних паперів, намагаючись внести більше ясності у застосування федерального законодавства країни про цінні папери до криптоактивів. У документі пояснюється, що токенізований цінний папір – це фінансовий інструмент, який підпадає під визначення «цінний папір» у межах федерального законодавства, але «відформатований як криптоактив», де облік права власності ведеться повністю або частково через одну чи кілька криптомереж. Формат, у якому випущено цінний папір, або методи обліку власників (ончейн чи офчейн) не впливають на застосування федерального законодавства про цінні папери [7].

Естонія була однією з перших країн Європи, яка впровадила ліцензування провайдерів послуг віртуальних активів (VASP) [8]. Країна активно використовує свою розвинену цифрову інфраструктуру, вклю-

чаючи систему X-Road та програму електронного резидентства (e-Residency), для залучення блокчейн-стартапів. З 1 липня 2024 року в Естонії набрав чинності Закон про ринок криптоактивів, який гармонізує національне законодавство з регламентом ЄС MiCA. Це призвело до значного посилення вимог:нагляд перейшов від Бюро даних про відмивання грошей (FIU) до Фінансової інспекції (FSA); мінімальний статутний капітал для компаній, що пропонують послуги обміну чи зберігання, становить від 100 000 до 250 000 євро.Крім того, компанії зобов'язані мати реальний офіс в Естонії, місцевих директорів та офіцера з комплаєнсу (MLRO).Всі діючі ліцензії VASP залишаються чинними лише до 1 липня 2026 року, після чого компанії повинні отримати нову ліцензію CASP (Crypto-Asset Service Provider) [9].

Висновки: Податкові органи всього світу посилюють нагляд за доходами від віртуальних активів. Основна складність полягає у визначенні природи доходу: чи є отримані токени приростом капіталу, відсотками чи винагородою за послуги. У більшості розвинених юрисдикцій обмін однієї криптовалюти на іншу (наприклад, ETH на USDC) є оподатковуваною подією. Який теж повинен бути визначений у чинному законодавстві.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить про те, що епоха повної відсутності процедур для DeFi та DAO завершується. Провідні юрисдикції переходять від заперечення до конструктивного діалогу, створюючи умови, де децентралізація може співіснувати з правовим порядком. Таким чином, для успішного функціонування в новій екосистемі розробники та учасники DAO повинні приділяти увагу не лише якості коду, а й стратегічному вибору юрисдикції та юридичної моделі, яка дозволить проекту розвиватися в межах глобального правового поля. Правовий вакуум заповнюється складною, але функціональною системою норм, яка, хоч і накладає певні обмеження, водночас відкриває шлях до масового впровадження децентралізованих технологій у світову економіку.

Список використаних джерел:

1. Базовий індекс інфляції в Україні 2025.Мінфін.URL: https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/basic/

2. Золотовалютні резерви України: історичний максимум понад $40 мільярдів (2025). INKORR.URL: https://inkorr.com/zolotovalutni-rezervi-ukraini-istoricnij-maksimum-ponad-40-milardiv-287520

3. Як криптовалюти використовуються для фінансування тероризму на окупованих територіях України та Молдови (РОЗСЛІДУВАННЯ). URL: texty.org.ua/articles/102844/yak-kryptovalyuty-vykorystovuyutsya-dlya-finansuvannya-teroryzmu-na-okupovanyh-terytoriyah-ukrayiny-ta-moldovy-rozsliduvannya/

4. Біткоїни для армії "ДНР". Що сталось з майнерами, яких СБУ звинувачувала у фінансуванні тероризму. Економічна правда. URL: https://epravda.com.ua/publications/2019/07/31/650152/
5. DLT / blockchain / tokenisation.URL:https://www.sif.admin.ch/en/dlt-blockchain-en
6. Legal 500 Country Comparative Guides 2025. URL:https://www.legal500.com/guides/chapter/switzerland-blockchain-crypto-assets/?export-pdf
7. SEC США пояснила застосування законодавства про цінні папери до токенізації.URL:https://incrypted.com/ua/sec-ssha-pojasnyla-zastosuvannja-zakonodavstva-pro-tsinni-papery-do-tokenizatsiji/
8. FINMA publishes guidance on the disclosure of cryptobased assets in the annual financial statements of banks and securities firms.URL:https://www.finma.ch/en/news/2025/09/20250905-meldung-am-kryptovermoegenswerte/
9. An overview of the regulation of virtual assets in Estonia.URL:https://charltonsquantum.com/estonia-virtual-assets-regulation/

Ковтун О.А.
доктор економічних наук, доцент
проректор з міжнародних зв'язків та
проєктної діяльності, професор кафедри економіки

Науковий менеджмент як ключовий чинник післявоєнної відбудови України

Сучасний етап розвитку України характеризується необхідністю переосмислення ролі наукової сфери як одного з базових ресурсів післявоєнного відновлення. Динаміка фінансування наукових досліджень і розробок у 2019–2024 роках свідчить про нестабільність цього сектору та водночас про намагання держави поступово посилювати його підтримку. Так, частка витрат на наукові дослідження у ВВП знизилася з 0,43% у 2019 році до 0,32% у 2023 році, однак у 2024 році зафіксовано зростання до 0,37%, що може розглядатися як ознака часткової стабілізації та відновлення уваги до науки як інструменту розвитку [1].

Загальний обсяг фінансування наукової сфери у 2024 році досяг 28,3 млрд грн, що є максимальним показником за досліджуваний період і перевищує рівень 2019 року більш ніж на 11 млрд грн. Така тенденція свідчить про поступове усвідомлення державою ролі науки як стратегічного чинника економічного відновлення. Структурний аналіз витрат демонструє домінування експериментальних розробок, обсяг яких зріс із 9,88 млрд грн у 2019 році до 13,48 млрд грн у 2024 році. Це вказує на посилення орієнтації на практичне застосування наукових результатів у реальному секторі економіки.

Паралельно спостерігається стале зростання фінансування прикладних досліджень – з 3,64 млрд грн до понад 9 млрд грн, що свідчить про посилення запиту на розробки, орієнтовані на вирішення конкретних соціально-економічних і технологічних завдань. Водночас зростання обсягів фінансування фундаментальної науки до 5,83 млрд грн у 2024 році підтверджує збереження бази для довгострокового інноваційного розвитку держави.

У контексті післявоєнної відбудови важливого значення набувають положення державної політики щодо підтримки інноваційного розвитку малого та середнього підприємництва. Зокрема, Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації МСП до 2027 року передбачає впровадження фінансових інструментів стимулювання інноваційної діяльності, включаючи грантові програми та механізми кредитної підтримки досліджень і розробок [3]. Це безпосередньо узгоджується з пріоритетними напрямами розвитку науки і техніки, визначеними на законодавчому рівні [4].

Окрему роль у формуванні інноваційної екосистеми відіграє розвиток кластерних моделей та науково-технологічної кооперації між бізнесом, університетами та дослідницькими установами. Такі форми взаємодії створюють умови для прискорення комерціалізації наукових результатів та підвищення ефективності використання інтелектуального потенціалу країни. Додатково передбачається підтримка створення наукових парків та інноваційних кластерів як інституційної основи розвитку технологічного підприємництва.

Важливим напрямом державної політики є також розширення інструментів грантового фінансування та підтримки інтелектуальної власності, що дозволяє забезпечити повний цикл реалізації інновацій – від наукової ідеї до її впровадження у виробництво та міжнародну комерціалізацію [3].

У стратегічному вимірі науковий менеджмент набуває ролі системного механізму управління розвитком держави, оскільки саме ефективна організація науково-дослідної діяльності визначає здатність країни до технологічного оновлення. В умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення відбувається переорієнтація наукових пріоритетів у бік забезпечення національної безпеки, розвитку цифрових технологій, енергетичної стійкості, раціонального природокористування та медицини [4; 5; 6].

Зміна пріоритетів наукової політики після 2022 року зумовлена необхідністю реагування на нові загрози. Особливого значення набувають дослідження у сфері обороноздатності, енергетичної безпеки, про-

довольчої стабільності та інформаційних технологій. Одночасно посилюється увага до розвитку системи охорони здоров'я та психологічної стійкості населення як елементів національної безпеки.

Важливим чинником підвищення ефективності наукового менеджменту є інтеграція України у міжнародний науковий простір. Участь у глобальних дослідницьких програмах сприяє залученню фінансових ресурсів, розвитку академічної мобільності та впровадженню сучасних управлінських і технологічних практик. Це підвищує конкурентоспроможність національної науки та прискорює її інтеграцію у світові інноваційні процеси [2].

Отже, післявоєнна відбудова України безпосередньо пов'язана з ефективністю наукового менеджменту як інструменту державної політики. Саме здатність держави координувати наукову, інноваційну та економічну діяльність визначатиме темпи відновлення та рівень конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі.

Список використаної літератури

1. Тимків А. Стратегія розвитку української науки в умовах відновлення економіки країни. Молодий вчений. 2022. № 5(105). С. 36–45. DOI: https://doi.org/10.32839/232022-5-105-7

2. Макаров М. В. До питання формування нових дослідницьких інфраструктур в Україні в умовах сьогодення. Право та інновації. 2025. № 2(50). С. 134–140. DOI: https://doi.org/10.37772/2518-1718-2025-2(50)-12

3. Розпорядження КМУ: Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва до 2027 року від 30.08.2024 № 821-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-20#Text

4. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 № 2623-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#n14

5. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text

6. Закон України «Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні"» від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text

Кормило М.І.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Правові засади обмежувальних заходів (санкцій) Європейського Союзу, запроваджених як реакція на військову агресію РФ проти України

Європейський Союз як головний політичний та економічний партнер України відреагував на збройне вторгнення РФ на територію нашої держави широким переліком обмежувальних заходів (санкцій). Можна сказати, це була наймасштабніша зовнішньополітична дія, яку ЄС коли-небудь застосовував у відповідь на певну подію.Запроваджені ним санкції зачіпають низку юридичних аспектів, що становлять як практичний, так і академічний інтерес.

Санкції Європейського Союзу спрямовані на різні сфери: фінансові надходження до Росії [1], [2]; сектор оборони та безпеки (заборона придбання військових технологій, товарів подвійного призначення або матеріалів і послуг, пов'язаних з цією галуззю) [1]; а також інші важливі галузі російської економіки (авіація, товари (предмети) розкоші, енергетика тощо). ЄС також запровадив санкції щодо осіб та організацій, які підтримують російську владу, отримують від неї вигоду або є для неї значним джерелом доходу [3].

Санкції проти окремих фізичних осіб – це обмежувальні заходи, спрямовані проти російських політиків, бізнесменів, суддів, адвокатів, військових командирів та інших осіб або організацій, пов'язаних з людьми з вищеперелічених категорій.

Санкції також забороняють, серед іншого, надання архітектурних, інженерних та ІТ-послуг [4].

Однак є деякі винятки з правил запровадження санкцій, які породжують певні елементи суперечності між досягненням мети припинення війни РФ проти України, з одного боку, та задоволенням інших правомірних інтересів ЄС, з іншого. Це, наприклад, стосується здійснення імпорту енергоносіїв [4] або ж надання дозволів (у порядку винятків) на імпорт фармацевтичних, медичних, сільськогосподарських і харчових продуктів від юридичних осіб, інкорпорованих у Росії [4].

Деякі інші санкції (як-от: цензура певних медіа) також спрямовані лише на гарантування безпеки ЄС та громадського порядку у ньому, а не на завдання шкоди економіці РФ [5].

Обмежувальні заходи (санкції) Європейського Союзу ґрунтуються на певних правових принципах. Принцип надання повноважень як один із засадничих принципів ЄС передбачає, що Союз діє лише в межах повноважень, наданих йому державами-членами у Договорі про Європейський Союз і Договорі про функціонування Європейського Союзу для досягнення визначених у них цілей. Натомість повноваження, які не надані Союзу у зазначених Договорах, залишаються за державами-членами [6]. Це запорука, яку вертикальний федералізм надає індивідуальній свободі, оскільки він гарантує, що різні уряди будуть контролювати один одного. Принцип інституційної рівноваги, згідно з яким кожна інституція діє у межах повноважень, наданих їй у Договорах, та відповідно до процедур, умов і цілей, викладених у них [6] є горизонтальним співвідношенням, що захищає індивідуальну свободу в горизонтальному вимірі («кожен [уряд] контролюватиме сам себе»). Саме тому Суд справедливості Європейського Союзу здійснює ретроспективний контроль щодо того, чи акти ЄС ухвалюються на підставі коректних правових засад. Іншими словами, Суд забезпечує як те, що ЄС дійсно мав повноваження ухвалити певний обмежувальний захід (санкцію) згідно з принципом делегування повноважень, так і те, що він зробив це відповідно до процедурних вимог, встановлених у Договорах, згідно з принципом інституційної рівноваги.

Необхідність такого контролю підсилюється у сфері спільної зовнішньої та безпекової політики, де стаття 40 Договору про ЄС (разом зі статтею 275 Договору про функціонування ЄС) надає Суду юрисдикцію контролювати взаємне невтручання повноважень ЄС у сфері спільної зовнішньої та безпекової політики та інших повноважень ЄС [6], [7].

У своїй практиці Суд не встановлював порушення статті 40 Договору про ЄС. Він, зазвичай, широко інтерпретує потенційні обмежувальні заходи (санкції), які може бути ухвалено на підставі статей 28 і 29 Договору про ЄС: заморожування активів, заборона на поїздки для підсанкційних фізичних осіб, заборона на імпорт тощо. Так, наприклад, упоказовій справі «Роснефті» він встановив, що оскаржувані положення санкцій, запроваджених ще 2014 року, не порушували статтю 40 Договору про ЄС, незважаючи на те, що були вельми детальними. Суд аргументував це тим, що той факт, що позиція Союзу в рамках спільної зовнішньої та безпекової політики була дуже детальною, не означав сам по собі, що вона порушувала процедуру регуляторного впровадження ЄС (стаття 215 Договору про функціонування ЄС), особливо якщо це стосувалося технічних нюансів [8]. Іншими словами,

правильність правової засади акта ЄС не залежить від того, наскільки детальний цей акт. Згідно з усталеною практикою Суду справедливості ЄС правова підстава для запровадження обмежувальних заходів (санкцій) визначається об'єктивними критеріями, які підлягають судовому перегляду, включаючи мету та зміст заходу. [9]

Однак рівень деталізації обмежувального заходу, схильні вважати, є аспектом його змісту. Суд не проводив чіткого розмежування між цими двома поняттями, але судова практика здебільшого схиляється до того, що Рішення у рамках спільної зовнішньої та безпекової політики, яке містить усі деталі обмежувального заходу (і яке, отже, є ідентичним Регламенту Договору про функціонування ЄС), саме по собі не є підставою для визнання такого Рішення недійсним.

Підсумовуючи, варто зазначити, що Рада Європейського Союзу має значну свободу дій у запровадженні обмежувальних заходів (санкцій), зважаючи на відсутність фіксованих умов їхнього застосування та переважно дискреційний характер таких заходів. При цьому Суд справедливості Європейського Союзу гарантував широкий захист у процесуальному порядку, хоч це і передбачало більш широке інтерпретування сфери його юрисдикції, ніж випливає з буквального тлумачення Договорів. Суд загалом підтримує рішення Ради по суті. Це свідчить про те, що практика Суду у цій галузі права ЄС значною мірою збігається з іншими сферами повноважень Союзу. І таку гармонізацію, на наш погляд, варто вважати позитивним явищем, оскільки вона забезпечує належний баланс між зобов'язанням дотримуватися фундаментальних прав людини і визнанням політичної свободи дій Ради ЄС у рамках реалізації спільної зовнішньої та безпекової політики Союзу.

Список використаних джерел:

1. CouncilDecision (CFSP) 2022/327[Електронний ресурс] – [Режим доступу]: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2022/327/oj/eng.

2. CouncilDecision (CFSP) 2022/346[Електронний ресурс] – [Режим доступу]: http://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2022/346/oj/eng.

3. CouncilDecision (CFSP) 2022/329[Електронний ресурс] – [Режим доступу]: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2022/329/oj/eng.

4. CouncilDecision 2014/512/CFSP [Електронний ресурс] – [Режим доступу]:https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32014D0512.

5. CouncilDecision (CFSP) 2022/351[Електронний ресурс] – [Режим доступу]:https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2022/351/oj/eng.

6. Treaty on European Union[Електронний ресурс] – [Режим доступу]:https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/teu_2012/oj/eng

7. Treaty on the Functioning of the European Union [Електронний ресурс] – [Режим доступу]:https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2012/oj/eng.

8. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 28 March 2017.PJSC Rosneft Oil Company v Her Majesty's Treasury and Others. CaseC-72/15 [Електронний ресурс] – [Режим доступу]:https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62015CJ0072.

9. Judgment of the Court (Grand Chamber), 24 June 2014.European Parliament v Council of the European Union. CaseC-658/11 [Електронний ресурс] – [Режим доступу]: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62011CJ0658.

Косолап А.В.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально- наукового інституту права та безпеки імені. Князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Барановська В.М.
Кандидат юридичних наук,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін, господарського, трудового та міжнародного права
Навчально- наукового інституту права та безпеки іме. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Необанки в умовах кризових та воєнних викликів

У сучасному, стрімкому світі управління фінансами має надзвичайно важливе значення для стабільності та поступу як окремих бізнесів, так і загалом економіки. З розвитком нових технологій, на кшталт блокчейну, штучного інтелекту та великих даних, фінансовий менеджмент відчуває суттєві зміни.

Ще під час пандемії COVID-19 у світі зріс інтерес до послуг необанків, оскільки з'явилася потреба в дистанційному отриманні послуг. Фінтех-компанії представляють новаторські рішення для управління фінансами, такі як онлайн-кредитування, краудфандинг і роботизоване консультування. Українська банківська система активно розвивалась до моменту початку повномасштабного вторгнення. Фінансові технології активно змінюють банківський ринок, і одним із найпомітніших трендів сучасності стали необанки [1]. Швидка реєстрація, низькі комісії та зручне управління фінансами роблять їх привабливою альтернативою традиційним банкам.

Українські банки мають надзвичайний вплив на економіку воєнного часу. Завдякицьому вони можуть сприяти стабілізації нашої економіки, допомагати армії та зберігатикошти домогосподарств [2]. Змога керувати власними рахунками зі смартфону, користуватися різними

фінансовими сервісами, плюс вигідні умови угоди щороку збільшують кількість клієнтів необанків.

Сама назва «необанк» не є універсальною. Часто можна зустріти також такі терміни, як «онлайн-банк», «інтернет-банк», «цифровий банк», «віртуальний банк», «мобільний банк», «банк-челенджер». Сьогодні у світі налічується більше 500 необанків. Серед найбільших необанків у світі - китайський Webank, який охоплює понад 340 млн клієнтів, бразильський Nubank (охоплює 75 млн клієнтів). На сьогодні клієнтами необанків є близько 350 млн людей у всьому світі (3% населення світу). Згідно з дослідженнями, до 2026 року рівень проникнення необанків в населення сягне 4,4%, оскільки клієнти керують коштами в додатку, у кілька кліків та з цілодобовою підтримкою - без черг, відділень та паперів [3].Найбільше користувачів необанків - у вікових групах 18-24 та 25-34 років. У цих сегментах частка проникнення складає 10,6% та 10,5% відповідно. Найменш сприйнятливі до необанків люди віком після 65 років (4,6%) та 55-64 (5,3%) [4].

Необанки в основному поділяються на два типи: це зрілі цифрові банки з банківськими ліцензіями, які можуть самостійно надавати фінансові послуги, Друга - фінтех-компанії, засновані на банках-партнерах, які використовують їх інфраструктуру для обробки платежів і надання фінансових послуг.

В Україні всі небанківські установи співпрацюють із традиційними банками, які мають банківські ліцензії..

У зв’язку з війною та тенденціями глобалізації українці активно подорожують за кордон, у тому числі й за кермом. Необанки максимально спрощують питання, які в цей час виникають: це і зручне страхування в додатку - ОСЦПВ, «зелена картка» для поїздок за кордон та страхування туристичних поїздок; поповнення рахунків телефонів більш як у 100 операторів світу, що в свою чергу є вагомим для студентів та осіб, які перебувають за кордоном. Важливими є і міжнародні перекази, тому в пріоритеті - максимальна інтеграція із сервісами, що забезпечують перекази по всьому світу.

Ще одна значна та цікава тенденція - цифрові активи та все, що з криптою пов’язане. В Україні вже напрацьовується законодавство, яке буде основою для прозорої діяльності цього ринку. Як тільки ці правила почнуть діяти, інтеграція крипто-платежів стане одним з найважливіших напрямів.

Однією з головних переваг необанків є їхня повністю цифрова основа. Усі операції можна виконувати через мобільний додаток або онлайн-платформу, що дає змогу заощадити час на відвідування відді-

лень. Другою перевагою є швидкість обробки транзакцій, особливо під час переказів.. Багато необанків зазвичай пропонують інструменти для аналізу витрат, планування бюджету та управлінняфінансами,щодопомагає користувачам краще контролювати свої гроші й мінімізувати непотрібні витрати.

Як і будь-які інші фінансові послуги, необанки мають свої характерні особливості та ризики, які важливоретельнооцінити перед вибором платформи.Особливоце стосуєтьсяситуацій, коли існуєризик натрапити на шахраїв, щостворюють фальшиві платформи [1]. Також, в період війни почастішали DDos-атаки, а оскільки необанки працюють виключно в онлайн-середовищі, то вони можуть бути більш вразливими до кіберзлочинності та шахрайства.Як один заходів безпеки та попередження таких ризиків можна використовуватипосилену аутентифікаціїю.

Одним із чинників зростання необанків є їхгнучкість, яка дозволяє швидко адаптуватися до технологічного прогресу та вподобань клієнтів. Поприте, що в окремих регіонах регуляторнапідтримка виступає рушійною силою для розвитку ринку необанків, дотримання нормативних вимог залишається одним із головних викликів для цих компаній. Необанки зобов'язані забезпечити дотримання вимог щодо боротьби з відмиванням грошей, правил перевірки клієнтів (KYC)3, законів про захист даних та інших нормативно-правових актів. До того ж, підчас виходу на міжнародні ринки необанки стикаються з різноманітними регуляторними середовищами, кожне з яких маєвласні стандарти. Для адаптації до цих вимог потрібнізначні ресурсита час, а будь-яка помилка може спричинити фінансовісанкціїйнегативновплинутина репутацію компанії.

У світі функціонують необанки з індивідуальним підходом для різних фахівців та груп - лікарів, таксистів, музикантів, молодих родин та інших.

Найбільш популярним необанком в Україні є Монобанк, який став першим український банком «у смартфоні». Він почав розвиватись на базі класичного банку АТ «Універсал Банк» за співпраці з фінтех-компанією Fintech-Band наприкінці 2017 року. Основними перевагами Монобанку є простота і зручність, неупинний розвиток та вдосконалення функцій (наприклад, створення зручної платформи для збору коштів на підтримку ЗСУ) [4]. Станом на березень 2025нараховується близько 9,4 млн користувачів.

[3]https://youcontrol.com.ua/blog/kyc-know-your-customer-shcho-tse-i-navishcho/

Довгий час Монобанк залишався єдиним українським необанком, за його розвитком та просуванням на ринку пильно спостерігали інші учасники фінансового сектору. Згодом на ринок почали виходити й інші гравці. Прикладом є проєкт необанку O.Bank від «Ідея Банк» та ще один фінтех-проєкт, що створений на базі ліцензії АТ «Таскомбанк» - Izibank. «Власний рахунок» - проєкт «Банку Восток» (співзасновниками є Mastercard та Fozzy Group). NovaPay від Нової пошти.

Ключовим фактором зростання попиту на послуги необанків є дедалі більший запит клієнтів на зручні, доступні й ефективні банківські рішення. Це й можливість управляти рахунками в смартфоні, й зручні платежі (зазвичай без комісій), та інструменти для заощаджень та інвестицій, і привабливі програми лояльності. Необанки зробили акцент на цифровій взаємодії в режимі 24/7, а не на традиційному банківському обслуговуванні.

В Україні покине має таких гігантів, які можуть скласти реальну конкуренцію класичним банкам, але конкуренціяміж самими банками і надалі поглибиться. Фінтех-компанії, скоріше за все, будуть відігравати не рольконкурентів, а працюватимуть разом над реалізацією інноваційних рішень.

Література:

1. Що таке необанки та як вони працюють?,-https://azolalegal.com/blog/shho-take-neobanky-ta-yak-vony-pratsyuyut/.

2. Івасечко О., Панухник О.,-Місце та роль необанків під час війни та після її закінчення,-
https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/39270/2/FMNESCPS_2022_Ivasechko_O-The_place_and_role_of_106-107.pdf.

3. Роль необанків у період війни,- https://banker.ua/uk/projects/rol-neobankiv-u-period-vijni/.

4. Брегеда О.А. Розвиток необанків у світі та в Україні,-https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-8_0-pages-357_364.pdf. 5. Постанова НБУ «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану»,-https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text.

Кошова С.П.
к.н.держ.упр., доцент, доцент кафедри
адміністративно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ

Проблеми космічної діяльності в умовах воєнного стану: аспект публічного управління

Космічна діяльність України в умовах воєнного стану набуває особливого стратегічного значення, оскільки безпосередньо пов'язана із забезпеченням національної безпеки, обороноздатності, цифрової стійкості та міжнародної конкурентоспроможності держави. Водночас ефективність цієї сфери значною мірою залежить від якості системи публічного управління, рівня інституційної координації та здатності держави формувати довгострокову космічну політику в умовах обмежених ресурсів і підвищених ризиків [1].

Однією з ключових проблем є фрагментованість системи управління космічною діяльністю, що проявляється у розпорошенні функцій між різними органами виконавчої влади, оборонним сектором та науковими установами. Відсутність єдиного координаційного центру призводить до дублювання повноважень, ускладнення стратегічного планування та зниження ефективності реалізації космічних програм [2]. Це особливо критично в умовах війни, коли швидкість прийняття рішень має визначальне значення.

Іншою суттєвою проблемою є обмежене фінансування космічної галузі та нестабільність інвестиційних потоків. Попри наявність окремих державних програм і міжнародних проєктів, фінансування залишається недостатнім для підтримання повного циклу космічних досліджень – від наукових розробок до запуску та експлуатації супутникових систем [3]. Це стримує розвиток власних технологій і підсилює залежність від зовнішніх партнерів.

Важливим викликом виступає технологічна залежність від іноземних космічних платформ та сервісів. Україна активно використовує міжнародні системи супутникового зв'язку, навігації та дистанційного зондування Землі, однак рівень національної автономності залишається обмеженим [4]. У воєнних умовах це створює ризики кібербезпеки, інформаційної вразливості та обмеженого доступу до критично важливих даних.

Окремої уваги потребує проблема застарілої інституційної та нормативно-правової бази у сфері космічної діяльності. Частина регуляторних механізмів не відповідає сучасним технологічним реаліям, зокре-

ма у сфері комерціалізації космосу, використання малих супутників (CubeSat), приватних космічних ініціатив та державно-приватного партнерства [5]. Це ускладнює інтеграцію України у глобальний космічний ринок.

Суттєвим викликом є також недостатній рівень розвитку державно-приватного партнерства у космічній галузі. У провідних країнах світу приватний сектор відіграє ключову роль у запуску інноваційних космічних проєктів, тоді як в Україні цей механізм ще перебуває на початковому етапі розвитку [6]. Відсутність ефективних стимулів стримує залучення приватного капіталу та інновацій.

Не менш важливим аспектом є кадровий дефіцит у сфері космічних технологій та управління складними інженерними системами. Відтік фахівців, недостатня мотивація та обмежені можливості для наукової кар'єри знижують інституційну спроможність галузі [1]. Це ускладнює реалізацію довгострокових космічних програм.

Отже, космічна діяльність України в умовах воєнного стану потребує системного оновлення підходів до публічного управління, включаючи інституційну консолідацію, модернізацію нормативної бази, посилення фінансової стабільності та розвиток технологічної автономності. Лише комплексна трансформація управлінської моделі дозволить забезпечити ефективне використання космічного потенціалу держави в умовах сучасних викликів.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що космічна галузь України перебуває у стані структурної трансформації, яка значною мірою ускладнена умовами воєнного стану. Основні проблеми зосереджені у площині інституційної розпорошеності, недостатнього фінансування, технологічної залежності та обмеженої інтеграції у світовий космічний ринок.

У цих умовах доцільним є формування нової моделі публічного управління космічною діяльністю, яка базуватиметься на принципах централізованої координації стратегічних рішень, цифрової інтеграції даних, прозорого фінансування та активного залучення приватного сектору. Особливе значення має створення єдиного національного координаційного органу з питань космічної політики, який забезпечуватиме узгодженість дій державних інституцій та оборонного сектору.

Перспективним напрямом є також розвиток малих супутникових технологій, які дозволяють відносно швидко та економічно ефективно нарощувати космічну спроможність держави. У цьому контексті важливо стимулювати участь приватних компаній, університетів та наукових центрів у реалізації космічних проєктів.

Окремо слід підкреслити необхідність посилення міжнародного співробітництва, зокрема участі у програмах Європейського космічного агентства та партнерських ініціативах НАТО у сфері космічної безпеки. Це дозволить компенсувати ресурсні обмеження та прискорити технологічну модернізацію.

У підсумку, розвиток космічної діяльності має розглядатися як елемент національної стратегії безпеки та цифрової трансформації держави, а не лише як науково-технічний напрям.

Список використаної літератури

1. OECD. Space Economy for Sustainable Development. Paris, 2023.
2. NASA. Space Policy and International Cooperation Reports. Washington, DC, 2024.
3. European Space Agency (ESA). Space Programme Strategy. Paris, 2024.
4. United Nations Office for Outer Space Affairs (UNOOSA). Space Law and Governance Frameworks. Vienna, 2023.
5. Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України. Розвиток космічної галузі України: аналітичні матеріали. Київ, 2024.

World Bank. Public–Private Partnerships in High-Tech Sectors. Washington, DC, 2024.

Кравченко О.О.
к.ю.н., доцент кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування Національного університету охорони здоров'я України ім. П.Л. Шупика

Проблеми публічного управління у сфері охорони здоров'я в умовах воєнного стану

Система публічного управління у сфері охорони здоров'я України в умовах воєнного стану функціонує в режимі підвищеної невизначеності, що зумовлює необхідність її оперативної адаптації до безпекових, кадрових і ресурсних викликів. Воєнні дії суттєво вплинули на організацію медичної допомоги, структуру управлінських рішень та механізми фінансування галузі, що актуалізувало проблему забезпечення безперервності та доступності медичних послуг для населення [1]. Однією з ключових проблем є порушення стабільності функціонування управлінських вертикалей унаслідок руйнування інфраструктури, переміщення населення та зростання навантаження на медичні заклади у відносно безпечних регіонах. Це призводить до дисбалансу у розподілі ресурсів і ускладнює реалізацію принципів рівного доступу до медичної допомоги. У таких умовах зростає значення координації між цент-

ральними органами виконавчої влади, місцевим самоврядуванням та Національною службою здоров'я України як ключовим фінансовим оператором системи [2].

Додатковим викликом виступає кадровий дефіцит у сфері охорони здоров'я, який посилюється через міграцію медичних працівників, мобілізаційні процеси та психологічне виснаження персоналу. Нерівномірність кадрового забезпечення між регіонами створює ризики зниження якості медичних послуг, особливо у сфері спеціалізованої та екстреної допомоги. Це вимагає від держави впровадження більш гнучких механізмів кадрової політики, включаючи стимулювання повернення фахівців та розвиток дистанційних форм консультування [3]. Важливою проблемою є також обмеженість фінансових ресурсів та необхідність їх пріоритетного спрямування на критичні напрями медичної допомоги. Умови воєнного стану зумовлюють переорієнтацію бюджетних видатків на екстрену медицину, лікування поранених та відновлення пошкодженої інфраструктури, що зменшує можливості інвестування у довгостроковий розвиток системи. У результаті виникає ризик накопичення системних дисбалансів у післявоєнний період [4]. Окремо слід відзначити проблему цифрової трансформації управління у сфері охорони здоров'я. Хоча впровадження електронної системи охорони здоров'я та телемедичних рішень підвищує ефективність управлінських процесів, воно одночасно створює нові ризики, пов'язані з кібербезпекою, захистом персональних даних та стабільністю інформаційної інфраструктури. В умовах воєнного стану ці ризики набувають особливої актуальності через зростання кібератак на державні та медичні інформаційні системи [2]. Суттєвим викликом є також складність координації між різними рівнями управління системою охорони здоров'я. Децентралізаційні процеси, з одного боку, сприяють підвищенню автономії територіальних громад, але з іншого – ускладнюють формування єдиної політики реагування на кризові ситуації. Це особливо проявляється у питаннях маршрутизації пацієнтів, розподілу медичних ресурсів та функціонування госпітальних мереж [3].

У цьому контексті важливого значення набуває необхідність удосконалення механізмів стратегічного планування та кризового управління у сфері охорони здоров'я. Ефективність публічного управління залежить від здатності держави забезпечити баланс між централізованими рішеннями та регіональною гнучкістю, а також від рівня інтеграції медичної системи в загальну архітектуру національної безпеки [4]. Таким чином, проблеми публічного управління у сфері охорони здоров'я в умовах воєнного стану мають комплексний характер і охоп-

люють організаційні, кадрові, фінансові та технологічні аспекти. Їх вирішення потребує системного підходу, спрямованого на підвищення стійкості медичної системи, удосконалення механізмів координації та впровадження інноваційних управлінських рішень, що забезпечать безперервність надання медичних послуг навіть у кризових умовах.

Проведений аналіз проблем публічного управління у сфері охорони здоров'я в умовах воєнного стану дозволяє констатувати, що сучасна українська система охорони здоров'я перебуває у фазі глибокої структурної трансформації, яка поєднує одночасно процеси адаптації до кризових умов та збереження стратегічних реформ, започаткованих у попередні роки. Воєнний стан виступає не лише фактором зовнішнього тиску, але й каталізатором інституційних змін, що оголює системні слабкі місця публічного управління та водночас прискорює необхідність їх усунення.

Насамперед слід підкреслити, що ключовою проблемою залишається недостатня узгодженість між різними рівнями управління системою охорони здоров'я. Центральні органи виконавчої влади формують політику та нормативні рамки, тоді як регіональний і місцевий рівні відповідають за її практичну реалізацію. Однак у кризових умовах ця багаторівнева модель часто демонструє фрагментарність, що проявляється у нерівномірному доступі до медичних послуг, різній спроможності закладів охорони здоров'я реагувати на виклики та обмеженій швидкості управлінських рішень. У результаті виникає ситуація, коли формальна децентралізація не завжди супроводжується фактичною управлінською спроможністю на місцях. Окремо слід звернути увагу на проблему управлінської координації в умовах надзвичайних навантажень. Воєнний стан різко підвищив потребу у швидких, іноді ситуативних рішеннях, тоді як існуючі адміністративні процедури залишаються переважно інерційними. Це створює напруження між потребою оперативного реагування та нормативно визначеними механізмами ухвалення рішень. У довгостроковій перспективі це може призводити до зниження ефективності управлінських впливів, особливо у випадках, що потребують міжвідомчої взаємодії та оперативного перерозподілу ресурсів.

Важливим аспектом є також кадрова складова системи охорони здоров'я. У воєнних умовах відбувається одночасне зростання потреби у медичних кадрах та скорочення їх фактичної доступності. Це формує структурний дисбаланс, який не може бути подоланий виключно адміністративними методами. Необхідним є формування комплексної державної політики утримання, підтримки та розвитку медичного персо-

налу, яка включатиме як фінансові стимули, так і механізми професійного захисту, психологічної підтримки та підвищення мобільності кадрових ресурсів між регіонами.

Слід також зазначити, що цифровізація системи охорони здоров'я, попри її очевидні переваги, у воєнних умовах набуває подвійного характеру. З одного боку, електронні медичні системи, телемедицина та цифрові реєстри забезпечують безперервність надання послуг навіть за умов фізичного руйнування інфраструктури. З іншого боку, зростає вразливість системи до кіберзагроз, технічних збоїв та порушень інформаційної безпеки. Це формує новий рівень управлінського виклику, який потребує інтеграції кібербезпеки як невід'ємної складової державної політики у сфері охорони здоров'я, а не як допоміжного елементу. Окремої уваги потребує питання фінансової стійкості системи. Умови воєнного стану об'єктивно обмежують можливості довгострокового інвестування в медичну інфраструктуру, що призводить до концентрації ресурсів на невідкладних потребах. Такий підхід є виправданим у короткостроковій перспективі, однак створює ризики накопичення відкладених проблем, пов'язаних із зношеністю матеріально-технічної бази, відставанням технологічного розвитку та недостатністю інноваційних рішень у післявоєнний період. Отже, необхідним є баланс між екстреним фінансуванням і стратегічним плануванням відновлення системи.

Важливим висновком є те, що система публічного управління охороною здоров'я поступово трансформується у модель кризового менеджменту з елементами довгострокового стратегічного планування. Це означає, що держава одночасно виконує функції реагування на поточні виклики та формує архітектуру майбутньої системи охорони здоров'я. У цьому контексті особливого значення набуває здатність державних інституцій забезпечити узгодженість між антикризовими заходами та стратегічними реформами, не допускаючи їх взаємного блокування. З точки зору експертної оцінки, одним із ключових напрямів підвищення ефективності публічного управління є посилення інституційної інтеграції між центральним рівнем, регіонами та медичними закладами. Йдеться не лише про формальну координацію, а про створення дієвих горизонтальних зв'язків, які дозволяють оперативно обмінюватися ресурсами, інформацією та управлінськими рішеннями. Особливо актуальним є розвиток мережевих моделей управління, які здатні підвищити адаптивність системи в умовах невизначеності. Крім того, перспективним напрямом є розвиток ризик-орієнтованого підходу до управління системою охорони здоров'я. Такий підхід передбачає не лише реагу-

вання на наслідки кризових подій, але й їх прогнозування та попередження. У воєнних умовах це набуває критичного значення, оскільки дозволяє мінімізувати втрати ресурсів, підвищити ефективність планування та забезпечити стійкість медичної інфраструктури.

У підсумку слід зазначити, що ефективність публічного управління у сфері охорони здоров'я в умовах воєнного стану визначається не лише наявністю нормативно-правової бази, але й реальним рівнем інституційної спроможності держави реагувати на кризові виклики. Подальший розвиток системи потребує переходу від реактивної моделі управління до проактивної, де ключовими принципами стають превентивність, гнучкість, цифрова інтеграція та ресурсна збалансованість.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text

2. Звіт Національної служби здоров'я України за 2024 рік. URL: https://medplatforma.com.ua/images/96374/zvit_nszu_2024.pdf

3. МОЗ України. Матеріали щодо організації системи охорони здоров'я в умовах воєнного стану. URL: https://moz.gov.ua/

4. World Health Organization. Health Emergency and Disaster Risk Management Framework. URL: https://www.who.int/

Кривошея С.С.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально - наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ "ВНЗ" МАУП"
Науковий керівниК:
Лісовська Ю.П.
Кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри адміністративного, фінансового
та банківського права
Навчально - наукового інституту права та
безпекиім. князя Володимира Великого ПрАТ "ВНЗ" МАУП"

Баланс між використанням штучного інтелекту та корупційними ризиками у забезпеченні безпеки суспільства

У XXI столітті стрімкий розвиток цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту (ШІ), істотно трансформує механізми державного управління, правозастосовної діяльності та забезпечення суспільної безпеки. Використання ШІ відкриває нові можливості для автоматизації процесів, аналізу великих обсягів інформації та підвищення ефек-

тивності діяльності державних органів. Водночас проблема корупції залишається однією з ключових загроз стабільному розвитку держави, оскільки вона підриває довіру до інституцій, знижує ефективність публічного управління та створює системні ризики для безпеки суспільства [1].

У таких умовах особливої актуальності набуває питання взаємозв'язку між впровадженням ШІ та рівнем корупції. З одного боку, цифрові технології можуть виступати потужним інструментом запобігання корупційним правопорушенням, а з іншого - створювати нові можливості для зловживань. Саме тому дослідження балансу між використанням ШІ та корупційними ризиками є важливим для розуміння сучасних трансформацій у сфері безпеки суспільства.

Штучний інтелект має значний потенціал як інструмент зменшення корупції. Однією з його ключових переваг є здатність мінімізувати людський фактор у процесах прийняття рішень. Автоматизація адміністративних процедур сприяє скороченню безпосереднього контакту між громадянами та посадовими особами, що традиційно створює сприятливі умови для корупційних проявів. Застосування алгоритмів у сфері публічного управління дозволяє підвищити об'єктивність і стандартизованість рішень, що у свою чергу, знижує можливість їх довільного трактування [2].

Важливим аспектом є також здатність ШІ обробляти великі масиви даних і виявляти приховані закономірності. Завдяки цьому стає можливим своєчасне виявлення підозрілих транзакцій, аномалій у державних закупівлях або інших фінансових операціях. У сучасних умовах такі технології дедалі частіше застосовуються для моніторингу бюджетних витрат і запобігання зловживанням, що свідчить про їхній значний антикорупційний потенціал [3]. Крім того, цифровізація сприяє підвищенню прозорості діяльності державних органів, оскільки забезпечує відкритий доступ до інформації та ускладнює приховування незаконних дій.

Разом із тим ефективність застосування ШІ значною мірою залежить від умов, у яких він функціонує. У середовищі з високим рівнем корупції технології можуть не лише втрачати свою ефективність, а й використовуватися як інструмент приховування зловживань. Однією з ключових проблем є залежність алгоритмів від якості вихідних даних. Якщо дані є викривленими або неповними, результати роботи ШІ також будуть недостовірними, що може призводити до помилкових або упереджених рішень [4].

Не менш важливою є проблема непрозорості алгоритмів, яка часто характеризується як “ефект чорного ящика”. У багатьох випадках навіть розробники не можуть повністю пояснити логіку прийняття рішень системою, що ускладнює їх перевірку та створює передумови для маніпуляцій. У разі відсутності належного контролю це може сприяти виникненню нових форм корупції, які складніше виявити та довести [5].

У цьому контексті доцільно говорити про появу так званої “цифрової корупції”, яка пов’язана з використанням інформаційних технологій для отримання неправомірної вигоди. Вона може проявлятися у маніпуляціях із даними, втручанні в алгоритми або навмисному створенні систем, що працюють в інтересах певних осіб. Особливу небезпеку становить концентрація доступу до таких технологій у вузького кола суб’єктів, що створює ризики зловживання владою та підриву принципів справедливості й рівності [6].

Вплив ШІ на безпеку суспільства є неоднозначним. З одного боку, використання сучасних технологій сприяє підвищенню ефективності правоохоронної діяльності, дозволяє прогнозувати загрози та оперативно реагувати на них. Це створює передумови для зміцнення правопорядку та зниження рівня злочинності.

З іншого боку, існує ризик надмірного використання технологій для контролю за громадянами, що може призводити до порушення їхніх прав і свобод, зокрема права на приватність [7].

Крім того, важливим фактором є рівень довіри суспільства до державних інституцій. Якщо використання ШІ є непрозорим або незрозумілим для громадян, це може спричинити недовіру до рішень, що приймаються за його допомогою. У такому випадку навіть ефективні технології не забезпечуватимуть належного рівня безпеки, оскільки соціальна напруга і недовіра самі по собі становлять загрозу стабільності суспільства.

У зв’язку з цим особливого значення набуває формування належних умов для використання ШІ. Важливу роль відіграє створення ефективного правового регулювання, яке визначатиме межі застосування технологій і забезпечуватиме відповідальність за їх неправомірне використання. Не менш важливими є забезпечення прозорості алгоритмів, можливість їх незалежного аудиту та розвиток інституцій, здатних здійснювати контроль у цій сфері. Значний потенціал має також залучення громадянського суспільства до процесів моніторингу, що сприяє підвищенню підзвітності та відкритості влади.

Отже, штучний інтелект є потужним інструментом, який має подвійний вплив на корупцію та безпеку суспільства. Його використання

може сприяти підвищенню ефективності державного управління, прозорості та зниженню рівня корупції. Водночас за відсутності належного контролю та правового регулювання він здатний створювати нові ризики та форми зловживань.

Таким чином, ключовим чинником є не сама технологія, а умови її застосування. Лише за наявності розвинених інституцій, ефективного контролю та високого рівня правової культури ШІ може стати дієвим інструментом забезпечення безпеки суспільства та боротьби з корупцією.

Список використаної літератури:

1. Transparency International. Corruption Perceptions Index 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.transparency.org

2. World Bank. Digital Governance and Anti-Corruption: Enhancing Transparency and Accountability [Електронний ресурс]. – Washington, 2020. – Режим доступу: https://www.worldbank.org

3. OECD. Artificial Intelligence in the Public Sector [Електронний ресурс]. – Paris : OECD Publishing, 2019. – Режим доступу: https://www.oecd.org

4. European Commission. Ethics Guidelines for Trustworthy AI [Електронний ресурс]. – Brussels, 2019. – Режим доступу: https://digital-strategy.ec.europa.eu

5. Council of Europe. Artificial Intelligence and Human Rights [Електронний ресурс]. – Strasbourg, 2020. – Режим доступу: https://www.coe.int (дата звернення: 06.05.2026).

6. United Nations. The Role of Digital Technologies in Fighting Corruption [Електронний ресурс]. – New York, 2021. – Режим доступу: https://www.un.org

7. UNESCO. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence [Електронний ресурс]. – Paris, 2021. – Режим доступу: https://www.unesco.org .

Крилов М.С.

аспірант кафедри публічного управління і проектного менеджменту ДЗВО Університет менеджменту освіти, начальник Управління природних монополій Департаменту житлово-комунальної інфраструктури КМДА

Трансформація публічного регулювання системи водовідведення в Україні в умовах євроінтеграції та повоєнного відновлення

Система водовідведення в Україні сьогодні перебуває у стані суттєвого технічного та інституційного зношення, що проявляється у високому рівні втрат, енергетичній неефективності та застарілих підходах до управління інфраструктурою. Умови післявоєнного відновлення та євроінтеграційний курс держави формують необхідність глибинної модернізації публічного регулювання цієї сфери з орієнтацією на екологічну сталість, економічну ефективність та управлінську гнучкість [1].

У цьому контексті доцільно виокремити п’ять стратегічних напрямів трансформації системи водовідведення, які можуть стати основою нової моделі публічного управління галуззю.

Першим ключовим напрямом є гармонізація національного законодавства з європейськими нормами та інституційна перебудова сектору відповідно до вимог оновленої Директиви ЄС щодо очищення міських стічних вод (UWWTD Recast 2024) [1]. Йдеться, зокрема, про запровадження принципу розширеної відповідальності виробника, що передбачає участь фармацевтичних і косметичних компаній у фінансуванні видалення мікрозабруднювачів із стічних вод.

Важливим елементом реформування є консолідація операторів систем водовідведення шляхом створення регіональних або міжмуніципальних компаній. У зв’язку зі скасуванням Господарського кодексу України (Закон № 4196-IX) така трансформація передбачає перехід від комунальних підприємств до корпоративних форм управління – акціонерних товариств або ТОВ, що регулюються Цивільним кодексом України та Законом «Про акціонерні товариства» [2]. У цьому випадку громади виступають співвласниками активів, формуючи статутний капітал через внесення майна та отримуючи акції пропорційно його вартості.

Водночас механізм міжмуніципального співробітництва потребує переходу від суто договірних підходів до науково обґрунтованого басейнового принципу управління. Планування систем водовідведення має базуватися на гідрологічних і географічних характеристиках територій, а не адміністративних межах. Європейський досвід, зокрема французька модель басейнового управління водними ресурсами, демонструє ефективність дворівневої системи планування [3].

Очікуваними результатами консолідації підприємств є економія на масштабі, підвищення якості послуг, оптимізація ресурсів, покращення доступу до інвестицій, вирівнювання тарифної політики та прискорення модернізації інфраструктури [4]. У довгостроковій перспективі це дозволяє трансформувати галузь із дотаційної у фінансово стійку та інвестиційно привабливу систему публічного управління, що відповідає підходам ОЕСР [5].

Другим стратегічним напрямом є модернізація технологічної та нормативної бази очищення стічних вод. Йдеться про перегляд будівельних норм із переходом до впровадження четвертинного рівня очищення у великих містах, що відповідає сучасним екологічним стандартам. Додатково пропонується впровадження TOTEX-підходу, який передбачає інтегровану оцінку капітальних і операційних витрат, що стиму-

лює прийняття найбільш ефективних управлінських рішень у довгостроковій перспективі.

Третій напрям пов’язаний із технологічною трансформацією та енергетичною автономізацією систем водовідведення. Сучасні очисні споруди мають поступово перетворюватися з енергоспоживачів на енергогенеруючі об’єкти в межах циркулярної економіки. Це передбачає досягнення енергонейтральності сектору шляхом використання біогазу, відновлюваних джерел енергії та енергоефективних технологій, відповідно до вимог європейської екологічної політики [3].

Реалізація енергонейтральності передбачає поетапний перехід від часткового покриття енергоспоживання (20%) до повної енергетичної автономності системи до стратегічного горизонту розвитку. Обов’язковим етапом є проведення енергоаудиту всіх великих очисних споруд.

Окремим елементом цього напряму є впровадження концепції «місто-губка», що передбачає природоорієнтовані рішення для управління дощовими водами. Такий підхід змінює логіку водовідведення з швидкого відкачування води на її утримання, інфільтрацію та природне очищення.

В українських містах значною проблемою залишається функціонування застарілих або змішаних систем каналізації, що призводить до перевантаження очисних споруд під час опадів і скидання недостатньо очищених стоків у природні водойми.

Запропоновані зміни потребують комплексної цифровізації, інвестиційної підтримки та впровадження сучасних підходів до управління водними ресурсами, включаючи геоінформаційні системи та екологічне моделювання [1].

Отже, трансформація публічного регулювання у сфері водовідведення має базуватися на поєднанні інституційної реформи, цифровізації, технологічної модернізації та екологічної орієнтації. Такий підхід дозволить сформувати сучасну, стійку та інтегровану систему управління водною інфраструктурою відповідно до стандартів Європейського Союзу.

Список використаної літератури

1. Climate Change and Water Resources Management with GIS / Ed. by G. Huang. CRC Press. 2021.

2. Maidment, D. R. Arc Hydro: GIS for Water Resources. Esri Press, 2002.

3. Nature-based Solutions for Flood Resilience in Urban Areas. EU Publication Office, 2024. URL: https://op.europa.eu/en/publication-flood-resilience

4. Open Data in Healthcare and Environmental Monitoring. Proceedings of the International Scientific Conference (Kyiv, 2024). Digital Press, 2024.

5. World Bank Group. Practical Guide for Implementing RAB Regulation in Emerging Markets. 2024.

Крилова І.І.
д.н.держ.упр., к.юр.н.,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Університету Григорія Сковороди в Переяславі

Трансформація парадигми публічного управління регіональним розвитком

Сучасний стан реалізації публічної політики в Україні демонструє наявність низки системних проблем у функціонуванні механізмів публічного управління. Серед них варто виокремити суперечності у нормативно-правовому регулюванні, недостатню узгодженість взаємодії між органами влади різних рівнів, надмірну зарегульованість управлінських процедур, а також обмежену ефективність механізмів контролю та підзвітності. Додатковими чинниками, що знижують результативність управлінських рішень, є дефіцит професійних кадрів та недостатній рівень прозорості діяльності інституцій публічної влади, що негативно впливає на довгостроковий розвиток регіонів [4, с. 42].

Зазначені виклики мають системний характер і є наслідком тривалого домінування ієрархічних моделей управління, орієнтованих переважно на адміністративний контроль. У результаті управлінська система виявляється недостатньо чутливою до специфіки місцевого розвитку та потреб територіальних громад, що особливо загострюється в умовах соціально-економічних криз. Це зумовлює необхідність переосмислення ролі публічної влади – від домінування контролюючої функції до виконання координуючої та узгоджувальної ролі, яка забезпечує врахування інтересів різних суб'єктів у процесі ухвалення рішень, особливо в умовах відновлення регіонів.

Формування ефективної системи публічного управління потребує постійного інституційного оновлення політичних та економічних механізмів. Навіть складні трансформації є необхідною умовою забезпечення адаптивності управлінської системи та її спроможності реагувати на нові виклики. За відсутності таких змін інституції поступово втрачають ефективність і здатність забезпечувати сталий розвиток у середовищі високої невизначеності [1, с. 139].

У сучасних умовах спостерігається зміщення акцентів у прийнятті управлінських рішень у бік професійної експертизи, аналітичного мислення та практичного досвіду. Це означає, що ефективність публічного управління дедалі більше залежить від якості людського капіталу та спроможності інституцій створювати умови для його розвитку та реалізації.

Публічне управління регіональним розвитком в Україні потребує впровадження дієвих інструментів, спрямованих на подолання накопичених соціально-економічних та просторових диспропорцій. У цьому контексті механізми регіонального управління доцільно розглядати як комплекс взаємопов'язаних інструментів, процедур та управлінських практик, за допомогою яких органи влади здійснюють цілеспрямований вплив на соціально-економічні процеси для досягнення цілей сталого розвитку [2].

Водночас ефективність таких механізмів значною мірою визначається здатністю системи адаптуватися до змінних умов функціонування регіонів. Ускладнення сучасних трансформаційних процесів зумовлює необхідність гнучкого реагування на локальні виклики, що передбачає поєднання формалізованих управлінських інструментів із ситуативними підходами. У цьому контексті зростає значення горизонтальної координації та неформальних механізмів взаємодії, які підсилюють ефективність традиційних адміністративних рішень.

Особливої актуальності ці питання набувають в умовах воєнного стану, коли система публічного управління функціонує в умовах обмежених ресурсів та підвищеної відповідальності. За таких обставин критично важливим є чітке розмежування повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування. Забезпечення національної безпеки належить до компетенції держави, що реалізується через військові адміністрації, тоді як органи місцевого самоврядування здійснюють свої повноваження в межах, визначених законодавством [6].

Порушення такого розмежування створює ризики інституційної невизначеності та зниження керованості територіальними процесами. Поєднання функцій у межах одних посад може призводити до конфлікту інтересів, зниження рівня підзвітності та розмивання відповідальності. Відтак чітка інституційна диференціація функцій є необхідною умовою забезпечення балансу між централізованим управлінням та автономією місцевого рівня.

У цих умовах особливого значення набуває трансформація управлінських підходів, що поєднує розмежування повноважень із довгостроковим стратегічним плануванням. Саме стратегічне планування регіонального розвитку забезпечує системну організацію функцій інституцій та створює основу для узгодженого прийняття управлінських рішень із врахуванням як державних пріоритетів, так і потреб територіальних громад.

Стратегічне планування розвитку регіонів як форма публічного управління базується на комплексному аналізі соціально-економічного стану

території, оцінці зовнішнього середовища та внутрішнього потенціалу розвитку. У межах цього процесу відбувається визначення ключових проблем, формування стратегічних цілей, а також оцінка альтернативних сценаріїв розвитку. Важливою складовою є комунікативний аспект, який передбачає залучення громадськості до процесу планування [3, с. 120].

Ефективність стратегічних документів значною мірою залежить від рівня довіри між учасниками процесу їх формування та реалізації. Саме завдяки відкритому діалогу та узгодженню позицій зменшується ризик формалізації стратегій, які можуть залишатися декларативними.

В умовах воєнного стану значення стратегічного планування суттєво зростає, оскільки воно стає ключовим інструментом забезпечення стійкості регіонального управління. Від якості стратегічних рішень залежить здатність територій підтримувати керованість, забезпечувати базові потреби населення та адаптуватися до кризових умов. Зазвичай стратегічні напрями розвитку формуються центральними органами виконавчої влади з урахуванням державних фінансових можливостей, що впливає на темпи та масштаби їх реалізації [5, с. 14].

У кризових умовах особливо помітною є потреба у більш збалансованому поєднанні державних пріоритетів і регіональних особливостей. Надмірна централізація фінансових ресурсів може обмежувати ініціативність територій та зменшувати варіативність управлінських рішень. У цьому контексті стратегічне планування трансформується у механізм балансування між централізованими орієнтирами та локальними можливостями, що сприяє формуванню адаптивної моделі регіонального розвитку.

Список використаної літератури

1. Корнієвський С. Сучасні тенденції у сфері наукових досліджень публічного управління регіональним розвитком. Аспекти публічного управління. 2024. № 12(1). С. 135–141.

2. Омельченко Д. О. Сутність механізмів публічного управління регіональним розвитком в умовах сталого розвитку України. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2024. № 12. DOI: https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-12-02-10

3. Таран О. М. Сучасні напрями розвитку публічного управління: стратегічний форсайт як інструмент управління регіональним розвитком. Журнал з менеджменту, економіки та технологій. 2024. № 1. С. 109–124.

4. Криворучко І. В. Публічне управління в умовах війни: виклики та перспективи. Теорія та практика державного управління. 2023. № 2. С. 38–53.

5. Динник І. Стратегування регіонального розвитку за воєнного стану. Scientia fructuosa. 2023. № 4. С. 4–18.

6. Павчук І. С. Адміністративні повноваження військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування у період воєнного стану. Академічні візії. 2025. № 44. URL: https://www.academy-vision.org/index.iew/2163/2034

Кузик Є.С.
аспірант кафедри *менеджменту в охороні здоров'я, фармакотерапії і клінічної фармації Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького*

Удосконалення інтегрованої моделі підвищення якості медичної допомоги в Україні в умовах трансформації системи охорони здоров'я

Система охорони здоров'я України перебуває в стані комплексної трансформації, що охоплює реформування фінансових механізмів, управлінських підходів та організації медичних послуг, а також функціонування в умовах воєнного стану. У цих умовах формування інтегрованої моделі підвищення якості надання медичної допомоги набуває особливої значущості, оскільки якість медичних послуг виступає ключовим критерієм ефективності публічного управління у сфері охорони здоров'я [1].

Однією з основних системних проблем залишається фрагментованість надання медичної допомоги, що проявляється у недостатній взаємодії між рівнями медичної системи – первинною, вторинною та третинною ланками. Така роз'єднаність призводить до дублювання управлінських і клінічних функцій, нераціонального використання ресурсів та порушень у маршрутизації пацієнтів [2]. У підсумку ускладнюється формування єдиного пацієнтоорієнтованого підходу до організації медичних послуг.

Додатковою проблемою є нерівномірність впровадження клінічних стандартів і принципів доказової медицини. Попри наявність затверджених протоколів, їх практичне застосування суттєво залежить від рівня медичного закладу, кадрового потенціалу та управлінської спроможності регіонів, що формує значні територіальні диспропорції у якості медичної допомоги [3].

Окремого значення набуває недосконаліть фінансового забезпечення системи охорони здоров'я. Хоча впровадження моделі фінансування через Національну службу здоров'я України на основі принципу «гроші йдуть за пацієнтом» стало важливим реформаторським кроком, у практиці зберігаються дисбаланси у фінансуванні окремих напрямів, зокрема екстреної та спеціалізованої медичної допомоги [4]. Це обмежує можливості масштабування інтегрованих моделей підвищення якості.

Суттєвим викликом залишається кадрове забезпечення галузі. Нерівномірний розподіл медичних працівників між регіонами, міграція

кадрів та недостатній рівень мотивації персоналу негативно впливають на стабільність і якість надання медичних послуг [5]. В умовах воєнного стану ці тенденції набувають додаткової інтенсивності, що створює ризики для функціональної стійкості системи охорони здоров'я.

Важливою проблемною сферою є також недостатній рівень цифрової інтеграції медичних інформаційних систем. Попри розвиток електронної системи охорони здоров'я, між різними цифровими платформами зберігаються обмеження у взаємодії, що ускладнює обмін медичними даними, знижує оперативність управлінських рішень та впливає на якість координації медичної допомоги [6].

Таким чином, формування інтегрованої моделі підвищення якості медичної допомоги потребує комплексного підходу, який передбачає подолання фрагментації системи, вдосконалення фінансових механізмів, стандартизацію клінічних процесів, зміцнення кадрового потенціалу та розвиток цифрової інтеграції. Лише поєднання цих елементів дозволить забезпечити системне підвищення якості медичних послуг і наближення української системи охорони здоров'я до європейських стандартів.

Подальший розвиток інтегрованої моделі якості передбачає переосмислення базової логіки функціонування системи охорони здоров'я. Йдеться про поступовий перехід від переважно реактивної моделі, орієнтованої на лікування вже наявних захворювань, до проактивного підходу, який акцентує увагу на профілактиці, ранньому виявленні патологій та безперервному супроводі пацієнта.

Важливим напрямом є посилення міжсекторальної взаємодії. Охорона здоров'я має розглядатися як частина ширшої системи публічної політики, що включає соціальний захист, освіту та місцеве самоврядування. Така інтеграція дозволяє впливати на соціальні детермінанти здоров'я та формувати більш ефективне середовище профілактики захворювань.

Окремо слід відзначити необхідність розвитку управлінської компетентності керівників закладів охорони здоров'я. Сучасна модель управління вимагає поєднання медичних знань із навичками стратегічного планування, аналізу даних, управління ресурсами та впровадження інноваційних рішень. Саме управлінська якість визначає ефективність функціонування закладів та рівень задоволеності пацієнтів.

Не менш важливою є орієнтація системи на пацієнта як центрального суб'єкта медичної допомоги. Це передбачає розвиток сервісної складової медицини, удосконалення комунікації між лікарем і пацієнтом та впровадження дієвих механізмів зворотного зв'язку. Пацієнт у

такій моделі розглядається як активний учасник процесу прийняття рішень щодо власного здоров'я.

Перспективною складовою інтегрованої моделі є широке використання цифрових технологій та аналітики даних для прогнозування потреб населення, планування ресурсів і оцінювання ефективності медичних послуг. Це створює основу для переходу до більш доказового та управлінсько обґрунтованого прийняття рішень у сфері охорони здоров'я.

Отже, інтегрована модель підвищення якості медичної допомоги в Україні має формуватися як гнучка, пацієнтоорієнтована та технологічно підтримана система, здатна адаптуватися до кризових умов і забезпечувати стабільно високий рівень медичних послуг незалежно від зовнішніх викликів.

Список використаної літератури

1. World Health Organization (WHO). Health system strengthening in Ukraine: strategic overview.
2. Міністерство охорони здоров'я України. Стратегія розвитку системи охорони здоров'я України.
3. National Health Service of Ukraine. Reports on implementation of medical standards and protocols.
4. OECD/World Bank. Health financing reform in Ukraine: progress and challenges.
5. WHO Europe. Health workforce in Ukraine: situation analysis and recommendations.
6. eHealth Ukraine. Development of electronic health system in Ukraine: analytical report.

Кукін І.В.
д.н.держ.упр.,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Державного університету інформаційно комунікаційних технологій
Свірський А.П.
здобувач (першого) бакалаврського рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Розвиток стратегічного планування у сфері протидії інформаційно-психологічним операціям

Перебіг українсько-російської війни показує, що результативність ведення бойових дій суттєво залежить від застосування сторонами збройного конфлікту інформаційно-психологічних операцій. У сучасних гібридних війнах об'єктом ураження є не лише військові сили про-

тивника, а й свідомість, воля, когнітивні здібності населення країни-жертви агресії та міжнародної спільноти.

Немаловажним фактором сучасних міждержавних конфліктів залишається інформаційний вплив країни-агресора на власне населення для забезпечення підтримки агресії з його боку. Ускладнює протидію інформаційно-психологічним операціям той факт, що для їх проведення можуть застосовуватися сучасні алгоритми штучного інтелекту.

Технології протидії сучасним інформаційним загрозам знаходяться на початковому етапі розвитку, що підвищує актуальність дослідження проблем забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави та міжнародної спільноти під час проведення країною-агресором інформаційно-психологічних операцій.

Інформаційно-психологічні операції заздалегідь плануються та координуються. Вони включають комплекс взаємопов'язаних заходів, що посилюють один одного. В сучасних конфліктах суб'єктами інформаційно-психологічних операцій є не лише держави та їх збройні сили, але й спецслужби, терористичні організації, транснаціональні медіакорпорації, мережі анонімних акторів. Об'єктом впливу є свідомість, переконання та поведінка людини, а не фізичне знищення сил та засобів оборони держави. Інформаційно психологічні операції можна вважати інструментом досягнення стратегічних, оперативних або тактичних цілей країни-агресора [1].

Основними цілями інформаційно-психологічних операцій є: перенасичення інформаційного середовища суперечливими повідомленнями; унеможливлення адекватного сприйняття інформації цільовою аудиторією, що перешкоджає раціональному реагуванню нею на розвиток суспільно значущих подій; підміна дійсності штучно сконструйованими наративами [2].

Сучасні дослідники виокремлюють наступні функції інформаційно-психологічних операцій, зокрема: дестабілізуючу (руйнівний вплив на роботу механізмів публічного управління) [3, с. 201]; деструктивну (руйнування вольової цілісності суспільства) [4, с. 58]; конструктивну (формування та підтримка патріотичних настроїв, мотивація добровільної служби в підрозділах сил безпеки та оборони, підтримання довіри до власного командування та союзників, обґрунтування стратегії протиборства); легітимізуючу (обґрунтування законності дій); розвідувальну (отримання інформації про настрої, ймовірну поведінку цільової аудиторії у майбутньому) [2]; стратегічного відволікання (введення противника в оману щодо часу, сил, засобів та планів його дій) [5, с. 80].

З питань забезпечення інформаційної безпеки Законом України «Про національну безпеку України» передбачено обов'язковість розробки

«Стратегії національної безпеки України» та на її основі – «Стратегії кібербезпеки України». Необхідність опрацювання «Стратегії інформаційної безпеки» та «Стратегії протидії інформаційно-профілактичним операціям» зазначеною нормою права не передбачена [6].

На протязі багатьох років в Україні із залученням європейських експертів тривало опрацювання та обговорення проєкту «Концепції інформаційної безпеки України», яка так і не набула статусу нормативно-правового акту [7]. Разом з тим указом Президента України наприкінці 2021 року була введена в дію «Стратегія інформаційної безпеки». Порядок її опрацювання, реалізації, звітності та періодичного удосконалення досі залишається не узгодженим з технологією опрацювання документів стратегічного планування, що визначена Законом України «Про національну безпеку України» [8].

Тривала відсутність в Україні концепції та стратегії протидії інформаційно-психологічним операціям негативно впливає на доцільне визначення системи органів державної виконавчої влади, на які покладаються функції формування та реалізації державної політики, координації спільної діяльності суб'єктів у зазначеній сфері забезпечення національної безпеки України. Ускладняються процеси опрацювання документів стратегічного планування, що визначені Законом України «Про національну безпеку України».

На нашу думку, впровадження документів стратегічного планування з питань протидії інформаційно-психологічним операціям потребує розробки та впровадження системи індикаторів та показників, їх критичних порогових значень, що дозволяють виявляти та оцінювати динаміку змін швидкості реагування органів державної влади та місцевого самоврядування, інституцій громадянського суспільства і громадян на фейки. Також, одними з важливих показників доцільно вважати: результати оцінки обізнаності громадян щодо забезпечення особистої інформаційної безпеки; розвитку їхньої інформаційної культури; та визначення рівня довіри населення до державних і муніципальних офіційних каналів комунікації.

Окремим напрямом щодо зміцнення стійкості українського суспільства до інформаційно-психологічних операцій вважаємо посилення відповідальності за розповсюдження небезпечної та шкідливої інформації. Удосконалення визначень об'єкта, об'єктивної та суб'єктивної сторони правопорушень у сфері забезпечення інформаційної безпеки.

Утворення стратегічного, координаційного та оперативного рівнів протидії інформаційно-психологічним операціям нагально потребує перерозподілу повноважень, прав та відповідальності суб'єктів публі-

чного управління у зазначеній сфері забезпечення національної безпеки України. В сучасних умовах успішність протидії небезпечним та шкідливим інформаційним впливам країни-агресора залежить від залучення до процесів забезпечення національної безпеки інститутів громадянського суспільства та дієвості громадянського контролю за діяльністю органів державної влади.

В умовах стрімкого розвитку технологій штучного інтелекту та соціальних мереж ефективність протидії інформаційно-психологічним операціям залежить від стану когнітивної стійкості громадян України та населення держав, які є стратегічними партнерами України. Заходи з блокування шкідливих та небезпечних ресурсів дедалі стають більш затратними та мало ефективними. Одними з основних шляхів зміцнення когнітивної стійкості громадян можна вважати цілеспрямований розвиток органами державної влади інформаційної культури населення, подолання цифрової нерівності громадян, популяризація знань щодо розподілу гілок державної влади, публічного управління, міського самоврядування, основ правознавства.

Генеральною Асамблеєю ООН № 3314 (XXIX) від 14.12.1974 визначено наступні ознаки агресії: вторгнення або напад; анексія території; бомбардування; блокада портів; напад на збройні сили; використання території іншої держави; надання державою території іншій державі для агресії; засилання озброєних банд або іррегулярних сил, найманців [9]. На час прийняття зазначеної резолюції неможливо було врахувати перспективи розвитку гібридних війн. На сьогодні зазначений перелік ознак агресії можна вважати недосконалим.

Для посилення захисту міжнародної спільноти від інформаційно-психологічних операцій країни-агресора потребується чітке визначення терміну «інформаційна агресія». Зважаючи на переважно гібридний характер сучасних війн зазначена ознака може бути додана до визначених Генеральною Асамблеєю ООН ознак агресії. Це дозволить прискорити реакцію міжнародної спільноти на початковому етапі розв’язання агресором гібридних війн.

Отже, на сучасному етапі розвитку України та ведення проти неї Російською Федерацією гібридної війни нагально необхідним є розробка концепції та стратегії забезпечення протидії інформаційно-психологічним операціям і плану реалізації її стратегічних цілей. Це дозволить чітко окреслити перелік загроз, відповідні механізми публічного управління, індикатори та показники реалізації стратегічний цілей.

Напрямом подальших досліджень може бути визначення шляхів оцінки ефективності практичної реалізації документів стратегічного планування у сфері забезпечення інформаційної безпеки.

Список використаних джерел

1. European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats (Hybrid CoE). URL: https://www.hybridcoe.fi (дата звернення: 04.05.2026).

2. Joint Publication 3-13.2. Psychological Operations. 2010. URL : https://www.bits.de/NRANEU/others/jp-doctrine/jp3_13_2%2810%29.pdf (дата звернення: 03.05.2026).

3. Гаврильців М. Т. Інформаційна безпека держави в системі національної безпеки України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 200–203. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-2/52.

4. Роговець В. Інформаційні війни у сучасному світі: причини, механізми, наслідки. *Персонал*. 2000. № 5. С. 56–69.

5. Куйбіда В. Державність, демократія та національна безпека. Київ : САК Лтд, 2019. 478 с.

6. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19 (дата звернення: 03.05.2026).

7. Концепції інформаційної безпеки України (проєкт). URL: https://cdn.osce.org/sites/default/files/f/documents/0/2/175056.pdf.

8. Стратегія інформаційної безпеки : Указ Президента України від 28.12.2021 № 685/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text (дата звернення: 03.05.2026).

9. Resolution № 3314-XXIX(1974), UN General Assembly. URL: http://hrlibrary.umn.edu/instree/GAres3314.html (дата звернення: 03.05.2026).

Кулінська Ю.І.
здобувачка (першого) бакалаврського рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Меджбель В.І.
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського, трудового та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Колізія права на приватність та свободи вираження поглядів у праві європейського союзу

Тези присвячено дослідженню співвідношення права на приватність та свободи вираження поглядів у праві Європейського Союзу. Розглянуто їхню правову природу, нормативне закріплення, механізми

балансування та судову практику. Окрема увага приділена принципу пропорційності, доктрині «суспільного інтересу» та розвитку цифрового права в умовах глобалізації.

Право на приватність та свободу вираження поглядів є фундаментальними правами, закріпленими у Хартії основних прав Європейського Союзу [1, с. 391–394]. У доктрині міжнародного приватного права зазначається, що ці права мають однакову юридичну силу та підлягають індивідуальному балансуванню залежно від обставин справи [4, с. 211].

У сучасних умовах цифровізації інформаційного простору конфлікт між зазначеними правами набуває системного характеру, оскільки поширення персональних даних відбувається миттєво та безконтрольно [5, с. 187].

Метою даного дослідження є проаналізувати співвідношення права на приватність та свободи вираження поглядів у праві Європейського Союзу та визначити критерії їхнього балансування та межі допустимого обмеження цих прав.

Актуальність дослідження зумовлена розвитком електронних комунікацій та зростанням кількості спорів щодо обробки персональних даних у мережі Інтернет.

По-перше, у праві Європейського Союзу не існує ієрархії між правом на приватність і свободою вираження поглядів, а застосовується принцип пропорційності як основний інструмент їхнього балансування [2, с. 214]. Це означає необхідність оцінки легітимної мети, необхідності та співмірності втручання у відповідне право.

По-друге, як зазначається в українській доктрині міжнародного приватного права, вирішальним критерієм є наявність суспільного інтересу у поширенні інформації [4, с. 216].

По-третє, важливе значення має статус особи: межі приватності публічних осіб є вужчими порівняно з приватними особами [5, с. 189].

По-четверте, у справі Суд Європейського Союзу Google Spain v. AEPD (C-131/12) було сформульовано концепцію «права на забуття», яка дозволяє обмежувати доступ до застарілої інформації [8].

По-п’яте, у справі Європейський суд з прав людини Von Hannover v. Germany наголошено на необхідності забезпечення балансу між свободою преси та захистом приватного життя [9].

Практична реалізація зазначених положень демонструє, що право ЄС орієнтується не на формальний пріоритет одного права, а на їхнє гнучке узгодження в кожному конкретномувипадку [2, с. 218]. Такий

підхід дозволяє враховувати як інтереси особи, так і суспільства в цілому

Результатом дослідження встановлено, що право на приватність і свобода вираження поглядів у праві Європейського Союзу розглядаються як рівнозначні цінності, між якими не існує формально закріпленої ієрархії. Їхнє співвідношення визначається через індивідуальне зважування інтересів у кожній конкретній ситуації.

Важливим орієнтиром у такому балансуванні виступає принцип пропорційності, який дозволяє оцінити, чи є втручання у відповідне право виправданим та необхідним. Окремо підкреслено, що значну роль відіграє наявність суспільного інтересу, а також статус особи, щодо якої поширюється інформація. Практика Суду ЄС та Європейського суду з прав людини підтверджує, що універсального підходу до вирішення таких колізій не існує, а кожна справа потребує окремої оцінки.

Висновок. Таким чином, співвідношення права на приватність та свободи вираження поглядів у праві Європейського Союзу базується не на їх протиставленні, а на пошуку балансу між ними. Європейський підхід передбачає гнучке врахування обставин конкретної справи, що дозволяє одночасно забезпечувати захист особистої сфери людини та інтересів суспільства в отриманні інформації.

Список використаних джерел

1. Charter of Fundamental Rights of the European Union (2012/C 326/02).

2. Craig P., de Búrca G. EU Law: Text, Cases, and Materials. Oxford University Press, 2020. – P. 210–220.

3. Kuner C. Transborder Data Flows and Data Privacy Law. Oxford University Press, 2017.

4. Довгерт А. С., Кисіль В. І. Міжнародне приватне право України. Київ: Алерта, 2021. – С. 210–225.

5. Фединяк Г. С., Фединяк Л. С. Міжнародне приватне право. Київ: Юрінком Інтер, 2020. – С. 180–195.

6. Regulation (EU) 2016/679 (GDPR).

7. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV.

8. СудЄвропейськогоСоюзу. Case C-131/12 Google Spain SL and Google Inc. v AEPD.

9. Європейськийсудзправлюдини. Von Hannover v. Germany (No. 2), 2012.

Купрієнко В.М.
кандидат юридичних наук
доцент кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Криміналістична техніка в системі криміналістики: теоретико-правовий аспект

Ефективність розкриття та розслідування кримінальних правопорушень у сучасних умовах безпосередньо залежить від рівня техніко-криміналістичного забезпечення правоохоронних органів, що охоплює як матеріально-технічні ресурси, так і інноваційні методики збору, аналізу та інтерпретації доказової інформації. Стрімкий розвиток науки і технологій зумовлює трансформацію підходів до доказування, зміщуючи акцент із виключно традиційних форм фіксації слідів на комплексне використання міждисциплінарних інструментів. Як зазначає В.В. Тіщенко, актуальні виклики сучасності потребують формування нових криміналістичних стратегій, що базуються на випереджальному розвитку технічних засобів [10].

Застосування сучасних техніко-криміналістичних засобів дозволяє не лише якісно виявляти та фіксувати матеріальні сліди кримінального правопорушення (біологічні, трасологічні, балістичні тощо), але й ефективно працювати з вербальною та цифровою інформацією. На думку Ю.А. Комісарчука, використання ШІ в криміналістичній техніці дозволяє автоматизувати ідентифікацію та класифікацію об’єктів, що значно підвищує об’єктивність слідчих дій [7]. Йдеться, зокрема, про аналіз мовленнєвих характеристик у межах судової лінгвістики, обробку великих масивів даних (Big Data), дослідження цифрових слідів у кіберпросторі, включаючи метадані, лог-файли, інформацію з мобільних пристроїв та мережевих ресурсів.

Впровадження комп’ютерних технологій та аналізу Big Data суттєво розширює можливості збору доказів. С.С. Чернявський та В.Г. Хахановський підкреслюють, що цифрова трансформація криміналістичної діяльності є незворотним процесом, який вимагає повної адаптації техніко-криміналістичного інструментарію до умов кіберпростору [9].

Особливого значення набуває інтеграція інструментів штучного інтелекту та машинного навчання, які забезпечують автоматизацію процесів ідентифікації, класифікації та прогнозування. Використання алгоритмів розпізнавання облич, голосу, поведінкових патернів, а також

аналітичних систем підтримки прийняття рішень сприяє підвищенню оперативності та обґрунтованості слідчих дій. Водночас це висуває нові вимоги до кваліфікації працівників правоохоронних органів, які повинні володіти як юридичними знаннями, так і навичками роботи з сучасними цифровими технологіями [2].

Важливим аспектом є забезпечення належного процесуального оформлення отриманих доказів. Н.В. Павлова наголошує, що при роботі з електронними доказами критично важливим є дотримання технічних стандартів, які гарантують незмінність цифрової інформації протягом усього кримінального провадження [8]. Використання новітніх технічних засобів має супроводжуватися чітким нормативно-правовим регулюванням, яке б гарантувало баланс між ефективністю кримінального переслідування та дотриманням прав і свобод людини [2].

Отже, техніко-криміналістичне забезпечення виступає ключовим фактором підвищення ефективності протидії злочинності в умовах цифровізації суспільства, а його подальший розвиток потребує системного підходу, що включає модернізацію матеріально-технічної бази, удосконалення законодавства та підготовку висококваліфікованих кадрів [1].

Поняття криміналістичної техніки трансформувалося разом із розвитком самої науки криміналістики, відображаючи еволюцію наукових підходів до дослідження злочинної діяльності та засобів її протидії. На початку XX століття під «кримінальною технікою» фактично розуміли всю криміналістику в цілому, оскільки на той час вона ще не була структурно диференційована [5]. У подальшому, із накопиченням теоретичних знань і практичного досвіду, відбулося чітке розмежування криміналістики на окремі розділи, серед яких криміналістична техніка посіла самостійне місце як система знань, що вивчає закономірності виявлення, фіксації, вилучення та дослідження матеріальних слідів кримінального правопорушення [3].

У другій половині XX століття відбулося суттєве уточнення предмета криміналістичної техніки: вона перестала розглядатися виключно як сукупність прийомів дослідження речових доказів і набула статусу комплексної наукової дисципліни, орієнтованої на розробку і впровадження спеціальних технічних засобів, методів і технологій, що застосовуються у процесі доказування [5]. Сучасна криміналістична техніка – це не просто набір приладів чи інструментів, а цілісна, науково обґрунтована система знань, що поєднує теоретичні положення, методичні рекомендації та практичні засоби їх реалізації.

Як зазначає Н.О. Селіванов, криміналістична техніка є системою технічних засобів і методів, призначених для фіксації обстановки події, збирання доказів, їх дослідження та проведення експертних аналізів [6]. Водночас таке визначення доцільно доповнити розумінням її функціональної ролі у забезпеченні всього процесу кримінального провадження – від етапу виявлення інформації до її процесуального використання в суді.

Особливої уваги заслуговує синтетична природа криміналістичної техніки. Вона формується на основі досягнень широкого спектра наук, що зумовлює її міждисциплінарний характер. Зокрема, методи фізики та хімії лежать в основі трасологічних, балістичних і біологічних досліджень; досягнення біології використовуються у ДНК-аналізі та ідентифікації особи; інформаційні технології забезпечують обробку цифрових доказів, аналіз великих масивів даних і моделювання подій. Водночас гуманітарні науки, такі як психологія, лінгвістика та соціологія, відіграють важливу роль у дослідженні вербальної інформації, поведінкових характеристик та комунікативних аспектів злочинної діяльності [4; 5].

У сучасних умовах цифровізації суспільства криміналістична техніка зазнає подальшої трансформації, інтегруючи інструменти штучного інтелекту, автоматизовані системи аналізу даних, засоби цифрової криміналістики та кібербезпеки. Це розширює її можливості не лише у сфері дослідження традиційних речових доказів, але й у роботі з віртуальними слідами, що існують у кіберпросторі. Така еволюція зумовлює необхідність постійного оновлення теоретичних підходів, удосконалення методик та підвищення рівня підготовки фахівців. Це потребує перегляду традиційних підходів до збирання та дослідження слідів, особливо в контексті кіберзлочинності.

Криміналістична техніка та судова експертиза є взаємопов’язаними складовими системи криміналістичного забезпечення кримінального провадження, які поєднані спільною метою – ефективним використанням спеціальних знань для виявлення, дослідження та інтерпретації доказової інформації з метою розкриття і розслідування кримінальних правопорушень [2]. Їх єдність проявляється не лише у функціональному призначенні, але й у методологічній основі, оскільки обидві сфери спираються на досягнення природничих, технічних і гуманітарних наук.

Криміналістична техніка забезпечує первинний етап роботи з доказами – їх виявлення, фіксацію, вилучення та попереднє дослідження. Саме на цьому етапі закладається основа подальшої експертної діяль-

ності. Судова експертиза, у свою чергу, виступає логічним продовженням цього процесу, забезпечуючи поглиблене наукове дослідження об'єктів з використанням спеціалізованих методик, лабораторного обладнання та аналітичних інструментів.

Ефективність судової експертизи прямо залежить від якості використання технічних засобів під час огляду місця події та проведення інших слідчих (розшукових) дій [2]. Неналежна фіксація обстановки, порушення правил вилучення слідів або недотримання умов їх збереження можуть призвести до втрати або спотворення доказової інформації, що, у свою чергу, унеможливлює проведення повноцінного експертного дослідження або знижує його доказове значення. Водночас застосування сучасних засобів – цифрової фото- та відеофіксації, 3D-сканування, криміналістичних лабораторій на місці події, спеціалізованого програмного забезпечення – значно підвищує точність і повноту зібраних матеріалів.

Особливого значення набуває дотримання принципу безперервності «ланцюга збереження доказів» (chain of custody), який гарантує автентичність і цілісність об'єктів дослідження на всіх етапах – від їх виявлення до представлення у суді. У цьому контексті криміналістична техніка виконує не лише допоміжну, а й гарантійну функцію, забезпечуючи належний рівень процесуальної фіксації та документування [3].

Крім того, сучасний розвиток технологій зумовлює тіснішу інтеграцію криміналістичної техніки та судової експертизи у сфері цифрових доказів. Обробка інформації з електронних носіїв, аналіз телекомунікаційних даних, використання методів штучного інтелекту для ідентифікації об'єктів і встановлення зв'язків між ними розширюють можливості експертних досліджень і підвищують їхню доказову цінність.

Отже, взаємодія криміналістичної техніки та судової експертизи має системний і взаємообумовлений характер: якість технічного забезпечення слідчих дій безпосередньо визначає результативність експертного аналізу, а досягнення судової експертизи, у свою чергу, стимулюють подальший розвиток і вдосконалення криміналістичних засобів і методів.

За результатами проведеного дослідження сформовано такі узагальнюючі висновки.

По-перше, встановлено еволюційний характер розвитку криміналістичної техніки: від її початкового синкретичного сприйняття як сукупності всіх криміналістичних знань на початку XX століття до сучасного розуміння як самостійного, структурно оформленого та високоте-

хнологічного розділу криміналістики. Сучасна наукова парадигма визначає криміналістичну техніку як цілісну систему знань, методів і засобів, інтегровану в загальну систему криміналістичної науки та спрямовану на забезпечення ефективного процесу доказування [5].

По-друге, доведено, що криміналістична техніка має виразну синтетичну та міждисциплінарну природу. Її розвиток зумовлений активним залученням і адаптацією досягнень природничих, технічних і гуманітарних наук, що забезпечує можливість комплексного дослідження як матеріальних, так і нематеріальних (вербальних і цифрових) слідів кримінальних правопорушень.

По-третє, обґрунтовано, що ключовим вектором сучасної трансформації криміналістичної техніки є цифровізація. Впровадження комп'ютерних технологій, інструментів штучного інтелекту та аналізу великих даних суттєво розширює можливості збору, обробки та інтерпретації доказової інформації, зокрема у сфері кіберзлочинності та дослідження віртуальних слідів.

По-четверте, встановлено системний взаємозв'язок між криміналістичною технікою та судовою експертизою. Якість технікокриміналістичного забезпечення слідчих (розшукових) дій безпосередньо впливає на повноту, достовірність і доказове значення результатів експертних досліджень. У цьому контексті особливого значення набуває дотримання принципу безперервності збереження доказів (chain of custody), що гарантує їхню автентичність і процесуальну допустимість.

По-п'яте, визначено основні перспективні напрями розвитку криміналістичної техніки в Україні. До них належать: удосконалення нормативно-правового регулювання застосування новітніх технологій з метою забезпечення допустимості доказів; модернізація матеріально-технічної бази правоохоронних органів відповідно до міжнародних стандартів; а також реформування системи підготовки кадрів із орієнтацією на формування фахівців нового покоління, здатних ефективно поєднувати юридичні знання з компетенціями у сфері сучасних технологій.

Необхідно зазначити, що подальший розвиток криміналістичної техніки є об'єктивно необхідною умовою підвищення ефективності кримінального судочинства, утвердження принципу верховенства права та забезпечення належного рівня захисту прав і свобод людини в умовах воєнного стану, що супроводжується ускладненням криміногенної ситуації, а також стрімкого науково-технічного прогресу та трансформації злочинності.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-13. Ст. 88.
2. Бахін В.П. Криміналістика: проблеми та перспективи. Право України. 2011. № 9. С. 44-52.
3. Біленчук П.Д., Литовченко О.В., Пясковський В.В. Криміналістична техніка: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 232 с.
4. Гончаренко В.Г. Науково-технічні засоби у слідчій практиці. Київ: Либідь, 2020. 180 с.
5. Шепітько В.Ю. Криміналістика: підручник. Харків: Право, 2022. 544 с.
6. Селіванов Н.О. Криміналістична техніка в системі криміналістики // Вісник криміналістики. 2003. № 2. С. 45-49.
7. Коміссарчук Ю.А. Штучний інтелект у криміналістиці: теоретичні та прикладні аспекти. Вісник кримінального судочинства. 2023. № 1. С. 45-52.
8. Павлова Н.В. Електронні докази: теорія та практика застосування у кримінальному процесі. Київ: АртЕк, 2021. 192 с.
9. Чернявський С.С., Хахановський В.Г. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів в умовах цифровізації. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2022. № 3. С. 8-17.
10. Тіщенко В.В. Криміналістика: актуальні проблеми сучасності. Одеса: Юридична література, 2021. 312 с.

Куртакова Г.О.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного
права ННІППП Національної академії
внутрішніх справ
Ребенок Н.О.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри юридичної психології
ННІППП Національної академії
внутрішніх справ

Вплив євроінтеграційних процесів на реалізацію права на мирні зібрання в Україні

У сучасних умовах євроінтеграційних процесів питання забезпечення права на мирні зібрання набуває особливої актуальності для України. Європейський вектор розвитку держави передбачає адаптацію національного законодавства до міжнародних стандартів у сфері прав людини та впровадження ефективних механізмів їх реалізації. Саме тому свобода мирних зібрань розглядається не лише як конституційне

право громадян, а й як важливий критерій демократичності держави та дотримання європейських правових цінностей.

Право на мирні зібрання закріплене у ст. 39 Конституції України, відповідно до якої громадяни мають право збиратися мирно, без зброї та проводити збори, мітинги, походи й демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщають органи державної влади або органи місцевого самоврядування [1]. Конституційне закріплення цього права свідчить про його особливе значення у системі прав і свобод людини та громадянина.

Поняття мирних зібрань охоплює різні форми колективного публічного вираження позиції громадян. До них належать:

мітинги;

демонстрації;

пікетування;

походи;

акції протесту;

громадські зібрання.

Основною ознакою мирного зібрання є відсутність насильства та зброї. Саме мирний характер зібрання забезпечує його правовий захист та гарантує можливість реалізації права відповідно до демократичних стандартів.

Міжнародно-правові стандарти свободи мирних зібрань закріплені у низці міжнародних документів. Зокрема, ст. 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року гарантує кожному право на свободу мирних зібрань та свободу об'єднання [2]. Подібні положення містяться у ст. 21 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року [4].

Відповідно до міжнародних стандартів, право на мирні зібрання може бути обмежене лише за наявності трьох умов:

обмеження повинно бути передбачене законом;

переслідувати легітимну мету;

бути необхідним у демократичному суспільстві.

Такий підхід забезпечує баланс між інтересами суспільства та правами людини.

Особливу роль у формуванні сучасних стандартів свободи мирних зібрань відіграє практика Європейський суд з прав людини. ЄСПЛ неодноразово наголошував, що свобода мирних зібрань є однією з основ демократичного суспільства. Суд підкреслює, що держава має не лише утримуватися від необґрунтованого втручання у реалізацію цього права, а й забезпечувати належні умови для його здійснення [6].

Практика ЄСПЛ також сформувала принцип позитивних обов'язків держави щодо забезпечення свободи мирних зібрань. Це означає, що правоохоронні органи повинні:

забезпечувати безпеку учасників;

запобігати насильству;

захищати учасників від протиправних дій третіх осіб;

не допускати непропорційного застосування сили.

Важливе значення у системі захисту свободи мирних зібрань має Хартія основоположних прав Європейського Союзу 2000 року, яка закріплює свободу мирних зібрань як одну з фундаментальних європейських цінностей [3]. Європейський Союз розглядає реалізацію цього права як необхідну умову функціонування демократичного суспільства та розвитку громадянської активності.

Євроінтеграційні процеси суттєво вплинули на розвиток українського законодавства та практики забезпечення свободи мирних зібрань. Після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС особливого значення набуло впровадження європейських стандартів прав людини у діяльність державних органів та правоохоронної системи.

Одним із важливих напрямів такого впливу стало формування нових підходів до діяльності правоохоронних органів під час забезпечення громадського порядку на мирних зібраннях. Європейські стандарти вимагають:

дотримання принципу пропорційності;

мінімізації застосування сили;

забезпечення прав людини навіть у конфліктних ситуаціях;

недопущення дискримінації учасників зібрань.

Важливу роль у розвитку національної практики відіграло рішення Конституційного Суду України щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання, у якому було наголошено, що реалізація права на мирні зібрання не може залежати від отримання дозволу органів влади [5]. Це рішення стало важливим кроком у напрямі утвердження європейських стандартів свободи зібрань в Україні.

Водночас в умовах воєнного стану виникають додаткові виклики щодо реалізації права на мирні зібрання. Держава може встановлювати певні обмеження, пов'язані із забезпеченням національної безпеки та громадського порядку. Проте навіть у таких умовах обмеження повинні відповідати принципам законності, необхідності та пропорційності.

Євроінтеграційні процеси стали важливим фактором трансформації правової системи України та суттєво вплинули на механізми забезпечення прав і свобод людини. Одним із напрямів такого впливу стало

вдосконалення реалізації права на мирні зібрання відповідно до європейських демократичних стандартів. У процесі наближення до правової системи Європейського Союзу Україна поступово адаптує законодавство, судову практику та діяльність правоохоронних органів до міжнародних вимог у сфері захисту свободи мирних зібрань.

Важливе значення для розвитку національного законодавства має Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, а також практика Європейський суд з прав людини. Рішення ЄСПЛ є джерелом права в Україні та активно використовуються судами під час вирішення спорів щодо реалізації права на мирні зібрання. Суд неодноразово наголошував, що свобода мирних зібрань є одним із фундаментальних принципів демократичного суспільства, а будь-які обмеження цього права повинні бути законними, необхідними та пропорційними.

Під впливом європейських стандартів в Україні поступово формується новий підхід до діяльності правоохоронних органів під час проведення масових заходів. Основна увага приділяється забезпеченню балансу між підтриманням громадського порядку та дотриманням прав учасників мирних зібрань. Європейські стандарти вимагають від правоохоронців:

дотримання принципу законності;
мінімізації застосування сили;
забезпечення безпеки учасників;
недопущення дискримінації;
поваги до людської гідності.

Особливе значення має практика ЄСПЛ щодо позитивних обов'язків держави. Суд виходить із того, що держава повинна не лише утримуватися від необґрунтованого втручання у свободу мирних зібрань, а й активно створювати умови для її реалізації. Це означає обов'язок правоохоронних органів захищати учасників зібрань від можливих провокацій, насильства чи протиправних дій третіх осіб.

Євроінтеграційні процеси також сприяли розвитку громадянського суспільства в Україні. Саме мирні зібрання стали важливим інструментом суспільного контролю за діяльністю державної влади та засобом реалізації політичної активності громадян. Події Революції Гідності продемонстрували важливість свободи мирних зібрань як механізму демократичного впливу суспільства на державну політику.

Водночас реалізація права на мирні зібрання в Україні й надалі супроводжується низкою проблем, пов'язаних із недосконалістю нормативного регулювання та практики застосування законодавства. Однією

з ключових проблем залишається відсутність спеціального закону, який би комплексно визначав порядок організації та проведення мирних зібрань відповідно до європейських стандартів. Наразі гарантії цього права ґрунтуються переважно на положеннях Конституції України, рішеннях Конституційного Суду України та практиці Європейський суд з прав людини, що інколи призводить до неоднакового застосування правових норм органами влади та судами.

Важливе значення у формуванні національних стандартів свободи мирних зібрань має рішення Конституційного Суду України щодо завчасного сповіщення про проведення мирних заходів. Суд підкреслив, що повідомлення органів влади має інформаційний, а не дозвільний характер, що відповідає демократичним принципам та європейським стандартам захисту прав людини [5].

Особливої актуальності проблема забезпечення свободи мирних зібрань набула в умовах воєнного стану. У зв'язку із необхідністю гарантування національної безпеки держава може встановлювати певні обмеження щодо проведення масових заходів. Водночас міжнародні стандарти вимагають, щоб такі обмеження були тимчасовими, законними, обґрунтованими та пропорційними поставленій меті. Надмірне втручання держави у реалізацію свободи мирних зібрань може негативно впливати на розвиток демократичних інститутів та громадянського суспільства.

Проблемним аспектом залишається також недостатній рівень професійної підготовки окремих працівників правоохоронних органів у сфері забезпечення права на мирні зібрання. Європейські стандарти передбачають, що діяльність правоохоронців повинна бути спрямована не лише на підтримання громадського порядку, а й на створення умов для безпечної реалізації громадянами своїх прав. На практиці трапляються випадки непропорційного застосування сили, неналежної комунікації з учасниками акцій та необґрунтованого обмеження проведення мирних заходів.

Євроінтеграційні процеси створюють важливі передумови для подальшого вдосконалення механізмів реалізації свободи мирних зібрань в Україні. Одним із перспективних напрямів є прийняття спеціального закону про мирні зібрання, який би чітко визначав порядок організації та проведення таких заходів, права та обов'язки учасників, повноваження органів державної влади і правоохоронних органів, а також гарантії захисту свободи мирних зібрань.

Важливим напрямом реформування є також впровадження європейських стандартів діяльності правоохоронних органів. Особлива

увага повинна приділятися дотриманню принципу пропорційності, мінімізації застосування сили, розвитку переговорних механізмів та підвищенню рівня професійної підготовки поліцейських у сфері прав людини.

Крім того, важливу роль у забезпеченні свободи мирних зібрань має ефективний судовий контроль за обмеженням цього права. Судова практика повинна формуватися з урахуванням положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та рішень ЄСПЛ, що сприятиме забезпеченню балансу між інтересами держави та правами громадян.

Отже, євроінтеграційні процеси мають вагомий вплив на розвиток механізмів реалізації права на мирні зібрання в Україні. Попри наявність окремих проблем, поступове впровадження європейських стандартів сприяє зміцненню демократичних цінностей, розвитку громадянського суспільства та удосконаленню системи захисту прав людини.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. URL: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ukr.pdf

3. Хартія основоположних прав Європейського Союзу 2000 р. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/UK/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT

4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

5. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання від 19.04.2001 № 4-рп/2001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-01#Text

6. Guide on Article 11 of the European Convention on Human Rights – Freedom of assembly and association. European Court of Human Rights. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_11_ENG

7. Шаповал В. М. Конституційне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 548 с.

8. Тацій В. Я., Петришин О. В., Гетьман А. П. Конституційне право України : підручник. Харків : Право, 2020. 592 с.

9. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навчальний посібник. Львів : Край, 2021. 256 с.

10. Серьогіна С. Г. Права людини в практиці Європейського суду з прав людини : навчальний посібник. Харків : Право, 2020. 304 с.

Кучеренко Д.С.
здобувачка (першого) бакалаврського рівня вищої освіти
Факультету права та економіки
Міжнародного університету
Науковий керівник:
Рудой К.М
д.ю.н., професор

Адміністративні послуги як інструмент публічного адміністрування

Адміністративні послуги як інструмент публічного адміністрування посідають важливе місце в умовах сучасного розвитку правової держави та реформування системи державного управління в Україні. Відповідно до концепції людиноцентризму, діяльність держави повинна бути спрямована передусім на забезпечення прав і законних інтересів людини, а адміністративні послуги виступають одним із ключових механізмів реалізації цього підходу [5].

Вони забезпечують безпосередню взаємодію громадян і юридичних осіб з органами публічної адміністрації та сприяють реалізації прав, свобод і законних інтересів у публічно-правовій сфері. Відповідно до Закону України «Про адміністративні послуги» адміністративна послуга визначається як результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну або припинення її прав чи обов'язків [1]. Таким чином, ключовою ознакою адміністративної послуги є її юридичний результат, який безпосередньо впливає на правовий статус особи.

У системі публічного адміністрування адміністративні послуги виконують низку важливих функцій. Насамперед вони реалізують сервісну функцію держави, трансформуючи її з органу примусу у структуру, орієнтовану на обслуговування громадян [5].

Це відповідає сучасним європейським стандартам публічного управління, де держава розглядається як постачальник якісних і доступних послуг. Крім того, адміністративні послуги виконують регулятивну функцію, оскільки через механізми ліцензування, реєстрації, видачі дозволів та інших процедур держава впливає на суспільні відносини. Вони також мають гарантійний характер, адже забезпечують реалізацію конституційних прав, таких як право на підприємницьку діяльність, право власності та інші [6].

Важливу роль відіграє також Закон України «Про адміністративну процедуру», який встановлює універсальні правила взаємодії адміністративних органів із приватними особами. Цей закон закріплює ключові принципи адміністративної діяльності, такі як законність, пропорційність, відкритість, неупередженість та обґрунтованість рішень [2].

Крім того, значення мають норми Кодексу адміністративного судочинства України, які регулюють порядок захисту прав осіб у разі порушення їх у сфері надання адміністративних послуг, а також підзаконні нормативні акти, зокрема постанови Кабінету Міністрів України, що деталізують процедури надання конкретних послуг [3].

Важливе значення у сфері адміністративних послуг має судова практика, яка сприяє формуванню єдиних підходів до застосування законодавства. Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово підкреслював необхідність дотримання принципів законності, обґрунтованості та пропорційності при прийнятті рішень суб'єктами владних

повноважень [4]. Судова практика підтверджує право особи оскаржувати рішення, дії або бездіяльність органів влади у разі порушення її прав при наданні адміністративних послуг [3]. Серед основних принципів надання адміністративних послуг слід виділити верховенство права, законність, доступність, прозорість, оперативність, рівність перед законом та відповідальність суб'єктів владних повноважень [2;5]. Дотримання цих принципів є необхідною умовою ефективного функціонування системи публічного адміністрування та забезпечення довіри громадян до держави.

Разом з тим, у сфері надання адміністративних послуг існує низка проблем. Серед них можна виділити надмірну складність процедур, наявність бюрократичних бар'єрів, недостатній рівень цифровізації, а також нерівномірну якість надання послуг у різних регіонах [6;7]. Окремою проблемою є недостатня сформованість єдиної судової практики, що ускладнює однакове застосування законодавства [7].

Таким чином, адміністративні послуги є невід'ємним елементом сучасного публічного адміністрування та важливим інструментом реалізації прав і свобод людини. Вони відображають трансформацію держави у сервісно орієнтовану систему, діяльність якої спрямована на задоволення потреб громадян. Ефективність цієї системи залежить від якості нормативного регулювання, дотримання принципів адміністративної процедури, розвитку судової практики та впровадження сучасних технологій у сферу державного управління.

Література:

1. Про адміністративні послуги: Закон України від 06 вересня 2012 р. № 5203-VI.
2. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 р. № 2073-IX.
3. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06 липня 2005 р. № 2747-IV.
4. Постанова Верховного Суду від 10 березня 2023 р. у справі № 826/13458/17.
5. Тимощук В. П. Науково-практичний коментар до Закону України «Про адміністративну процедуру». Київ: 2023.
6. Підлужний В. М. Захист прав заінтересованої особи в адміністративній процедурі у сфері надання публічних послуг // Правова позиція. 2024. № 4.
7. Актуальні питання тлумачення та застосування Закону України «Про адміністративну процедуру»: збірник тез науково-практичної конференції. Київ: 2025.

Кущева Д.А
здобувачка (першого) бакалаврського рівня вищої освіти
Факультету права та економіки
Міжнародного університету
Науковий керівник:
Рудой К.М.
д.ю.н., професор

Стандарти правомірного застосування фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї працівниками поліції

Питання стандартів правомірного застосування примусових заходів поліцейськими залишається одним із ключових у сфері адміністративного права. В умовах реформування правоохоронних органів України забезпечення балансу між ефективністю діяльності поліції та дотриманням прав і свобод людини набуває особливого значення. Неправомірне або надмірне застосування фізичної сили, спеціальних засобів чи вогнепальної зброї підриває довіру громадян до інститутів держави та тягне юридичну відповідальність працівників поліції.

Правову основу застосування поліцейськими примусових заходів становлять Конституція України, Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII, Закон України «Про превентивну діяльність», а також підзаконні нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України. Окрему роль відіграють міжнародні акти – Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку ООН (1979) та Основні принципи застосування сили і вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку (1990).

Стаття 42 Закону «Про Національну поліцію» закріплює перелік поліцейських заходів примусу: фізичний вплив (фізична сила), застосування спеціальних засобів та застосування вогнепальної зброї. Законодавець встановив, що ці заходи є крайніми і можуть застосовуватись лише у виняткових випадках за умови вичерпання або неможливості використання інших засобів впливу [1, с. 45].

Фізична сила – це безпосередній фізичний вплив на особу або майно з метою виконання поліцейських повноважень. Відповідно до статті 44 Закону «Про Національну поліцію», поліцейський має право застосовувати фізичну силу, зокрема спеціальні прийоми боротьби, для: забезпечення особистої безпеки або безпеки інших осіб; затримання особи, яка вчинила або намагається вчинити правопорушення; подолання опору законним вимогам поліцейського; припинення масових заворушень або групових порушень громадського порядку.

Обов'язковими умовами правомірності є: попередження про намір застосування (за наявності можливості); пропорційність між шкодою, заподіяною особі, та небезпекою, яку вона становила; негайне надання медичної допомоги постраждалому; повідомлення керівника про кожен випадок застосування фізичної сили [2, с. 123]. При цьому перевищення меж необхідної оборони або крайньої необхідності тягне за собою адміністративну або кримінальну відповідальність.

Спеціальні засоби – це технічні пристрої та речовини, призначені для впливу на особу чи майно з метою виконання поліцейських функцій. Стаття 45 Закону «Про Національну поліцію» містить вичерпний перелік спеціальних засобів: гумові кийки; сльозогінні та дратівні речовини; засоби примусової зупинки транспорту; водомети та бронемашини; засоби руйнування перешкод; пристрої для відстрілу патронів з гумовими снарядами; електрошокові пристрої та ін.

Підставами для їх застосування є: активний опір законним вимогам поліцейського; напад на поліцейського або інших осіб; звільнення заручників; припинення групових порушень громадського порядку тощо. Принципово важливим є те, що законодавець встановлює обмеження щодо суб'єктів: забороняється застосовувати спеціальні засоби до жінок із явними ознаками вагітності, осіб з явними ознаками інвалідності та малолітніх осіб, крім випадків вчинення ними збройного нападу або групового нападу, що загрожує життю людей [3, с. 67].

Принцип пропорційності вимагає, щоб інтенсивність застосування спеціальних засобів відповідала ступеню суспільної небезпеки діяння та реальній загрозі, яку становить особа. Порушення цього принципу є

підставою для притягнення поліцейського до відповідальності та відшкодування завданої шкоди.

Застосування вогнепальної зброї є найбільш жорстким заходом поліцейського примусу і тому оточене найбільш суворими правовими обмеженнями. Стаття 46 Закону «Про Національну поліцію» встановлює вичерпний перелік підстав: захист особи або іншої людини від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров'ю; звільнення заручників; відображення нападу на поліцейського або членів його сім'ї; затримання особи, яка вчинила тяжкий або особливо тяжкий злочин і намагається втекти; зупинення транспортного засобу шляхом пошкодження, якщо це загрожує безпеці людей [1, с. 46].

Обов'язковими умовами правомірності є: попереднє попередження «Поліція! Зброя!» і постріл у повітря (за наявності часу та можливості); вжиття заходів для мінімізації шкоди; негайне повідомлення прокурора у разі поранення або загибелі особи. Принципово важливою є заборона: застосовувати зброю до жінок (крім збройного нападу), неповнолітніх, осіб з інвалідністю (за винятком аналогічних випадків); у натовпі, якщо можуть постраждати сторонні особи; під час проведення мирних зібрань.

Порівняльно-правовий аналіз свідчить, що стандарти, закріплені в Законі «Про Національну поліцію», загалом відповідають Основним принципам ООН 1990 року, які встановлюють, що застосування вогнепальної зброї допустиме лише як крайній захід для захисту від загрози смерті або серйозного поранення [3].

Системний аналіз чинного законодавства дозволяє виокремити такі принципи правомірного застосування примусових заходів поліцією: законність (наявність правової підстави); необхідність (неможливість досягнення мети іншими засобами); пропорційність (відповідність між заподіяною шкодою та небезпекою); гуманність (мінімізація шкоди); підзвітність (обов'язкове документування кожного випадку).

За перевищення меж застосування примусових заходів поліцейський може бути притягнутий до: дисциплінарної відповідальності (ст. 19 Закону «Про Національну поліцію»); адміністративної відповідальності (ст. 184-4 КУпАП); кримінальної відповідальності (ст. 365 КК України – перевищення влади або службових повноважень). Окрім того, держава несе цивільно-правову відповідальність за шкоду, завдану незаконними діями поліцейського (ст. 1173 ЦК України) [2, с. 130].

Отже, стандарти правомірного застосування фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї поліцейськими є чітко встановленими Законом «Про Національну поліцію» та відповідають міжнарод-

ним вимогам у сфері прав людини. Крім того, ключовими критеріями правомірності є законність підстав, необхідність, пропорційність та гуманність застосованих заходів, а також перевищення меж зумовлює юридичну відповідальність поліцейського та відповідальність держави. Подальший розвиток законодавства у цій сфері має бути спрямований на посилення механізмів контролю та підзвітності поліції, зокрема шляхом запровадження обов'язкового відеофіксування всіх випадків застосування примусових заходів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379.

2. Коломієць Т.О. Адміністративне право України: підручник. Київ: Істина, 2022. 416 с.

3. Основні принципи застосування сили і вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку: прийняті 8-м Конгресом ООН з попередження злочинності. 1990.

4. Пєтков С.В. Поліцейське право: навч. посіб. Кривий Ріг: Вид. Р.А. Козлов, 2021. 244 с.

5. Битяк Ю. П. Адміністративне право. Навчальний посібник для здобуття вищої освіти. 2023.

Лазоренко С.Я.
здобувач (першого) бакалаврського рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського, трудового та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Основні формули прикріплення. «жорсткі» та «гнучкі» колізійні прив'язки

Сучасний розвиток міжнародного приватного права характеризується суттєвим ускладненням правовідносин, що виникають унаслідок глобалізації економічних, соціальних та правових процесів. Зростання кількості транскордонних угод, мобільність осіб, розвиток цифрової економіки та електронної комерції зумовлюють необхідність ефективного механізму визначення застосовного права. У цих умовах ключову роль відіграють колізійні норми, які виступають інструментом вирі-

шення конфлікту правових систем різних держав. Центральним елементом колізійної норми є формула прикріплення, яка виконує функцію визначення тієї правової системи, що підлягає застосуванню до конкретного правовідношення з іноземним елементом. Саме через формули прикріплення здійснюється «прив'язка» правовідносин до певної держави, її правопорядку та правової системи. [3, с. 153]

Актуальність дослідження зумовлена тим, що традиційні підходи до колізійного регулювання, засновані виключно на формальних критеріях, дедалі частіше виявляються недостатніми для вирішення складних сучасних правових ситуацій. Водночас надмірна гнучкість у визначенні застосовного права може призвести до правової невизначеності та зниження передбачуваності судових рішень.

Метою даного дослідження є комплексний аналіз основних формул прикріплення, дослідження сутності «жорстких» і «гнучких» колізійних прив'язок, а також визначення їх переваг, недоліків і ролі у сучасному міжнародному приватному праві.

Формули прикріплення є базовим елементом колізійного механізму регулювання приватноправових відносин з іноземним елементом. Вони виступають юридичними критеріями, за допомогою яких визначається право держави, що підлягає застосуванню до конкретного правовідношення.У доктрині міжнародного приватного права виділяють різні види формул прикріплення залежно від ступеня їх формалізації та гнучкості. Найбільш традиційним підходом є «жорсткі» колізійні прив'язки, які базуються на чітко визначених формальних критеріях. Вони не допускають варіативності тлумачення та забезпечують однозначне визначення застосовного права. [7, с. 116]

До таких прив'язок належать, зокрема, громадянство фізичної особи, місце реєстрації юридичної особи, місце знаходження речі, місце укладення або виконання договору, а також місце вчинення делікту. Основною ознакою таких прив'язок є їх формальна визначеність та стабільність.

«Гнучкі» колізійні прив'язки, навпаки, не базуються на одному формальному критерії. Вони передбачають необхідність комплексного аналізу всіх обставин справи з метою визначення правопорядку, який має найбільш тісний зв'язок із правовідносинами. Такий підхід дозволяє враховувати реальні економічні, соціальні та фактичні зв'язки між елементами правовідносин і певною державою.Ключовим прикладом «гнучкої» прив'язки є принцип найбільш тісного зв'язку, який широко використовується в сучасному міжнародному приватному праві. Його сутність полягає в тому, що застосовується право тієї держави, з якою

правовідносини мають найтісніший фактичний та юридичний зв'язок.Таким чином, система колізійного регулювання сучасності базується на поєднанні двох протилежних підходів – формальної визначеності та гнучкої адаптивності. [4, с. 66]

«Жорсткі» колізійні прив'язки історично сформувалися як основа класичної системи міжнародного приватного права. Їх головною перевагою є забезпечення правової визначеності, стабільності та передбачуваності правозастосування. Сторони правовідносин можуть заздалегідь прогнозувати, яке саме право буде застосоване до їхньої ситуації.Наприклад, прив'язка до місця знаходження нерухомого майна є логічною, оскільки нерухомість має чітку територіальну прив'язку. Аналогічно, використання громадянства як критерію дозволяє визначити особистий закон фізичної особи у питаннях цивільного стану, спадкування чи сімейних відносин.Однак у сучасних умовах глобалізації такі підходи демонструють певні обмеження. Значна частина правовідносин має транскордонний характер, а їх елементи можуть бути розподілені між кількома юрисдикціями. У таких випадках формальний критерій може не відображати реальну сутність правовідносин. [5, с. 51]

Саме тому виникла потреба у розвитку «гнучких» колізійних прив'язок. Їх основна перевага полягає у здатності враховувати фактичні обставини справи та забезпечувати більш справедливий результат. Вони дозволяють уникнути формалізму, який іноді призводить до непропорційних або штучних рішень. Проте «гнучкість» має і свої недоліки. Основним ризиком є зниження рівня правової визначеності, оскільки остаточне рішення значною мірою залежить від судового розсуду. Це може створювати певну непередбачуваність для учасників правовідносин.З огляду на це, сучасна правова доктрина розглядає «жорсткі» та «гнучкі» прив'язки не як взаємовиключні, а як взаємодоповнюючі елементи єдиної системи. Їх поєднання дозволяє досягти балансу між стабільністю правового регулювання та його адаптивністю до конкретних обставин.У сфері договірного права «жорсткі» прив'язки традиційно застосовуються через критерій місця укладення договору або місця виконання зобов'язання. Наприклад, якщо договір купівлі-продажу укладено на території однієї держави і виконується там же, застосування її права є логічним і передбачуваним. [4, с. 97]

Однак у випадку електронних договорів ситуація значно ускладнюється. Сторони можуть знаходитися в різних країнах, а укладення договору відбувається через цифрові платформи без фізичної прив'язки до конкретної території. У таких умовах «жорсткі» критерії втрачають

ефективність.Саме тут застосовується принцип найбільш тісного зв’язку. Наприклад, якщо продавець здійснює діяльність з однієї країни, має там основні активи та виконує договірні зобов’язання, то саме право цієї держави може бути визнане застосовним. [3, с. 77]

У деліктних правовідносинах також спостерігається поєднання підходів. Традиційно використовується прив’язка до місця вчинення шкоди. Проте у складних транснаціональних спорах, де шкода виникає в кількох юрисдикціях, застосування «гнучких» критеріїв є більш обґрунтованим.У корпоративному праві ситуація ще складніша. Юридична особа може бути зареєстрована в одній державі, здійснювати діяльність в іншій, а управління – в третій. У таких випадках формальна реєстрація не завжди відображає реальний центр управління, тому застосовується критерій фактичного місця ведення бізнесу. [6, с. 129]

Висновки: Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що формули прикріплення є ключовим інструментом міжнародного приватного права, який забезпечує вирішення конфлікту правових систем.

«Жорсткі» колізійні прив’язки забезпечують стабільність, визначеність та передбачуваність правозастосування. Вони є незамінними у типових, чітко структурованих правовідносинах.

«Гнучкі» прив’язки, навпаки, забезпечують адаптивність правового регулювання до складних, багатокомпонентних та транснаціональних ситуацій. Вони дозволяють враховувати реальний зміст правовідносин і досягати більш справедливих результатів.

Оптимальною моделлю сучасного колізійного права є поєднання обох підходів. Саме баланс між формальною визначеністю та гнучкістю забезпечує ефективність правового регулювання в умовах глобалізації та ускладнення міжнародних зв’язків.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про міжнародне приватне право»

2. Цивільний кодекс України

3. Кисіль В. І. Міжнародне приватне право: теорія і практика. Київ : Алерта, 2020. 416 с.

4. Довгерт А. С. Міжнародне приватне право України. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 512 с.

5. Бороменський М. В., Тихий В. П. Міжнародне приватне право. Харків : Право, 2019. 368 с.

6. Штефан О. О. Колізійне право: загальна частина міжнародного приватного права. Київ : Право, 2022. 284 с.

7. Міжнародне приватне право: підручник / за ред. В. І. Кисіля. Київ : Алерта, 2019. 496 с.

Левченко А.І.
здобувач (першого) бакалаврського рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Меджбель В.І.
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського, трудового та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Принцип автономії волі (lex voluntatis) у договірному праві

Тези присвячено дослідженню принципу автономії волі (lex voluntatis) у договірному праві. Розглянуто правову природу принципу, його нормативне закріплення в національному та міжнародному праві, межі застосування, а також проблемні аспекти реалізації. Особливу увагу приділено захисту слабшої сторони договору, обмеженням публічним порядком та судовій практиці.

Принцип автономії волі є одним із фундаментальних засад договірного права, що надає сторонам свободу визначення умов договору та вибору права, яке до нього застосовується [1, с. 15]. Історично цей принцип бере свій початок ще в римському приватному праві, де діяла максими «ius dispositivum», однак свого сучасного значення lex voluntatis набув лише у XX столітті з розвитком міжнародної торгівлі та транскордонних відносин [4, с. 28].

Актуальність дослідження зумовлена розширенням транскордонних договірних відносин та необхідністю чіткого розуміння меж дії lex voluntatis у сучасному правопорядку [3, с. 34]. Глобалізація економічних процесів, розвиток електронної комерції, укладення договорів через цифрові платформи – усе це ставить нові виклики перед доктриною автономії волі [9, с. 76]. Мета роботи полягає у визначення сутності, правової природи та практичних меж застосування принципу автономії волі в договірному праві, а також вироблення рекомендацій щодо уникнення ризиків при виборі права.

По-перше, lex voluntatis означає, що сторони договору можуть обирати право, яке регулюватиме їхні права та обов’язки, навіть якщо це право не має жодного зв’язку з місцем укладення чи виконання договору [5, с. 52]. Це є проявом загальної засади свободи договору, закріпленої у статті 6 Цивільного кодексу України [6, с. 203].

По-друге, цей принцип закріплений у більшості національних законодавств і міжнародних угод, зокрема в Регламенті Європейського Союзу Рим I, Гаазьких конвенціях, Міжамериканській конвенції про право, що застосовується до міжнародних договорів [7, с. 8; 2, с. 112].

По-третє, автономія волі не є абсолютною – вона обмежується імперативними нормами права країни суду, публічним порядком, захистом слабшої сторони договору, а також нормами про надімперативні правила (lois de police) [1, с. 22; 2, с. 45; 8, с. 80].

По-четверте, у разі відсутності явного вибору права суди часто виходять із фактичних обставин, що свідчать про підпорядкованість договору певному правопорядку, зокрема місця укладення, виконання, знаходження сторін [3, с. 40; 4, с. 112].

По-п’яте, важливою проблемою є розмежування реальної автономії волі та нав’язування умов сильнішою стороною, особливо в договорах приєднання, споживчих договорах, трудових контрактах [9, с. 78; 5, с. 63].

По-шосте, у договорах за участю держави або державних підприємств автономія волі сторін також має свої особливості, пов’язані з публічними інтересами та суверенітетом [8, с. 85].

Відповідно до статті 5 Закону України «Про міжнародне приватне право», сторони договору можуть обрати право, що застосовується до договору, незалежно від місця його укладення [5, с. 55]. Це положення кореспондується зі статтею 3 Регламенту Рим I, яка прямо визнає пріоритет вибору сторін [7, с. 11]. Аналогічні норми містяться у Цивільному кодексі України (стаття 6), де закріплено, що сторони мають право вільно обирати умови договору [6, с. 204].

Обґрунтуванням існування lex voluntatis є необхідність забезпечення передбачуваності правового регулювання та стабільності цивільного обороту [1, с. 18; 6, с. 203]. Вибираючи право, сторони можуть уникнути несподіваних для них колізійних норм, адаптувати регулювання до специфіки своїх правовідносин [3, с. 38].Водночас, згідно зі статтею 12 Регламенту Рим I, застосування обраного права не може порушувати імперативні норми країни суду, а у споживчих та трудових договорах вибір права обмежується на користь захисту слабшої сторони [7, с. 15–16; 9, с. 82]. Це положення є проявом загальноєвропейської тенденції до соціалізації приватного права, де свобода договору поступається перед захистом соціально вразливих категорій осіб [2, с. 48].

Українське законодавство також містить подібні обмеження. Згідно зі статтею 8 Закону України «Про міжнародне приватне право», застосування іноземного права може бути відхилено, якщо його наслідки

суперечать публічному порядку України [5, с. 58]. Крім того, стаття 9 цього ж закону передбачає застосування імперативних норм України незалежно від обраного сторонами права [5, с. 59].

Наприклад, якщо українська компанія укладає договір купівлі-продажу з німецькою фірмою і сторони прямо вказують, що до їхніх відносин застосовується право Швейцарії, суд визнає такий вибір дійсним навіть за відсутності будь-яких зв'язків зі Швейцарією [3, с. 42; 8, с. 67]. Це класичний випадок реалізації принципу lex voluntatis у комерційних відносинах між рівними суб'єктами господарювання.

Водночас, якщо цей самий договір укладається з фізичною особою-споживачем, яка проживає в Україні, то вибір на користь іноземного права не може позбавити споживача захисту, наданого імперативними нормами України [5, с. 60; 9, с. 85]. До ще одного прикладу, якщо за швейцарським правом споживач не має права на відмову від товару дистанційної купівлі протягом 14 днів, а українське право таке право надає, суд застосує українську норму як більш сприятливу для споживача [7, с. 18].

Інший приклад: у договорі страхування, укладеному на території України, нав'язування застосування права іншої держави може бути визнано судом недійсним як таке, що суперечить публічному порядку [2, с. 50; 4, с. 120]. Особливо це стосується договорів обов'язкового страхування, де інтереси широкого кола осіб підлягають захисту з боку держави [8, с. 90].

Показовою є практика Верховного Суду України у справі № 761/24845/19, де суд відмовив у визнанні вибору права Республіки Кіпр у кредитному договорі з фізичною особою, оскільки такий вибір позбавляв позичальника захисту, передбаченого Законом України «Про захист прав споживачів» [5, с. 62]. Це рішення ілюструє тенденцію до обмеження автономії волі на користь соціально вразливих категорій осіб.

У міжнародній практиці варто згадати рішення Суду ЄС у справі Ingmar GB Ltd v. Eaton Leonard Technologies Ltd, де суд застосував надімперативні норми англійського права про агентські договори незалежно від обраного сторонами права Каліфорнії [7, с. 22].

У результаті дослідження встановлено, що принцип автономії волі є ключовою засадою сучасного договірного права, який забезпечує гнучкість регулювання та свободу учасників цивільних відносин [1, с. 27; 6, с. 210]. Він дозволяє сторонам адаптувати правове регулювання до своїх потреб, обирати найбільш сприятливий або прогнозований правопорядок, знижувати транзакційні витрати [3, с. 45].

Водночас, як показав аналіз законодавства та судової практики, абсолютної свободи вибору права не існує. Основними обмеженнями є: імперативні норми права країни суду, застереження про публічний порядок, надімперативні норми (lois de police), а також спеціальний захист слабшої сторони договору (споживачі, працівники, страхувальники, позичальники) [2, с. 52; 9, с. 88].

Практична цінність роботи полягає у визначенні чітких меж застосування lex voluntatis, що дозволяє учасникам договірних відносин уникати ризиків, пов'язаних із вибором неправомірного правопорядку [3, с. 48; 8, с. 72]. Рекомендовано сторонам при виборі права обов'язково враховувати: характер договору (комерційний чи споживчий), наявність імперативних норм у потенційно застосовуваних правопорядках, судову практику відповідних юрисдикцій [4, с. 125].

Перспективи подальших досліджень вбачаються в аналізі колізійних норм у сфері електронної комерції та договорів за участю штучного інтелекту, де принцип автономії волі стикається з новими викликами: відсутністю чіткої локалізації сторін, автоматизованим укладенням договорів, застосуванням алгоритмічних правил [9, с. 90; 7, с. 28].

Висновок. Принцип автономії волі (lex voluntatis) є фундаментальною засадою сучасного договірного права, але його реалізація має враховувати баланс між свободою сторін та захистом публічних інтересів і соціально вразливих категорій осіб. Подальший розвиток доктрини має бути спрямований на уніфікацію підходів на міжнародному рівні, особливо у сфері цифрової економіки.

Список використаних джерел

1. Кисіль В. І. Міжнародне приватне право: питання кодифікації. Київ : Україна, 2020. 280 с.

2. Довгерт А. С. Кодифікація приватного права в Україні. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 336 с.

3. Фединяк Г. С., Фединяк Л. С. Міжнародне приватне право : підручник. 7-ме вид., переробл. і допов. Київ : Алерта, 2023. 416 с.

4. Мамалига О. О. Колізійне регулювання договірних зобов'язань : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 192 с.

5. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 32. Ст. 422.

6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.

7. Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I). Official Journal of the European Union. 2008. L 177. P. 6–16.

8. Бурменський М. В. Автономія волі сторін у міжнародному договірному праві: сучасні тенденції. Право України. 2024. № 3. С. 75–92.

9. Шевченко О. О. Межі принципу lex voluntatis у договорах приєднання. Часопис Київського університету права. 2023. № 4. С. 78–91.

Ляшук А.О.
аспірант кафедри публічного управління, адміністрування та соціальної роботи Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика

Сучасні глобальні виклики кібербезпеки у сфері охорони здоров'я

Зростання кількості кіберінцидентів у медичних установах упродовж останніх років свідчить про системну вразливість цифрової інфраструктури сфери охорони здоров'я та необхідність формування більш ефективних превентивних механізмів захисту. У міру ускладнення характеру кіберзагроз дедалі більшого значення набуває модернізація технічних засобів кіберзахисту, а також формування організаційної культури безпеки, що передбачає підвищення рівня обізнаності персоналу та його готовності до реагування на інциденти [1].

У 2025 році посилення кіберзагроз у глобальній системі охорони здоров'я відбувалося паралельно з активною цифровізацією медичних процесів, включаючи клінічні, адміністративні та технологічні компоненти. Широке впровадження телемедицини, підключених медичних пристроїв та цифрових платформ суттєво розширило площину потенційних атак, охопивши не лише медичні заклади, але й виробників обладнання та постачальників технологічних рішень. Додатковими факторами ризику стали геополітична нестабільність, загрози фізичній безпеці та вразливості глобальних ланцюгів постачання, що ускладнює забезпечення безперервності медичних послуг і захисту пацієнтів [2].

У цих умовах спостерігається конвергенція кіберзагроз із ширшими безпековими викликами, що охоплюють як цифровий, так і фізичний виміри функціонування системи охорони здоров'я. Формується нова парадигма кібербезпеки, у межах якої цифровий захист стає невід'ємною складовою загальної стратегії стійкості галузі. За даними Statista, у період з листопада 2023 року по жовтень 2024 року у сфері охорони здоров'я було зафіксовано 1542 кіберінциденти з підтвердженою втратою даних [3], тоді як за попередній період (листопад 2022 – жовтень 2023 років) їх кількість становила 1378 випадків [4]. Це свідчить про стійку тенденцію до зростання інтенсивності кіберзагроз у медичному секторі.

Загальна динаміка кіберінцидентів значною мірою зумовлена поглибленням цифровізації медичних послуг та збільшенням обсягів обробки персональних і медичних даних. У результаті зростає інтерес кіберзлочинців до медичних інформаційних систем, які містять високовартісні та чутливі дані, що мають значну комерційну цінність на нелегальних ринках. Таким чином, збільшення кількості атак відображає глибинні трансформації глобального кіберпростору.

Довгострокова статистика підтверджує масштабність проблеми безпеки даних у сфері охорони здоров'я. Так, у період 2009–2025 років зафіксовано 7357 випадків витоку даних, кожен з яких стосувався щонайменше 500 осіб і був офіційно зареєстрований Office for Civil Rights (OCR). Унаслідок цих інцидентів було скомпрометовано дані понад 935 мільйонів осіб, що суттєво перевищує чисельність населення США [5].

Сфера охорони здоров'я традиційно демонструє вищий рівень витоків даних порівняно з іншими галузями, що пояснюється високою цінністю медичної інформації для кіберзлочинців. Серед основних типів загроз значне місце займають атаки на вебзастосунки, які використовують уразливості клієнтської та серверної частини програмного забезпечення. Такі атаки дозволяють отримувати несанкціонований доступ до баз даних, що містять персональну та фінансову інформацію, а також проникати у внутрішні системи організацій.

Найпоширенішими видами атак є SQL-ін'єкції, міжсайтовий скриптинг, віддалене виконання коду, обхід механізмів автентифікації та витік конфіденційних даних. Окрему групу становлять атаки типу «людина посередині», які реалізуються шляхом перехоплення та модифікації трафіку між учасниками інформаційного обміну. Розширення використання хмарних технологій та IoT-рішень у медицині додатково підвищує ризики таких інцидентів [6].

Зростання складності ланцюгів постачання у сфері охорони здоров'я формує додаткові кіберризики, пов'язані з міжорганізаційною взаємодією. Унаслідок цього кіберінциденти можуть не лише призводити до витоку даних, але й порушувати логістичні процеси та постачання медичних ресурсів. Це вимагає розгляду системи охорони здоров'я як взаємопов'язаної екосистеми, де безпека кожного елемента впливає на загальну стійкість [6].

Важливим аспектом є також економічні наслідки кібератак, які поступово зростають і відображають ускладнення характеру загроз. Значні витрати спрямовуються на відновлення інформаційних систем, ліквідацію наслідків інцидентів та забезпечення безперервності медичних

послуг. Особливої уваги потребують атаки програм-вимагачів, які залишаються однією з найнебезпечніших форм кіберзагроз у галузі.

У 2025 році ransomware-атаки зберігали провідні позиції серед загроз для медичного сектору. Активність кіберугруповань, зокрема Qilin, INC Ransom та SAFEPAY, суттєво зросла, що призвело до значної кількості інцидентів у глобальному масштабі. При цьому спостерігається як посилення діяльності вже відомих груп, так і поява нових гравців на ринку кіберзлочинності [6].

Отже, проведений аналіз свідчить, що інтенсифікація кіберзагроз у сфері охорони здоров'я є прямим наслідком цифрової трансформації галузі та стрімкого зростання обсягів обробки чутливої інформації. Статистичні дані підтверджують стабільну тенденцію до збільшення кількості кіберінцидентів і витоків даних, що відображає зростання стратегічної цінності медичної інформації та підвищення інтересу до неї з боку кіберзлочинців.

Список використаної літератури

1. Li S., Surineni K., Prabhakaran N. Cyber-attacks on hospital systems: A narrative review. The American Journal of Geriatric Psychiatry: Open Science, Education, and Practice. 2025. № 7. P. 30–39. DOI: https://doi.org/10.1016/j.osep.2025.03.002

2. Cyber Threats Intensify Across Global Health Sector. URL: https://healthmanagement.org/c/it/News/cyber-threats-intss-global-health-sector

3. Global number of data breaches with confirmed data loss from November 2023 to October 2024, by target industry and organization size. URL: https://www.statista.com/statistics/329608/security-incidents-confir-industry-size/

4. Global number of cybercrime incidents from November 2022 to October 2023, by industry and organization size. URL: https://www.statista.com/statistics/194246/cybercrime-incidents-victim-industry-size/

5. Healthcare Data Breach Statistics – Updated for 2026. URL: https://www.hipaajournal.com/healthcare-data-breach-statistics/

6. Why the Healthcare Industry Is a Prime Target for Cyberattacks. URL: https://ackcent.com/why-the-healthcare-industry-is-a-prime-target-for-cyberattacks/

Ляшук Н.О.
аспірант кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика

Інституційні засади індикативного планування публічних інвестиційних проєктів та розподіл повноважень між рівнями влади

Реалізація інвестиційних проєктів в Україні є одним із ключових чинників забезпечення розширеного відтворення основного капіталу, формування доданої вартості та підтримання макроекономічної стабільності, особливо в умовах складного безпекового та економічного середовища. У цьому контексті інвестиційна діяльність набуває стратегічного значення як інструмент економічного відновлення та довгострокового розвитку держави [3, с. 708]. Аналіз динаміки капітальних інвестицій за джерелами фінансування свідчить про їхню значну залежність від зовнішніх і внутрішніх шоків, а також нерівномірність розвитку в часі. Зокрема, інвестиції за рахунок власних коштів підприємств традиційно домінують у структурі фінансування, демонструючи зростання у 2016–2019 роках, спад у 2020 році, відновлення у 2021 році та різке скорочення у 2022 році під впливом воєнних дій, після чого у 2023–2025 роках спостерігається тенденція до поступового відновлення.

Кошти місцевих бюджетів також характеризуються нестабільною динамікою: зростання у 2016–2019 роках змінилося спадом у 2020–2022 роках через обмежені фінансові можливості територіальних громад, після чого почалося поступове відновлення цього джерела фінансування. Державний бюджет демонструє хвилеподібну динаміку: зростання до 2021 року, спад у 2022 році та подальше різке збільшення у 2023–2024 роках із частковим коригуванням у 2025 році. Це свідчить про постійний перерозподіл бюджетних пріоритетів залежно від економічної та безпекової ситуації.

У таких умовах особливого значення набуває узгодженість дій між різними рівнями публічного управління, оскільки саме вона визначає ефективність інвестиційних процесів. Відповідно, критично важливим є чіткий розподіл повноважень між центральними органами виконавчої влади, регіональним рівнем та органами місцевого самоврядування, що дозволяє забезпечити системність і керованість інвестиційної політики.

У цьому контексті індикативне планування виступає ключовим інструментом узгодження інтересів учасників інвестиційного процесу.

Його особливістю є рекомендаційний характер планових показників та добровільність прийняття рішень щодо реалізації інвестиційних проєктів. Такий підхід забезпечує суб'єктам господарювання можливість самостійного вибору напрямів інвестування та найбільш ефективних сфер вкладення капіталу. Індикативна модель планування забезпечує баланс між державним регулюванням і ринковою саморегуляцією, створюючи умови для гнучкого прийняття інвестиційних рішень [2, с. 116].

Інституційна система інвестиційного планування формується як багаторівнева структура, у межах якої розподіляються функції між різними рівнями влади. Центральні органи виконавчої влади визначають стратегічні пріоритети та формують загальнонаціональні орієнтири розвитку інвестиційної діяльності. Регіональний рівень адаптує ці пріоритети до специфіки територіального розвитку, тоді як місцеві органи влади забезпечують практичну реалізацію інвестиційних проєктів.

Ефективність індикативного планування значною мірою залежить від правильного визначення об'єктів управлінського впливу. При цьому необхідно враховувати особливості соціально-економічних систем, їх внутрішні зв'язки у сферах виробництва, розподілу та споживання. Ігнорування цих закономірностей може суттєво знизити результативність управлінських рішень та ефективність реалізації інвестиційної політики [1, с. 305].

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність», державне регулювання інвестиційної діяльності спрямоване на реалізацію економічної, соціальної та науково-технічної політики держави. Воно здійснюється з урахуванням стратегічних цілей розвитку, показників державних і регіональних програм, а також параметрів бюджетного фінансування. Державне регулювання охоплює управління державними інвестиціями, формування умов інвестиційної діяльності та контроль за її реалізацією всіма учасниками ринку [4].

Подальший розвиток інституційного забезпечення публічних інвестицій пов'язаний із законодавчими змінами, зокрема із запровадженням положень щодо узгодження системи управління публічними інвестиціями із середньостроковим бюджетним плануванням. Це створює умови для інтеграції інвестиційної політики у загальну систему стратегічного державного управління [4].

Система планування публічних інвестицій реалізується на державному, регіональному та місцевому рівнях відповідно до визначених стратегічних цілей розвитку. Фінансова основа формується через Бюджетну декларацію, яка визначає обсяги ресурсів на середньострокову

перспективу. Подальший розподіл пріоритетів здійснюється у межах середньострокового плану пріоритетних публічних інвестицій, що забезпечує узгодженість інвестиційної політики [4].

Формування єдиного проєктного портфеля дозволяє систематизувати інвестиційні ініціативи та забезпечити їх пріоритезацію. Використання Єдиної інформаційної системи управління публічними інвестиційними проєктами підвищує прозорість відбору проєктів, хоча ключовим залишається питання об'єктивності їх оцінювання [4].

Важливу роль у системі інституційного забезпечення відіграють спеціально створені органи, зокрема комісії з оцінювання середньострокових планів, до складу яких залучаються представники органів місцевого самоврядування. Це забезпечує врахування інтересів територіальних громад та підвищує рівень легітимності прийнятих рішень. Окремо функціонує Міжвідомча комісія з питань розподілу публічних інвестицій, яка виконує консультативно-дорадчу функцію та забезпечує розподіл бюджетних ресурсів відповідно до визначених критеріїв пріоритетності та готовності проєктів [5].

Ключовим орієнтиром системи публічних інвестицій є Середньостроковий план пріоритетних публічних інвестицій держави на 2026–2028 роки, який визначає основні напрями інвестування, зокрема транспорт, інфраструктуру, енергетику, житлову сферу, освіту та охорону здоров'я. Його реалізація сприяє підвищенню ефективності використання бюджетних ресурсів, а також інтеграції інвестиційної діяльності у стратегічне планування розвитку держави [6].

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що інституційне забезпечення індикативного планування публічних інвестицій є багаторівневою системою, яка поєднує стратегічні орієнтири держави, регіональну адаптацію та практичну реалізацію на місцевому рівні. Ефективність цієї системи визначається узгодженістю повноважень між рівнями влади, якістю інституційної взаємодії та здатністю забезпечувати прозорий і результативний розподіл інвестиційних ресурсів.

Список використаної літератури

1. Тимощук М. Р. Індикативне планування як основа збалансованого соціально-економічного розвитку. Науковий вісник НЛТУ України. 2014. № 24(5). С. 302–308.

2. Костирко Л. А., Розмислов О. М. Використання методу індикативного планування в системі інвестиційного кредитування підприємств. Економічний простір. 2020. № 162. С. 114–118. DOI: https://doi.org/10.32782/2224-6282/162-20

3. Руденко Р. Особливості реалізації інвестиційних проєктів в Україні. Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій. 2025. № 4(18). С. 701–711.

4. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо актуалізації та удосконалення деяких положень» від 16.01.2025 № 4225-IX.

5. Постанова КМУ «Деякі питання розподілу публічних інвестицій» від 28.02.2025 № 232.

6. Середньостроковий план пріоритетних публічних інвестицій держави на 2026–2028 роки.

Меджбель В.І.
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського, трудового та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Міжнародно-правові стандарти медіації та їх вплив на формування української моделі врегулювання спорів

Міжнародно-правові стандарти медіації становлять основу для розвитку позасудових механізмів вирішення спорів, акцентуючи увагу на принципах добровільності, конфіденційності та нейтральності посередника. Ці стандарти сприяють гармонізації національних систем з глобальними нормами, забезпечуючи ефективний доступ до правосуддя та зменшення навантаження на суди. В українському контексті вони відіграють ключову роль у трансформації моделі врегулювання спорів, особливо з огляду на зобов'язання щодо європейської інтеграції та адаптації до міжнародних торговельних практик. Інтеграція таких стандартів дозволяє створювати гнучкі процедури, що зберігають автономію сторін і сприяють досягненню взаємоприйнятних угод у цивільних та комерційних відносинах.

Директива 2008/52/ЄС визначає основні цілі сприяння альтернативному вирішенню спорів шляхом заохочення медіації та забезпечення балансу між медіаційними угодами та судовими процесами, що сприяє кращому доступу до правосуддя та функціонуванню внутрішнього ринку через позасудові методи [1].

Питання міжнародно-правових стандартів медіації та їх адаптації в національних системах привертали увагу дослідників протягом останніх десятиліть, особливо в контексті європейської інтеграції та глобалізації альтернативного врегулювання спорів. Зокрема, аспекти імплементації Директиви 2008/52/ЄС розглядалися в роботах, присвячених гармонізації цивільних і комерційних процедур у державах-членах ЄС, з акцентом на конфіденційність та виконуваність угод як ключові еле-

менти транскордонного співробітництва. Подібні проблеми аналізувалися через призму Модельного закону ЮНСІТРАЛ [2], де дослідники фокусувалися на процесуальній гнучкості та неупередженості в комерційних спорах, пропонуючи рекомендації щодо його використання як шаблону для національних реформ.

В українському правовому дискурсі подібні проблеми порушувалися в публікаціях, що стосувалися загальних принципів альтернативного вирішення спорів та міжнародних норм. Наприклад, автори детально описували стандарти нейтральності та добровільності в медіації, зіставляючи їх з глобальними інструментами, але переважно в теоретичному плані, без глибокого аналізу конкретного впливу на формування національної моделі після прийняття спеціального законодавства. Інші дослідження акцентували етичні аспекти поведінки медіаторів відповідно до Європейського кодексу, розглядаючи їх як рекомендації для професійної практики, або торкалися комерційного застосування медіації з посиланням на міжнародні рамки виконуваності. Окремі роботи висвітлювали переклади та інтерпретації директив ЄС, фокусуючись на цивільних відносинах, а також організаційні принципи для провайдерів медіаційних послуг за моделлю ЮНСІТРАЛ 2002 року.

Проте аспект комплексного впливу сукупності міжнародних стандартів – зокрема Директиви 2008/52/ЄС, Модельного закону ЮНСІТРАЛ 2018 року та Європейського кодексу поведінки – на формування саме української моделі врегулювання спорів, з урахуванням положень Закону України «Про медіацію» 2021 року, залишався недостатньо розглянутим у попередніх дослідженнях. Більшість публікацій обмежувалися загальним оглядом стандартів або їх фрагментарною імплементацією, без системного зіставлення з національними нормами щодо інституційного забезпечення, судової інтеграції та перспектив транскордонного визнання угод в українському контексті [3].

Результати дослідження підтверджують, що українська модель медіації значною мірою запозичила принципи добровільності, конфіденційності та нейтральності з міжнародних джерел, але виявляє певні обмеження в повній гармонізації, зокрема щодо механізмів обов’язкового розкриття інформації в публічному інтересі чи розширення сфери на публічно-правові спори. Порівняння з європейським досвідом показує, що Директива стимулює активніше залучення судів до пропозиції медіації, тоді як в Україні це залишається факультативним, що може гальмувати практичне застосування. Аналогічно, поправки ЮНСІТРАЛ 2018 року щодо електронних підписів та узгодження з Сінгапурською конвенцією ще не повною мірою відображені в націо-

нальному регулюванні, обмежуючи транскордонну виконуваність. Обмеженням дослідження є фокус переважно на нормативних актах без емпіричного аналізу практичного впровадження медіації в Україні станом на 2025 рік, що зумовлено відносною новизною закону.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні практичного застосування медіації в судових справах після 2021 року, оцінці ефективності реєстрів медіаторів та аналізі можливостей ратифікації Сінгапурської конвенції для посилення комерційного аспекту. Крім того, доцільним є порівняльне дослідження з моделями інших пострадянських країн, що проходять подібні реформи, для виявлення універсальних та специфічних рис гармонізації [4].

Дослідження міжнародно-правових стандартів медіації дозволило встановити їхній суттєвий вплив на формування української моделі врегулювання спорів, що відображається в імплементації ключових принципів до Закону України «Про медіацію» № 1875-IX від 16 листопада 2021 року.

Зокрема, Директива 2008/52/ЄС надала основу для норм конфіденційності, виконуваності угод та заохочення медіації судами, забезпечуючи баланс між позасудовими та судовими процедурами в цивільних і комерційних справах. Модельний закон ЮНСІТРАЛ 2018 року вплинув на процесуальну гнучкість, визначення медіації як добровільного процесу з нейтральним посередником та механізми міжнародного визнання угод, адаптовані для комерційних відносин. Європейський кодекс поведінки для медіаторів 2004 року сформував етичні орієнтири щодо незалежності та компетентності, що знайшли відображення в вимогах до кваліфікації та поведінки медіаторів в Україні.

Наукова новизна полягає в системному аналізі сукупного впливу цих стандартів на національну модель, з виявленням сильних сторін – як-от структурована процедура та захист автономії сторін – та прогалин, зокрема в інституційному забезпеченні та повній транскордонній виконуваності. Теоретичне значення дослідження – у поглибленні розуміння гармонізації як процесу синтезу глобальних норм з вітчизняними традиціями, практичне – у формулюванні рекомендацій щодо вдосконалення законодавства для посилення ролі медіації в системі правосуддя.

Отже, українська модель медіації, сформована під впливом міжнародних стандартів, демонструє потенціал для ефективного позасудового врегулювання спорів, сприяючи європейській інтеграції та доступу до правосуддя, але потребує подальших кроків для повної реалізації глобальних принципів.

Джерела

1. Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters. Retrieved December 20, 2025, from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008L0052
2. UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation and International Settlement Agreements Resulting from Mediation, 2018 (amending the Model Law on International Commercial Conciliation, 2002) with Guide to Enactment and Use. Retrieved December 20, 2025, from https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/22-01363_mediation_guide_e_ebook.pdf
3. Nalyvaiko, L. R., & Stepanenko, K. V. (2019). International legal standards of human rights: Textbook. Dnipro: DDUVS, 184 p.
4. Law of Ukraine "On Mediation" No. 1875-IX of November 16, 2021. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2022, No. 7, Art. 51. Retrieved December 20, 2025, from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text

Мельник В.В.
здобувачка (першого) бакалаврського рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Меджбель В.І.
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського, трудового та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Угода СОТ щодо торговельних аспектів прав інтелектуальної власності

Глобалізація міжнародної торгівлі поставила перед правовою спільнотою питання, яке ще кілька десятиліть тому видавалося суто академічним: чи може захист інтелектуальної власності стати повноцінним предметом торговельного регулювання на багатосторонньому рівні? Підписання у 1994 році Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРІПС, англ. TRIPS – Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) у рамках Марракеської угоди про заснування Світової організації торгівлі дало на нього однозначну відповідь [1, с. 1]. З того часу ТРІПС залишається найбільш комплексним багатостороннім інструментом у відповідній сфері, а пи-

тання ефективності його реалізації не втрачає своєї гостроти – особливо в контексті доступу до лікарських засобів, технологічного трансферу та правозастосування в країнах, що розвиваються.

Дослідження правової природи ТРІПС набуває особливого значення для України, яка приєдналась до СОТ 16 травня 2008 року як 152-й член організації та взяла на себе зобов'язання щодо забезпечення захисту прав інтелектуальної власності відповідно до стандартів угоди [2]. Водночас виконання цих зобов'язань у вітчизняному правовому просторі й досі залишає чимало питань, що потребують наукового осмислення.

Угода ТРІПС являє собою Додаток 1С до Марракеської угоди і, на відміну від більшості попередніх конвенцій у сфері інтелектуальної власності, наділена потужним механізмом примусового виконання через систему вирішення спорів СОТ [3]. Саме у цьому полягає її принципова відмінність від Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів та Паризької конвенції про охорону промислової власності: порушення зобов'язань за ТРІПС може потягнути за собою санкціоновані СОТ торговельні заходи у відповідь.

Угода встановлює мінімальні стандарти охорони семи форм інтелектуальної власності - авторського права, торговельних марок, географічних зазначень, промислових зразків, патентів, топографій інтегральних мікросхем та нерозкритої інформації [4, с. 2]. При цьому членам СОТ надається право запроваджувати ширший обсяг охорони, аніж того вимагає угода, зберігаючи за собою свободу вибору методів імплементації у національних правових системах [4].

Принципово важливим у структурі ТРІПС є збереження принципів національного режиму та режиму найбільшого сприяння, які вже були відомі міжнародному торговельному праву, однак уперше були послідовно застосовані до сфери інтелектуальної власності. Членство у СОТ як «пакетна угода» унеможливлює вибіркове прийняття або відхилення ТРІПС, що суттєво посилило обов'язковість його стандартів у глобальному масштабі [4].

Попри жорстку зовнішню рамку зобов'язань, ТРІПС містить низку механізмів гнучкості, розроблених з урахуванням різного рівня економічного розвитку держав-членів. Так, країни, що розвиваються, мали право відкласти повну імплементацію до 1 січня 2000 року, тоді як найменш розвинені країни спочатку отримали відтермінування до 2006 року, а згодом до 2013 року [4]. Особливо гострою виявилась проблема патентного захисту фармацевтичної продукції: низка держав, позбавлених власного виробничого потенціалу, виявилась нездатною скорис-

татися механізмом примусового ліцензування, передбаченим статтею 31 угоди.

Відповіддю на цю кризу стала Дохійська декларація про ТРІПС та охорону здоров'я, ухвалена у листопаді 2001 року на Четвертій міністерській конференції СОТ. Декларація підтвердила право членів організації тлумачити та застосовувати ТРІПС у спосіб, що підтримує захист громадського здоров'я, зокрема шляхом розширення доступу до лікарських засобів [5, с. 1]. У параграфі 6 декларації було визнано, що члени СОТ з недостатнім виробничим потенціалом стикаються з об'єктивними труднощами при використанні механізму примусового ліцензування, та доручено Раді з ТРІПС знайти ефективне вирішення цієї проблеми [6].

Подальшим кроком стало ухвалення статті 31bis Угоди, яка надала правову силу спеціальній системі примусового ліцензування для експорту лікарських засобів до країн, що не мають власних виробничих потужностей [5]. Пандемія COVID-19 повернула увагу міжнародної спільноти до питань доступу до вакцин і ліків: на 12-й Міністерській конференції СОТ у 2022 році було ухвалено рішення, яке уточнило обсяг допустимих обмежень патентних прав для забезпечення справедливого доступу до вакцин проти COVID-19 [5].

Чи не найбільш полемічним аспектом ТРІПС залишається питання про реальний вплив угоди на технологічний трансфер до країн, що розвиваються. Стаття 66.2 покладає на розвинені країни зобов'язання надавати технічну та фінансову підтримку для сприяння виконанню угоди, однак практична ефективність цього механізму викликає серйозні сумніви. Основними вигодонабувачами ТРІПС стали транснаціональні корпорації розвинених країн, а не економіки держав, що розвиваються, попри декларовану мету стимулювання інвестицій [1].

Правозастосування залишається ахіллесовою п'ятою системи для більшості менш розвинених держав-членів. Унаслідок переговорного процесу, під час якого, за оцінками дослідників, з приблизно 31 найменш розвиненої країни активну участь брала лише одна Танзанія, ці держави опинились перед обтяжливими зобов'язаннями щодо реформування правових систем без відповідної матеріальної підтримки [7, с. 110]. Приведення національного законодавства у відповідність до вимог угоди потребує значних інвестицій у правову, адміністративну та судову інфраструктуру, що для низки країн залишається непосильним завданням.

Угода ТРІПС утворила принципово нову архітектуру глобального регулювання інтелектуальної власності, поєднавши мінімальні станда-

рти охорони з обов'язковим механізмом примусового виконання через систему вирішення спорів СОТ. Дохійська декларація 2001 року та подальше ухвалення статті 31bis суттєво скоригували первісну жорсткість угоди, підтвердивши пріоритет охорони громадського здоров'я над суто комерційними інтересами правовласників. Разом із тим питання реального технологічного трансферу та надання ефективної допомоги найменш розвиненим країнам у виконанні зобов'язань залишаються відкритими і потребують подальшого опрацювання на міжнародному рівні. Для України, яка взяла на себе відповідні зобов'язання у зв'язку з вступом до СОТ, осмислення механізмів ТРІПС зберігає актуальність як у контексті євроінтеграції, так і в перспективі повоєнної реконструкції нормативно-правової бази.

Список використаних джерел

1. TRIPS Agreement – Wikipedia. URL:
2. Accession of the Republic of Ukraine to the World Trade Organization / United States Trade Representative.
3. WTO. The TRIPS Agreement (Annex 1C of the Marrakesh Agreement, 15 April 1994).
4. WTO. Overview of the TRIPS Agreement.
5. WTO. TRIPS and Public Health.
6. WTO. The Doha Declaration explained.
Kassor A. B. The WTO's Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) Agreement: The Compelling Challenges for Developing and Less Developed Member Countries. Cybaris®: An Intellectual Property Law Review. 2018. Vol. 9. Iss. 1. P. 108–145.

Мельников Д.О.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Штучний інтелект як інструмент виявлення економічних злочинів

В умовах цифровізації економічних відносин та ускладнення схем фінансових потоків традиційні правові механізми протидії економічній злочинності дедалі частіше виявляються недостатньо ефективними. Зокрема, за оцінками Управління ООН з наркотиків і злочинності, обсяг відмитих коштів у світі щорічно становить від 2 до 5 % світового ВВП, тобто від 800 млрд. до 2 трлн. доларів США [1]. Ця статистика свідчить про потребу в пошуку нових інструментів фінансової безпеки, зокрема, із залученням потенціалу штучного інтелекту (далі – ШІ).

Загалом, економічна злочинність як правова категорія охоплює широкий спектр суспільно небезпечних діянь, спрямованих проти встановленого порядку господарської діяльності та фінансової системи держави. В українському законодавстві відповідні склади злочинів зосереджені переважно у розділах VI та VII Кримінального кодексу України [2]. З точки зору застосування ШІ особливий інтерес становлять легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, закріплена в ст. 209 КК України, ухилення від сплати податків (ст. 212 КК України), шахрайство з фінансовими ресурсами (ст. 222 КК України). Спільною рисою цих протиправних діянь є те, що вони, як правило, залишають цифровий слід у вигляді банківських транзакцій, звітності та реєстраційних даних, що й робить їх потенційно доступними для алгоритмічного аналізу.

З ключових технологій ШІ, що застосовуються у сфері фінансового моніторингу, окремо виділяють машинне навчання, яке дозволяє формувати поведінкові профілі клієнтів і автоматично сигналізувати про відхилення від них; обробку природної мови, що застосовується для аналізу договірної документації та відкритих джерел з метою виявлення ознак фіктивних правочинів; аналіз мережевих зв'язків, який дозволяє картографувати складні схеми взаємозв'язків між юридичними та фізичними особами і виявляти транзитні ланцюжки.

Водночас законодавство України у сфері фінансового моніторингу формувалося під впливом міжнародних стандартів. Його основу становить Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [4], який імплементував стандарти FATF та відповідні директиви ЄС. Закон закріплює обов'язок суб'єктів первинного фінансового моніторингу здійснювати ризик-орієнтований підхід та запровадив поняття автоматизованого виявлення підозрілих операцій. Разом з тим у ньому відсутні норми, що прямо регулювали б правовий статус алгоритмічних рішень, відповідальність за помилки ШІ, вимоги до прозорості та пояснюваності алгоритмів, а також захист персональних даних при їх обробці системами ШІ. Окремою проблемою є відсутність в Україні спеціального закону про штучний інтелект.

На міжнародному рівні регулювання застосування ШІ у протидії фінансовим злочинам формується наступним. Зокрема FATF у своїх настановах щодо використання SupTech та RegTech для цілей AML/CFT позитивно оцінює застосування ШІ-інструментів, водночас наголошуючи на необхідності забезпечення нагляду за алгоритмами та

збереження людського контролю над кінцевими рішеннями [3]. Принцип технологічної нейтральності, закріплений у Рекомендаціях FATF, означає, що правові норми мають бути сформульовані таким чином, щоб не перешкоджати застосуванню новітніх технологій. Регламент ЄС про штучний інтелект (EU AI Act) 2024 року [6] є першим у світі комплексним нормативно-правовим актом у цій сфері: він запроваджує класифікацію систем ШІ за рівнем ризику та встановлює підвищені вимоги до систем, що використовуються у правоохоронній діяльності, зокрема щодо прозорості алгоритмів, обов'язковості людського нагляду та ведення реєстру таких систем. Директива ЄС AMLD6 [7] своєю чергою розширює перелік предикатних злочинів для цілей AML/CFT та посилює вимоги до систем ризик-оцінки, дотично формуючи правові рамки для ШІ-інструментів у фінансовому моніторингу.

Комплексний аналіз дозволяє виокремити декілька принципових правових проблем, що потребують вирішення:

1. Чинне кримінально-процесуальне законодавство України не містить норм, що визначали б порядок отримання, фіксації та оцінки результатів роботи алгоритмічних систем як доказів у кримінальному провадженні, що обмежує практичну цінність ШІ-аналізу для правозастосування.

2. Масова обробка транзакційних і поведінкових даних системами ШІ вступає в суперечність із принципами мінімізації даних і цільового обмеження, закріпленими у Законі України «Про захист персональних даних» та Регламенті GDPR [8].

3. ШІ, навчені на упереджених вибірках алгоритми, можуть систематично генерувати хибні спрацювання стосовно певних категорій осіб, що породжує ризики порушення принципу рівності та правової визначеності.

З урахуванням виявлених проблем, практичними напрямках їх вирішення є:

1. Ухвалення спеціального законодавства щодо регулювання ШІ із розділом, присвяченим застосуванню ШІ у правоохоронній та наглядовій діяльності;

2. Внесення змін до Кримінального процесуального кодексу щодо порядку використання результатів ШІ-аналізу як допоміжних джерел доказів,

3. Уточнення Закону про фінмоніторинг у частині правового статусу автоматизованих систем виявлення підозрілих операцій;

4. Розроблення НБУ та Державною службою фінансового моніторингу спільних методологічних рекомендацій щодо стандартів прозорості та аудитованості ШІ-систем у фінансовому секторі.

Отже, штучний інтелект є перспективним і вже практично затребуваним інструментом у системі протидії економічній злочинності. Його потенціал у сфері виявлення фінансових маніпуляцій, легалізації злочинних доходів і корупційних схем є беззаперечним. Для України, яка одночасно вирішує завдання євроінтеграції, відновлення та цифрової трансформації правоохоронної системи, формування сучасного правового регулювання ШІ у сфері фінансової безпеки є не лише актуальним науковим завданням, а й нагальним пріоритетом.

Список використаних джерел

1. United Nations Office on Drugs and Crime. Money Laundering. UNODC, 2023. URL: https://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/overview.html (дата звернення: 25.05.2026).

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 25.05.2026).

3. FATF. Guidance on the Use of Suptech and Regtech for AML/CFT. Paris : FATF, 2022. 76 p. URL: https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/guidance/Suptech-Regtech-for-AML-CFT.pdf (дата звернення: 25.05.2026).

4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 25. Ст. 171. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20 (дата звернення: 26.05.2026).

5. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80 (дата звернення: 26.05.2026).

6. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). Official Journal of the European Union. 2024. L 1689. P. 1–98.

7. Directive (EU) 2018/1673 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2018 on combating money laundering by criminal law. Official Journal of the European Union. 2018. L 284. P. 22–30.

8. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data (General Data Protection Regulation). Official Journal of the European Union. 2016. L 119. P. 1–88.

Микитюк В.І.
аспірант кафедри публічного управління,
адміністрування та соціальної роботи
Національного університету охорони
здоров'я України імені П.Л.Шупика

Удосконалення системи державного управління інвестиційними процесами у будівельній сфері України

Будівельний сектор традиційно виступає одним із системоутворюючих елементів національної економіки, оскільки забезпечує формування та оновлення житлової, виробничої, транспортної та соціальної інфраструктури. В умовах післявоєнного відновлення його роль суттєво посилюється, адже саме інвестиції в будівництво створюють матеріальну основу для економічного зростання, відновлення територій і підвищення рівня життя населення [1]. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання підвищення ефективності державного управління інвестиційними процесами, яке має забезпечувати узгоджене планування, прозорість реалізації проєктів, координацію учасників ринку та мінімізацію управлінських і фінансових ризиків [2].

Механізм державного регулювання інвестицій у будівництві можна розглядати як комплекс взаємопов'язаних інструментів – правових, організаційних, фінансово-економічних, інституційних та інформаційно-аналітичних, спрямованих на формування сприятливого інвестиційного середовища та забезпечення ефективної реалізації інфраструктурних проєктів [3]. Його функціональна структура охоплює розроблення нормативної бази, стратегічне планування інвестицій, контроль за використанням бюджетних ресурсів, координацію дій органів влади різних рівнів та стимулювання участі приватного сектору [4].

Правовий компонент цього механізму охоплює регулювання у сферах містобудування, земельних відносин, державних закупівель, дозвільних процедур і технічного нормування. Організаційна складова забезпечує взаємодію державних органів, органів місцевого самоврядування, інвесторів, підрядних організацій та фінансових установ. Економічний блок включає інструменти бюджетного фінансування, податкового стимулювання, державних гарантій, кредитних ресурсів, грантової підтримки та державно-приватного партнерства. Інформаційно-аналітична складова забезпечує моніторинг реалізації проєктів, оцінювання їх ефективності та цифрову підтримку управлінських рішень [5].

Окреме місце у модернізації інвестиційного процесу посідає цифровізація будівельної галузі. Використання технологій інформаційного

моделювання будівель (BIM), геоінформаційних систем, електронних платформ управління проєктами та аналітики великих даних дозволяє суттєво підвищити прозорість і контрольованість інвестиційних процесів [6]. Це сприяє більш точному плануванню витрат, оперативному виявленню відхилень у реалізації проєктів та забезпеченню відкритості інформації для всіх учасників ринку.

Важливим інструментом підвищення ефективності державного управління є застосування програмно-цільового та індикативного підходів до планування інвестиційних ресурсів. Це дозволяє формувати чіткі пріоритети розвитку, оцінювати соціально-економічний ефект реалізації проєктів та забезпечувати концентрацію фінансування на стратегічно важливих напрямах, зокрема у відновленні житлової, соціальної та критичної інфраструктури [7].

Значну роль у розвитку будівельної сфери відіграє міжнародне співробітництво та залучення зовнішнього фінансування. Співпраця з міжнародними фінансовими інституціями, такими як Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку та Європейський інвестиційний банк, забезпечує фінансування масштабних інфраструктурних проєктів, впровадження міжнародних стандартів управління та посилення інституційної спроможності державного сектору [8].

Отже, вдосконалення механізму державного управління інвестиціями у будівельній галузі є ключовою умовою успішного післявоєнного відновлення України. Його модернізація на основі поєднання нормативно-правових, цифрових та управлінських інструментів сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості сектору, забезпеченню прозорості використання ресурсів та досягненню стійкого соціально-економічного ефекту.

Подальший аналіз дозволяє стверджувати, що будівельна галузь має стратегічне значення для економіки України, а ефективність державного управління інвестиційними процесами безпосередньо впливає на темпи відновлення держави. У цьому контексті ключовими завданнями виступають підвищення прозорості регуляторних процедур, скорочення адміністративних бар’єрів, інтеграція стратегічного та бюджетного планування, а також посилення інституційної спроможності органів публічної влади.

Для підвищення результативності державного управління інвестиціями доцільно реалізувати такі заходи:

1. Удосконалити нормативно-правову базу у сфері інвестиційної та містобудівної діяльності.

2. Цифровізувати та спростити дозвільні й погоджувальні процедури.

3. Розширити використання державно-приватного партнерства та концесійних механізмів.

4. Запровадити обов'язкове застосування BIM-технологій у великих інфраструктурних проєктах.

5. Створити єдину цифрову систему моніторингу реалізації будівельних інвестиційних проєктів.

6. Посилити контроль за ефективністю використання бюджетних коштів і строками виконання робіт.

7. Активізувати міжнародну співпрацю для залучення інвестицій та сучасних технологій.

Реалізація запропонованих заходів дозволить сформувати сучасну модель державного управління інвестиційними процесами у будівництві, підвищити довіру інвесторів та забезпечити прискорене відновлення інфраструктури України.

Список використаної літератури

1. Міністерство розвитку громад та територій України. Стратегічні напрями відновлення та розвитку будівельної галузі. Київ, 2024.

2. Світовий банк. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment. Washington, DC, 2024.

3. Амоша О. І. (ред.). Державне регулювання інвестиційної діяльності. Київ: Наукова думка, 2021.

4. Міністерство економіки України. Методичні рекомендації з підготовки та оцінювання інвестиційних проєктів. Київ, 2024.

5. OECD. Principles for Effective Public Investment. Paris, 2023.

6. Building Information Modeling. International Standards and Best Practices in Construction Management. 2023.

7. European Commission. Strategic Investment Programming Guidelines. Brussels, 2024.

8. European Bank for Reconstruction and Development. Infrastructure Investment in Ukraine. London, 2024.

Міхатуліна О.М.
професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського, трудового та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Закала О.П.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Медіація в трудовому праві

1. Трудові спори їх види та порядок вирішення.

Трудовий спір – це неврегульовані розбіжності, що виникають між суб'єктами трудових відносин щодо застосування законодавства про працю, установлення нових або зміни існуючих умов праці, які закріпленні в нормативних актах трудового законодавства і передані на розгляд юрисдикційного органу, до повноважень якого належить їх вирішення.

Трудові спори класифікують за різними ознаками.

За *порядком розгляду* їх поділяють на спори, що вирішуються:

у загальному порядку за послідовністю розгляду в комісії по трудових спорах (КТС), медіації та в районних місцевих судах;

у судовому порядку (розгляд спору розпочинається звернення до суду, минаючи стадію розгляду в КТС та медіації);

в особливому порядку – окремі категорії працівників вирішують трудові спори за спеціальними правилами (спори суддів, прокурорських працівників).

За суб'єктами розрізняють: індивідуальні і колективні трудові спори. Індивідуальні трудові спори виникають між власником та уповноваженим ним органом і працівником.

Колективні трудові спори виникають:

на виробничому рівні – між найманими працівниками підприємства, установи, організації чи їх структурних підрозділів або первиною профспілковою чи іншою уповноваженою найманими працівниками організацією і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи представником;

на галузевому, територіальному рівнях – між найманими працівниками підприємств, установ, організацій однієї чи декількох галузей (професій) або адміністративно-територіальних одиниць чи профспілкою, об'єднаннями профспілок або іншими уповноваженими цими

найманими працівниками органами і власниками, об'єднаннями власників або уповноваженими ними органами чи представниками;

на національному рівні – між найманими працівниками однієї або декількох галузей (професій) чи профспілками або їх об'єднаннями чи іншими уповноваженими найманими працівниками органами та власниками, об'єднаннями власників або уповноваженими ними органами (представниками) на території більшості адміністративно-територіальних одиниць України, передбачених ч.2 ст. 133 Конституції України.

Слід зазначити, що особи, винні у порушенні законодавства про колективні трудові спори (конфлікти), несуть дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кримінальну відповідальність згідно із законодавством.

За *характером* індивідуальні трудові спори поділяють на спори про:

поновлення на роботі та зміну причин звільнення;

про оплату вимушеного прогулу в разі затримки виконання рішення про поновлення на роботі працівника;

про покладення матеріальної відповідальності на службову особу, винну в незаконному звільненні або переведенні працівника.

За *критерієм предмету* спору виокремлюють спори про застосування норм права (юридичні спори) і спори про встановлення умов праці (економічні спори).

За *способом розгляду* – позовні (такі, що можуть розглядатися шляхом подання позову до суду) і непозовні (такі, що розглядаються в іншому установленому законом порядку, зазвичай арбітражно-третейська процедура).

Згідно зі ст. 221 КЗпП органами, що розглядають індивідуальні трудові спори, є (схема 1):

- комісії з трудових спорів (КТС)
- медіації
- місцеві загальні суди

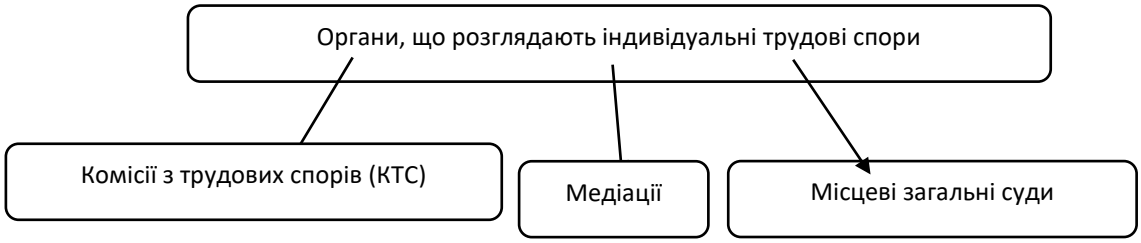

Схема 1. Органи з розгляду індивідуальних трудових спорів

Такий порядок розгляду трудових спорів, що виникають працівником і власником або уповноваженим ним органом, застосовується незалежно від форми трудового договору.

Установлений порядок розгляду трудових спорів не поширюється на спори про дострокове звільнення від виборної платної посади членів громадських та інших об'єднань громадян за рішенням органів, що їх обрали.

Комісія з трудових спорів обирається загальними зборами трудового колективу з кількістю працівників не менше 15 осіб. КТС є первинним органом для розгляду більшості трудових спорів, що виникають на підприємствах, в установах, організаціях, які працівники самостійно або з участю профспілкових організацій не врегулювали під час безпосередніх переговорів з власником або уповноваженим ним органом. Проте , оскільки відповідно до с. 55 Конституції України громадяни мають право безпосередньо звертатися за захистом своїх прав до суду, індивідуальні трудові спори розглядаються районними (міськими) судами. Які можуть бути як другою (після КТС) так і медіації, першою інстанцією.

Порядок обрання, чисельність, склад і строк повноважень КТС визначається загальними зборами трудового колективу підприємства, установи, організації. Із свого складу комісія обирає голову, його заступника та секретаря. Організаційно-технічне забезпечення комісії покладається на власника підприємства, установи, організації. Комісія має свою печатку встановленого зразка.

Працівник може звернутись до КТС у тримісячний строк з дня, коли він дізнався або повинен був дізнатись про порушення свого права, а у спорах про виплату належної йому заробітної плати – без обмеження будь-яким строком.

Комісія КТС зобов'язана розглянути трудовий спір у десятиденний строк з дня подання заяви. Спори повинні розглядатись в присутності працівника, який подав заяву, представників роботодавця. Розгляд спору за відсутності працівника допускається лише за його письмовою згодою. За бажанням працівника при розгляді спору від його імені може виступати представник профспілкового органу або за вибором працівника інша особа, в тому числі адвокат.

КТС приймає рішення більшістю голосів її членів, присутніх на засіданні. Копію рішення комісії у триденний строк вручається працівникові, роботодавцю. У разі незгоди рішенням комісії КТС працівник або роботодавець можуть оскаржити її рішення до суду в десятиден-

ний строк з дня вручення їм виписки з протоколу засідання чи його копії.

Рішення комісії по трудових спорах підлягає виконанню роботодавцем у триденний строк по закінченні десяти днів, передбачених на його оскарження (стаття 228 КЗпП), за винятком випадків, передбачених ч. 5 ст. 235 КЗпП.

Іншим способом розгляду трудових спорів є медіація. Згідно зі ст. 221-1 КЗпП можливо врегулювати трудовий спір шляхом медіації.

Трудовий спір між працівником та роботодавцем незалежно від форми трудового договору може бути врегульовано шляхом медіації відповідно до Закону України «Про медіацію» від 16.11.2021р. з урахуванням особливостей передбачених Кодексом (КЗпП).

Медіація у трудових спорах – це добровільна позасудова процедура, добровільна, конфіденційна, структурована процедура де незалежний медіатор допомагає працівнику та роботодавцю знайти взаємоприйнятне рішення.

Медіація проводиться за взаємною згодою сторін медіації з урахування принципів добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації. Сторони самостійно обирають медіатора (медіаторів) та суб'єктів, що забезпечує проведення медіації.

Сторони самостійно визначають перелік питань які обговорюватимуться, варіанти врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації, строки та способи її виконання, інші питання щодо конфлікту (спору) та проведення медіації.

Етапи медіації при трудових спорах:

- підготовка (аналіз спору), вибір медіатора.
- відкриття спору: встановлення правил, рівність сторін.
- визначення проблеми: сторони обговорюють проблеми які мають вирішити.
- варіанти рішень: Обговорення та підбір варіантів для вирішення спору.
- угода: укладання угоди щодо домовленостей по спорах. Тільки письмовий вигляд.
- постмедіація: оцінювання виконання угоди.

Медіація корисна у багатьох спорах, а особливо для тих, що чутливі для збереження стосунків у майбутньому і ризиків репутаційних втрат (комерційних, трудових та інших), вона можу бути використана на будь-якій стадії вирішення спору.

У підготовчому судовому засіданні суддя може з'ясувати чи сторони конфлікту розглядали варіант вирішення спору засобом медіації, якщо ні то суддя може запропонувати провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації.

Проведення медіації – є підставою для оголошення перерви у підготовчому засіданні, обов'язкового зупинення провадження у справі за клопотанням обох сторін.

Після процедури медіації у судді:

- суддя врахує положення угоди при винесенні рішення;
- позивач може відмовитись від позову;
- позивач може подати заяву про залишення позову без розгляду;
- відповідач може визнати позовні вимоги повністю або частково;
- сторони можуть оформити положення, що стосуються предмету позову, у вигляді мирової угоди та подати її на затвердження суду.
- якщо сторони не дійшли згоди в процесі медіації суддя продовжить розгляд по суті.

Договір про проведення медіації та угода за результатами медіації у трудових спорах укладається тільки у письмовій формі.

Ще одним органом який розглядає трудові спори є місцеві загальні (міські та районні) суди. У цих судах розглядаються трудові спори за заявами:

У місцевих загальних судах розглядаються трудові спори за заявами:

1. працівника чи роботодавця, коли вони не згодні з рішенням комісії по трудових спорах підприємства, установи, організації.

Безпосередньо в місцевих (районних) судах розглядаються трудові спори за заявами:

1. працівників підприємств, установ, організацій, де комісії по трудових спорах не обираються, домашніх працівників.
2. Особливості розгляду трудових спорів суддів, прокурорсько-слідчих працівників, а також працівників навчальних, наукових та інших установ прокуратури, які мають класні чини, встановлюється законодавством. стаття 222 КЗпП.
3. роботодавця про відшкодування працівниками матеріальної шкоди, заподіяної підприємству, установі, організації;
4. працівників у питанні застосування законодавства про працю, яке відповідно до чинного законодавства попередньо було вирішено роботодавцем і виборним органом первинної профспілкової організа-

ції (профспілковим представником) підприємства, установи, організації (підрозділу) в межах наданих їм прав;

5. працівників про оформлення трудових відносин у разі виконання ними роботи без укладення трудового договору та встановлення періоду такої роботи (крім випадків виконання робіт чи надання послуг за гіг-контрактом у порядку та на умовах, передбачених Законом України "Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні").

Безпосередньо в місцевих загальних судах розглядаються також спори про відмову у прийнятті на роботу:

1. працівників, запрошених на роботу в порядку переведення з іншого підприємства, установи, організації;
2. молодих спеціалістів, які закінчили заклад фахової передвищої, вищої освіти і в установленому порядку направлені на роботу на дане підприємство, в установу, організацію;
3. вагітних жінок, жінок, які мають дітей віком до трьох років або дитину з інвалідністю, а одиноких матерів (батьків) - при наявності дитини віком до чотирнадцяти років;
4. виборних працівників після закінчення строку повноважень;
5. працівників, яким надано право поворотного прийняття на роботу;
6. інших осіб, з якими роботодавець відповідно до чинного законодавства зобов’язаний укласти трудовий договір.

Працівник може звернутися із заявою про вирішення трудового спору безпосередньо до суду в тримісячний строк з дня, коли він дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права, крім випадків, передбачену статтею 233 КЗпП.

Із заявою про вирішення трудового спору у справах про звільнення працівник має право звернутися до суду в місячний строк з дня вручення копії наказу (розпорядження) про звільнення, а у справах про виплату всіх сум, що належать працівникові при звільненні, - у тримісячний строк з дня одержання ним письмового повідомлення про суми, нараховані та виплачені йому при звільненні (стаття 116 КЗпП). Домашній працівник має право звернутися до суду із заявою про вирішення трудового спору у справах про звільнення в місячний строк з дня, коли він дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права.

Для звернення роботодавця до суду в питаннях стягнення з працівника матеріальної шкоди, заподіяної підприємству, установі, органі-

зації, встановлюється строк в один рік з дня виявлення заподіяної працівником шкоди.

Встановлений частиною третьою статті 233 КЗпП строк застосовується і при зверненні до суду вищого у порядку підлеглості органу.

Порядок вирішення ***колективних трудових спорів*** регулюється Законом України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 03 березня 1998 року. Згідно зі с. 2 цього Закону **колективний трудовий спір (конфлікт)** – це розбіжності, що виникли між сторонами соціально-трудових відносин щодо встановлення нових або зміни існуючих соціально-економічних умов праці та виробничого побуту, укладення чи зміни колективного договору, угоди, виконання колективного договору, угоди або окремих їх положень, невиконання вимог законодавства про працю.

Колективні трудові спори розглядають такі органи (схема 1):

- примирна комісія;
- незалежний посередник;
- трудовий арбітраж;
- Національна служба посередництва і примирення (НСПП).

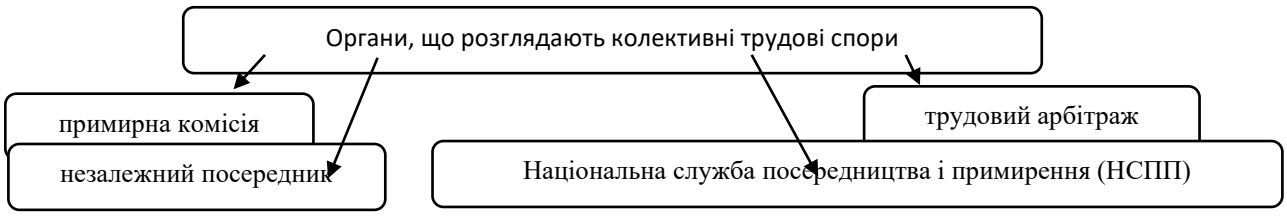

Схема 2. Розгляд колективних трудових спорів.

Примирна комісія – орган призначений для вироблення рішення, що може задовільнити сторони колективного трудового спору (конфлікту), який складається з представників сторін.

Примирна комісія утворюється за ініціативою однієї із сторін на виробничому рівні – у триденний, на галузевому чи територіальному рівні - у п’ятиденний, на національному рівні – у десятиденний строк з моменту виникнення колективного трудового спору (конфлікту) з однакової кількості представників сторін.

На час ведення переговорів і підготовки рішення примирної комісії її членам надається вільний від роботи час.

У разі потреби примирна комісія:

1. залучає до свого складу незалежного посередника;
2. консультується із сторонами колективного трудового спору (конфлікту), центральними та місцевими органами виконавчої влади,

органами місцевого самоврядування та іншими заінтересованими органами.

Незалежний посередник - визначена за спільним вибором сторін особа, яка сприяє встановленню взаємодії між сторонами, проведенню переговорів, бере участь у виробленні примирною комісією взаємоприйнятного рішення.

Трудовий арбітраж - орган, який складається із залучених сторонами фахівців, експертів та інших осіб і приймає рішення по суті трудового спору (конфлікту).

Трудовий арбітраж утворюється з ініціативи однієї із сторін або незалежного посередника у триденний строк у разі:

- неприйняття примирною комісією погодженого рішення щодо вирішення колективного трудового спору (конфлікту) з питань, передбачених пунктами "а" і "б" статті 2 цього Закону;
- виникнення колективного трудового спору (конфлікту) з питань, передбачених пунктами "в" і "г" статті 2 цього Закону.

Кількісний і персональний склад арбітражу встановлюється за згодою сторін. Якщо сторони не досягли згоди, трудовий арбітраж складається із трьох арбітрів. Рішення трудового арбітражу приймається більшістю голосів. Його оформлюють і підписують усі члени трудового арбітражу.

Національна служба посередництва і примирення (НСПП) утворена Указом Президента України від 17 листопада 1998 року № 1258 для сприяння поліпшення трудових відносин і запобігання трудових спорів, їх прогнозування та сприяння своєчасному їх вирішенню, здійснення посередництва для вирішення таких спорів.

Національна служба посередництва і примирення складається з високо кваліфікованих фахівців та експертів з питань вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) і має свої відділення в Автономній Республіці Крим та областях.

Рішення Національної служби посередництва і примирення мають рекомендаційний характер і повинні розглядатися сторонами колективного трудового спору (конфлікту) та відповідними центральними або місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування.

До компетенції Національної служби посередництва і примирення належить:

- здійснення реєстрації висунутих працівниками вимог та колективних трудових спорів(конфліктів);

• аналіз вимог, виявлення та узагальнення причин колективних трудових спорів (конфліктів),підготовка пропозицій для їх усунення;

• підготовка посередників та арбітрів, які спеціалізуються на вирішенні колективних трудових спорів (конфліктів);

• формування списків арбітрів та посередників;

• перевірка, в разі необхідності, повноважень представників сторін колективного трудового спору (конфлікту);

• посередництво у вирішенні колективного трудового спору (конфлікту);

• залучення до участі в примирних процедурах народних депутатів України, представників державної влади, органів місцевого самоврядування.

2. Медіація згідно закону.

Медіація у трудових спорах – це добровільна позасудова процедура, добровільна, конфіденційна, структурована процедура де незалежний медіатор допомагає працівнику та роботодавцю знайти взаємоприйнятне рішення.

Медіація регулюється згідно:

Законодавство про медіацію ґрунтується на Конституції України і складається з Закону України «Про медіацію» від 16.11.2021р., з урахуванням особливостей передбачених у Кодексі Законів про працю в Україні (КЗпП) розділом XV статтею 221-1, та інших нормативно-правових актів.

Якщо міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, передбачені інші правила, ніж ті, що встановлені Законом України «Про медіацію», застосовуються правила міжнародних договорів України.

Сфера дії закону «Про медіацію» поширюється на суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів спорів, у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних а також про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях.

Медіація може бути проведена до завершення суду або під час досудового розслідування або під час рішення суду. Проведення медіації не впливає на перебіг позовної давності.

Медіація проводиться за взаємною згодою сторін медіації з *урахуванням принципів*:

1.*Добровільності.* Участь у медіації є добровільним волевиявленням і ніхто не може бути примушений до врегулювання конфлікту (спору) за допомогою медіації.

2.*Конфіденційності.* Медіатор та інші учасники медіації, а також суб'єкт, що забезпечує проведення медіації, не мають права розголошувати конфіденційну інформацію, якщо інше не встановлено законом або якщо всі сторони медіації не домовилися у письмовій формі про інше.

3.*Нейтральність*, незалежність та неупередженість медіатора. Під час проведення медіації медіатор повинен бути нейтральним у ставленні до сторін медіації та незалежним від сторін медіації, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, інших фізичних і юридичних осіб.

Медіатор не може:

- суміщати функцію медіатора з функцією іншого учасника медіації в одному конфлікті(спорі);
- надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо прийняття рішення по суті конфлікту (спору);
- приймати рішення по суті конфлікту (спору) між сторонами медіації;
- бути представником або захисником будь-якої із сторін у досудовому розслідуванні, судовому, третейському чи арбітражному провадженні у конфлікті (спорі), в якому він є чи був медіатором.

Втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності та підпорядкування, громадських об'єднань, посадових та службових осіб, фізичних осіб під час підготовки та проведення медіації забороняється.

Медіатор повинен бути неупередженою особою, яка допомагає сторонам конфлікту(спору) здійснювати комунікацію, досягати порозуміння та проводити переговори.

Медіатор має право надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо порядку проведення медіації та фіксування її результатів.

4.*Самовизначення та рівність прав сторін медіації.* Сторони медіації самостійно обирають медіатора (медіаторів) та/або суб'єкта, що забезпечує проведення медіації. Сторони медіації самостійно визначають перелік питань, які обговорюватимуться, варіанти врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації, строки та

способи її виконання, інші питання щодо конфлікту (спору) та проведення медіації.

3. Порядок підготовки медіаторів та правовий статус.

Медіатором може бути фізична особа, яка пройшла базову підготовку медіатора в України або за кордоном. Медіатором не може бути особа яка має судимість, цивільна дієздатність якої обмежена або недієздатна особа.

Підготовка медіаторів здійснюється за програмою обсягом (тривалістю) не менше 90 годин навчання, у тому числі не менше 45 годин практичного навчання. Програма підготовки медіатора включає теоретичну підготовку і відпрацювання практичних навичок.

Підготовку медіаторів здійснюють суб'єкти освітньої діяльності. Підготовка медіаторів, крім базової, може включати спеціалізовану підготовку відповідно до програм навчання, розроблених суб'єктами освітньої діяльності.

Після проходження базової та/або спеціалізованої підготовки та підтвердження набутих компетентностей видається відповідний сертифікат, у якому зазначаються:

1) прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) особи, яка проходила підготовку;

2) найменування суб'єкта освітньої діяльності, що здійснив підготовку;

3) кількість годин навчання, у тому числі практичного навчання;

4) назва курсу підготовки;

5) дата проведення підготовки;

6) номер та дата видачі сертифіката.

До сертифіката, що підтверджує проходження базової та/або спеціалізованої підготовки медіатора, можуть бути включені й інші відомості, визначені суб'єктом освітньої діяльності, що здійснив підготовку. До сертифіката, що підтверджує проходження базової та/або спеціалізованої підготовки медіатора, додається перелік компонентів програми навчання і набутих компетентностей.Суб'єкти освітньої діяльності, що здійснюють підготовку медіаторів, ведуть реєстри своїх випускників.

Медіатор зобов'язаний:

1) здійснювати підготовку до медіації та її проведення відповідно до цього Закону, правил проведення медіації та кодексу професійної етики медіатора;

2) під час підготовки до медіації надавати сторонам конфлікту (спору) для ознайомлення кодекс професійної етики, якого він дотримується у своїй діяльності;

3) не розголошувати інформацію, яка стала йому відома під час підготовки та проведення медіації;

4) повідомляти сторони медіації до початку та під час проведення медіації про особисті обставини, відносини медіатора з однією із сторін медіації в будь-якій сфері, крім медіації, про конфлікт інтересів, які можуть викликати обґрунтований сумнів у його нейтральності, незалежності та неупередженості. У такому разі медіатор може проводити медіацію лише за наявності письмової згоди всіх сторін медіації та відповідно до свого внутрішнього переконання щодо дотримання ним принципу нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора;

5) припинити проведення медіації у разі виникнення суперечності між особистими інтересами та обов'язками медіатора, яка може вплинути на його нейтральність, незалежність та неупередженість під час проведення медіації, а також за наявності інших обставин, що унеможливлюють його участь або вимагають припинення його участі в медіації;

6) інформувати сторони та інших учасників медіації про їхні права та обов'язки, принципи і правила проведення медіації, структуру процедури медіації, можливість отримання консультацій у відповідних спеціалістів (експертів), наслідки укладення договору про проведення медіації та/або угоди за результатами медіації в письмовій чи усній формі, а також про свій професійний досвід та компетенцію;

7) керувати процедурою медіації;

8) підвищувати свій професійний рівень;

9) виконувати інші обов'язки, передбачені цим Законом та іншими правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону, договором про проведення медіації або правилами проведення медіації.

Об'єднання медіаторів та суб'єкти, що забезпечують проведення медіації, ведуть реєстри медіаторів з дотриманням вимог закону щодо збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу.

До реєстру медіаторів включаються такі відомості:

1) прізвище, ім'я та по батькові (за наявності) медіатора;

2) освіта;

3) мова (мови) проведення медіації;

4) кількість годин базової підготовки медіатора із зазначенням найменування суб'єкта освітньої діяльності, що здійснив підготовку;

5) спеціалізація медіатора із зазначенням кількості годин спеціалізованої підготовки (за наявності);

6) інформація про підвищення професійного рівня медіатора.

Реєстр може містити й інші відомості, визначені об'єднанням медіаторів чи суб'єктом, що забезпечує проведення медіації.

3. Інформація, внесена до реєстрів медіаторів, є відкритою та загальнодоступною.

Реєстри медіаторів розміщуються у відкритому доступі в мережі Інтернет.

У разі порушення зобов'язань за договором про проведення медіації медіатор несе цивільно-правову відповідальність відповідно до закону. У випадках, передбачених законом, медіатор несе адміністративну чи кримінальну відповідальність. У разі недотримання норм професійної етики медіатор несе відповідальність, визначену статутом або положенням об'єднання медіаторів, членом якого він є.

Список використаної літератури

1. Конституція України.
UPL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

2. Закон України «Про медіацію» від 16.11.2021р.
UPL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text

3. «Кодекс Законів про працю в України» (КЗпП) редакція від 01.01.2026р.
UPL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text

4. Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 03.03.1998р.
UPL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137/98-%D0%B2%D1%80#Text

5. Презентація Верховного Суду України. «Деякі аспекти медіації.» Євген Синельников суддя Верховного Суду Касаційний цивільний суд.
UPL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_aspekti_mediacii.pdf

6. Закон України "Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні".
UPL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text

Мороз В.С.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Вацюк В.О.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правоохоронної та
антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Розвиток системи забезпечення Національної безпеки в сучасній Україні

Розвиток системи забезпечення національної безпеки в сучасній Україні є одним із ключових напрямів державної політики, що визначає стабільність, суверенітет і майбутнє країни. Особливої актуальності ця тема набула після подій Революції Гідності, які стали переломним моментом у політичному та безпековому розвитку держави. Подальша анексія Криму та збройна агресія з боку Російської Федерації змусили Україну переглянути підходи до забезпечення власної безпеки та розпочати масштабні реформи у цій сфері.

Національна безпека України охоплює широкий спектр напрямів, серед яких військова, політична, економічна, інформаційна та кібербезпека. Її головною метою є захист життєво важливих інтересів держави, суспільства і громадян. Координацію діяльності у сфері національної безпеки здійснює Рада національної безпеки і оборони України, яка визначає стратегічні пріоритети та забезпечує узгодженість дій різних державних органів.

До 2014 року система національної безпеки України характеризувалася низкою проблем, зокрема недостатнім фінансуванням оборонного сектору, технічною відсталістю армії та високим рівнем корупції. Збройні Сили України тривалий час не отримували належної уваги, що суттєво знижувало їхню боєздатність. Україна дотримувалася позаблокового статусу, що обмежувало її можливості у сфері міжнародної безпеки та співпраці.

Ситуація докорінно змінилася після початку російської агресії у 2014 році. Держава була змушена у короткі строки модернізувати сектор безпеки і оборони. Було проведено реформування Збройних Сил України, збільшено фінансування оборонної галузі та розпочато

перехід на стандарти НАТО. Крім того, було створено нові підрозділи та посилено існуючі інституції, такі як Служба безпеки України та Національна гвардія України, що відіграють важливу роль у забезпеченні внутрішньої стабільності та протидії гібридним загрозам.

Повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році стало новим етапом у розвитку системи національної безпеки України. Воно спричинило повну мобілізацію ресурсів держави, активізацію міжнародної підтримки та прискорення інтеграції у західні безпекові структури. Україна значно посилила співпрацю з НАТО та Європейським Союзом, отримуючи військову, фінансову та технічну допомогу. Водночас зросла роль сучасних технологій, зокрема кібербезпеки та інформаційної оборони, які стали невід'ємною складовою протидії сучасним загрозам.

Не менш важливим є розвиток територіальної оборони та підвищення рівня національної стійкості суспільства. Громадяни України відіграють активну роль у забезпеченні безпеки держави, що проявляється у волонтерському русі, участі в оборонних ініціативах та підтримці армії. Це свідчить про формування нової моделі безпеки, яка базується не лише на державних структурах, але й на активній участі суспільства.

Таким чином, система забезпечення національної безпеки України за останні роки зазнала глибоких трансформацій. Вона стала більш сучасною, гнучкою та адаптованою до нових викликів. Попри складні умови, Україна продовжує зміцнювати свою безпеку, розвивати міжнародне співробітництво та впроваджувати інноваційні підходи до захисту національних інтересів.

Куравська К.
Здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник
Вацюк В.О.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правоохоронної та
антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Вогнева підготовка особового складу: застосування вогнепальної зброї в умовах воєнного стану

Вогнева підготовка – один з основних предметів бойової підготовки, ціль якого − навчити особовий склад підтримці стрілецької зброї у постійній бойовій готовності й умілому використанню її для ефективного ураження супротивника в різних умовах бойової обстановки.

Основними завданнями вогневої підготовки є: навчання особового складу вмілому застосуванню штатної зброї й максимальному використанню його бойових можливостей для розв'язання вогневих завдань із найменшою витратою часу й боєприпасів у різних умовах сучасного бою, навчання упевненості у своїй зброї, виховання активності й самостійності в розв'язані вогневих завдань;.

Для успішного розв'язані вогневих завдань на правових підставах і повної реалізації можливостей сучасної зброї. Знати бойові можливості й матеріальну частину озброєння й боєприпасів, правила експлуатації, основи й правила стрільби;

Законом України «Про Національну поліцію» визначено правові підстави застосування вогнепальної зброї, зокрема: стаття 42 передбачає застосування вогнепальної зброї як один із засобів примусу.

Статею 43 цього Закону регламентується порядок застосування поліцейского заходу примусу: «Поліцейський зобов'язаний зазделегіть попередити особу про застосування вогнепальної зброї і надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейского, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи або поліцейского або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є невиправданим або неможливим.

Порядок і ситуації, в яких дозволяється застосовувати вогнепальну зброю. закріплено у статті 46 Закону про Національну поліцію. Вказані

правові підстави є обов'язковими і для кожної особи яка має у володіні і користуванні будь-яку вогнепальну зброю, в тому числі газову та травматичну.

Обіг вогнепальної зброї регулюється рядом нормативно-правових актів, зокрема Постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 1992 р. № 576 «Про затвердження Положення про дозвільну систему»,

Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21 серпня 1998 року

№ 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів»,

Наказом Міністра оборони України від 29 червня 2005 року № 359 «Про затвердження Інструкції про організацію обліку, зберігання і видачі стрілецької зброї та боєприпасів у Збройних Силах України» та деякими іншими.

В умовах воєнного стану питання вогневої підготовки набуває особливої актуальності. Це пов'язано з підвищеним рівнем небезпеки та необхідністю бути готовими до різних надзвичайних ситуацій. Базові навички безпечного поводження зі зброєю є важливими не лише для фахівців, а й у ширшому розумінні для суспільства.

Перш за все, кожен повинен знати основні правила безпеки. Найголовніше – завжди ставитися до зброї як до зарядженої, не направляти її в бік людей і не торкатися спускового гачка без потреби. Також важливо розуміти, що зброя вимагає обережності, дисципліни та повної відповідальності.

Окрім цього, базова вогнева підготовка передбачає загальне розуміння будови зброї, принципів її роботи, правил зберігання та транспортування. Це допомагає уникнути небезпечних ситуацій і правильно діяти в разі потреби.

Також варто зазначити, що вогнева підготовка – це не тільки техніка, а й психологічна готовність. У складних ситуаціях важливо зберігати спокій, діяти обдумано і не піддаватися паніці.

Сучасні умови вимагають постійного вдосконалення знань і навичок. Це може бути навчання, тренування, ознайомлення з новими правилами та підходами. Чим вищий рівень підготовки – тим менший ризик помилок і небезпечних наслідків.

Отже, базова вогнева підготовка є важливою складовою безпеки в сучасному суспільстві. Вона формує відповідальне ставлення до зброї, допомагає уникати небезпечних ситуацій і діяти правильно в разі потреби.

Нечипорук А.А.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Нечипорук К.А.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Вацюк В.О.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правоохоронної та
антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Вплив корупції на розвиток та безпеку суспільства

Корупція є однією з найгостріших проблем сучасного суспільства, яка має системний характер і впливає на всі сфери державного життя. Вона не лише гальмує економічний розвиток, але й підриває довіру громадян до влади, що особливо небезпечно для демократичної держави.

Актуальність цієї теми полягає в тому, що в умовах сучасних викликів, зокрема для України, корупція прямо впливає на рівень національної безпеки, ефективність управління та міжнародний авторитет держави.

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», **корупція** – це використання особою своїх службових повноважень з метою отримання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки такої вигоди.

Варто зазначити, що корупція є не лише юридичною, а й соціально-економічною проблемою, що має системний характер.

Корупція суттєво гальмує економічний розвиток держави, оскільки спотворює ринкові механізми та порушує принципи чесної конкуренції.

По-перше, вона призводить до неефективного використання бюджетних коштів. Державні ресурси часто спрямовуються не туди, де вони є найбільш необхідними, а туди, де існує можливість отримання особистої вигоди.

По-друге, поширеним явищем є корупція у сфері державних закупівель, і проявляється це у:

-завищенні цін;

-укладенні контрактів із “потрібними” компаніями;

- виконанні робіт низької якості.

Наприклад, у сфері інфраструктури це може призводити до будівництва доріг, які швидко руйнуються через використання неякісних матеріалів.

По-третє, корупція значно знижує інвестиційну привабливість країни. Іноземні інвестори не готові вкладати кошти в економіку, де відсутні прозорі правила ведення бізнесу і є ризик втрати капіталу через корупційні схеми.

Таким чином, корупція стримує економічне зростання та розвиток підприємництва.

Також корупція негативно впливає на якість життя населення та породжує соціальну несправедливість.

У сфері освіти вона проявляється у вигляді хабарництва під час вступу, складання іспитів або отримання оцінок. Це призводить до того, що не завжди найбільш підготовлені студенти отримують можливості для навчання.

У сфері охорони здоров’я корупція може проявлятися через неофіційні платежі, що обмежує доступ до якісних медичних послуг для малозабезпечених громадян.

Такі явища формують у суспільстві відчуття несправедливості, що знижує рівень довіри до держави та стимулює громадян до обходу законів.

Однією з найнебезпечніших сфер прояву корупції є судова та правоохоронна система. Якщо судові рішення приймаються під впливом

хабарів або особистих зв'язків, це фактично означає руйнування принципу верховенства права, і як наслідок:

• винесення неправосудних рішень;

• уникнення відповідальності винними особами;

• вибіркове застосування закону.

У такій ситуації громадяни втрачають довіру до правосуддя і можуть вдаватися до самозахисту або неформальних методів вирішення конфліктів, що є небезпечним для суспільства.

Корупція становить пряму загрозу національній безпеці.

Вона послаблює державні інститути, у тому числі правоохоронні органи, що створює сприятливі умови для розвитку злочинності. У цьому контексті корупція фактично підриває інституційну спроможність держави виконувати свої функції.

Зокрема, корупція: сприяє діяльності організованих злочинних груп;

-полегшує незаконний обіг зброї;

-дозволяє уникати відповідальності за тяжкі злочини.

Особливо небезпечною є корупція в оборонній сфері.

Наприклад, розкрадання бюджетних коштів або закупівля неякісного військового обладнання можуть безпосередньо впливати на обороноздатність держави.

В умовах воєнного стану це питання набуває критичного значення.

Корупція не виникає випадково – вона має комплексні причини.

Серед основних :

- недосконаліть законодавства;

-низький рівень контролю за діяльністю посадових осіб;

-відсутність невідворотності покарання;

- низький рівень правової культури населення;

- толерантне ставлення до "побутової корупції".

Наприклад, коли громадяни самі готові давати хабарі для вирішення своїх питань, це підтримує існування корупційної складової у системі.

Для ефективної боротьби з корупцією необхідний комплексний підхід.

Основними напрямки є:

- удосконалення антикорупційного законодавства;

-забезпечення реальної відповідальності за корупційні правопорушення;

- підвищення прозорості діяльності органів влади;

- впровадження електронного урядування;

- розвиток громадського контролю;

-формування антикорупційної культури в суспільстві.

Важливо, щоб боротьба з корупцією була не лише формальною, а реальною та системною.

Висновок

Саме тому корупцію доцільно розглядати як комплексне явище, що потребує системного підходу до подолання.

Отже, корупція є складним і багатогранним явищем, яке негативно впливає на всі сфери суспільного життя. Вона гальмує економічний розвиток, підриває соціальну справедливість, руйнує правову систему та становить загрозу національній безпеці.

Ефективне подолання корупції можливе лише за умови поєднання зусиль держави та суспільства, а також формування нетерпимого ставлення до будь-яких її проявів.

Омельчук В.А.
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри безпеки та правоохоронної діяльності
Західноукраїнського національного університету
М. Тернопіль
Маноха Д.О.
магістрант Приватного акціонерного товариства
"Вищого навчального закладу"
Міжрегіональної Академії управління персоналом"

Євроінтеграційні процеси у сфері впровадження стандартів НАТО: сучасні проблеми та шляхи вирішення за воєнного стану в Україні

Впровадження євроінтеграційних стандартів НАТО за воєнного стану як елемент євроінтеграційних процесів в Україні є нагальною і актуальною проблемою сьогодення. Але для грунтовного розгляду цієї теми звернемось до витоків цього питання. Тому варто зазначити, що визначальну роль у цьому відіграв Закон України Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) 2019 року [1].

За зміненими нормам Конституції України незворотність європейського та євроатлантичного курсу зафіксована у преамбулі. Визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору зафіксовано у ст. 85 Основного Закону України, де зазначені повноваження

Верховної Ради України. У статті 102 зафіксована роль Президента України, як гаранта реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. А у статті 116 констатується про те, що Кабінет Міністрів України забезпечує реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [2].

Із цих питань у авторитетному новітньому виданні Науково-практичного коментаря Конституції України 2024 року провідні науковці-правники по різному розглядають ці норми. Так, М.І. Коцюбра у коментуванні преамбули, констатуючи наявність змін у текст Конституції, у переліку законів вказує на наявність зазначеного Закону 2019 року, але не акцентує увагу на його значимість. Л.Р. Наливайко у коментуванні цих змін підкреслює актуальність саме цих повноважень українського парламенту. С.В. Ківалов щодо ролі Президента України, як гаранта реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, підкреслює, що ці зміни як і інші були попередньо схвалені Конституційним Судом України. А от Д.В. Луценко при розгляді компетенції Кабінету Міністрів України зазначає, що це «... доповнення тексту Основного Закону п.11 можна вважати позитивним рішенням в аспекті нормативного визначення провідної мети держави на міжнародній арені, проте слід констатувати, що письмове закріплення стратегічного курсу на членство в міжнародних і наднаціональних організаціях не є реальним кроком до такого статусу. Крім того залишається дискусійним питання про те чи варто закріплювати на рівні Основного Закону Стратегічний курс держави на набуття членства у будь-яких договірних утвореннях, які можуть мати тимчасовий характер у вимірах багатовікової історії державності» [3, с. 13-16; 608-609; 712; 789-791] .

Разом з тим важливо зазначити, що євроатлантична орієнтація і конкретні заходи української держави були і раніше, ще до внесення зазначених змін у Конституцію України і власне й до прийняття самої Конституції. Так, відомо, що відносини між Україною й Організацією Північноатлантичного договору почалися 1992 року. У подальшому у 2008 році Україна подала заявку на отримання Плану дій щодо членства в НАТО (ПДЧ) [4]. Наступними важливими нормативно-правовими актами співробітництва України і НАТО стали Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору, яка була прийнята у 1997 році [5], Указ Президента України«

Про Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року", прийнятий у 2004 році [6]. На Брюссельському саміті в червні 2021 року лідери НАТО підтвердили рішення, ухвалене на саміті в Бухаресті 2008 року, про те, що Грузія й Україна стануть членами Альянсу з Планом дій щодо членства (ПДЧ) як невід'ємною частиною процесу та правом України визначати своє майбутнє і зовнішню політику без стороннього втручання. А у 2022 році 30 вересня після підписання путіним «указів про приєднання» окупованих територій Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей Володимир Зеленський оголосив, що Україна підписує заявку на прискорений вступ до НАТО [7]. 9 листопада 2022 року Спільне звернення Президента, Голови Верховної Ради, Прем'єр-міністра нашої держави було опубліковане на сайті Президента України [8]. Реакція на ці дії нашої влади з боку західних партнерів виявилась специфічною. У НАТО відреагували на рішення України стримано. Тодішній Генеральний секретар НАТО Йенс Столтенберг підкреслив, що "НАТО не є стороною конфлікту", а втім продовжить збройну й дипломатичну підтримку України. У Білому домі зауважили, що питання розгляду української заявки "не на часі". А у кремлі українську заявку до Альянсу також не залишили без уваги, повідомивши, що "саме орієнтація на НАТО та підтвердження майбутнього членства України в НАТО стали однією з причин "спеціальної військової операції" [9].

Такий нелінійний перебіг зазначених ті інших загальновідомих подій минулого і сьогодення, прийняття законодавчих і нормативно-правових актів, неоднозначні погляди на ці процеси науковців і політиків, на шляху до євроінтеграційної імплементації України, безсумнівно на впровадження стандартів НАТО та їх імплементацію у сектор безпеки й оборони України в умовах збройної агресії.

Передусім зазначимо, що стандарт НАТО, він же «Угода зі стандартизації» (англ. Standardization Agreement; STANAG) це міжнародний договір, який регламентує загальні правила, визначає спільний порядок дій, закріплює єдину термінологію і встановлює умови уніфікації технічних процесів, а також озброєння та військової техніки, іншої матеріальної частини збройних сил Альянсу та країн-партнерів. Стандарти НАТО об'єднані в складну і взаємопов'язану ієрархію керівних документів Альянсу [10]. Їх умовно можна розділити на адміністративні, оперативні та матеріально-технічні.

Адміністративні стандарти визначають процеси управління та обміну інформацією, порядок роботи з документацією. Оперативні стандарти спрямовані на оперативне планування застосування військ. Ма-

теріально-технічні стандарти визначають єдині вимоги до озброєння і військової техніки союзників, управління життєвим циклом, а також кодифікації предметів забезпечення. Окрім Угод про стандартизацію (STANAG) останнім часом в НАТО набуває поширення практика розробки стандартизованих рекомендацій, перевагою яких є відсутність потреби у ратифікації. Вищим органом НАТО, який визначає політику в галузі озброєння, у тому числі в питаннях стандартизації, є Конференція національних директорів з озброєння (англ. Conference of National Armaments Directors – CNAD). Під її егідою розгорнута широка структура робочих груп і підгруп, різних комітетів, на постійній основі, з урахуванням отриманого Альянсом досвіду, що аналізують, уточнюють і розробляють стандарти НАТО. Безпосередньо узгодженням стандартів, обігом документів займається Офіс стандартизації НАТО.

Українська сторона, разом з іншими країнами партнерами, також бере участь в роботі Конференції національних директорів з озброєння. Також слід зазначити, що кожна країна-член НАТО має і свою власну національну систему стандартизації. Усередині кожної країни є свої національні стандарти, і всі вони різні. Так, наприклад, США, Велика Британія, інші країни, військові операції планують за своїми оперативним стандартам. Але при діях у складі контингенту НАТО вони керуються загальними стандартами. Саме тому питання взаємо сумісності є дуже важливими.

Оскільки у плані нашого заходу передбачено дослідження імплементації стандартів НАТО у сектор безпеки й оборони України в умовах збройної агресії, враховуючи доцільність уникнення розголошення певної інформації, яка може нашкодити бойовим діям, то доречно буде навести тільки окремі, а саме:

STANAG 1008: (публікація 9, 24 серпня 2004 р.) стандартні характеристики для судових електроенергетичних систем на військових кораблях НАТО;

STANAG 1059: Список кодів НАТО для країн;

STANAG 2116: Коди НАТО для класів військовослужбовців;

STANAG 2345: (3-тя редакція від 13 лютого 2003 р.) стандарти оцінки й контролю опромінення персоналу радіочастотними полями – 3 кГц до 300 ГГц;

STANAG 4586: Стандартний інтерфейс системи управління безпілотників;

STANAG 4670: (ATP 3.3.7) визначено критерії класифікації безпілотних авіаційних комплексів (БпАК) та, відповідно, поділ на три класи;

STANREC 4811: Виявлення безпілотних авіаційних систем (UAS) та уникнення зіткнення з ними.

Стандарти НАТО свідчать про деталізацію цих аспектів, що у взаємозв'язку із іншими є важливими для ведення бойових дій у сучасних умовах є важливими [11]. Подальший перехід України на такі стандарти потребує значних зусиль але є необхідною умовою забезпечення суверенітету нашої держави [12].

Отже євроатлантична інтеграція України в умовах збройної агресії, імплементація стандартів НАТО та acquis ЄС у сектор безпеки й оборони України в зазначених умовах є важливою, але далеко не простою проблемою, вирішення якої потребує немалих зусиль.

Список використаних джерел:

1. Закон України Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) [1 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#n6]

2. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/

3. Конституція України. Науково-практичний коментар / [редкол. : Р.О. Стефанчук (співголова), О.В. Петришин (співголова), Ю.Г. Барабаш та ін. вступ. сл. В. Зеленського]. За заг. ред. Р.О. Стефанчука, О.В. Петришина. Нац. акад. прав. Наук України; Конст. Суд України Харків :Право, 2024. 1176 с.

4. План дій щодо членства в НАТО (ПДЧ) УХВАЛЕНО на зустрічі глав країн членів Північноатлантичної Ради у Вашингтоні від 24 квітня 1999 року https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_009#Text]..

5. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору https://zakon.rada.gov.ua/

6. Указ Президента України від 22 червня 2004 року N 670/200 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 червня 2004 року "Про Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/670/2004#Text

7. Ми робимо свій визначальний крок, підписуючи заявку України на вступ у пришвидшеному порядку до НАТО – звернення Президента Володимира Зеленського https://www.president.gov.ua/news/mi-robimo-svij-viznachalnij-krok-pidpisuyuchi-zayavku-ukrayi-78173

8. Спільне звернення Президента України Володимира Зеленського, Голови Верховної Ради України Руслана Стефанчука, Прем'єр-міністра України Дениса Шмигаля до Організації Північноатлантичного договору storage /01/16/49/930828c389f438917f22e

9. Країна та армія "натівського" стандарту": 5 питань про заявку України на вступ до НАТО https://suspilne.media/293800-kraina-ta-armia-nativskogo-standartu-5-pitan-pro-zaavku-ukraini-na-vstup-do-nato/

10. Матеріали Центру дослідження армії, конверсії і роззброєння] що мають утворювати систему систем стандартів http://cacds.org.ua/ru/bulletin/645.

11. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%
12. Перехід України на стандарти НАТО: що це означає для нашої армії та країни загалом https://kp.ua/ua/politics/a688241-perekhid-ukrajini-na-standarti-nato-shcho-tse-oznachaje-dlja-nashoji-armiji-ta-krajini-zahalom

Охрімчук Ю.В.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Меджбель В.І.
Кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського, трудового та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Особливості регулювання надання фінансових послуг і діяльності кредитних установ у праві ЄС

Тези присвячено дослідженню особливостей правового регулювання надання фінансових послуг і діяльності кредитних установ у праві Європейського Союзу. Розглянуто нормативну базу ЄС, принципи регулювання фінансового ринку, механізми нагляду, а також проблемні аспекти функціонування кредитних установ. Особливу увагу приділено захисту прав споживачів фінансових послуг та гармонізації законодавства держав-членів.

Актуальність теми зумовлена процесами європейської інтеграції, необхідністю адаптації національного законодавства до стандартів ЄС та зростанням ролі фінансових послуг у внутрішньому ринку Європейського Союзу [1, с. 15]. Розвиток цифрових фінансових технологій і транскордонних послуг зумовлює потребу у вдосконаленні правового регулювання [2, с. 28].

Метою роботи є визначення особливостей регулювання надання фінансових послуг і діяльності кредитних установ у праві ЄС, а також аналіз ключових механізмів нагляду і захисту споживачів.

Правове регулювання фінансових послуг у ЄС має наднаціональний характер і здійснюється через директиви та регламенти, які підлягають імплементації або прямому застосуванню в державах-членах [3, с. 52]. Основу становлять акти, спрямовані на створення єдиного фінансового ринку.

Діяльність кредитних установ регулюється, зокрема, Директивою 2013/36/ЄС (CRD IV) та Регламентом № 575/2013 (CRR), які встановлюють вимоги до капіталу, ліквідності та управління ризиками [4, с. 40].

Важливою особливістю є функціонування Європейського банківського союзу, що включає Єдиний наглядовий механізм (SSM) та Єдиний механізм врегулювання (SRM), спрямовані на забезпечення стабільності банківської системи [5, с. 67].

Значна увага приділяється захисту прав споживачів фінансових послуг. Зокрема, Директива 2008/48/ЄС про споживчий кредит встановлює вимоги щодо прозорості інформації та умов кредитування [6, с. 81].

Одним із ключових принципів є принцип «єдиного паспорта», який дозволяє фінансовим установам надавати послуги на території всього ЄС на підставі ліцензії, отриманої в одній

Важливу роль відіграє регулювання фінансових технологій, зокрема Директива (ЄС) 2015/2366 (PSD2), яка сприяє розвитку платіжних послуг і конкуренції на ринку [7, с. 95].

Відповідно до законодавства ЄС, кредитні установи можуть здійснювати діяльність лише за умови отримання дозволу компетентного органу та дотримання встановлених пруденційних вимог [4, с. 44]. Контроль за їх діяльністю здійснюється як на національному, так і на наднаціональному рівні. Наприклад, банк, зареєстрований у Німеччині, може надавати фінансові послуги у Франції без отримання окремої ліцензії завдяки принципу єдиного паспорта [3, с. 62]. Це сприяє розвитку конкуренції та інтеграції фінансового ринку.

Водночас, у сфері споживчого кредитування кредитні установи зобов’язані надавати клієнтам повну інформацію про умови договору, включаючи річну процентну ставку, що забезпечує належний рівень захисту прав споживачів [6, с. 84].

У результаті дослідження встановлено, що правове регулювання фінансових послуг у ЄС має комплексний та багаторівневий характер і спрямоване на забезпечення стабільності фінансової системи, інтеграції ринку та захисту споживачів [5, с. 70].

Водночас існують певні проблеми, зокрема складність регуляторної системи, необхідність постійної адаптації до нових фінансових технологій та ризики, пов’язані з транскордонною діяльністю фінансових установ [2, с. 30].

Практична цінність роботи полягає у визначенні ключових механізмів регулювання фінансового ринку ЄС, що може бути використано у

процесі гармонізації законодавства України з правом Європейського Союзу [1, с. 18].

Перспективи подальших досліджень пов’язані з аналізом правового регулювання цифрових фінансових активів, криптовалют та штучного інтелекту у фінансовій сфері [7, с. 100].

Висновок. Регулювання надання фінансових послуг і діяльності кредитних установ у праві ЄС є складною та багаторівневою системою, що забезпечує баланс між свободою ринку та необхідністю державного контролю. Подальший розвиток цієї системи спрямований на поглиблення інтеграції та адаптацію до сучасних економічних викликів.

Список використаних джерел

1. Кисіль В. І. Міжнародне приватне право: питання кодифікації. Київ : Україна, 2020. 280 с.

2. Довгерт А. С. Кодифікація приватного права в Україні. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 336 с.

3. Фединяк Г. С., Фединяк Л. С. Міжнародне приватне право : підручник. Київ : Алерта, 2023. 416 с.

4. Буроменський М. В. Право Європейського Союзу : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 384 с.

5. Смирнова К. В. Правове регулювання внутрішнього ринку Європейського Союзу. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2020. 256 с.

6. Директива 2013/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 року про доступ до діяльності кредитних установ та пруденційний нагляд.

7. Регламент (ЄС) № 575/2013 Європейського Парламенту та Ради про пруденційні вимоги до кредитних установ.

8. Директива 2008/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради про договори споживчого кредиту.

9. Директива (ЄС) 2015/2366 Європейського Парламенту та Ради про платіжні послуги на внутрішньому ринку (PSD2).

10. Регламент (ЄС) № 1024/2013 Ради про покладення спеціальних завдань на Європейський центральний банк щодо політики банківського нагляду.

Павлюк Б.Ю.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Меджбель В.І.
Кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського, трудового та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Становлення судової системи Європейського Союзу

Становлення судової системи Європейського Союзу є важливим елементом розвитку права ЄС як автономної правової системи, що функціонує поряд із національними правопорядками держав-членів. Формування ефективної судової інституції було необхідною умовою забезпечення однакового тлумачення та застосування норм права ЄС. З моменту створення Європейських Співтовариств судова система зазнала суттєвої еволюції, перетворившись на складний механізм захисту прав та інтересів як держав-членів, так і фізичних і юридичних осіб. Важливу роль у цьому процесі відіграла практика Суду ЄС, яка заклала основи таких принципів, як верховенство права ЄС та його пряма дія [2, с. 45].

Актуальність темидослідження зумовлена тим, що судова система ЄС є ключовим інструментом забезпечення ефективності та єдності права Союзу. У сучасних умовах розширення ЄС, ускладнення правових відносин та зростання ролі наднаціонального регулювання зростає значення судових механізмів контролю та захисту прав. Водночас реформування судової системи та її адаптація до нових викликів потребують ґрунтовного наукового аналізу.

Метою дослідження є комплексний аналіз процесу становлення судової системи Європейського Союзу, визначення її структури, функцій та ролі у забезпеченні ефективного функціонування правопорядку ЄС.

Судова система Європейського Союзу формувалася поступово разом із розвитком інтеграційних процесів у Європі [1, с. 33]. Важливим етапом стало створення Суду Європейських Співтовариств, який згодом трансформувався у Суд ЄС [2, с. 51]. Основною функ-

цією судової системи є забезпечення однакового застосування та тлумачення права ЄС [3, с. 74]. Суд ЄС відіграє ключову роль у формуванні принципів прямої дії та верховенства права ЄС [4, с. 60]. Запровадження Загального суду дозволило зменшити навантаження на основний судовий орган [5, с. 28]. Сучасна структура судової системи ЄС включає Суд справедливості, Загальний суд та спеціалізовані трибунали [6, с. 90].

Установчі договори ЄС закріплюють основи функціонування судової системи Союзу [1, с. 40]. Суд ЄС забезпечує дотримання права при тлумаченні та застосуванні договорів [2, с. 63]. Значну роль відіграє процедура попереднього рішення, яка дозволяє національним судам звертатися до Суду ЄС [3, с. 81]. Це сприяє уніфікації судової практики та забезпеченню правової визначеності [4, с. 72].

Наприклад, у справі про застосування норм права ЄС національний суд може звернутися до Суду ЄС для отримання тлумачення. Такі рішення є обов'язковими для національних судів, що забезпечує єдність правозастосування. Практика Суду ЄС демонструє ефективність механізму попереднього рішення. Водночас складність процедур може впливати на строки розгляду справ.

Висновок: Судова система ЄС є невід'ємною складовою правопорядку Союзу. Вона забезпечує ефективний захист прав та однакове застосування норм права. Подальший розвиток судової системи має бути спрямований на підвищення її ефективності та адаптацію до сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Кресін О.В. Право Європейського Союзу. Київ, 2020.
2. Тетчер М. Суд Європейського Союзу. Брюссель, 2019.
3. Договір про Європейський Союз.
4. Договір про функціонування Європейського Союзу.
5. Craig P., de Búrca G. EU Law. Oxford, 2021.
6. Lenaerts K. The Court of Justice of the EU. 2020.

Павлюк В.В.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ «ВНЗ» «МАУП»
Науковий керівник:
Лісовська Ю.П.
Кандидат юридичних наук, завідувач кафедри
адміністративного, фінансового та банківського права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Штучний інтелект і право: сучасні тенденції

У сучасних умовах розвиток технологій значно впливає на різні сфери життя, і право не є винятком. Особливе місце сьогодні займає штучний інтелект (ШІ), який поступово починає використовуватися у правозастосовній діяльності. Такі системи, як GPT, Gemini та інші, певною мірою допомагають швидше знаходити потрібну інформацію, аналізувати нормативно-правові акти та краще орієнтуватися у складних правових питаннях.

Міністерство юстиції України ще кілька років тому почало впроваджувати окремі цифрові рішення з елементами штучного інтелекту. Одним із прикладів є програмне забезпечення «Касандра», що використовується для оцінки поведінки осіб, що вчинили правопорушення. Принцип роботи досить простий: система пропонує відповісти на певні запитання, після чого формує показник імовірності повторного злочину у відсотках. Як зазначається у джерелах, такий показник може коливатися від мінімального значення до досить високого рівня. Формально подібний інструмент має допомагати судді при визначенні міри покарання [2].

Якщо подивитися глибше, виникають серйозні питання. Вважаємо, що використання навіть базових елементів штучного інтелекту у таких чутливих питаннях, як визначення ризику повторного злочину, є доволі небезпечним. Програма оцінює людину за певною моделлю, але вона не враховує всі життєві обставини, мотиви поведінки чи реальні зміни в особистості. У результаті є ризик, що рішення буде частково спиратися не на повний аналіз, а на алгоритм, який може помилятися.

Разом із тим, варто розуміти, що штучний інтелект не може повністю замінити людину у праві. Є такі сфери, де його використання має бути обмеженим або навіть недопустимим. Наприклад, прийняття судових рішень повинно залишатися виключно за суддею, адже тут важ-

ливе не тільки знання закону, а й оцінка обставин справи, внутрішнє переконання та відповідальність за наслідки [1].

Так само не можна покладати на ШІ остаточне вирішення питань кримінальної відповідальності, визначення покарання або оцінку доказів. У таких випадках помилка може мати дуже серйозні наслідки для особи.

Крім цього, існує ризик технічних збоїв або неточностей у роботі штучного інтелекту. Інколи він може надавати неправильні або неточні відповіді, що у сфері права є критичним, тому вважаємо, що ШІ варто використовувати більше як допоміжний інструмент, а не як основне джерело прийняття рішень. Особа все одно повинна перевіряти інформацію і нести відповідальність за кінцевий результат.

Ще однією проблемою є те, що надмірне використання ШІ може призвести до зниження рівня професійного мислення юристів. Якщо постійно покладатися на готові відповіді, людина поступово перестає самостійно аналізувати, шукати рішення і критично мислити. У результаті це може негативно вплинути на якість підготовки майбутніх фахівців і загалом на рівень правової культури.

Цікаво, що і судова практика в Україні вже демонструє досить обережне ставлення до таких технологій. Зокрема, в ухвалі Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 28 травня 2025 року (справа № 991/4110/25) зазначено, що використання позицій, сформованих штучним інтелектом, може розцінюватися як зловживання процесуальними правами та неповага до суду. Аналогічна позиція висловлювалася і Верховним Судом у 2024 році (справа № 925/200/22). Це ще раз підтверджує, що повна довіра до таких технологій у праві наразі є передчасною[3].

Разом із тим ми не вважаємо, що штучний інтелект потрібно повністю виключити. Його використання може бути доцільним у випадках, коли йдеться про дуже великий обсяг інформації, який складно опрацювати самостійно за короткий час. Наприклад, для попереднього пошуку матеріалів, узагальнення або орієнтації у темі, але навіть у таких ситуаціях усю отриману інформацію необхідно ретельно перевіряти, оскільки відповідальність все одно несе людина, а не програма.

Отже, можна зробити висновок, що впровадження штучного інтелекту у сферу права потребує дуже обережного підходу. Попри окремі переваги, пов’язані з обробкою великого обсягу інформації, такі технології не можуть забезпечити повноцінний аналіз правових ситуацій і не здатні замінити людину при прийнятті юридично значущих рішень. Особливо небезпечним є їх використання у судочинстві, де вирішуєть-

ся доля людини і важливе значення мають не лише норми права, а й оцінка обставин справи.

Список використаних джерел:

1. Войнов М. Штучний інтелект та юридична сфера: чи зможуть технології замінити суддів? *Українська Гельсінська спілка з прав людини.* 2024. URL: https://www.helsinki.org.ua/articles/shtuchnyy-intelekt-ta-iurydychna-sferachy-zmozhut-tekhnolohii-zaminyty-suddiv/ (дата звернення – 03.05.2026)

2. І. Городинський. Скринька «Касандри»: що не так із ініціативою Мін'юсту? *Юридична Газета: всеукраїнське професійне юридичне видання.* 2020. URL: https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/skrinka-kasandri-shcho-ne-tak-iz-iniciativoyu-minyustu.html (дата звернення – 03.05.2026)

3. Лисенко І.В., Кузьменко О.В., Гаряєва Г.М. Актуальні питання використання технології штучного інтелекту в юридичній діяльності. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету.* 2025. № 90. С. 100-105.

Палагусинець Р.В.
доктор наук з державного управління,
кандидат економічних наук, доцент,
заступник Постійного представника України
при міжнародних організаціях у Відні

Україна у глобальному середовищі: виклики та обмеження системи публічного управління

Україна як держава, що функціонує в умовах масштабної трансформації та повномасштабної збройної агресії, перебуває у складному багаторівневому міжнародному контексті. Її здатність ефективно позиціонувати себе у світовій системі відносин безпосередньо залежить від якості інститутів публічного управління, узгодженості державної політики та спроможності оперативно реагувати на зовнішні виклики [1].

Однією з ключових проблем у цій сфері залишається недостатній рівень інституційної координації між органами державної влади, які відповідають за зовнішню політику, євроінтеграційний курс та сектор безпеки. Відсутність належної узгодженості управлінських рішень призводить до фрагментації державної позиції, що ускладнює її представлення на міжнародних платформах та знижує ефективність зовнішньополітичних ініціатив [2]. У результаті держава не завжди повною мірою реалізує свій потенціал впливу у глобальному політичному та економічному просторі.

Важливим системним викликом є також недостатня результативність стратегічного планування у сфері публічного управління. Попри наявність значної кількості стратегій, програм і міжнародних зо-

бов’язань, їх практична реалізація часто характеризується непослідовністю. Це зумовлено зміною політичних пріоритетів, а також недосконалістю механізмів моніторингу, оцінювання та коригування державної політики [3]. У контексті європейської інтеграції це створює ризики уповільнення реформ і зниження рівня довіри міжнародних партнерів.

Окремого значення набуває проблема корупції та недостатньої прозорості управлінських процесів. Незважаючи на впровадження антикорупційних інструментів, цифровізацію державного управління та розвиток механізмів громадського контролю, зазначене явище залишається системним викликом [4]. Воно негативно впливає на інвестиційний клімат, формує додаткові ризики для міжнародної співпраці та ускладнює інтеграцію України у глобальні економічні процеси.

Суттєвим обмежувальним фактором виступає також кадровий потенціал системи публічного управління. Дефіцит висококваліфікованих фахівців у сферах міжнародних відносин, стратегічних комунікацій і кризового менеджменту знижує ефективність представлення національних інтересів на світовій арені [5]. Водночас поступове реформування державної служби, впровадження сучасних HR-підходів і підвищення професійних стандартів створюють передумови для покращення ситуації.

В умовах воєнного стану особливої ваги набуває сфера стратегічних комунікацій. Формування позитивного міжнародного іміджу України, протидія дезінформаційним кампаніям та забезпечення ефективної взаємодії з міжнародними партнерами є критично важливими для підтримки політичної, фінансової та безпекової допомоги [6]. Водночас недостатній рівень міжвідомчої координації інколи знижує результативність комунікаційної політики держави.

Отже, позиціонування України на світовій арені визначається поєднанням високого потенціалу держави та наявністю низки системних проблем у сфері публічного управління. Подолання цих викликів потребує комплексного підходу, що передбачає інституційне зміцнення державного управління, підвищення прозорості, розвиток кадрового потенціалу та удосконалення стратегічного планування. Реалізація таких заходів є ключовою умовою посилення міжнародних позицій України та її повноцінної інтеграції у глобальну систему відносин.

Список використаної літератури

1. Конституція України. – Відомості Верховної Ради України.

2. OECD. Public Governance Reviews: Ukraine – Reforming the Public Administration.

3. UNDP Ukraine. Governance and Development Reports.
4. Transparency International. Corruption Perceptions Index: Ukraine Country Profile.
5. National Agency of Ukraine on Civil Service. Reports on Public Administration Reform.
6. Міністерство закордонних справ України. Стратегічні комунікації та зовнішня політика України.

Партека А.А.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки ім. князя Володими
ра Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Меджбель В.І.
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського, трудового та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

особливості колізійного регулювання електронних правочинів у міжнародному приватному праві

Сучасний розвиток інформаційних технологій та цифрової економіки трансформував характер цивільного обороту, значна частина якого сьогодні здійснюється в електронній формі через інтернет–платформи. У таких умовах правовідносини дедалі частіше набувають транскордонного характеру, що ускладнює застосування традиційних колізійних норм та формул прикріплення [3, с. 88].

У зв'язку з цим актуальність дослідження зумовлена стрімким розвитком цифрових технологій та електронної комерції, що призводить до суттєвого ускладнення приватноправових відносин з іноземним елементом і потребує вдосконалення механізмів визначення застосовного права.

Метою даного дослідження є аналіз особливостей колізійного регулювання електронних правочинів, а також визначення ролі «жорстких» і «гнучких» колізійних прив'язок у сучасному міжнародному приватному праві.

Електронні правочини є специфічною формою цивільно-правових відносин, які виникають у цифровому середовищі без безпосередньої фізичної присутності сторін. Їх характерною ознакою є відсутність чіт-

кої територіальної прив'язки, що суттєво ускладнює застосування класичних колізійних критеріїв. Традиційно у міжнародному приватному праві застосовуються так звані «жорсткі» колізійні прив'язки, які базуються на формально визначених критеріях, зокрема місці укладення договору, місці виконання зобов'язання або місці знаходження сторін. Такі підходи забезпечують правову визначеність і передбачуваність, однак у цифровому середовищі вони часто втрачають свою ефективність, оскільки електронні правочини можуть укладатися миттєво між особами, що перебувають у різних юрисдикціях [4, с. 97].

Визначення місця укладення електронного договору є умовним, адже воно може залежати від технічних факторів, таких як місцезнаходження сервера, платформи або навіть моменту акцепту оферти в мережі Інтернет. У зв'язку з цим застосування виключно формальних критеріїв не завжди дозволяє встановити правопорядок, який дійсно має найбільш тісний зв'язок із відповідними правовідносинами. Саме тому у сучасному міжнародному приватному праві дедалі більшого значення набувають «гнучкі» колізійні прив'язки, що ґрунтуються на комплексному аналізі обставин справи [5, с. 61].

Ключовим прикладом такого підходу є принцип найбільш тісного зв'язку, який передбачає застосування права тієї держави, з якою правовідносини мають найбільш суттєвий фактичний та економічний зв'язок. При визначенні такого зв'язку можуть враховуватися різні критерії, зокрема місцезнаходження основного бізнесу сторін, місце фактичного виконання зобов'язання, валюта розрахунків, мова договору або спрямованість діяльності на певний ринок. Такий підхід дозволяє уникнути формалізму та забезпечити більш справедливий результат правозастосування [5, с. 63].

Важливе значення у сфері електронних правочинів має також принцип автономії волі сторін, який передбачає можливість самостійного вибору застосовного права. У цифровому середовищі цей принцип набуває особливої ваги, оскільки дозволяє сторонам заздалегідь визначити правові наслідки своїх дій та забезпечити стабільність договірних відносин. Зазначений підхід широко використовується у міжнародній практиці та закріплений, зокрема, у Регламенті (ЄС) № 593/2008 (Rome I), який передбачає поєднання автономії волі сторін із застосуванням гнучких колізійних критеріїв [7].

У практиці електронної комерції правовідносини часто виникають між суб'єктами, що знаходяться у різних державах, а виконання зобов'язань здійснюється за допомогою цифрових сервісів. Наприклад, договір може укладатися через онлайн–платформу, яка зареєстрована в

одній країні, обслуговується з іншої, а користувачі перебувають у третій. У таких умовах застосування лише «жорстких» прив'язок може призвести до правової невизначеності або навіть штучного вибору права. Натомість використання принципу найбільш тісного зв'язку дозволяє врахувати реальні обставини справи та визначити правопорядок, який найбільш обґрунтовано підлягає застосуванню [4, с. 103].

Подібні проблеми виникають і в інших сферах, зокрема у корпоративних правовідносинах, де юридична особа може бути зареєстрована в одній державі, фактично здійснювати діяльність в іншій, а управління здійснюватися з третьої. У таких випадках формальна прив'язка до місця реєстрації не завжди відображає реальний центр економічної активності.

Разом з тим застосування «гнучких» колізійних прив'язок має і певні недоліки. Основним з них є зниження рівня правової визначеності, оскільки остаточне рішення залежить від оцінки судом конкретних обставин справи. Це може створювати певну непередбачуваність для учасників правовідносин. У зв'язку з цим сучасна доктрина міжнародного приватного права розглядає «жорсткі» та «гнучкі» прив'язки як взаємодоповнюючі елементи, поєднання яких дозволяє досягти оптимального балансу між стабільністю та адаптивністю правового регулювання.

Висновки. Таким чином, електронні правочини становлять особливу категорію правовідносин, що потребує адаптованого підходу до колізійного регулювання. Традиційні «жорсткі» прив'язки забезпечують правову визначеність, однак не завжди відповідають реаліям цифрового середовища. «Гнучкі» підходи, зокрема принцип найбільш тісного зв'язку та автономія волі сторін, дозволяють більш адекватно враховувати специфіку електронних правочинів, хоча й знижують рівень передбачуваності. Оптимальною моделлю є поєднання зазначених підходів, що забезпечує ефективність міжнародного приватного права в умовах глобалізації та цифровізації сучасного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про міжнародне приватне право».

2. Цивільний кодекс України.

3. Кисіль В. І. Міжнародне приватне право: теорія і практика. Київ : Алерта, 2020.

4. Довгерт А. С. Міжнародне приватне право України. Київ : Юрінком Інтер, 2021.

5. Бурменський М. В., Тихий В. П. Міжнародне приватне право. Харків : Право, 2019.

6. Штефан О. О. Колізійне право: загальна частина міжнародного приватного права. Київ : Право, 2022.
7. Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council (Rome I Regulation).

Пиняга Р.О.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правоохоронної та
антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Вплив корупції на національну безпеку за сучасних політико-правових умов

1. Корупційні загрози у сфері національної безпеки та обороноздатності держави

Корупція є однією з найбільших загроз для національної безпеки та оборони, адже вона не тільки підриває ефективність роботи державних органів, але й створює серйозні ризики для стабільності та розвитку країни. У контексті національної безпеки корупція може мати широкомасштабні наслідки, які охоплюють різні аспекти державного управління, зокрема, функціонування армії, розподіл ресурсів, забезпечення стратегічних інтересів та боротьбу з зовнішніми і внутрішніми загрозами. У сфері оборони корупційні дії можуть сприяти неефективному використанню бюджетних коштів, погіршувати бойову готовність армії та знижувати здатність держави протистояти зовнішнім агресорам.

Однією з найочевидніших форм корупції в оборонному секторі є зловживання під час закупівель військової техніки, озброєння, екіпіровки та іншого обладнання. Зазвичай корупційні схеми полягають у завищенні цін на продукцію, закупівлі неякісних товарів, маніпуляціях під час тендерних процедур або фальсифікаціях результатів тендерів. Іноді укладаються контракти з підприємствами, що мають політичні або бізнесові зв’язки з посадовцями, які можуть отримувати вигоду від таких угод. Це призводить до того, що державні кошти витрачаються на товари чи послуги, які не відповідають необхідним стандартам, а отже, не забезпечують належного рівня обороноздатності країни.

Ще однією важливою проблемою є корупція в розподілі бюджетних коштів, що виділяються на потреби національної оборони. В таких ситуаціях державні кошти, які мали бути використані для зміцнення обороноздатності країни, часто направляються на фінансування сумні-

вних проєктів, які не мають стратегічного значення, або навіть на реалізацію особистих інтересів посадовців. Іноді такі схеми включають завищення вартості проектів, що дозволяє частину коштів вивести в тіньову економіку або на рахунки сумнівних осіб.

Під час повномасштабного вторгнення (2022-2026 роки) в Україні було викрито низку гучних корупційних схем в оборонній сфері, пов'язаних із закупівлями харчування, одягу, зброї та будівництва фортифікацій.

За інформацією НАБУ, у 2024-2025 роках правоохоронці розслідували збитки в оборонній сфері на суму понад 15 млрд. грн.

Корупційні схеми також стають на заваді своєчасному впровадженню нових технологій у секторі оборони. Бюджетні кошти, які могли б бути спрямовані на модернізацію армії, витрачаються на неефективні проекти, а закупівля сучасного озброєння та техніки затримується або взагалі не здійснюється. В результаті, арміявтрачає здатність ефективно протистояти зовнішнім загрозам, а в країні росте невдоволення серед населення через недостатню забезпеченість військових підрозділів.

Корупція в оборонному секторі має далекосяжні наслідки для національної безпеки. Коли державні ресурси не використовуються ефективно, країна втрачає не лише фінансові можливості, а й стратегічну перевагу у протистоянні загрозам. Це послаблює обороноздатність держави, знижує її здатність реагувати на зовнішні виклики, такі як збройні конфлікти, агресія з боку інших держав або терористичні загрози. Крім того, корупція підриває довіру до уряду та військових організацій, що може призвести до зниження морального духу в армії та у суспільстві загалом.

Тим більше, що корупційні схеми в оборонному секторі можуть створювати ще більші загрози, пов'язані з витоком інформації, нелегальним обігом озброєнь або навіть сприянням діяльності терористичних організацій. Проблеми, які виникають унаслідок корупції в обороні, можуть мати дуже серйозні наслідки для стабільності не лише окремої держави, а й усього регіону. Корупція в військових закупівлях та розподілі оборонних бюджетів є однією з найзначніших загроз для національної безпеки та оборони. Вона не лише ставить під сумнів ефективність державного управління, а й сприяє підриву оборонної здатності країни, знижуючи її можливості протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам. Для подолання цієї проблеми необхідно впроваджувати більш прозорі та ефективні механізми управління оборонними фінансами, посилювати контроль за виконанням контрактів та за дотриман-

ням стандартів якості в оборонних закупівлях, а також створювати систему покарань для тих, хто зловживає своїм службовим становищем.

Корупція в оборонному секторі має численні прояви, що можуть серйозно шкодити національній безпеці та обороноздатності країни. Однією з найбільш поширених форм є зловживання в кадрових питаннях. На жаль, в оборонних структурах часто мають місце політичні угоди, коли на високі посади призначають осіб, які не мають необхідної кваліфікації або досвіду, але натомість володіють відданістю певним політичним силам або групам. Це може призвести до значних проблем у функціонуванні органів управління, оскільки ці люди не можуть ефективно організувати роботу військових підрозділів або навіть не здатні правильно оцінювати ситуацію в умовах кризових моментів. Відсутність професіоналізму серед керівництва або неправильний підхід до кадрових рішень знижує рівень готовності армії до виконання складних завдань, а це безпосередньо впливає на боєздатність та ефективність державних оборонних структур.

Окрім того, корупція у кадрових питаннях може мати глибокі наслідки на стратегічному рівні. Коли ресурси розподіляються неефективно, а кадрові рішення не грунтуються на компетенціях, це може призвести до серйозних проблем у реалізації оборонних стратегій і програм. Необхідність постійного оновлення техніки та озброєння, підготовки військових та розвитку нових технологій може бути проігнорована, якщо через корупційні схеми ці кошти будуть виведені в інші напрямки або витрачені не за призначенням. Це створює реальну загрозу для стратегічної безпеки країни, оскільки стратегічні ініціативи, що мали б забезпечити національну безпеку, відсуваються на другий план через особисті інтереси тих, хто керує цими процесами.

Важливо зазначити, що корупція в оборонному секторі не лише підриває ефективність національних військових сил, але й створює фундамент для послаблення стратегічної безпеки в цілому. Коли держава не здатна належним чином реагувати на зовнішні загрози через внутрішні корупційні проблеми, її обороноздатність ставиться під серйозний ризик. Виникає ситуація, коли на передовій йдеться про життя людей, а в глибоких коридорах влади триває боротьба за фінансові ресурси, що ставить під загрозу не лише безпеку конкретних осіб, а й майбутнє цілої країни.

Корупція в сфері національної безпеки та оборони є однією з найбільших загроз для стабільності країни, оскільки вона має потенціал впливати на всі аспекти національної безпеки та ефективність державних оборонних структур. Одним із найбільш небезпечних проявів ко-

рупції є витік інформації, яка має стратегічне значення для держави. Корупційні зв'язки можуть призвести до того, що секретні або чутливі дані, які повинні залишатися під суворим контролем, потрапляють до ворогів або інших небажаних осіб. Це може відбуватися через різні канали - наприклад, через хабарництво серед співробітників органів безпеки, коли ті в обмін на фінансову вигоду або інші блага передають конфіденційну інформацію. Витік таких даних може призвести до серйозних наслідків, коли противники або конкуренти отримують доступ до планів і стратегії, що дозволяє їм ефективно нейтралізувати оборонні ініціативи та ослаблювати обороноздатність держави. Також корупція може сприяти розвитку контрабанди, що є ще однією серйозною загрозою національній безпеці. У ряді випадків, корупційні схеми можуть дозволяти незаконне переміщення військових технологій, зброї, боєприпасів та інших стратегічних матеріалів через державний кордон, що в свою чергу створює загрозу не лише для країни, а й для глобальної безпеки. Якщо вищі посадовці або представники органів правопорядку отримують хабарі за несанкціонований експорт або імпорт таких товарів, це підриває контроль за військовими постачаннями та дозволяє ворогам або терористичним групам отримувати доступ до сучасних озброєнь. Прикладом серйозних наслідків корупційних практик в контексті міжнародної безпеки є країни Африки, зокрема Сомалі та Центральноафриканська Республіка, де корупція серед вищих військових посадовців призвела до ослаблення оборонних структур. Це дозволило терористичним організаціям, таким як «Аль-Шабаб» у Сомалі, збільшити свою присутність, оскільки урядові сили були не в змозі організувати ефективний захист через корупційні впливи в оборонних структурах. У країнах Латинської Америки, таких як Венесуела, також спостерігаються серйозні корупційні схеми у сфері оборони, де чиновники і кримінальні картелі часто працюють разом, що серйозно порушує національну безпеку та стабільність. Висновки з цього аналізу є очевидними: корупція в оборонному секторі становить одну з найбільших загроз для національної безпеки. Вона руйнує довіру до державних інститутів, що негативно впливає на ефективність державної політики в оборонній сфері. Низька боєздатність армії, неякісне оснащення та стратегічні помилки внаслідок корупції можуть стати фатальними для країни в умовах зовнішніх загроз. Щоб подолати ці виклики, необхідно вжити рішучих заходів щодо боротьби з корупцією в оборонному секторі, включаючи посилення прозоростів управлінських процесах, проведення реальних реформ у правових механізмах та створення ефективних органів контролю, які забезпечуватимуть вияв-

лення і припинення корупційних схем на ранніх етапах. Це дозволить зміцнити національну безпеку та забезпечити ефективну боротьбу з усіма сучасними викликами.

Список використаних джерел

Ануфрієв М.І., Копотун І.М., Коропатнік І.М., Кривенко О.В., Курилюк Ю.Б., Пєтков С.В. Запобігання корупції у Збройних Силах України. Особливості правозастосування під час дії воєнного стану. Київ : ВД «Професіонал», 2022. 608 с.

Білінська Л. В. Корупція як соціальне, психологічне і моральне явище. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 6-1. Т. 1. С. 138-141.

Бобокал О. Кучак О. Поняття корупції, її сутність та характеристика корупційної злочинності. DSpace Repository: Home. URL: https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/23127d1e-64b0-46fe-bdb6-79b47ca87d4a/content (дата звернення: 21.02.2025).

Бондар Г.Л. Корупційні загрози національній безпеці та демократії в Україні. Державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/1_2019/24.pdf (д ата звернення: 21.02.2025).

Бугайчук К.Л. Корупційні ризики: поняття, класифікація, методологія оцінки, заходи усунення. Харківський національний університет внутрішніх справ. URL: https://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_03_2017/pdf/15.pdf (д ата звернення: 21.02.2025).

Полотнянко О.І.
кандидат економічних наук, доцент кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Навчально-наукового інституту права та безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАт ВНЗ МАУП

Проблеми використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності в Україні

Стрімкий розвиток цифрових технологій сприяв активному впровадженню систем штучного інтелекту (далі – ШІ) у сферу професійної юридичної діяльності, у тому числі адвокатську практику. На сьогодні адвокати дедалі частіше використовують інструменти ШІ для пошуку та аналізу судової практики, підготовки процесуальних документів, систематизації нормативно-правових актів, автоматизації документообігу, комунікації з клієнтами, а також прогнозування результатів судових спорів. Особливого поширення набули генеративні системи ШІ, здатні формувати процесуальні документи, правові висновки. Використання таких технологій дозволяє значно скоротити час опрацювання

інформації та підвищити ефективність здійснення адвокатської діяльності. Водночас широке застосування таких технологій породжує низку правових, етичних і практичних проблем.

Однією з ключових є проблема достовірності інформації, сформованої ШІ [1, с. 119]. На практиці системи генеративного ШІ можуть створювати помилкові або неіснуючі посилання на нормативно-правові акти, судові рішення чи правові позиції судів. Використання адвокатом неперевіреного контенту створює прямі ризики для належного захисту прав клієнта, підриває авторитет інституту адвокатури та може негативно вплинути на реалізацію права особи на справедливий суд через введення суду в оману.

Не менш важливою проблемою є забезпечення адвокатської таємниці (в розрізі вимог ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2]) та захисту персональних даних [3] клієнтів. Під час використання публічних онлайн-сервісів ШІ адвокат фактично передає певний обсяг інформації (конфіденційну інформацію, фабулу справи та/або відомості про клієнта) третім особам або відповідним цифровим платформам. За відсутності належного нормативного регулювання це може призводити до ризиків витоку конфіденційної інформації, порушення професійних обов'язків адвоката та недотримання вимог законодавства про захист персональних даних.

Крім того, дискусійним залишається питання визначення меж допустимого використання ШІ в адвокатській діяльності. Незважаючи на технологічні переваги, жоден алгоритм не здатний повноцінно враховувати всі індивідуальні обставини конкретної справи, особливості судової практики, моральні аспекти та професійні стандарти адвокатської етики. У зв'язку з цим остаточне рішення щодо змісту процесуальних документів, формування правової позиції чи стратегії захисту має залишатися за адвокатом як суб'єктом професійної правничої діяльності. Це корелює із сучасними європейськими стандартами цифрових компетентностей (зокрема, оновленими рамками типу DigComp 3.0 [4]), які наголошують на критичному оцінюванні штучно згенерованих даних.

Особливої актуальності зазначена проблематика набуває в умовах цифровізації судочинства та євроінтеграційних процесів в Україні. На міжнародному рівні вже сформовано комплексний підхід до правового регулювання ШІ [5, с. 39], ядром якого став Європейський акт про ШІ (EU AI Act) [6]. Цей регламент передбачає жорсткий ризик-орієнтований підхід, відносячи системи ШІ, що застосовуються у сфері правосуддя та правозастосування, до категорій високого ризику. Для

України врахування цих стандартів є важливим у контексті адаптації національного законодавства до права Європейського Союзу та подальшої цифровізації правничої діяльності.

Таким чином, використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності має як значний потенціал для підвищення ефективності надання правничої допомоги, так і низку правових та етичних ризиків. Це обумовлює необхідність удосконалення національного законодавства, формування чітких стандартів використання технологій штучного інтелекту в юридичній практиці та забезпечення належного балансу між цифровізацією та гарантіями професійної діяльності адвоката. Пріоритетними кроками у цьому напрямі мають стати: розробка чітких роз'яснень та етичних інструкцій з боку Національної асоціації адвокатів України (НААУ) щодо меж застосування генеративного ШІ та закріплення обов'язкового принципу «human-in-the-loop» (участь людини в процесі), згідно з яким ШІ виконує виключно допоміжну техніко-аналітичну функцію, а фінальна правова позиція та процесуальні документи формуються під повним контролем і персональною відповідальністю адвоката.

Список використаної літератури:

1. Калаченкова К.О. Штучний інтелект та право на приватність. *Штучний інтелект у правовій практиці: межі та можливості* : збірник тез круглого столу (14 березня 2025 року) / упор. О. О. Барабаш. Львів : Львів ДУВС, 2025. С. 118-121. https://if.uu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/05/14_03_2025.pdf#page=118

2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 липня 2012 року № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282. (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#top (дата звернення: 19.05.2026).

3. Про захист персональних даних : Закон України від 01 червня 2010 року № 2297-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 34. Ст. 481. (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text (дата звернення: 19.05.2026).

4. DigComp 3.0 https://joint-research-centre.ec.europa.eu/projects-and-activities/education-and-training/digital-transformation-education/digital-competence-framework-digcomp/digcomp-30_en(дата звернення: 19.05.2026)

5. Калаченкова К.О. Штучний інтелект & дезінформація: правові виклики та можливості. *Осінні юридичні читання – 2025. Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та юридичної науки*: Матеріали Всеукраїнської науково–практичної конференції «Осінні юридичні читання – 2025». 20–21 листопада 2025 р., Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2025. С. 37-39. URL: https://drive.google.com/file/d/1nJ6hOaltg9p6GRHj486DJE31w1LZZI8h/view?usp=sharing

6. EU AI Act: Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and

amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act) URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng(датазвернення: 19.05.2026).

Предчук Т.В.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського, трудового та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Інститут цивільної конфіскації в Україні: теоретичні та практичні проблеми взаємодії антикорупційного, цивільного та цивільного процесуального законодавства

Одним із найбільш дискусійних механізмів сучасної антикорупційної політики України стала цивільна конфіскація необґрунтованих активів, досвід застосування якої продовжує активно формуватися як на законодавчому рівні, так і у судовій практиці.

Слід зазначити, що впровадження інституту цивільної конфіскації в Україні значною мірою відбулося під впливом міжнародних антикорупційних стандартів, які визнають необхідність створення ефективних механізмів повернення незаконно набутого майна.

Так, Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції наголошує на важливості виявлення, арешту, конфіскації та повернення активів, одержаних унаслідок корупційних правопорушень [2]. Крім того, Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією Ради Європи визначає, що цивільно-правові механізми повинні забезпечувати ефективний захист прав осіб та можливість справедливого судового розгляду [6].

Таким чином, міжнародні антикорупційні стандарти акцентують увагу на необхідності забезпечення балансу між публічним інтересом у сфері протидії корупції та гарантіями захисту приватних прав людини та громадянина.

Особливістю цивільної конфіскації за законодавством України є те, що вона формально реалізується у межах цивільного судочинства, зокрема глави 12 розділу 3 Цивільного процесуального кодексу України [8], однак фактично має публічно-правову антикорупційну природу з огляду на повноваження Вищого антикорупційного суду здійснювати правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у

справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави в порядку цивільного судочинства відповідно до положень статей 3 та 4 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» [5].Саме така структура нормативно-правового забезпечення інституту цивільної конфіскації породжує основну проблему взаємодії антикорупційного, цивільного та цивільного процесуального законодавства.

Традиційна модель цивільного процесу історично сформувалась та наразі продовжує функціонувати як механізм вирішення приватноправового спору між юридично рівними суб'єктами. Натомість у справах про визнання активів необґрунтованими суд фактично розглядає питання допустимості втручання держави у право власності особи з огляду на забезпечення антикорупційної мети. Отже, за своєю суттю та правовою природою такі провадження значно більше тяжіють до публічно-правового спору, ніж до традиційного цивільного процесу.

Вказані аспекти проявляються, зокрема, у специфіці доказування у даній категорії справ. Попри цивільно-процесуальну форму розгляду, у досліджуваній нами категорії справ фактично відбувається зміщення тягаря доказування на сторону відповідача, яка повинна підтвердити законність походження активів. При цьому законодавство не містить чітких критеріїв достатності доказів законного походження майна, що потенційно у правозастосовчій діяльності суду може створювати як ризики як до надмірного розширення судового розсуду, так і формування надто м'якого підходу при оцінці обґрунтованості активів, унаслідок чого не забезпечуватиметься належна ефективність антикорупційної політики.

У судовій практиці певні труднощі викликають оцінка декларацій, способу життя особи, непрямих фінансових даних та інформації з відкритих реєстрів, як доказів необґрунтованості активів. Фактично суд у таких справах нерідко оцінює не лише юридичні документи, а й загальний рівень життя особи та співвідношення її витрат і доходів, що значно розширює межі судового розсуду. Вказаний підхід уже знайшов своє відображення у практиці Верховного Суду. Зокрема, у постанові від 29 жовтня 2025 року у справі №991/7187/24 Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду зазначив, що у разі надання позивачем сукупності більш переконливих доказів необґрунтованості активів тягар доказування переходить до відповідача, який повинен спростувати такі обставини на-

лежними та допустимими доказами, зокрема довести законність джерел походження коштів на придбання майна [4].

Саме на цю проблему звертали увагу учасники конференції «Стягнення необґрунтованих активів у дохід держави», проведеної Верховним Судом спільно з Вищим антикорупційним судом за підтримки уряду Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії через Міністерство закордонних справ у справах Співдружності та розвитку Великої Британії (FCDO) 06 лютого 2026 року. Зокрема, під час заходу неодноразово особливо наголошувалось на тому, що інститут стягнення необґрунтованих активів сформувався в умовах мінімального законодавчого регулювання, що значно підвищує роль судової практики у формуванні правових підходів.

Цікавим, на наш погляд, є підхід судді Апеляційної палати ВАКС Дмитра Михайленка, який акцентував увагу на тому, що цивільна конфіскація фактично є більш м'яким та гуманізованим механізмом реагування порівняно із кримінально-правовими інструментами. Водночас така позиція не усуває питання щодо меж втручання держави у право власності особи та достатності процесуальних гарантій.

Окрему увагу під час конференції було приділено проблемі доказування через «фактичний контроль» над активами та використання непрямих доказів. Так, Дмитро Михайленко наголосив, що фактичний контроль не тотожний формальному праву розпорядження майном, а означає реальну можливість впливати на долю активу.

Саме ця категорія на практиці викликає значну кількість дискусій. Доволі часто необґрунтовані активи оформлюються на третіх осіб, членів сім'ї або номінальних власників. За твердженням старшого детектива підрозділу детективів організаційно-аналітичного забезпечення та стратегічного розвитку Національного антикорупційного бюро України Ярослава Вороніжського, доведення реального зв'язку між активом та декларантом здійснюється через сукупність зібраних непрямих доказів та цифрових слідів, зокрема через дані декларацій, банківські операції, цифрові сліди користування майном, геолокацію, витрати на утримання активу тощо.

У цьому контексті виникає проблема меж допустимого судового розсуду. Законодавство не містить чітких критеріїв достатності непрямих доказів для висновку про необґрунтованість активу, що створює ризик неоднакового застосування закону судами.

Крім того, дискусійним залишається питання правової природи цивільної конфіскації. Під час конференції адвокат Назар Кульчицький

звернув увагу, що попри формально цивільний характер провадження ЄСПЛ оцінює такі справи не формально, а через критерії, вироблені у власній практиці, зокрема через так званий «тест Енгеля» [3].

Таким чином, особливе значення має й проблема співвідношення цивільної конфіскації та принципу непорушності права власності. Відповідно до статті 41 Конституції України [1] та загальних положень статті 321 Цивільного кодексу України право приватної власності є непорушним, а тому будь-яке втручання держави повинно відповідати принципу пропорційності [7].

Згідно з позицією судді ВАКС Тимура Хамзіна, який посилаючись на зміст рішення ЄСПЛ у справі PĂCURAR v. Romania, дійшов висновку, що процедура цивільної конфіскації має цивільно-правовий, а не кримінально-правовий характер, оскільки спрямована насамперед на забезпечення доброчесності та запобігання корупції, а не на покарання особи [3].

Водночас навіть за умов суспільної необхідності ефективної протидії корупції цивільна конфіскація не повинна перетворюватися на механізм необмеженого втручання держави у майнову сферу особи.

Аналіз положень глави 12 розділу ІІІ ЦПК України та актуальної практики Верховного Суду свідчить про поступове формування в Україні особливої гібридної моделі судового провадження, яка поєднує елементи цивільного процесу та публічно-правового антикорупційного контролю. Водночас відповідне законодавче регулювання у нинішньому його форматі не визначає достатньо чітких меж використання непрямих доказів, критеріїв фактичного контролю над активами, а також стандартів підтвердження законності джерел походження майна.

У зв’язку з цим, на наш погляд, розвиток впровадження інституту цивільної конфіскації потребує не лише формування єдиної та достатньо прогнозованої судової практики, а й удосконалення положень глави 12 розділу ІІІ ЦПК України в частині визначення стандартів доказування, меж допустимості непрямих доказів, критеріїв встановлення фактичного контролю над активами з метою забезпечення принципу правової визначеності та дотримання балансу між приватними і публічними інтересами.

Список використаної літератури:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

2. Конвенція Організації Об’єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. : ратифікована згідно із Законом України «Про ратифікацію Конвенції Ор-

ганізації Об’єднаних Націй проти корупції» від 18.10.2006 р. № 251-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.

3. Необґрунтовані активи: правові позиції, доказування та європейські стандарти : огляд конференції «Стягнення необґрунтованих активів у дохід держави» // Офіційний вебсайт Судової влади України. 13.02.2026. URL: https://court.gov.ua/press/news/1970609/.

4. Петров Є. Правові висновки Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах про визнання активів необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави : презентація доповіді. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezent2026/Prezent_Vuznan_aktuv_neobgrynt.pdf.

5. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07.06.2018 р. №2447-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text.

6. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією Ради Європи : ратифікована Законом України від 16.03.2005 р. № 2476-IV // Відомості Верховної Ради України. 2005. № 16. Ст. 266. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text.

7. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text.

8. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text.

Присяч К.Л.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнського інституту «ПрАТ «ВНЗ»МАУП»

Роль міжнародного права у формуванні євроінтеграційної політики України

Європейська інтеграція України є одним із ключових напрямів державної політики, що визначає сучасний вектор правового, політичного та соціально-економічного розвитку держави. У контексті глобалізації та міжнародного співробітництва особливого значення набуває міжнародне право, яке виступає нормативною основою взаємодії України з Європейським Союзом та визначає механізми адаптації національного законодавства до європейських стандартів.

Міжнародне право формує систему принципів і норм, на яких ґрунтується процес інтеграції України до європейського правового простору. Важливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні договори, конвенції, акти Ради Європи та правові інструменти Європейського Союзу. Саме вони забезпечують гармонізацію внутріш-

нього законодавства України із законодавством ЄС та сприяють утвердженню принципу верховенства права [1, с. 47].

Особливе значення для євроінтеграційної політики України має Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Цей міжнародно-правовий документ став основою для реформування багатьох сфер суспільного життя, зокрема судової системи, антикорупційної політики, захисту прав людини, економічної та митної сфер. Угода визначає конкретні зобов'язання України щодо імплементації європейських правових стандартів та створює правовий механізм контролю за їх виконанням [2, с. 91].

Міжнародне право також відіграє важливу роль у забезпеченні захисту прав і свобод людини в умовах євроінтеграції. Приєднання України до міжнародних конвенцій у сфері прав людини сприяло впровадженню європейських стандартів у національне законодавство. Практика Європейського суду з прав людини стала важливим джерелом правозастосування в Україні, а її врахування судами є необхідною умовою реалізації принципу справедливого судочинства [3, с. 64].

Суттєвим аспектом впливу міжнародного права на євроінтеграційну політику є реформування системи державного управління та правосуддя. Європейські стандарти вимагають забезпечення незалежності судової влади, прозорості діяльності органів державної влади та ефективної боротьби з корупцією. Саме міжнародно-правові зобов'язання стимулювали створення в Україні спеціалізованих антикорупційних органів та оновлення законодавства у сфері публічного управління [4, с. 118].

В умовах воєнного стану та збройної агресії проти України міжнародне право набуло особливої ваги як інструмент захисту державного суверенітету та територіальної цілісності. Україна активно використовує міжнародно-правові механізми для притягнення держави-агресора до відповідальності, звертаючись до міжнародних судових інституцій та міжнародних організацій. Це водночас посилює політичну підтримку України з боку Європейського Союзу та сприяє поглибленню інтеграційних процесів [5, с. 133].

Важливим напрямом євроінтеграційної політики є адаптація національного законодавства до acquis communautaire – правової системи Європейського Союзу. Цей процес охоплює реформування економічного, адміністративного, трудового, екологічного та освітнього законодавства. Міжнародне право у цьому контексті виступає

інструментом правового зближення та створення спільного правового простору між Україною та ЄС [6, с. 82].

Значну роль міжнародно-правові норми відіграють і у сфері правничої освіти та науки. Інтеграція України до європейського освітнього простору сприяє модернізації системи підготовки юристів, впровадженню принципів академічної мобільності та розвитку міжнародного наукового співробітництва. Формування сучасної правової культури студентської молоді є важливою умовою успішної реалізації євроінтеграційної політики держави.

Одним із перспективних напрямів розвитку євроінтеграційної політики України є цифровізація правової системи відповідно до європейських стандартів. Використання електронного урядування, цифрових сервісів та електронного судочинства забезпечує підвищення ефективності державного управління та доступу громадян до правосуддя. Водночас міжнародне право визначає стандарти захисту персональних даних, кібербезпеки та цифрових прав людини [7, с. 104].

Отже, міжнародне право є фундаментальною основою формування та реалізації євроінтеграційної політики України. Воно визначає правові механізми адаптації національного законодавства до стандартів Європейського Союзу, сприяє утвердженню демократичних цінностей, забезпеченню прав людини та розвитку правової держави. Подальше поглиблення міжнародно-правового співробітництва є необхідною умовою успішної інтеграції України до європейського співтовариства.

Список використаної літератури

1. Копійка В. В. Європейський Союз та Україна: міжнародно-правові засади інтеграції. Київ: Знання, 2021. 286 с.
2. Муравйов В. І. Право Європейського Союзу та адаптація законодавства України. Київ: Юрінком Інтер, 2022. 412 с.
3. Рабінович П. М. Права людини і практика Європейського суду з прав людини. Львів: Астролябія, 2021. 354 с.
4. Савчин М. В. Конституційні засади європейської інтеграції України. Ужгород: РІК-У, 2023. 268 с.
5. Гнатовський М. М. Міжнародне право в умовах збройних конфліктів та європейська безпека. Київ: Логос, 2024. 301 с.
6. Петришин О. В. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу: сучасні тенденції. Харків: Право, 2021. 240 с.
7. Шемшученко Ю. С. Цифровізація правової системи України в контексті євроінтеграції. Київ: Академперіодика, 2023. 198 с.

Пронін Ю.В.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Науковий керівник:
Талах А.М.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії держави і права та конституційного права,
Навчально-науковий інститут права та безпеки
Імені князя Володимира Великого ПрАТ "ВНЗ МАУП"

Деякі аспекти превентивності у контексті складу кримінального правопорушення

У чинному кримінальному законодавстві України переважна більшість складів корупційних кримінальних правопорушень за конструкцією об'єктивної сторони належать до матеріальних або формальних складів. Їхньою спільною ознакою є те, що кримінальна відповідальність настає лише за умови досягнення винною особою певного суспільно небезпечного результату. Такий результат може проявлятися у формі суспільно небезпечних наслідків, передбачених окремими нормами Кримінального кодексу України (зокрема, статтями 190, 365, 365² КК України) [1], або у вигляді фактичного одержання неправомірної вигоди, яка підлягає грошовій оцінці та надається за вчинення чи невчинення певних дій службового характеру.

Судова практика загалом дотримується аналогічного підходу, визнаючи особу винною у вчиненні корупційного кримінального правопорушення переважно після досягнення відповідного протиправного результату. До таких результатів належать, зокрема, незаконне заволодіння бюджетними коштами внаслідок перевищення службових повноважень, заволодіння чужим майном шляхом обману з використанням службового становища та інші подібні діяння. Фактично в правозастосовній практиці сформувався підхід, відповідно до якого кваліфікація корупційного діяння як закінченого злочину пов'язується насамперед із настанням суспільно небезпечного результату.

Особливо наочно зазначена тенденція проявляється під час проведення оперативних заходів. Так, відмова особи, щодо якої здійснюються оперативно-розшукові дії, від отримання запропонованої неправомірної вигоди зазвичай не тягне кримінальної відповідальності незалежно від мотивів такої відмови. При цьому правове значення не мають навіть випадки, коли особа прямо демонструє готовність до вчи-

нення корупційного правопорушення, однак відмовляється від запропонованої винагороди з причин, не пов'язаних із дотриманням закону, наприклад через її недостатній розмір [2].

Водночас міжнародні стандарти та законодавство багатьох зарубіжних держав ґрунтуються на іншому підході до визначення моменту закінчення корупційних правопорушень. У низці випадків кримінально караними визнаються дії, що передують фактичному отриманню неправомірної вигоди або заподіянню конкретної шкоди охоронюваним законом суспільним відносинам.

Зокрема, Кримінально-правова конвенція про корупцію Ради Європи 1999 року покладає на держави-учасниці обов'язок встановити кримінальну відповідальність як за активний, так і за пасивний підкуп державних службовців. При цьому криміналізації підлягають не лише факти передачі чи отримання неправомірної вигоди, а й обіцянка, пропозиція або прийняття пропозиції такої вигоди з метою спонукання службової особи до використання своїх повноважень у певний спосіб.

Показовим є також досвід окремих європейських держав. Так, Кримінальний кодекс Швейцарії ще в редакції 1947 року передбачав відповідальність за так званий пасивний підкуп членів органів влади, посадових осіб, суддів, арбітрів, експертів та інших суб'єктів, які вимагали або приймали обіцянку надання майнової вигоди за вчинення дій, пов'язаних із виконанням службових функцій. Водночас кримінально караними визнавалися також пропозиція, обіцянка чи надання такої вигоди особам, уповноваженим на виконання публічних функцій.

Подібний підхід простежується і в кримінальному законодавстві Нідерландів, яке диференціює відповідальність залежно від того, чи пов'язана винагорода з діями, що відповідають службовим обов'язкам посадової особи, чи, навпаки, суперечать їм. Аналогічні механізми кримінально-правової протидії корупції функціонують у Великій Британії, Німеччині, Польщі та Іспанії [3].

На відміну від зазначених правових систем, у вітчизняній кримінально-правовій доктрині тривалий час домінував підхід, відповідно до якого сама лише пропозиція неправомірної вигоди не розглядалася як достатня підстава для визнання діяння замахом на відповідний корупційний злочин. Традиційно вважалося, що злочинний намір повинен набути зовнішнього прояву у вигляді конкретних дій, спрямованих на передачу неправомірної вигоди, а тому лише факт висловлення відповідної пропозиції не утворює стадії замаху. Відповідно до чинного кримінального законодавства підготовчі дії до вчинення корупційних

злочинів підлягають кримінально-правовій оцінці лише за наявності передбачених законом кваліфікуючих ознак.

Наслідком такого підходу є те, що у вітчизняній слідчій та судовій практиці вкрай рідко зустрічаються кримінальні провадження, пов'язані з підготовкою до вчинення корупційних правопорушень, хоча такі дії об'єктивно мають значне поширення. Особливо це стосується випадків підготовки до надання або одержання неправомірної вигоди, коли суспільно небезпечний результат ще не настав.

Водночас діяльність правоохоронних органів значною мірою оцінюється за кількісними показниками виявлених і розкритих кримінальних правопорушень. За таких умов основні зусилля оперативних підрозділів концентруються на документуванні вже завершених корупційних проявів. Чинне кримінальне законодавство та сформована практика його застосування фактично орієнтують правоохоронну систему на фіксацію наслідків корупційної діяльності, а не на її раннє попередження. У результаті припинення протиправної поведінки до настання суспільно небезпечного результату нерідко унеможливлює притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності [4].

За таких умов посадові особи та інші суб'єкти, наділені владними повноваженнями, фактично мають можливість без істотного ризику кримінально-правових наслідків обговорювати умови отримання неправомірної вигоди за реалізацію своїх службових повноважень. Інакше кажучи, підготовчі дії до вчинення корупційних кримінальних правопорушень у багатьох випадках залишаються поза межами кримінально-правового реагування.

На нашу думку, саме недостатня криміналізація окремих підготовчих форм корупційної поведінки значною мірою сприяла поширенню так званого інституту «рішальників» – осіб, які спеціалізуються на посередництві у передачі неправомірної вигоди представникам органів державної влади, правоохоронних органів або судових установ з метою досягнення бажаного для замовника результату. Сам процес узгодження умов неправомірної винагороди між посередником і посадовою особою зазвичай не тягне самостійної кримінальної відповідальності, якщо не містить ознак закінченого складу злочину.

У зв'язку з цим видається доцільним удосконалення відповідних кримінально-правових норм шляхом максимально чіткого визначення кола суспільно небезпечних дій, які повинні визнаватися кримінально караними. Водночас така законодавча конкретизація має забезпечувати дотримання принципу законності та виключати можливість притягнення особи до відповідальності виключно за виявлення наміру або

висловлення абстрактного бажання вчинити корупційне правопорушення без вчинення конкретних дій, спрямованих на його реалізацію.

Література:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

2. Трепак В.М. Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні: дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2020. 481 с.

3. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : монографія. Київ : Юрисконсульт, 2006. 1048 с.

4. Сафронов С.О. Поняття превенції злочинів та її співвідношення з однорідними поняттями. URL: http://library.ua/m/ articles/view/Поняття-превенції-злочинів.

Рамзайцева К.С.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Веклич В.О.
доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри
теорії держави і права та конституційного права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Особливості виявлення і подолання корупційних впливів у Верховній Раді України в умовах повномасштабного вторгнення

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України, розпочата у 2022 році, суттєво вплинула на функціонування державних інституцій, зокрема Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади. Умови дії правового режиму воєнного стану зумовили необхідність оперативного ухвалення управлінських та законодавчих рішень, що водночас сприяло виникненню додаткових корупційних ризиків у сфері парламентської діяльності.

Актуальність дослідження визначається потребою забезпечення ефективного функціонування парламенту, підтримання суспільної довіри до органів державної влади, збереження належного рівня міжнародної підтримки України, а також мінімізації корупційних проявів у процесі здійснення законотворчої діяльності.

Метою дослідження є здійснення комплексного аналізу окремих аспектів виявлення та подолання корупційних впливів у діяльності Верховної Ради України в умовах воєнного стану.

Для досягнення поставленої мети визначено такі основні завдання: дослідити теоретико-правові засади корупції; проаналізувати специфіку корупційних ризиків у парламентській діяльності; охарактеризувати механізми виявлення корупційних правопорушень; визначити ефективні способи їх запобігання та усунення.

Теоретичніосновидослідження корупції у законодавчій владі на цей час спираються на нормативно-правовий базис, ядром якого є Закон України «Про запобігання корупції» [1], Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки[2] та інші нормативно-правові акти антикорупційного характеру.

Корупція є багатогранним соціальним феноменом, що проявляється у зловживанні службовими повноваженнями задля отримання приватних переваг або матеріальної вигоди. У межах діяльності парламенту вона набуває специфічних ознак, оскільки пов’язана з впливом на законотворчий процес. Особливість корупційних проявів у законодавчій сфері полягає в їх латентному характері та використанні таких механізмів, як лобіювання приватних інтересів, виникнення конфлікту інтересів, внесення маніпулятивних змін до законопроєктів і застосування політичного впливу. Під час воєнного стану зазначені ризики посилюються внаслідок обмеження відкритості державних процесів, прискореного ухвалення рішень та зосередження значних фінансових ресурсів у стратегічно важливих секторах економіки.

Особливості виявлення корупційнихчинниківу Верховній Раді України за сучасних умов виражаються як у розширенні зовнішніх безпекових загроз, так і у збільшенні кількості спроб служб країни-агресора щодо масштабування проявів корупції задля розпорошення ресурсів України, а також дискредитації як залучених осіб, так і зусиль України щодо відбиття агресії.

Система протидії та виявлення корупційних проявів в Україні ґрунтується на функціонуванні спеціалізованих органів, серед яких ключове місце займають Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура та Вищий антикорупційний суд. У період воєнного стану зазначені інституції були змушені адаптувати власні механізми діяльності, зокрема через використання цифрових засобів моніторингу, дистанційних форм контролю та удосконалення аналітичних методів виявлення корупційних ризиків.

Вагоме значення у викритті корупційних правопорушень мають також інститути громадянського суспільства та медіа. Журналістські розслідування сприяють активізації антикорупційних процесів, оскільки дають можливість виявляти приховані механізми зловживання владою. Окрему роль відіграє міжнародний контроль, адже надання фінансової підтримки Україні супроводжується вимогами щодо дотримання принципів прозорості та підвищення ефективності державної антикорупційної політики.Так, можна погодитися з розробниками спеціалізованого звіту щодо наступного формулювання: «Доброчесність є стратегічним активом для урядів та бізнесу, вона захищає демократії від корупції, шахрайства та марнотратства, підтримує економічне зростання та чесну конкуренцію, а також покращує довіру та взаємодію з державними установами»[3].

Аналіз сучасної практики дає підстави виокремити низку резонансних випадків, пов’язаних із діяльністю народних депутатів України. Так, справа Олександра Трухіна продемонструвала наявність спроб надання неправомірної вигоди з метою уникнення юридичної відповідальності, а також засвідчила важливу роль взаємодії журналістів-розслідувачів із антикорупційними органами [4].

Справа Олександра Юрченка розглядається як приклад «законодавчої корупції», за якої вплив на процес законотворення здійснюється шляхом внесення змін до законопроєктів в інтересах окремих осіб або груп[5].

Водночас справа Андрія Одарченка відображає специфіку корупційних ризиків у сфері розподілу бюджетних коштів, що набуває особливої актуальності в умовах післявоєнного відновлення держави[6]. Тривалий розгляд справи Ярослава Дубневича свідчить про складність доведення корупційних правопорушень, пов’язаних із масштабними економічними схемами та фінансовими зловживаннями[7].

Окрім окремих резонансних випадків, варто звернути увагу і на системні прояви корупції, серед яких особливе місце займає механізм масового внесення поправок до законопроєктів («поправковий спам»). Така практика може використовуватися як інструмент політичного або економічного впливу на законодавчий процес та перешкоджати ефективному ухваленню рішень.

Особливості та шляхи подолання корупційних чинників у Верховній Раді України потребують застосування комплексного підходу, який охоплює законодавчі, інституційні та організаційні механізми. Так, правовою базою реалізації державної антикорупційної політики виступає Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки, у якій окреслено ос-

новні напрями протидії корупції в Україні[2]. До ключових заходів належать забезпечення автономності антикорупційних інституцій, реформування судової системи та впровадження сучасних цифрових рішень у сфері державного управління. Серед перспективних напрямів особливе значення мають цифровізація парламентських процедур, удосконалення механізмів парламентського нагляду, гарантування належного захисту викривачів корупційних правопорушень, а також інтеграція антикорупційних механізмів у процес повоєнного відновлення держави.

Отже, за результатами проведеного дослідження встановлено, що корупційні ризики у діяльності Верховної Ради України за умов повномасштабної збройної агресії зазнають трансформації та адаптуються до особливостей функціонування державних інституцій у період дії правового режиму воєнного стану.

Визначено, що виявлення корупційних правопорушень забезпечується як діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів, так і активною участю інститутів громадянського суспільства та міжнародних партнерів України. Разом із тим ефективне запобігання та протидія корупції потребують комплексного підходу, що передбачає системну та послідовну реалізацію інституційних і нормативно-правових реформ.

Аналіз практичних прикладів засвідчив наявність корупційних проявів серед представників вищих органів державної влади, водночас підтвердивши результативність функціонування чинної антикорупційної інфраструктури держави.

Обґрунтовано, що подальше вдосконалення антикорупційної політики має бути орієнтоване на посилення інституційної спроможності органів державної влади, забезпечення належного рівня прозорості їх діяльності, а також утвердження принципу невідворотності юридичної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. «Про запобігання корупції» : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text (дата звернення: 25.03.2026).

2. Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки : Закон України від 20 червня 2022 р. № 2322-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text (дата звернення: 25.03.2026).

3. OECD Anti-Corruption Outlook 2024. Paris : OECD, 2024. URL: https://www.oecd.org/en/publications/anti-corruption-and-integrity-outlook-2026_16708b78-en.html (дата звернення: 25.03.2026).

4. Калюжна А. Трухін впливає на більшість депутатів бюджетного комітету Ради: подробиці отримання контролю у ньому. Bihus.Info. 14 лютого. 2022. URL:

https://bihus.info/truhin-vplyvaye-na-bilshist-deputativ-byudzhetnogo-komitetu-rady-podrobyczi-otrymannya-kontrolyu-u-nomu/ (дата звернення: 25.03.2026).

5. Горбань М., Бідун В. «Плівки» Єрмака, Юрченка, рекордний хабар і справа Татарова: топ антикорупційних розслідувань 2020 року.Слідство.Інфо. 4 січня.2021. URL:https://www.slidstvo.info/articles/plivky-yermaka-yurchenka-rekordnyj-habar-i-sprava-tatarova-top-antykoruptsinyh-rozsliduvan-2020-roku/(дата звернення: 25.03.2026).

6. Мікула В. Кузнєцова Т. Замість в'язниці – штраф: за скандальний законопроєкт проголосували нардепи, яких підозрюють у корупційних схемах.Слідство.Інфо. 19 липня.2024. URL:https://www.slidstvo.info/news/zamist-v-iaznytsi-shtraf-za-skandalnyy-zakonoproiekt-proholosuvaly-nardepy-iakykh-pidozriuiut-u-koruptsiynykh-skhemakh/(дата звернення: 25.03.2026).

7. Опанасенко М. «Родинна компанія» Дубневича володіла 200 кг золота, яке не потрапило під арешт антикорсуду.Bihus.Info. 19 квітня.2021.URL: https://bihus.info/rodynna-kompaniya-nardepa-dubnevycha-volodila-200-kg-zolota-yake-ne-potrapylo-pid-aresht-antykorsudu/ (дата звернення: 25.03.2026).

Рудько К.В.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Меджбель В.І.
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського, трудового та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Права людини у Європейському Союзі

Права людини у Європейському Союзі є фундаментальною основою функціонування його правової системи та ключовою цінністю, закріпленою в установчих договорах і вторинному законодавстві ЄС. Вони визначають мінімальні стандарти захисту прав і свобод людини, які обов'язкові для інституцій ЄС та держав-членів при реалізації права Союзу [1, с. 12].

Основоположним документом у цій сфері є Хартія основоположних прав Європейського Союзу, яка закріплює широкий спектр прав: від права на життя, свободу та рівність до соціальних і економічних гарантій. Вона має таку ж юридичну силу, як і установчі договори ЄС, та застосовується у всіх сферах права ЄС [2, с. 15].

Важливу роль у захисті прав людини відіграє Суд Європейського Союзу, який забезпечує однакове тлумачення та застосування норм права ЄС, у тому числі положень Хартії, і контролює їх дотримання державами-членами [1, с. 18].

Система захисту прав людини в ЄС також тісно пов'язана з Європейська конвенція з прав людини, яка хоч і є окремим міжнародним договором, але виступає орієнтиром для правової системи ЄС та судової практики. ЄС визнає її стандарти як базові у сфері прав людини [3, с. 20].

Права людини в ЄС охоплюють три основні групи: громадянські та політичні права (свобода слова, право на справедливий суд, виборчі права), соціально-економічні права (праця, соціальний захист, охорона здоров'я) та так звані «нові права» (захист персональних даних, екологічні права) [2, с. 22].

Особливістю системи ЄС є те, що захист прав людини здійснюється не лише через декларації, а й через обов'язкові механізми контролю, судовий захист та пряме застосування норм права ЄС у національних правових системах держав-членів [1, с. 25].

Отже, права людини у Європейському Союзі становлять комплексну та ефективну систему гарантій, яка поєднує міжнародні стандарти, наднаціональне регулювання та судовий контроль, забезпечуючи високий рівень їх захисту в усіх сферах життя суспільства [3, с. 27].

Актуальність дослідження прав людини у Європейському Союзі зумовлена зростаючим значенням їх захисту як фундаментальної цінності сучасного європейського правопорядку та одним із ключових принципів функціонування ЄС. Умови поглиблення інтеграційних процесів та розширення компетенцій Європейського Союзу обумовлюють необхідність постійного удосконалення механізмів гарантування основоположних прав і свобод людини [1, с. 4].

Особливої актуальності набуває аналіз ролі Хартія основоположних прав Європейського Союзу, яка стала юридично обов'язковим документом і визначає сучасні стандарти захисту прав людини в межах ЄС. Її положення активно застосовуються у практиці національних судів держав-членів та інституцій ЄС [2, с. 5].

Важливим аспектом є також діяльність Суд Європейського Союзу, який забезпечує єдине тлумачення права ЄС і відіграє ключову роль у формуванні та розвитку стандартів захисту прав людини [1, с. 6].

Крім того, актуальність дослідження посилюється необхідністю гармонізації європейської системи захисту прав людини з положеннями

Європейська конвенція з прав людини, що сприяє уніфікації правових стандартів у Європі та підвищенню ефективності їх захисту [3, с. 7].

Метою даного дослідження є всебічний та глибокий аналіз системи захисту прав людини у Європейському Союзі як одного з ключових елементів його правопорядку, дослідження нормативно-правових засад її функціонування та визначення ролі основоположних актів у формуванні сучасних стандартів прав людини в ЄС [1, с. 8].

Окремою складовою мети є дослідження положень Хартія основоположних прав Європейського Союзу як основного документа, що закріплює систему громадянських, політичних, економічних і соціальних прав, а також визначає межі їх реалізації та гарантії захисту в межах правового простору ЄС [2, с. 9].

Важливим аспектом є аналіз інституційного механізму захисту прав людини, зокрема діяльності Суд Європейського Союзу, який забезпечує однакове тлумачення права ЄС, контролює дотримання його норм державами-членами та формує обов'язкову для застосування судову практику у сфері прав людини [1, с. 10].

Також метою дослідження є вивчення взаємозв'язку системи захисту прав людини в ЄС із положеннями Європейська конвенція з прав людини, визначення рівня їх взаємодії та впливу на формування єдиного європейського правового простору у сфері прав людини [3, с. 11].

Крім того, дослідження спрямоване на виявлення сучасних тенденцій розвитку системи захисту прав людини в ЄС, оцінку її ефективності в умовах поглиблення європейської інтеграції, розширення компетенцій ЄС та зростання ролі судового захисту прав людини [2, с. 12].

Отже, мета роботи полягає не лише в теоретичному аналізі нормативної бази, а й у комплексному дослідженні практичних механізмів захисту прав людини в ЄС та визначенні перспектив їх подальшого розвитку в сучасних умовах [1, с. 13].

Висновок: У результаті проведеного дослідження встановлено, що система захисту прав людини у Європейському Союзі є однією з найбільш розвинених та комплексних моделей гарантування основоположних прав і свобод у сучасному світі. Вона сформувалася як багаторівнева правова конструкція, що поєднує норми первинного та вторинного права ЄС, судову практику, а також міжнародно-правові стандарти у сфері прав людини.

З'ясовано, що центральне місце у цій системі займає Хартія основоположних прав Європейського Союзу, яка закріплює широкий спектр прав і свобод людини – громадянських, політичних, економічних та соціальних. Її набуття юридично обов'язкової сили суттєво під-

вищило рівень захисту прав людини в межах ЄС, перетворивши її на безпосередньо застосовуваний правовий інструмент у діяльності інституцій Європейського Союзу та держав-членів при реалізації права ЄС.

Важливу роль у функціонуванні системи захисту прав людини відіграє Суд Європейського Союзу, який забезпечує єдине та обов'язкове тлумачення норм права ЄС. Саме через його практику формується зміст і обсяг конкретних прав, закріплених у Хартії, а також забезпечується контроль за їх дотриманням державами-членами. Судова практика ЄС фактично перетворює права людини з декларативних положень на реально діючі юридичні гарантії.

Дослідження також показало, що система прав людини в ЄС перебуває у тісній взаємодії з положеннями Європейська конвенція з прав людини. Хоча ЄС формально не є стороною Конвенції, її стандарти відіграють ключову роль як орієнтир для тлумачення та застосування права ЄС. Це забезпечує гармонізацію європейських підходів до захисту прав людини та сприяє формуванню єдиного правового простору в Європі.

Отже, система захисту прав людини у Європейському Союзі є ефективною, динамічною та такою, що постійно розвивається. Вона базується на поєднанні нормативного регулювання, судового контролю та міжнародних стандартів, що забезпечує високий рівень гарантій прав і свобод людини. У сучасних умовах вона продовжує вдосконалюватися під впливом інтеграційних процесів, розширення компетенцій ЄС та зростання ролі судового захисту прав людини.

Список використаних джерел:

1. Договір про Європейський Союз (консолідована редакція). – С. 20–26.
2. Договір про функціонування Європейського Союзу. – С. 27–33.
3. Європейська конвенція з прав людини. – С. 40–46.
4. Суд Європейського Союзу. Практика застосування Хартії основоположних прав ЄС. – С. 50–58.
5. Кисіль В. П. Європейське право: підручник. – К.: Юрінком Інтер. – С. 60–68.
6. Бурменський М. В. Міжнародне право прав людини. – К.: Наукова думка. – С. 70–78.
7. Кравченко В. В. Право Європейського Союзу. – К.: Алерта. – С. 80–88.

Рябухіна В.В.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально - наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ "ВНЗ" МАУП"
Науковий керівник:
Вацюк В.О.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правоохоронної та
антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Використання штучного інтелекту у правоохоронній діяльності

Використання штучного інтелекту (ШІ) в правоохоронній діяльності - це напрям, який сьогодні кардинально змінює підходи до розкриття злочинів, патрулювання та оперативно-розшукової діяльності. В умовах модернізації Національної поліції України розуміння цих технологій є критично важливим для опанування сучасних поліцейських тактик та розуміння їхнього місця в правовій системі.[1]

Комп'ютерні системи, підключені до мереж міського відеоспостереження (наприклад, інтегровані камери систем «Безпечне місто»), здатні в реальному часі ідентифікувати підозрюваних або зниклих безвісти осіб. ШІ зіставляє обличчя з базами даних розшуку, що значно пришвидшує роботу оперативних підрозділів.[2]

Розумний моніторинг: ШІ може автоматично фіксувати на відео (залишений предмет, бійку, скупчення людей) і подавати сигнал черговому. Розпізнавання номерних знаків автоматична фіксація номерів у потоці транспорту для виявлення викрадених автомобілів або транспортних засобів, пов'язаних із правопорушниками.

Алгоритми здатні аналізувати протоколи допитів, рапорти та свідчення, виявляючи розбіжності чи приховані патерни. Крім того, ШІ використовується для автоматичного транскрибування аудіозаписів слідчих дій, що суттєво знижує бюрократичне навантаження.

Однак можливі і мінуси використання штучного інтелекту в правоохоронній діяльності:

ШІ може неправильно аналізувати інформацію або робити хибні висновки. Наприклад, система розпізнавання облич може помилково визначити людину як злочинця.

Залежність від технологій Правоохоронці можуть занадто покладатися на ШІ та менше використовувати власний професійний досвід і критичне мислення.

Кіберзагрози Системи ШІ можуть стати об'єктом хакерських атак, через що конфіденційна інформація може потрапити до сторонніх осіб.

Проблема відповідальності У випадку помилки складно визначити, хто несе відповідальність – працівник правоохоронного органу чи розробник програми.[3]

Впровадження таких систем має прямий вплив на кримінальне право та процес, створюючи нові виклики, які потребують чіткого законодавчого регулювання у системі права України:

Допустимість доказів відповідно до КПК України. Чи може висновок, зроблений алгоритмом використовуватися як беззаперечний доказ у суді? Наразі ШІ слугує радше інструментом для здобуття оперативної інформації, а доказова база має формуватися за суворими процесуальними нормами. Упередженість алгоритмів: Якщо ШІ навчається на історичних даних, що містять системні помилки, програма може відтворювати їх, що порушує принципи справедливості та презумпцію невинуватості.[4]

Отже, незважаючи на значні переваги штучного інтелекту в правоохоронній діяльності, його використання має і низку недоліків, пов'язаних із ризиком помилок, порушенням прав людини, кіберзагрозами та недостатнім правовим регулюванням. Тому впровадження ШІ повинно здійснюватися обережно та під контролем держави і суспільства.

Список використаної літератури:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII.
2. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-V
3. Гриценко І. С. Штучний інтелект у правоохоронній діяльності: перспективи та ризики // Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 5. С. 112–116.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI.

Савка О.І
кандидат юридичних наук
доцент кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. Князя Володимира Великого ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Юрисдикційні проблеми розслідування злочинів приватних військових та охоронних структур

У сучасних збройних конфліктах приватні військові та охоронні компанії (ПВОК) дедалі частіше відіграють значну роль, що створює нові виклики для національних та міжнародних систем юстиції. Основна складність полягає у визначенні правового статусу працівників ПВОК, характеру їхньої участі у бойових діях, а також меж кримінальної відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права (МГП). Працівники ПВОК, залучені до виконання бойових завдань у зоні конфлікту, не завжди можуть бути однозначно кваліфіковані як військовослужбовці регулярних збройних сил, що ускладнює застосування до них стандартних положень щодо захисту військовополонених, цивільного населення та учасників бойових дій відповідно до ст. 47-48 Додаткового протоколу І до Женевських конвенцій (1977 р.) [1] та ст. 4 IV Женевської конвенції (1949 р.) [2].

З огляду на це, юридична оцінка дій ПВОК потребує комплексного підходу, який поєднує положення національного законодавства – зокрема ст. 437-438, 442 КК України [3], що встановлюють кримінальну відповідальність за порушення законів і звичаїв ведення війни, а також за злочини проти прав людини у зоні збройного конфлікту – із нормами міжнародного права, включно зі статтями 8, 25 Римського статуту МКС (1998 р.) [4], які передбачають відповідальність як державних, так і недержавних суб’єктів за військові злочини в умовах міжнародного та неміжнародного конфлікту.

У сучасних збройних конфліктах приватні військові та охоронні компанії (ПВОК) дедалі частіше виконують функції, які раніше належали виключно регулярним арміям держав. Це включає охорону стратегічних об’єктів, супровід військових колон, участь у бойових операціях та логістичне забезпечення військових формувань. Водночас активна роль ПВОК створює серйозні юридичні та практичні виклики для національних та міжнародних органів правосуддя, оскільки їхня діяльність часто відбувається у «сірій зоні» правового регулювання.

Українські науковці підкреслюють, що ефективне регулювання правового статусу ПВОК має враховувати не лише факт участі у бойо-

вих діях, а й характер завдань, що виконуються, рівень контролю з боку держави та наявність контрактних відносин, які можуть впливати на кваліфікацію дій як законних або незаконних [5; 6]. Особливо важливою є диференціація між відповідальністю окремого найманця, керівника компанії та самої організації, що дозволяє уникнути юридичної невизначеності та забезпечити ефективне притягнення до відповідальності за порушення МГП.

Таким чином, розмежування правового статусу, визначення меж кримінальної відповідальності та узгодження застосування норм національного та міжнародного права становлять ключові проблеми при розслідуванні діяльності ПВОК у сучасних конфліктах. Подолання цих проблем потребує комплексного підходу, що включає законодавчі удосконалення, стандартизацію процедур кваліфікації участі ПВОК у бойових діях, а також активну міжнародну співпрацю у сфері розслідування та документування злочинів.

Згідно зі ст. 47 та 48 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій (1977 р.) [1], найманці та особи, які не належать до регулярних збройних формувань, не користуються повним захистом, передбаченим для військовополонених. Водночас вони несуть відповідальність за вчинені дії, що порушують закони та звичаї ведення війни, включно з умисними нападами на цивільне населення, застосуванням заборонених методів ведення бойових дій, насильством над військовополоненими та знищенням майна без об’єктивної військової необхідності (Римський статут МКС, ст. 8(2)(b)-(e)) [4].

Національне законодавство України, зокрема ст. 437-438 та 442 Кримінального кодексу України, передбачає кримінальну відповідальність за порушення законів та звичаїв війни, а також за злочини проти прав людини у зоні збройного конфлікту. Проте українські науковці підкреслюють, що чинні положення не завжди дозволяють чітко кваліфікувати участь працівників ПВОК у бойових діях і визначити суб’єктів відповідальності: чи це окремий найманець, чи керівництво компанії, чи сама юридична особа [4; 5].

Додаткову складність створює міжнародна юрисдикція. Згідно зі ст. 25 та ст. 8 Римського статуту МКС, міжнародний кримінальний суд може розслідувати військові злочини та злочини проти людяності, скоєні як державними, так і недержавними акторами, якщо ці дії відбуваються у зоні міжнародного або неміжнародного збройного конфлікту [4]. М.А. Погорецький відзначає, що ефективне переслідування працівників ПВОК потребує тісної координації між національними органа-

ми правосуддя та міжнародними трибуналами, урахування принципу комплементарності та механізмів взаємного визнання юрисдикції [7].

Окремим напрямом є фіксація доказів і забезпечення їхньої допустимості у національних та міжнародних судах. Застосування цифрових технологій, відео- та фотофіксації, а також свідчень потерпілих та учасників конфлікту має здійснюватися відповідно до міжнародних стандартів та процесуальних норм Кримінального процесуального кодексу України (ст. 62-63, 71 КПК України) для забезпечення законності та ефективності розслідування [8].

Таким чином, участь ПВОК у збройних конфліктах створює комплексні юрисдикційні проблеми, що охоплюють: визначення правового статусу та суб'єктів відповідальності, встановлення компетенції національних та міжнародних судів, а також організацію доказової бази відповідно до національних та міжнародних стандартів. Удосконалення законодавства та розвиток практики міжнародного співробітництва є ключовими для ефективного правового регулювання цього феномену.

На національному рівні Кримінальний кодекс України (ст. 437-438, 442 КК України) [3] передбачає кримінальну відповідальність за порушення законів і звичаїв ведення війни, умисне вбивство цивільного населення, насильство над військовополоненими, застосування заборонених методів ведення бойових дій, а також за злочини проти прав людини у зоні збройного конфлікту. Ці положення покликані забезпечити ефективне правове регулювання поведінки учасників бойових дій та гарантувати захист цивільного населення та міжнародно визнаних норм гуманітарного права.

Проте практичне застосування цих норм до приватних військових та охоронних компаній (ПВОК) ускладнюється низкою факторів. По-перше, відсутні чіткі критерії кваліфікації участі ПВОК у бойових діях, що обумовлює складнощі у визначенні моменту та меж відповідальності окремого працівника чи самого юридичного суб'єкта. По-друге, необхідно встановити суб'єкта кримінальної відповідальності: чи є ним окремий найманець, який безпосередньо здійснював протиправні дії, чи керівництво компанії, яке організовувало та координувало її діяльність, або ж сама юридична особа, що залучала найманців до виконання бойових завдань [5; 6].

Додатково, проблема кваліфікації ускладнюється тим, що ПВОК можуть діяти у різних юрисдикціях і під різними прапорами, що потребує узгодження норм національного кримінального права з міжнародними зобов'язаннями України, зокрема положеннями Римського ста-

туту МКС (ст. 8, 25-27) та Додаткових протоколів до Женевських конвенцій (ст. 47-51, 50-51). Науковці підкреслюють, що без чіткого визначення правового статусу ПВОК неможливе ефективне застосування норм кримінального законодавства, а також створюється ризик ухилення від відповідальності за вчинені злочини проти цивільного населення та військовополонених [9; 10].

Таким чином, національна правова система потребує вдосконалення механізмів кваліфікації та розслідування дій ПВОК, що включає: визначення чітких критеріїв участі у бойових діях, встановлення суб'єктів кримінальної відповідальності та інтеграцію національного законодавства з міжнародними стандартами кримінальної відповідальності. Це дозволить забезпечити баланс між дотриманням прав людини, міжнародного гуманітарного права та ефективним притягненням до відповідальності осіб та організацій, залучених до збройних конфліктів.

Міжнародна юрисдикція у питанні розслідування злочинів, скоєних приватними військовими та охоронними компаніями (ПВОК), регламентується, передусім, положеннями Римського статуту Міжнародного кримінального суду (1998 р., ст. 8, ст. 25) [4]. Ці норми встановлюють кримінальну відповідальність за вчинення військових злочинів як державними, так і недержавними акторами, зокрема найманцями, у випадках, коли їхні дії відбуваються у зоні міжнародного або неміжнародного збройного конфлікту. Стаття 8 Статуту визначає конкретні військові злочини, включаючи навмисне вбивство цивільного населення, застосування заборонених методів ведення бойових дій, насильство над військовополоненими та руйнування майна без військової необхідності, тоді як стаття 25 закріплює індивідуальну кримінальну відповідальність за участь у цих діяннях.

Науковці підкреслюють, що національні суди та міжнародні трибунали мають діяти у тісній координації, враховуючи принцип комплементарності та «primacy» МКС, відповідно до якого міжнародний суд вступає у розслідування лише тоді, коли національні юрисдикції неспроможні або неефективні [7]. Це особливо актуально для випадків, коли ПВОК діють у багатьох юрисдикціях одночасно, а також за відсутності чіткої регламентації їхнього правового статусу на національному рівні.

Крім того, ефективне забезпечення міжнародної юрисдикції передбачає інтеграцію доказової бази національних розслідувань із матеріалами міжнародних організацій, таких як Міжнародний комітет Червоного Хреста та ООН, а також застосування сучасних методів криміна-

лістики, цифрової і документальної фіксації фактів порушень. Українські науковці відзначають, що така синхронізація між національною та міжнародною юрисдикцією є ключовою для притягнення до відповідальності як окремих найманців, так і керівництва ПВОК за вчинені злочини проти цивільного населення, військовополонених і гуманітарних місій [9; 10].

Таким чином, міжнародна юрисдикція у випадках участі ПВОК у збройних конфліктах передбачає не лише застосування норм Римського статуту, але й формування ефективного механізму взаємодії національних судових органів та міжнародних трибуналів, що дозволяє забезпечити правову визначеність, комплексність розслідувань та дотримання принципів міжнародного гуманітарного права.

Додатковою та надзвичайно складною проблемою у контексті розслідування злочинів, вчинених приватними військовими та охоронними компаніями (ПВОК), є фіксація доказів та забезпечення їхньої допустимості у судовому процесі. Використання сучасних цифрових технологій, відео- та фотоматеріалів, а також свідчень потерпілих і безпосередніх учасників конфлікту вимагає суворого дотримання як стандартів міжнародного гуманітарного права (МГП), так і національного кримінального процесуального законодавства. Науковці зазначають, що доказова база у справах щодо ПВОК повинна формуватися за принципами повноти, достовірності та юридичної належності, зокрема шляхом документування обставин злочину, фіксації воєнних та цивільних втрат, а також збирання свідчень, що підтверджують причетність конкретних осіб або організацій до порушень [6; 8].

Особливу увагу приділяють взаємодії національних слідчих органів з міжнародними структурами, такими як Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ) та Організація Об’єднаних Націй (ООН), що дозволяє забезпечити не лише належну фіксацію та систематизацію доказів, а й їх відповідність міжнародним стандартам допустимості у судах різного рівня. Така координація передбачає узгодження процедур документування, проведення допитів, а також збереження цифрових та фізичних носіїв інформації у безпечному та незмінному вигляді, що суттєво підвищує ефективність доказової бази у справах про злочини ПВОК.

Таким чином, юрисдикційні проблеми розслідування злочинів ПВОК можна умовно структурувати за трьома основними аспектами:

Визначення правового статусу та суб’єктів відповідальності.

Компетенція національних та міжнародних судових органів.

Забезпечення ефективної доказової бази.

Подолання зазначених проблем потребує комплексного підходу, який передбачає:

удосконалення національного законодавства, зокрема уточнення норм Кримінального кодексу та Кримінального процесуального кодексу України щодо правового статусу ПВОК та критеріїв їхньої участі у бойових діях;

створення чітких процедур кваліфікації злочинів, скоєних ПВОК, з урахуванням міжнародних стандартів МГП, положень Римського статуту МКС (ст. 8, ст. 25), Женевських конвенцій (ст. 4 IV Конвенції, 1949 р.) та Додаткових протоколів I і II (ст. 47-51, 1977 р.);

активної міжнародної співпраці у сфері розслідування та документування воєнних злочинів, що забезпечує узгоджене застосування принципів комплементарності та «primacy» МКС, а також дотримання презумпції невинуватості та прав на захист учасників судового процесу.

Такий комплексний підхід дозволяє забезпечити баланс між ефективним притягненням до відповідальності та дотриманням міжнародних стандартів прав людини та гуманітарного права, підвищуючи легітимність національних та міжнародних судових процесів у справах щодо ПВОК.

Список використаної літератури:

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року: Протокол; ООН від 08.06.1977 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_199 (дата звернення: 05.01.2026).

2. Конвенція про захист цивільного населення під час війни: Конвенція; ООН від 12.08.1949, ст. 4 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_154 (дата звернення: 29.12.2025).

3. Верховна Рада України. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змінами). Статті 437-438, 442. Законодавство України.

4. Римський Статут Міжнародного кримінального суду: Statute; 640 від 17.07.1998 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_588 (дата звернення: 12.04.2026).

5. Качур В.П. Актуальні проблеми правового регулювання діяльності приватних військових компаній у сучасних збройних конфліктах // Вісник правових та соціальних досліджень. 2019. № 4. С. 27-36.

6. Шепітько В.Ю., Шепітько М.В. Доктрина криміналістики та судової експертизи: формування, сучасний стан і розвиток в Україні // Юридичний журнал «Право України». 2021. № 8. С. 12-27.

7. Погорецький М.А. Комплементарність міжнародної та національної юрисдикції у кримінальному праві: теоретичні та практичні аспекти / М.А. Погорецький // Юридичний вісник України. 2017. Вип. 5. С. 45-62.

8. Антонюк П.Є., Гуцалюк М.В. Процесуальна спроможність використання електронної (цифрової) інформації як доказу в кримінальному провадженні // Інформація і право. 2022. № 2(41). С. 116-122. DOI:10.37750/2616-6798.2022.2(41).270373.

9. Демиденко І.М. Міжнародне кримінальне право: проблеми доказування та інтеграції цифрових доказів // Вісник Національної академії правових наук України. 2020. № 2. С. 77-91.

10. Патлай В.В. Міжнародне кримінальне право: навчальний посібник. Київ: Юридична думка, 2018. 432 с.

Садовський О. О.
аспірант кафедри публічного управління та адміністрування
Національного університету цивільного захисту

Реалізація державної політики у сфері спеціалізованої медичної допомоги в умовах воєнного стану та її адаптаційні механізми

Державна політика у сфері спеціалізованої медичної допомоги є ключовим елементом функціонування національної системи охорони здоров'я, що визначає стратегічні підходи до організації медичних послуг та забезпечення їх доступності для населення. В умовах сучасних соціально-економічних і безпекових викликів особливої актуальності набуває її адаптація до умов воєнного стану, що безпосередньо впливає на стійкість медичної системи. У зв'язку з цим прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення надання медичної допомоги» від 1 липня 2022 року № 2347-IX [1] стало відповіддю на необхідність оперативного реагування держави на зміну безпекового середовища. У межах реалізації зазначених положень відбулося розширення кола суб'єктів, які можуть надавати спеціалізовану медичну допомогу, що сприяло підвищенню гнучкості системи охорони здоров'я в умовах війни. До таких суб'єктів, окрім закладів охорони здоров'я, віднесено також лікарів-фізичних осіб-підприємців, що дозволяє забезпечити більш оперативне реагування на потреби пацієнтів [2].

Важливим аспектом законодавчих змін є інтеграція освітньої, наукової та практичної складових у сфері медичної допомоги. Зокрема, передбачено можливість надання медичних послуг науково-педагогічними працівниками закладів вищої та післядипломної освіти за умови наявності відповідної кваліфікації та погодження з керівництвом закладу. Це створює умови для підвищення рівня професійної під-

готовки медичних кадрів та посилення взаємозв'язку між освітою і практичною медициною. Організаційні повноваження щодо визначення лікуючого лікаря або уповноваженої особи закріплено за керівником закладу охорони здоров'я, що підвищує рівень відповідальності та прозорості управлінських рішень у сфері надання медичних послуг.

Практична реалізація державної політики здійснюється через діяльність Національної служби здоров'я України (НСЗУ), яка забезпечує фінансування закладів спеціалізованої медичної допомоги на договірних засадах у межах програми медичних гарантій. Згідно зі звітними даними, у 2024 році понад 24,32 млн пацієнтів отримали медичну допомогу в межах цієї програми, що свідчить про ефективність діючої моделі фінансування навіть в умовах воєнного стану [3, с. 14].

Інституційне забезпечення системи доповнюється функціонуванням мережевої організації закладів охорони здоров'я. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання організації спроможної мережі закладів охорони здоров'я» від 28 лютого 2023 р. № 174 [4], запроваджено механізм формування госпітальних округів і кластерів, що визначає територіальну організацію надання медичних послуг. Така структура забезпечує раціональне використання ресурсів, ефективну маршрутизацію пацієнтів та скорочення часу надання медичної допомоги, що є критично важливим в умовах воєнного стану.

Госпітальні округи виконують не лише функцію територіальної організації, але й виступають елементом медичної логістики, що гарантує безперервність надання медичних послуг навіть за умов обмеженої інфраструктури та підвищених безпекових ризиків. Одночасно відбувається оптимізація розподілу фінансових і матеріальних ресурсів між закладами охорони здоров'я, що створює передумови для модернізації обладнання, розвитку кадрового потенціалу та підвищення ефективності системи екстреної медичної допомоги.

Системна трансформація галузі охорони здоров'я базується на стратегічних документах державного рівня. Зокрема, Стратегія розвитку системи охорони здоров'я на період до 2030 року та операційний план заходів на 2025–2027 роки [5] визначають довгострокові цілі щодо підвищення стійкості системи охорони здоров'я та її здатності реагувати на кризові виклики військового, епідеміологічного та гуманітарного характеру. Реалізація цих положень передбачає формування пацієнтоорієнтованої моделі, у якій кожен громадянин має гарантований доступ до медичної допомоги, а медичні працівники – можливості для професійного розвитку.

Окрему роль у забезпеченні функціонування системи відіграють принципи адаптивності, екстериторіальності та безперервності надання медичних послуг, що закріплені у нормативних актах щодо реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення [6]. Це дозволяє забезпечувати доступність медичної допомоги незалежно від територіального розташування пацієнта та умов функціонування закладів охорони здоров'я.

Отже, проведений аналіз дозволяє дійти висновку, що державна політика у сфері спеціалізованої медичної допомоги в умовах воєнного стану набуває комплексного та адаптивного характеру. Її ефективність забезпечується поєднанням законодавчих, організаційних, фінансових і управлінських механізмів, що сприяє формуванню стійкої системи охорони здоров'я, здатної функціонувати в умовах підвищених безпекових ризиків та забезпечувати безперервність надання медичних послуг населенню.

Список використаної літератури

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення надання медичної допомоги: ЗУ від 01.07.2022 № 2347-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2347-20#Text

2. Мобільні амбулаторії в регіонах України безоплатно надаватимуть послуги з тестування і профілактики соціально значущих хвороб. URL: https://phc.org.ua/news/mobilni-ambulatoriidavatimut-poslugi-z-testuvannya-i

3. Звіт Національної служби здоров'я України за 2024 р. URL: https://medplatforma.com.ua/images/96374/zvit_nszu_2024.pdf

4. Деякі питання організації спроможної мережі закладів охорони здоров'я: Постанова КМУ від 28.02.2023 № 174. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/174BF#n2

5. Стратегія розвитку системи охорони здоров'я на період до 2030 року та операційний план заходів на 2025–2027 роки: Розпорядження КМУ від 17.01.2025 № 34-р.

6. Деякі питання реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення у 2025 році: Постанова КМУ від 24.12.2024 № 1503. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1503-BF#Text

7. Функціонал для закладів спеціалізованої медичної допомоги. URL: https://ehealth.gov.ua/spetsializovana-medychna-dopomoga/

Садомака І.Ю.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки ім. князя Володими
ра Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Меджбель В.І.
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського, трудового та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Інституційна система європейського союзу

Актуальність дослідження інституційної системи Європейського Союзу зумовлена її ключовою роллю у забезпеченні ефективного функціонування наднаціонального правопорядку та реалізації політик ЄС. В умовах розширення повноважень Союзу та поглиблення інтеграційних процесів зростає значення узгодженої діяльності його інституцій. Особливого значення ця проблематика набуває для України в контексті євроінтеграційного курсу. Метою дослідження є визначення структури інституційної системи ЄС, її функцій та принципів взаємодії. Новизна підходу полягає у розгляді інституційної системи як цілісного механізму, що забезпечує баланс інтересів держав-членів та наднаціональних органів.

Інституційна система Європейського Союзу являє собою сукупність органів, наділених повноваженнями щодо формування та реалізації політик ЄС. До основних інституцій належать Європейський парламент, Європейська рада, Рада Європейського Союзу, Європейська комісія, Суд Європейського Союзу, Європейський центральний банк та Рахункова палата. Кожна з цих інституцій виконує специфічні функції, що забезпечують ефективне функціонування Союзу. Особливістю інституційної системи ЄС є поєднання наднаціональних та міжурядових елементів управління. Важливим принципом є інституційний баланс, який передбачає розподіл повноважень між органами та їх взаємний контроль. Значну роль відіграє принцип лояльного співробітництва між інституціями та державами-членами. Авторська позиція полягає в тому, що інституційна система ЄС є унікальною моделлю, яка не має повних аналогів у національних правових системах. Вона забезпечує ефективне прийняття рішень на наднаціональному рівні при збереженні суверенітету держав-членів. Водночас складність структури може

ускладнювати процес ухвалення рішень та вимагати подальшого вдосконалення. Таким чином, інституційна система ЄС є динамічною та такою, що постійно розвивається.

Інституційна система ЄС закріплена в установчих договорах, зокрема у Договорі про Європейський Союз та Договорі про функціонування Європейського Союзу. Відповідно до статті 13 Договору про ЄС, інституції Союзу діють у межах наданих їм повноважень та відповідно до процедур, визначених договорами [1]. Європейський парламент здійснює законодавчу функцію спільно з Радою ЄС, тоді як Європейська комісія виконує виконавчі та контрольні функції. Суд Європейського Союзу забезпечує однакове тлумачення та застосування права ЄС у всіх державах-членах. Важливим елементом є принцип інституційного балансу, який не допускає концентрації влади в одному органі. Судова практика підтверджує необхідність дотримання цього принципу як гарантії демократичності та ефективності управління [2]. Таким чином, інституційна система ЄС функціонує на основі чіткого розподілу повноважень і взаємного контролю між органами.

Практичним прикладом функціонування інституційної системи ЄС є процедура ухвалення законодавчих актів у межах звичайної законодавчої процедури. Європейська комісія вносить законодавчу пропозицію, після чого Європейський парламент та Рада ЄС спільно розглядають і ухвалюють рішення. У разі розбіжностей між цими інституціями застосовується процедура узгодження, яка передбачає досягнення компромісу. Наприклад, при прийнятті регламентів у сфері цифрового ринку активно взаємодіють усі ключові інституції. Суд ЄС у разі спору може перевірити законність прийнятого акта. Такий механізм демонструє взаємозалежність інституцій та ефективність системи стримувань і противаг. Це забезпечує прозорість процесу ухвалення рішень та врахування інтересів як держав-членів, так і громадян ЄС.

У результаті дослідження встановлено, що інституційна система Європейського Союзу є складним, але ефективним механізмом управління наднаціонального рівня. Вона базується на принципах розподілу повноважень, інституційного балансу та взаємодії між органами. Визначено, що така система забезпечує стабільність та ефективність функціонування ЄС. Практична цінність полягає у можливості використання цього досвіду при реформуванні державного управління в Україні.

Список використаних джерел.

1. Treaty on European Union (consolidated version). Official Journal of the European Union.

2. Treaty on the Functioning of the European Union (consolidated version). Official Journal of the European Union.
3. Craig P., de Búrca G. EU Law: Text, Cases, and Materials. Oxford University Press, 2020.
4. Barnard C. The Substantive Law of the EU. Oxford University Press, 2019.
5. Chalmers D., Davies G., Monti G. European Union Law. Cambridge University Press, 2019.
6. Lenaerts K., Van Nuffel P. European Union Law. Sweet & Maxwell, 2021.
7. Хартія основних прав Європейського Союзу (2012/C 326/02).
8. Суд Європейського Союзу. Практика щодо інституційного балансу в ЄС.
9. Фединяк Г. С., Фединяк Л. С. Міжнародне приватне право. Київ: Юрінком Інтер, 2020.

Свистунова М.Д.
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Талах А.М.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії держави і права та конституційного права,
Навчально-науковий інститут права та безпеки
імені князя Володимира Великого ПрАТ "ВНЗ МАУП"

Захист прав людини у мирний і воєнний час

Україна є стороною переважної більшості універсальних міжнародно-правових актів у сфері захисту прав людини, а також регіональних договорів, укладених у межах міжнародних організацій, членом яких вона виступає. Важливе значення у цьому контексті мають положення Конституції України, відповідно до яких чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є складовою національного законодавства. Крім того, Основний Закон визначає, що зовнішньополітична діяльність держави здійснюється на засадах загальновизнаних принципів і норм міжнародного права та спрямовується на забезпечення національних інтересів, безпеки й розвитку міжнародного співробітництва [1]. З огляду на це органи державної влади, посадові особи та громадяни зобов'язані дотримуватися міжнародно-правових зобов'язань України, зокрема у сфері забезпечення та захисту прав людини.

Світовий досвід переконливо свідчить, що систематичні порушення прав людини становлять один із чинників дестабілізації внутріш-

ньодержавних і міжнародних відносин та нерідко стають передумовою виникнення збройних конфліктів. Саме тому у Статуті Організації Об'єднаних Націй підтримання міжнародного миру та безпеки нерозривно пов'язується з повагою до прав і свобод людини. Документ наголошує на необхідності формування таких умов міжнародного співіснування, за яких забезпечуються як мир і стабільність, так і належний рівень захисту людської гідності.

В умовах воєнного стану проблема забезпечення прав людини набуває особливої актуальності та охоплює правовий, гуманітарний, соціальний і морально-етичний виміри. Стан дотримання прав і свобод у кризових умовах є одним із ключових показників ефективності функціонування правової держави, рівня розвитку демократичних інститутів та реальної спроможності державної влади забезпечувати верховенство права навіть за наявності екзистенційних загроз [2].

Варто наголосити, що права людини, закріплені міжнародно-правовими актами універсального характеру, зберігають своє значення як у мирний період, так і під час збройних конфліктів. Зокрема, частина друга статті 29 Загальної декларації прав людини передбачає можливість встановлення законом певних обмежень прав і свобод виключно з метою забезпечення належного визнання та поваги прав інших осіб, захисту моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві. Водночас зазначене положення не може тлумачитися як підстава для припинення дії міжнародних стандартів у сфері прав людини в умовах війни.

Підтвердженням цього є позиція Організації Об'єднаних Націй. Так, у Резолюції Ради Безпеки ООН № 237 від 14 червня 1967 року підкреслено, що основоположні та невід'ємні права людини підлягають повазі навіть в умовах збройного конфлікту [3]. Аналогічний підхід відображено у документах Генерального секретаря ООН та Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 2675, де наголошується на тому, що фундаментальні права людини, закріплені міжнародним правом, продовжують діяти і в період воєнних дій.

Разом із тим у ситуаціях збройних конфліктів особливого значення набувають норми міжнародного гуманітарного права, які історично сформувалися як система законів і звичаїв війни та покликані мінімізувати її негативні наслідки для людини.

Відмінність між міжнародними стандартами у сфері прав людини та нормами міжнародного гуманітарного права полягає насамперед у сфері їх застосування. Міжнародне право прав людини покладає на державу обов'язок забезпечувати права і свободи всіх осіб, які перебу-

вають під її юрисдикцією, незалежно від наявності чи відсутності воєнного конфлікту. Натомість міжнародне гуманітарне право застосовується виключно в умовах міжнародних або неміжнародних збройних конфліктів та спрямоване передусім на захист осіб, які не беруть або припинили брати участь у бойових діях. До таких осіб належать поранені, хворі, військовополонені, особи, які постраждали внаслідок корабельної аварії, а також цивільне населення.

Іншою важливою відмінністю є режим обмеження прав. Міжнародні договори у сфері прав людини допускають можливість тимчасового обмеження окремих прав і свобод у надзвичайних обставинах, зокрема під час воєнного або надзвичайного стану. Такі обмеження можуть стосуватися використання майна для потреб оборони, запровадження спеціальних режимів пересування населення, обмеження діяльності окремих організацій та інших заходів, необхідних для забезпечення національної безпеки.

Водночас існує коло прав, відступ від яких є неприпустимим за будь-яких обставин. До них належать право на життя у визначених міжнародним правом межах, заборона катувань, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, заборона рабства та інші фундаментальні гарантії. У свою чергу, норми міжнародного гуманітарного права підлягають обов’язковому дотриманню всіма сторонами конфлікту без будь-яких винятків. Відповідний принцип закріплено, зокрема, у статті 1 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій 1949 року.

Спільною рисою міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права є встановлення міжнародно-правової відповідальності держав і персональної кримінальної відповідальності фізичних осіб за найтяжчі міжнародні злочини. Йдеться насамперед про геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини та інші грубі порушення міжнародного права, серед яких захоплення заручників, жорстоке поводження з військовополоненими, використання цивільного населення як «живого щита», застосування заборонених засобів ведення війни, а також умисні напади на цивільних осіб і цивільні об’єкти.

Міжнародна практика переконливо демонструє невідворотність відповідальності за вчинення таких діянь. Про це свідчить діяльність міжнародних кримінальних трибуналів щодо колишньої Югославії та Руанди, Спеціального суду щодо Сьєрра-Леоне, а також Міжнародного кримінального суду. Завдяки їхній діяльності до відповідальності було притягнуто значну кількість осіб, причетних до вчинення міжнародних злочинів [4].

Показовим прикладом є вирок Міжнародного трибуналу щодо Руанди, винесений у 1998 році колишньому прем'єр-міністру країни Жану Камбанді, який став першим главою уряду, засудженим за вчинення геноциду. Не менш важливим прецедентом стало засудження у 2012 році колишнього президента Ліберії Чарльза Тейлора Спеціальним судом щодо Сьєрра-Леоне за воєнні злочини та злочини проти людяності [5]. Ці рішення підтвердили, що навіть найвищий політичний статус не може бути підставою для уникнення міжнародної кримінальної відповідальності.

Саме в діяльності міжнародних судових інституцій найбільш виразно проявляється правоохоронна функція міжнародного права, спрямована на забезпечення ефективного захисту прав людини та відновлення справедливості щодо жертв найтяжчих злочинів.

Досвід міжнародного правосуддя свідчить про те, що особи, винні у вчиненні воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду, можуть бути притягнуті до відповідальності незалежно від часу, що минув з моменту вчинення відповідних діянь. Це обумовлено положеннями Конвенції про незастосування строків давності до воєнних злочинів і злочинів проти людяності 1968 року, яка закріплює принцип невідворотності покарання за найтяжчі міжнародні злочини.

У цьому контексті послідовна діяльність України щодо документування та збору доказів злочинів, пов'язаних зі збройною агресією Російської Федерації проти України, є юридично обґрунтованою та відповідає міжнародним стандартам притягнення винних до відповідальності. За наявності належної доказової бази реалізація принципу невідворотності покарання стає насамперед питанням часу та ефективності міжнародно-правових механізмів правосуддя.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

2. Ніколенко Л.М.Рахист прав людини в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 91: частина 1. С. 208. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/11/32.pdf

3. Резолюції Ради безпеки ООН. 1967 рік. URL: https://main.un.org/securitycouncil/ru/content/resolutions-adopted-security-council-1967

4. Key Figures of Cases // International Criminal Tribunal for Rwanda // URL: http://www.unictr.org/en/cases/key-figures-cases

5. Independent Counsel v. Prince Taylor // Special Court for Sierra Leone // URL: http://www.rscsl.org/Contempt2012-02.html.

Севрук Ю.Г.
кандидат юридичних наук, професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права та безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Необхідність відновлення конституційних повноважень Генерального прокурора за розслідуваннями НАБУ

Відповідно до ст.131-1 Конституції України «Прокуратуру в Україні очолює Генеральний прокурор. В конституції не передбачено будь-яких виключень для окремих структурних підрозділів прокуратури, в тому числі Спеціалізованої антикорупційної прокуратури і піднаглядного їй Національного антикорупційного бюро України. Також до конституційних повноважень прокуратури віднесено «організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження , нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку, а також підтримання публічного обвинувачення в суді. Відповідно до Конституції при здійсненні цих повноважень всі прокурори підпорядковані Генеральному прокурору.

Проте при внесені змін до закону України «Про прокуратуру» законодавець у ст.8-1 передбачив, що «Спеціалізована антикорупційна прокуратура є юридичною особою публічного права… Питання організації діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури вирішуються наказами, які видаються Заступником генерального прокурора керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратур та є обов'язковими для виконання прокурорами та іншими працівниками и Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. При цьому навіть погодження цих наказів з Генеральним прокурором не передбачено. В законі залишено норму, що заступник Генерального прокурора – керівник САП підпорядковується безпосередньо Генеральному прокурору, але які при цьому має повноваження Генеральний прокурор в законі не передбачено. При цьому відповідно до п.п. 6 п. 3 ст.8-1 Закону «Про прокуратуру» Генеральний прокурор не є прокурором вищого рівня для керівника САП і крім того Генеральному прокурору та його заступникам прямо заборонено давати вказівки прокурорам САП та здійснювати інші дії, які прямо стосуються реалізації прокурорами САП їхніх повноважень.

Питання організації діяльності САП вирішуються наказами, які видаються заступником Генерального прокурора - керівником САП.

При цьому залишено норму, що письмові накази адміністративного характеру щодо організації діяльності САП видаються за обов'язковим погодженням керівника САП.

Виходячи з усіх перерахованих норм, генерального прокурора позбавлено можливості очолювати Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру, що передбачено прямою нормою Конституції України, він навіть свої накази адміністративного характеру зобов'язаний погоджувати з керівником САП.

Ще гірша ситуація для здійснення повноважень Генерального прокурора у кримінальному провадженні. Відповідно до п.6 ст.36 Генеральний прокурор має право скасовувати незаконні постанови слідчих і прокурорів нижнього рівня, в тому числі детективів НАБУ і прокурорів САП, але при цьому, Генеральний прокурор позбавлений права надавати вказівку керівнику підрозділу детективі та підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро, щодо наданння йому матеріалів досудового розслідування, відповідно до пп.2 п. 2 цієї ж статті 36 Закону України «Про прокуратуру». Яким чином без матеріалів кримінального провадження Генеральний прокурор може перевірити законність прийнятого рішення у цих провадженнях в законі не визначено.

Ще більше питань виникає щодо перевірки законності укладених угод у кримінальних провадженнях, які розслідуються НАБУ.

Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, з метою забезпечення законності укладання угод, передбачено їх погодження керівниками прокуратури. Аналогічна норма є і щодо кримінальних проваджень, які розслідує НАБУ, а саме п.5-6 ч.2 ст. 470 КПК України:

"2. У кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень або кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, укладення угоди про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим здійснюється з врахуванням таких обставин:

5) у кримінальному провадженні щодо тяжкого злочину, досудове розслідування якого здійснюється детективами Національного антикорупційного бюро України або яке було направлено до суду прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, - за погодженням із заступником Генерального прокурора - керівником

Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (особою, яка виконує його обов'язки) або його першим заступником чи заступником;

у кримінальному провадженні щодо особливо тяжкого злочину, досудове розслідування якого здійснюється детективами Національного антикорупційного бюро України або яке було направлено до суду прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, - за погодженням із заступником Генерального прокурора - керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (особою, яка виконує його обов'язки)."

Проте у вказаних нормах відсутня роль Генерального прокурора.

Останнім часом все більше запитань викликають нові випадки укладення угод прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури у резонансних кримінальних провадженнях. Укладаються угоди, згідно яких, до бюджету повертається лише незначна частина незаконно одержаних коштів, в той же час більша частина перераховується, за угодою про визнання винуватості, «добровільно», обвинуваченим до недержавних фондів і називається це перерахуванням на ЗСУ.

При цьому в порушення законодавства, яке дозволяє окремі частини судового рішення закривати від вільного перегляду, в цілому рішення Вищого антикорупційного суду у справах за такими угодами стають таємними і закриваються від суспільства. На даний час існує вже близько 30 таких рішень, чим порушується засада кримінального процесу "Гласність і відкритість судового провадження та повне фіксування технічними засобами судового засідання і процесуальних дій" передбачена ст.27 КПК України. Пряма норма ч.7 цієї статті передбачає: " Якщо судовий розгляд відбувався у закритому судовому засіданні, судове рішення проголошується прилюдно з пропуском інформації, для дослідження якої проводилося закрите судове засідання та яка на момент проголошення судового рішення підлягає подальшому захисту від розголошення". Кримінальний процесуальний кодекс взагалі не передбачає випадків повного закриття судових рішень.

Який же на даний час існують шляхи реагування, в тому числі генеральним прокурором, на рішення суду, яким затверджуються сумнівні або явно незаконні угоди, укладені прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури за погодженням із своїм керівником.

Відповідно до ч.4 ст.394 КПК України вирок суду першої інстанції на підставі угоди між прокурором та підозрюваним, обвинуваченим про визнання винуватості може бути оскаржений прокурором, в тому числі Генеральним, виключно з підстав призначення судом покарання менш суворого ніж узгоджено сторонами угоди або затвердження судом угоди в провадженні , в якому згідно з ч.4 ст.469 КПК угода не може бути укладена. Враховуючи, що прокурори САП погоджуються на угоду, яка передбачає не повне відшкодування шкоди (Одеський аеропорт), відсутність конфіскації (Злочевський) у Генерального прокурора відсутня можливість оскаржити таке рішення в апеляційній чи касаційній інстанції.

Єдиним шляхом відновлення справедливості може бути тільки розслідування кримінального провадження щодо прокурора САП і керівника САП, який погодив таку угоду, притягнення їх до кримінальної відповідальності за вчинення дій в інтересах осіб, які вчинили корупційне правопорушення, і наявність обвинувального вироку щодо них у цій справі дозволить за появою виключної обставини, відповідно до ст.459 КПК України, скасувати незаконне рішення і притягнути корупціонера до реальної відповідальності, відшкодувавши державі або громаді усі спричинені збитки.

На даний час таких випадків не має. Тому вже 30 судових рішень закрито від суспільства, в цих рішеннях скриті явно злочинні дії – залишення терміналу Одеського аеропорту злочинцям, перерахування значних сум коштів на приватні фонди, тощо. Фактично угоди, які укладаються прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, перетворились на механізм відбілювання корупціонерів, залишення їм значної частини незаконно отриманих коштів та перерахування значних сум на рахунки приватних фондів, де відслідкувати їх подальше використання фактично не можливо. Така ситуація підлягає негайному виправленню.

Список використаних джерел.

Конституція України 1996 р із змінами і доповненнями

Закон України “Про прокуратуру” 2014 р із змінами і доповненнями

Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р із змінами і доповненнями

Сич М.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально - наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ "ВНЗ" МАУП"
Науковий керівник:
Лісовська Ю.П.
кандидат юридичних наук, завідувач кафедри
адміністративного, фінансового та банківського права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Актуальні проблеми правового регулювання договірних відносин у сфері господарювання в умовах ринкової економіки України під час ванного стану

(на основі аналізу постанови КМУ від 03.03.2022 № 187 «Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації»)

Воєнний стан в Україні, запроваджений у зв'язку зі збройною агресією рф, кардинально змінив підходи до регулювання договірних відносин у сфері господарювання. Однією з важливих державних ініціатив стала постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2022 № 187 «Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації» (далі – Постанова № 187). Цей акт прямо вплинув на механізми договірного регулювання, встановивши обмеження і мораторії щодо певних правочинів та зобов'язань.

Так, Постановою № 187 запроваджено низку тимчасових обмежень, спрямованих на захист державних інтересів:

- Мораторій на виконання зобов'язань перед особами, пов'язаними з державою-агресором. Заборонено виконання грошових та інших зобов'язань (у тому числі в примусовому порядку) перед: рф, громадянами рф (за винятком тих, хто постійно проживає в Україні на законних підставах), юридичними особами - резидентами рф, українськими юридичними особами з російськими бенефіціарами (з часткою понад 10%).

- Мораторій на відчуження активів на користь осіб, пов'язаних із державою-агресором. Заборонено будь-які дії, що можуть призвести до: переходу права власності на нерухомість, транспортні засоби, кор-

поративні права, цінні папери, передачі прав вимоги в справах про банкрутство.

- Визнання правочинів нікчемними. Будь-які правочини, укладені з порушенням встановленого мораторію, є нікчемними, тобто недійсними з моменту їх укладення без потреби в судовому визнанні.

- Контроль за нотаріальними діями та реєстрацією правочинів

Заборонено нотаріальне посвідчення, державну реєстрацію правочинів, що порушують встановлені обмеження.

- Особливий порядок погодження відчуження корпоративних прав у виняткових випадках. З 2024 року запроваджено додатковий порядок погодження КМУ для певних випадків відчуження корпоративних прав компаній, що входять до великих міжнародних груп.

Вплив Постанови №187 на договірні відносини у господарській сфері

1. Модифікація змісту господарських договорів.

Підприємства вимушені враховувати ризики наявності серед контрагентів осіб, пов'язаних із РФ. При укладенні нових договорів сторони:

- включають застереження про належну перевірку контрагента на предмет санкцій і зв'язків із державою-агресором;

- обумовлюють право розірвання договору у разі виявлення такої залежності;

- передбачають спеціальні механізми відстрочення або припинення виконання зобов'язань.

2. Захист національних економічних інтересів.

Заборона виконання зобов'язань перед особами, пов'язаними із РФ, дозволила уникнути:

- перекачування ресурсів із державного та приватного секторів України на користь агресора;

- легалізації майнових прав російських юридичних та фізичних осіб у критичні для держави моменти.

Таким чином, договірні зобов'язання з такими особами або заморожуються, або визнаються такими, що не підлягають виконанню.

3. Посилення відповідальності за порушення.

Правові наслідки для сторін, які укладають правочини з порушенням мораторію:

- недійсність правочину автоматично (нікчемність);

- неможливість його реєстрації або нотаріального посвідчення;

- потенційна відповідальність службових осіб за незаконні реєстраційні або нотаріальні дії.

Це істотно вплинуло на практику укладення договорів у сферах нерухомості, фінансових операцій, корпоративних прав тощо.

Актуальні проблеми, які виникають у застосуванні Постанови № 187

Відсутність відкритого реєстру осіб, пов'язаних із рф. Державний реєстр санкцій не містить такого переліку і стосується виключно осіб, до яких застосовані санкції відповідно до вимог Закону України «Про санкції».

На сьогодні, підприємства і державні органи змушені самостійно перевіряти контрагентів, що створює ризик помилок і правової невизначеності.

Різне тлумачення понять "особа, пов'язана з державою-агресором". Через нечіткість формулювань виникають спори щодо того, на кого саме поширюються обмеження.

Ускладнення господарського обороту. Мораторій блокує укладання багатьох угод, що знижує ліквідність активів і гальмує ринкову економіку.

Проблеми доведення порушення мораторію в судах. Необхідність складного збору доказів ускладнює судовий захист і затягує розгляд справ.

Бюрократичність погоджувальних процедур. Навіть економічно доцільні угоди можуть затримуватись через тривалі адміністративні процедури погодження.

Загальні висновки щодо впливу Постанови № 187 на правове регулювання договірних відносин

Постанова № 187 є надзвичайно важливим правовим інструментом у сфері захисту національних інтересів України в умовах воєнного стану. Вона істотно змінила правила укладення, виконання та припинення господарських договорів.

Водночас постанова виявила низку актуальних проблем договірного регулювання, пов'язаних з перевіркою контрагентів, оборотоздатністю активів і судовою практикою застосування.

Для подальшого удосконалення договірної роботи в умовах воєнного стану необхідно якнайшвидше розробити спеціальний закон про врегулювання відносин з особами, пов'язаними з державою-агресором.

Сичов В.А.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри публічного управління та адміністрування
Національного університету цивільного захисту

Регуляторні та інструментальні механізми публічного управління інноваційним розвитком в умовах післякризової економічної трансформації

Законодавче регулювання інноваційної сфери в Україні визначає інноваційну діяльність як один із ключових чинників довгострокового економічного розвитку. Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV [1], державна інноваційна політика спрямовується на формування правових, економічних та організаційних передумов для ефективного використання науково-технічного потенціалу країни. Особливу увагу приділено створенню умов для впровадження ресурсозберігаючих, екологічно безпечних і технологічно передових рішень, що забезпечують конкурентоспроможність національної продукції.

У сучасних умовах післякризового відновлення зростає значення інноваційних інструментів публічного управління, які дозволяють підвищувати адаптивність економічних систем та забезпечувати їхню стійкість до зовнішніх викликів. У цьому контексті особливу роль відіграють сучасні регуляторні підходи, що вже довели свою ефективність у міжнародній практиці.

Світовий досвід свідчить про результативність використання таких механізмів, як регуляторні пісочниці для тестування нових технологічних рішень, функціонування спеціалізованих інноваційних фондів, розвиток державно-приватного партнерства та кластерних структур [2]. Зазначені інструменти одночасно стимулюють інноваційну активність і сприяють залученню інвестицій у стратегічні галузі економіки, що створює умови для підвищення продуктивності та технологічного оновлення виробництва.

Подальший розвиток інституційного середовища інноваційної діяльності в Україні визначено у Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, затвердженій Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 526-р [3]. Документ конкретизує стратегічні орієнтири державної політики та формує основу для побудови інноваційної екосистеми, здатної забезпечити трансформацію наукових розробок у ринкові продукти.

У межах цієї стратегії визначено завдання створення сприятливого середовища для комерціалізації інновацій, збільшення кількості впро-

ваджених розробок і залучення інвестицій у високотехнологічні сектори. Це формує цілісний підхід до інтеграції інноваційних процесів у систему державного управління та економічної політики.

Подальше посилення цифрового виміру інноваційної політики закріплено у Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року та операційному плані на 2025–2027 роки [4]. Документ орієнтований на розширення можливостей для всіх учасників інноваційного процесу – від науковців до підприємців – через розвиток людського капіталу, модернізацію освіти у STEM-сфері та формування інноваційної інфраструктури, включаючи інкубатори, акселератори та наукові парки.

Нормативне підґрунтя інноваційного розвитку доповнюється Указом Президента України щодо Цілей сталого розвитку до 2030 року [5], у якому поєднано економічні, соціальні та екологічні пріоритети. Це забезпечує формування комплексної державної політики, спрямованої на сталу індустріалізацію, інноваційний розвиток і зміцнення інституційної стійкості економіки.

Важливим елементом державного регулювання є також визначення середньострокових пріоритетів інноваційної діяльності, які враховують умови воєнного та післявоєнного відновлення. До таких напрямів належать технологічна модернізація секторів безпеки й оборони, розвиток енергоефективних технологій, альтернативної енергетики, високотехнологічного виробництва, біотехнологій, медицини, інформаційних технологій та робототехніки [6]. Така деталізація свідчить про прагнення держави забезпечити структурну трансформацію економіки на інноваційних засадах.

Попри наявність стратегічної та нормативної бази, інноваційна система України залишається фрагментованою. Недостатня інтеграція інституційних елементів, слабка взаємодія між наукою, бізнесом і державою, а також обмеженість фінансових механізмів стримують формування повноцінної інноваційної екосистеми. Це ускладнює ефективну реалізацію державної інноваційної політики.

У цьому контексті перспективним напрямом є адаптація європейських моделей інноваційного розвитку, зокрема кластерних підходів, що передбачають тісну співпрацю університетів, бізнесу та державних структур. Досвід країн ЄС демонструє, що такі моделі забезпечують прискорення трансферу технологій і підвищення конкурентоспроможності економіки [5]. Відповідно, інтеграція подібних механізмів в українську практику може стати важливим фактором післякризового відновлення.

Список використаної літератури

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text
2. Directorate for Science, Technology and Innovation. URL: https://www.oecd.org/en/about/directorates/directorate-for-science-technology-and-innovation.html
3. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження КМУ від 10.07.2019 № 526-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#n12
4. Про схвалення Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2025–2027 роки: Розпорядження КМУ від 31.12.2024 № 1351-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-202#Text
5. Цілі сталого розвитку України до 2030 року (ООН / національна імплементація). URL: https://www.clustercollaboration.eu

Соловйова В.Ю.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ "ВНЗ" МАУП"
Науковий керівник:
Пиняга Р.О.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правоохоронної та
антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Вплив корупції на розвиток та безпеку суспільства

Відповідно до ст. 1 Закону України "Про запобігання корупції" № 1700-VII, корупція - це використання особою наданих службових повноважень з метою одержання неправомірної вигоди [1]. В економічній науці корупцію визначають як тіньовий механізм перерозподілу ресурсів поза легальним ринком та інструмент захоплення ренти привілейованими групами [7].

У науковій літературі та коментарях до законодавства виокремлюють чотири основні форми корупції: побутова корупція охоплює щоденні транзакції громадян з представниками влади (хабарі лікарям, поліцейським, викладачам тощо); політична стосується зловживань на вищих рівнях держ. управління з метою утримання влади чи лобіювання інтересів фінансово-промислових груп; корпоративна корупція

пов’язана з маніпуляціями при держзакупівлях, тендерах та ліцензуванні; системна корупція є найбільш загрозливою: неформальні практики стають невід’ємною умовою функціонування державних органів, без виконання яких система перестає працювати взагалі. За даними Світового банку, у країнах із системною корупцією витрати бізнесу на неформальні платежі сягають 5–10% від річного обороту [2].

Корупція є одним із найвпливовіших стримуючих факторів економічного зростання. Дослідження Міжнародного валютного фонду фіксують прямий зв’язок: підвищення CPI (Індексу сприйняття корупції) на 1 бал відповідає зростанню прямих іноземних інвестицій (ПІІ) на 0,5% ВВП. В Україні, за оцінками Міністерства економіки, корупційний клімат призводить до щорічного недоотримання близько 2% потенційного ВВП [7]. Іноземні та вітчизняні інвестори стикаються з непередбачуваними ризиками неформальних платежів та відсутністю гарантій захисту прав власності, що робить українські активи системно недооціненими порівняно зі сусідніми ринками.

У сфері держзакупівель до впровадження ProZorro понад 30% тендерів супроводжувалися зловживаннями, відкати при будівництві сягали 20–40% вартості контракту [5]. Після запуску ProZorro економія бюджету перевищила 250 млрд грн станом на 2024 р. [5]. Паралельно корупційний тиск контролюючих органів стимулює тінізацію: тіньова економіка 2021 р. - 30% ВВП [8], що означає щорічне недонадходження 200–250 млрд грн до бюджету.

Найбільш небезпечним інституційним наслідком корупції є підрив довіри до судової системи. За опитуванням USAID/ENGAGE 2023 р., лише 7% українців довіряють судам [10]. Корумпованість судів стирає базовий демократичний принцип рівності перед законом, перетворюючи правосуддя на платну послугу. Це паралізує захист прав власності й робить неможливою чесну конкуренцію: підприємці з кращими адміністративними зв’язками витісняють ефективніших конкурентів. За Індексом верховенства права (WJP Rule of Law Index) 2023 р. Україна посідала 87-ме місце зі 142 країн [4].

Підкуп виборців (задокументований Комітетом виборців України у 19 регіонах у 2019 р.) та непрозоре фінансування партій закріплює при владі олігархічні групи. Єврокомісія у Звіті 2023 р. прямо пов’язала відкриття переговорних розділів з реформуванням прокуратури та судочинства [2], що робить корупцію структурним гальмом євроінтеграції.

В умовах повномасштабного вторгнення корупція в оборонному секторі набуває ознак державної зради. НАБУ у 2023 р. розслідувало

12 великих справ про розкрадання коштів Міністерства оборони; збитки у справі тільки щодо закупівлі продовольства для армії склали 1,5 млрд грн [3]. Закупівля неякісного спорядження за завищеними цінами безпосередньо знижує боєздатність збройних сил і призводить до невиправданих людських втрат. Корупційні ризики в Оборонно-промисловому комплексі України не обмежуються прямим розкраданням: викривлення тендерних процедур на користь афілійованих постачальників унеможливлює відбір кращих технологічних рішень для потреб армії.

Структурний зв'язок корупції з організованою злочинністю проявляється у покриванні контрабандних мереж. Корумповані посадовці митниці, прикордонної служби та правоохоронних органів забезпечують безперешкодне переміщення нелегальних товарів, зброї та наркотичних речовин. За даними Держмитслужби, щорічні втрати від митних схем сягають 60 млрд грн. Корупція в енергетичному секторі, задокументована у справах "Нафтогазу" 2014–2017 рр., перетворювала стратегічну галузь на інструмент приватного збагачення і робила Україну вразливою до зовнішнього газового шантажу, що є прямою загрозою енергетичній безпеці держави.

Гуманітарний вимір корупції має найбільш довготривалі та важкозворотні наслідки для суспільства. Систематичне відволікання бюджетних коштів призводить до хронічного недофінансування соціальної сфери: реальні державні витрати на одного учня в Україні втричі нижчі, ніж у сусідній Польщі (ЮНІСЕФ, 2022). Неофіційні платежі у медицині фіксуються у 64% пацієнтів, попри формально безоплатний характер послуг [10], що означає де-факто платний доступ до конституційного права на охорону здоров'я. Вразливі верстви населення - пенсіонери, люди з інвалідністю, малозабезпечені сім'ї - залишаються без реальної медичної допомоги.

На психологічному рівні відбувається глибока моральна деградація суспільства: корупційна поведінка перестає сприйматись як злочин і стає соціальною нормою, необхідною умовою виживання. За даними Global Corruption Barometer 2022 р., 48% українців вважали хабар прийнятним способом вирішення побутових проблем [9]. Така нормалізація формує толерантність до правопорушень у нових поколінь і унеможливлює органічне відтворення доброчесних практик без системного зовнішнього примусу.

Для подолання корупції в Україні сформовано спеціалізовану антикорупційну вертикаль: Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) здійснює досудове розслідування; Спеціалізована антикоруп-

ційна прокуратура (САП) - процесуальне керівництво; Вищий антикорупційний суд (ВАКС) - судовий розгляд справ. Станом на 2024 р. НАБУ передало до суду 207 обвинувальних актів, з яких 140 завершились обвинувальними вироками [3].

Середній розмір активів під арештом у справах НАБУ становить 500 млн грн, що свідчить про зосередженість відомства на топ-корупціонерах.

Ключовим превентивним інструментом стала цифровізація державного управління. Система публічних електронних закупівель ProZorro з 2016 по 2024 р. зекономила державному бюджету приблизно 250 млрд грн, скоротивши корупційну складову держзакупівель і забезпечивши публічний доступ до тендерної документації [5]. Система електронного декларування майна і доходів охопила майже 1,3 млн публічних службовців і стала основним інструментом моніторингу незаконного збагачення. Реєстр НАЗК фіксує 3 000 осіб, щодо яких виявлено невідповідності у деклараціях.

Корупція завдає Україні прямих збитків понад 100 млрд грн щорічно, стримує ПІІ, підриває довіру до інститутів (7% довіри до судів) та загрожує обороноздатності. Корупція є самовідтворювальною системою - слабкі інститути породжують більшу корупцію. Наявна антикорупційна інфраструктура (НАБУ, САП, ВАКС, ProZorro, е-декларування) дає результати, але недостатні. Для вирішення такої важливої та глобальної проблеми необхідне злагодження багатьох напрямів: невідворотність покарання для посадовців будь-яких рівнів; максимальна цифровізація адміністративних послуг для усунення дискреційних контактів; антикорупційне виховання як обов'язкова складова освітнього процесу - від школи до закладів вищої освіти.

Список використаної літератури:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

2. Transparency International Ukraine. Індекс сприйняття корупції 2024. URL: https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2025/.

3. Національне антикорупційне бюро України. Статистика розслідувань 2023–2024. URL: https://nabu.gov.ua.

4. World Justice Project. Rule of Law Index 2023. URL: https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/.

5. Міністерство економіки України. Система ProZorro: результати та економія бюджету. 2024. URL: https://prozorro.gov.ua.

6. Лосьєв Д. В. Вплив корупції на розвиток та безпеку суспільства. Збірник матеріалів конференції. Київ : КУБГ, 2025.

7. Волощук І. О., Кравчук І. Р. Вплив корупції на економічний розвиток. Економіка та суспільство. 2022. № 36. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2360.

8. Мазур А. В. Тінізація економіки та корупція: взаємозв'язок і наслідки. Економіка та суспільство. 2022. № 44. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3999.

9. Transparency International. Global Corruption Barometer - Eastern Europe and Central Asia 2022. Berlin : TI, 2022. URL: https://www.transparency.org/en/gcb/eastern-europe-and-central-asia/eastern-europe-and-central-asia-2022.

10. USAID / ENGAGE. Ставлення до корупції та антикорупційних реформ в Україні : результати опитування 2023 р. Київ, 2023.

Статівка Н.В.
доктор наук з державного управління, професор,
заступник директора
Навчально-наукового інституту
"Інститут державного управління"
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Правове забезпечення міжвідомчої координації у системі публічного управління повоєнним відновленням України

Повоєнне відновлення України є одним із найбільш складних завдань сучасного державотворення, оскільки воно охоплює не лише фізичну відбудову зруйнованої інфраструктури, а й модернізацію системи публічного управління, посилення інституційної спроможності держави, забезпечення стійкості територіальних громад, відновлення економічної активності та наближення управлінських практик до стандартів Європейського Союзу. У цих умовах особливого значення набуває правове забезпечення міжвідомчої координації, оскільки саме від узгодженості дій органів публічної влади залежить результативність політики відновлення, прозорість використання ресурсів, уникнення дублювання повноважень і здатність держави забезпечити цілісність відновлювального процесу.

Міжвідомча координація у сфері повоєнного відновлення не може розглядатися лише як організаційна взаємодія між окремими міністерствами, службами, агентствами чи місцевими органами влади. Її зміст є значно ширшим і охоплює правове визначення цілей, суб'єктів, повноважень, процедур, джерел фінансування, механізмів обміну інформацією, порядку ухвалення рішень, моніторингу, контролю та відповідальності. Саме тому правове забезпечення міжвідомчої координації ви-

ступає необхідною умовою керованості відновлення, адже без належного нормативного закріплення координаційні процеси можуть залишатися ситуативними, персоналізованими або залежними від адміністративної практики окремих органів влади.

Масштаб руйнувань, спричинених повномасштабною війною, вимагає системної управлінської відповіді. У четвертій швидкій оцінці завданої шкоди та потреб на відновлення України, підготовленій Світовим банком, Урядом України, Європейською Комісією та Організацією Об'єднаних Націй, відновлення розглядається як багатосекторний процес, що охоплює житло, транспорт, енергетику, соціальну інфраструктуру, освіту, охорону здоров'я, економіку, довкілля та інші сфери [1]. Такий масштаб об'єктивно потребує не фрагментарного управління окремими напрямами, а правового закріплення узгодженої системи міжвідомчої взаємодії.

Правове забезпечення міжвідомчої координації доцільно розуміти як сукупність нормативно-правових актів, стратегічних документів, процедурних правил, інституційних механізмів і юридично визначених форм взаємодії, які забезпечують узгодження діяльності суб'єктів публічного управління у процесі підготовки, реалізації та оцінювання політики повоєнного відновлення. Його призначення полягає не лише в розмежуванні компетенції між органами влади, а й у створенні правових умов для спільного планування, координації фінансових ресурсів, інформаційного обміну, моніторингу результатів і корекції управлінських рішень.

Однією з ключових проблем у цій сфері є ризик нормативної та інституційної фрагментації. Відновлення України здійснюється на перетині багатьох політик: регіональної, бюджетної, інфраструктурної, соціальної, житлової, безпекової, економічної, цифрової, антикорупційної та євроінтеграційної. Якщо правове регулювання цих напрямів не узгоджене між собою, виникає небезпека дублювання повноважень, конкуренції інституцій, неефективного використання фінансових ресурсів і втрати зв'язку між стратегічними цілями держави та реальними потребами територіальних громад. Тому правове забезпечення координації має бути спрямоване на подолання відомчої ізольованості та формування цілісної управлінської архітектури відновлення.

Особливе значення в цьому контексті має План для Ukraine Facility на 2024–2027 роки, у якому відновлення України пов'язується з реформами, інвестиціями, європейською інтеграцією, забезпеченням належного врядування, прозорості та підзвітності [2]. Цей документ засвідчує, що повоєнне відновлення не може бути зведене лише до реконс-

трукції зруйнованих об’єктів, оскільки воно передбачає також трансформацію управлінських процедур, посилення інституційної спроможності, покращення системи планування та забезпечення контролю за використанням ресурсів. Відповідно, міжвідомча координація має отримувати не лише організаційне, а й чітке правове оформлення.

Важливою складовою правового забезпечення координації є визначення суб’єктів відновлення та їхньої відповідальності. У процесах відновлення беруть участь центральні органи виконавчої влади, обласні та районні військові адміністрації, органи місцевого самоврядування, державні підприємства, міжнародні фінансові організації, донорські структури, громадські організації та представники бізнесу. За таких умов правове поле має забезпечувати чітке розмежування повноважень, визначення відповідальних виконавців, процедур погодження рішень, порядку використання бюджетних і донорських коштів, а також механізмів звітування перед суспільством і міжнародними партнерами.

Не менш важливим є багаторівневий характер міжвідомчої координації. Повоєнне відновлення реалізується одночасно на національному, регіональному та місцевому рівнях. Центральний рівень визначає стратегічні пріоритети, нормативні правила, бюджетні рамки та міжнародні зобов’язання. Регіональний рівень забезпечує узгодження потреб територій із державними програмами. Місцевий рівень безпосередньо стикається з наслідками руйнувань, потребами населення, станом комунальної інфраструктури, соціальних послуг і місцевої економіки. ОЕСР наголошує, що ефективна відбудова України потребує посилення регіонального та муніципального врядування, а також належної взаємодії між рівнями влади [3].

Закон України «Про засади державної регіональної політики» визначає правові, економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та організаційні засади державної регіональної політики як складової внутрішньої політики України [4]. Для повоєнного відновлення цей закон має важливе значення, оскільки створює нормативну основу для врахування територіальної специфіки, зменшення диспропорцій регіонального розвитку та узгодження державних рішень із потребами громад. Водночас в умовах масштабної відбудови виникає потреба у подальшому посиленні правових механізмів координації між державною регіональною політикою, політикою відновлення, бюджетним плануванням і міжнародною допомогою.

Правове забезпечення міжвідомчої координації має також включати інформаційно-аналітичний компонент. Відновлення неможливе без

достовірних даних про обсяги руйнувань, стан об'єктів, потреби населення, доступні ресурси, хід реалізації проєктів, ризики корупційних зловживань і досягнуті результати. Якщо інформаційні потоки між органами влади залишаються розрізненими, управлінські рішення втрачають обґрунтованість, а контроль за відновленням стає формальним. Тому правове регулювання має визначати порядок обміну даними, функціонування цифрових платформ, доступу до інформації, захисту даних і публічного звітування.

Окрему роль у цій системі відіграє антикорупційний вимір правового забезпечення. Великі обсяги фінансування, багатоканальність джерел ресурсів, складність процедур закупівель, залучення міжнародної допомоги та нагальність відновлювальних робіт створюють ризики нецільового використання коштів, конфлікту інтересів, дублювання проєктів або непрозорого визначення пріоритетів. Саме тому міжвідомча координація має бути пов'язана з прозорими процедурами прийняття рішень, відкритим доступом до інформації, незалежним аудитом, громадським контролем і відповідальністю посадових осіб за порушення встановлених правил.

Євроінтеграційний контекст посилює вимоги до якості правового забезпечення міжвідомчої координації. Наближення України до Європейського Союзу передбачає не лише імплементацію окремих норм права, а й засвоєння принципів належного врядування, прозорості, підзвітності, ефективності, участі громадськості та орієнтації на результат. У сфері відновлення ці принципи мають бути закріплені не декларативно, а через конкретні управлінські процедури: планування, погодження, фінансування, моніторинг, звітування, аудит і корекцію політики.

Значущим елементом координації є узгодження національних пріоритетів із міжнародною допомогою. Україна отримує підтримку від Європейського Союзу, міжнародних фінансових організацій, урядів іноземних держав, фондів і донорських програм. Така підтримка створює широкі можливості для відновлення, але водночас потребує високого рівня координації, щоб зовнішні ресурси були спрямовані відповідно до національних інтересів, потреб громад і стратегічних цілей розвитку держави. У правовому вимірі це означає необхідність прозорих процедур взаємодії з донорами, узгодження проєктів, фінансового контролю та звітності.

У практичному аспекті правове забезпечення міжвідомчої координації має бути спрямоване на формування повного управлінського циклу відновлення. На етапі планування воно має визначати порядок ви-

явлення потреб, формування пріоритетів і погодження програм. На етапі реалізації – закріплювати відповідальних суб'єктів, процедури фінансування, строки виконання та вимоги до прозорості. На етапі моніторингу – забезпечувати збір даних, перевірку фактичного стану виконання заходів і публічне інформування. На етапі оцінювання – визначати критерії результативності, впливу на громади та відповідності стратегічним цілям. На етапі корекції – створювати правові підстави для перегляду рішень, перерозподілу ресурсів і зміни управлінських підходів.

Важливо підкреслити, що міжвідомча координація не повинна перетворюватися на надмірну централізацію управління відновленням. Правове забезпечення має поєднувати стратегічну роль держави з реальним урахуванням місцевих потреб, ініціатив і спроможностей громад. Надмірна централізація може призвести до відриву рішень від територіального контексту, тоді як надмірна децентралізація без координації може спричинити фрагментарність і нерівномірність відновлення. Оптимальна модель має базуватися на поєднанні єдиних державних правил із гнучкістю їх застосування на регіональному та місцевому рівнях.

Отже, правове забезпечення міжвідомчої координації є необхідною умовою результативного публічного управління повоєнним відновленням України. Його значення полягає у створенні нормативної основи для узгодження цілей, повноважень, ресурсів, процедур, відповідальності та інструментів контролю. Удосконалення такого забезпечення має здійснюватися через подолання нормативної фрагментації, посилення багаторівневого врядування, розвиток інформаційно-аналітичних механізмів, забезпечення прозорості використання ресурсів, інтеграцію антикорупційних запобіжників та узгодження національної політики відновлення з євроінтеграційними вимогами. За таких умов повоєнне відновлення може стати не лише процесом реконструкції зруйнованої інфраструктури, а й важливим етапом модернізації української держави.

Список використаної літератури

1. Ukraine Fourth Rapid Damage and Needs Assessment RDNA4 February 2022 – December 2024. World Bank, Government of Ukraine, European Union, United Nations. 2025. URL: https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/0f04dfe0-41ea-410f-bdd9-4d2bc9d40569 (дата звернення: 05.05.2026).

2. План для Ukraine Facility 2024–2027. Київ, 2024. 369 с. URL: https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf (дата звернення: 05.05.2026).

3. Rebuilding Ukraine by Reinforcing Regional and Municipal Governance. OECD Multi-level Governance Studies. Paris: OECD Publishing, 2022. 183 p. DOI: https://doi.org/10.1787/63a6b479-en.

4. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 13. Ст. 90. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text (дата звернення: 05.05.2026).

5. Деякі питання розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених Стратегії і плану заходів: постанова Кабінету Міністрів України від 04.08.2023 р. № 816. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816-2023-%D0%BF#Text (дата звернення: 05.05.2026).

Степовенко Д.Р.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Меджбель В.І.
Кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського, трудового та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Особливості правового становища держави в міжнародному приватному праві

Актуальність дослідження зумовлена тим, що в сучасних умовах глобалізації та активізації транскордонних економічних зв'язків держава дедалі частіше виступає суб'єктом приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом. Вона укладає міжнародні контракти, надає концесії, володіє майном за кордоном, бере участь в інвестиційних проектах і міжнародному комерційному арбітражі. Водночас участь держави у цивільному обороті породжує низку теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із поєднанням суверенітету та рівності сторін, визначенням меж державного імунітету, вибором застосовного права та виконанням судових і арбітражних рішень. Особливої гостроти ці питання набувають у світлі євроінтеграційних процесів в Україні, яка приводить своє законодавство у відповідність до європейських та міжнародних стандартів.

Метою даного дослідження є комплексний аналіз особливостей правового становища держави в міжнародному приватному праві, визначення змісту її правосуб'єктності, державного імунітету, а також з'ясування специфіки участі держави у договірних, майнових та інвестиційних відносинах з іноземним елементом.

У доктрині міжнародного приватного права держава традиційно розглядається як особливий суб'єкт, оскільки вона поєднує риси публічної влади (суверенітет, територіальне верховенство, неучасть у відносинах підлеглості) та учасника цивільного обороту, який діє на засадах рівності, автономії волі та майнової відповідальності. На відміну від фізичних і юридичних осіб, держава не має над собою вищої інстанції, а її дії завжди пов'язані з публічним інтересом. Водночас, вступаючи у договірні або майнові правовідносини з іноземними контрагентами, держава зобов'язана дотримуватися загальних засад цивільного права, зокрема добросовісності, розумності, справедливості та неприпустимості зловживання правом [3, с. 85; 4, с. 112].

Центральною категорією, що визначає правове становище держави в міжнародному приватному праві, є **державний імунітет**. У класичному розумінні імунітет означає непідсудність держави судам іншої держави без її явної згоди, заборону застосування примусових заходів до її майна та недопустимість звернення стягнення на державне майно за рішеннями іноземних судів. Історично склалася доктрина **абсолютного імунітету**, згідно з якою держава користується імунітетом у всіх випадках, незалежно від характеру її діяльності (акти *jure imperii* та *jure gestionis*) [5, с. 201].

Протягом XX століття, у зв'язку з розширенням комерційної діяльності держав, абсолютний імунітет поступився місцем **обмеженому (функціональному) імунітету**. Відповідно до цієї доктрини, держава користується імунітетом лише щодо дій, здійснених під час виконання суверенних функцій (*jure imperii*). Якщо ж держава вступає в комерційні правовідносини (*jure gestionis*) – укладає договір купівлі-продажу, оренди, позики, надання послуг – вона втрачає імунітет і прирівнюється до приватної особи. Саме цей підхід закріплено в міжнародних договорах, зокрема в **Європейській конвенції про імунітет держав 1972 року** та **Конвенції ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності 2004 року** (хоча остання ще не набрала чинності, вона відображає звичаєву норму) [1, с. 43; 6, с. 78].

Значний вплив на розвиток доктрини обмеженого імунітету мала практика міжнародних та національних судів. Наприклад, у рішенні Європейського суду з прав людини у справі *«Войтенко проти України»* (2013) було підкреслено, що держава, яка бере участь у приватноправових відносинах, не може посилатися на імунітет, якщо це призводить до порушення права на справедливий суд, гарантованого ст. 6 Європейської конвенції з прав людини. Аналогічні підходи демонструють суди США (згідно з *Foreign Sovereign Immunities Act* 1976 р.), Великої Британії (*State Immunity Act* 1978 р.) та інших країн [2, с. 67].

Важливим аспектом є **відмова держави від імунітету**. Така відмова може бути прямою (застереження в договорі, окрема міжнародна угода або заява в суді) або непрямою (наприклад, пред'явлення державою зустрічного позову). Однак, як свідчить практика, згода держави на розгляд спору в іноземному суді або арбітражі автоматично не означає згоди на примусове виконання рішення за рахунок державного майна. У міжнародному приватному праві розрізняють три складники імунітету: імунітет від судової юрисдикції (*immunity from adjudication*), імунітет від забезпечувальних заходів та імунітет від примусового виконання (*immunity from execution*). Останній вважається найбільш «сильним»: навіть за наявності арбітражного рішення проти держави звернення стягнення на майно, що використовується для публічних цілей (наприклад, військові об'єкти, дипломатичне майно), є недопустимим [4, с. 119–120].

Окремо слід розглянути **участь держави у договірних та інвестиційних правовідносинах**. Держава може виступати стороною міжнародних контрактів з іноземними підрядниками, постачальниками, перевізниками, банками та інвесторами. У таких відносинах ключове значення має вибір застосовного права та механізму вирішення спорів. Згідно зі [ст. 5 Закону України «Про міжнародне приватне право»], сторони договору можуть самостійно обрати право, що регулює їхні права та обов'язки. Якщо така автономія волі відсутня, застосовуються колізійні прив'язки, передбачені національним законодавством або міжнародними договорами. У спорах за участю держави поширеним є застереження про арбітраж, зокрема регламент Міжнародного центру з вирішення інвестиційних спорів (ICSID), Арбітражного регламенту ЮНСІТРАЛ або Міжнародної торгової палати (ICC). Інвестиційні арбітражі, створені на основі двосторонніх інвестиційних угод, відіграють особливу роль, оскіль-

ки дозволяють іноземному інвестору подавати позов безпосередньо проти держави-реципієнта [3, с. 156; 5, с. 234].

Майновий аспект участі держави стосується права власності на нерухомість, корпоративні права, банківські активи, об'єкти інтелектуальної власності за кордоном. Спори щодо такого майна вирішуються з урахуванням як національного законодавства країни місцезнаходження майна, так і загальновизнаних міжнародних принципів поваги до суверенітету, невтручання у внутрішні справи та захисту приватної власності. Цивільний кодекс України ([ст. 5, 6]) та Закон «Про міжнародне приватне право» містять спеціальні колізійні норми для регулювання речових та договірних відносин за участю держави, які, однак, потребують подальшої гармонізації з європейськими стандартами [1, с. 95; 7, с. 140].

Нарешті, важливою гарантією захисту прав контрагентів держави є **відповідальність держави** у міжнародному приватному праві. Якщо держава порушує умови приватноправового договору, не виконує арбітражне рішення або завдає майнової шкоди іноземній особі, потерпіла сторона може звернутися до міжнародного комерційного арбітражу або (за наявності) інвестиційного арбітражу. Відповідно до [ст. 11 Закону України «Про міжнародне приватне право»], держава несе цивільно-правову відповідальність на загальних підставах, якщо інше не передбачено законом або міжнародним договором. Водночас проблематичним залишається виконання рішень проти держави – через обмежений імунітет та необхідність пошуку майна, що не використовується для виконання публічних функцій [2, с. 88; 6, с. 162].

Важливо підкреслити, що правове становище держави в міжнародному приватному праві безпосередньо залежить від співвідношення національного законодавства та міжнародних звичаєвих норм. У більшості розвинених країн прийнято спеціальні закони про імунітет іноземної держави, які деталізують критерії комерційної діяльності. В Україні такого спеціального закону немає, однак положення щодо імунітету містяться в Цивільному кодексі ([ст. 79]) та Законі «Про міжнародне приватне право» ([ст. 10, 11]). Українські суди, як правило, застосовують доктрину обмеженого імунітету, однак ця практика не є одноманітною, що створює ризики для іноземних інвесторів [7, с. 210–212].

Висновки. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що держава в міжнародному приватному праві є *sui generis* суб'єктом, який поєднує публічно-правову природу (суверенітет, владні пов-

новаження) зі здатністю виступати рівноправним учасником цивільно-правових відносин.

Особливість правового становища держави визначається насамперед **державним імунітетом**, який у сучасному розумінні є не абсолютним, а **функціонально-обмеженим**: він зберігається для суверенних актів (*jure imperii*) і втрачається для комерційної діяльності (*jure gestionis*).

Відмова держави від імунітету не є тотожною згоді на примусове виконання – необхідно розмежовувати імунітет від судової юрисдикції, від забезпечувальних заходів та від виконання рішень.

У договірних та інвестиційних відносинах держава діє на принципах автономії волі щодо вибору права та юрисдикції, однак обмеження пов'язані з наявністю публічного інтересу та майновим імунітетом. Ефективним механізмом захисту прав контрагентів держави є міжнародний комерційний та інвестиційний арбітраж.

Чинне законодавство України (Цивільний кодекс, Закон «Про міжнародне приватне право») в цілому відповідає світовим тенденціям, однак потребує подальшого удосконалення в частині конкретизації критеріїв комерційної діяльності та гармонізації з Конвенцією ООН 2004 року. Доцільним було б прийняття спеціального закону «Про юрисдикційні імунітети іноземних держав та їх власності».

Таким чином, правове становище держави в міжнародному приватному праві являє собою динамічний баланс між суверенітетом та необхідністю чесної участі у транскордонному цивільному обороті. Ефективне регулювання цього становища є запорукою стабільності міжнародних економічних відносин та захисту прав усіх учасників.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 року № 2709-IV (зі змінами).
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV (зі змінами).
3. Бурменський М. В., Тихий В. П. Міжнародне приватне право. Харків : Право, 2019. 368 с.
4. Кисіль В. І. Міжнародне приватне право: теорія і практика. Київ : Алерта, 2020. 416 с.
5. Довгерт А. С. Міжнародне приватне право України. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 512 с.
6. Штефан О. О. Колізійне право: загальна частина міжнародного приватного права. Київ : Право, 2022. 284 с.
7. Міжнародне приватне право: підручник / за ред. В. І. Кисіля. Київ : Алерта, 2019. 496 с.

Сулима В.В.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Веклич В.О.
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії держави і права
та конституційного права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Правова протидія вчиненню злочинів проти людства

Поняття злочинів проти людства з урахування сучасної практики і зовнішньої агресії проти України потребує доопрацювання і удосконалення не зважаючи на існування спеціальних норм у міжнародних правових актах [1; 2; 3].

Так, злочини проти людства перебувають у прямому взаємозв'язку зі злочинними діяннями проти людяності і є особливо тяжкими міжнародними правопорушеннями, які становлять загрозу для всього світового співтовариства. Вони не прив'язані до території однієї держави чи конкретного збройного конфлікту, оскільки посягають на базові права і свободи людини, що визнаються універсальними [1; 2]. Так, у контексті цього дослідження, ми розглядатимемо злочини проти людства і людяності у якості деякої єдиної категорії через наявність подібних ознак.

До таких злочинів згідно зі статтею 7 Римського статуту Міжнародного кримінального судуналежать: вбивства, винищення, поневолення, депортація, катування, сексуальне насильство, переслідування за політичними, релігійними або етнічними ознаками, насильницькі зникнення[3].Характерною ознакою цих злочинів є їх систематичність або масовість, а також спрямованість проти цивільного населення.

Міжнародне право кваліфікує такі діяння як цілком неприпустимі за будь-яких обставин, включно з умовами збройного конфлікту або надзвичайного стану.

Міжнародно-правові основи протидії як злочинам проти людства, так і злочинам проти людяності, ґрунтуються на нормах Статуту Організації Об'єднаних Націй[1].

Правові засади протидії злочинам проти людства і людяності формуються на основі системи міжнародних договорів і загальновизнаних принципів міжнародного права.

Статут Організація Об'єднаних Націй, ухвалений у 1945 році, закріпив основоположні принципи підтримання міжнародного миру та безпеки, встановив заборону агресії й інших дій, що створюють загрозу для людства[1].

Важливе значення мають Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи 1977 року[4], які стали фундаментом міжнародного гуманітарного права. Зазначені акти визначають правила ведення збройних конфліктів, а також гарантії захисту цивільного населення та осіб, які не беруть безпосередньої участі у воєнних діях.

Окреме місце посідає Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 року, який нормативно закріпив поняття злочинів проти людяності та встановив механізм міжнародної кримінальної відповідальності за їх вчинення[3].

Сукупність зазначених міжнародно-правових актів сформувала нормативну основу, що надає державам і міжнародним інституціям можливість здійснювати кримінальне переслідування винних осіб та сприяти запобіганню новим злочинам проти людяності.

Роль Гаазького трибуналу або Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії(далі - МТКЮ)теж не слід недооцінювати оскільки ця інституція стала ще одним аспектом витворення системи притягнення до юридичної відповідальності за скоєння злочинів проти людства і людяності. Так, важливим етапом становлення міжнародно-правових механізмів протидії злочинам проти людяності стало створення МТКЮ. Його було засновано у 1993 році рішенням Ради Безпеки Організація Об'єднаних Націй, а місцем розташування визначено місто Гаага[2].

Одним із ключових результатів діяльності трибуналу стало притягнення до відповідальності політичних і військових керівників. Практика МТКЮ підтвердила, що навіть глави держав, високопосадовці та військове командування не можуть бути звільнені від міжнародної кримінальної відповідальності за вчинення тяжких міжнародних злочинів.

Крім того, трибунал сформував важливі правові підходи до кваліфікації злочинів проти людяності, воєнних злочинів та геноциду, що суттєво вплинуло на подальший розвиток міжнародного кримінального права. У межах діяльності МТКЮ було засуджено понад 160 осіб,

серед яких – політичні діячі, військові командири та інші високопосадовці.

Накопичений трибуналом досвід став важливою передумовою для створення у 2002 році Міжнародного кримінального суду як постійного органу міжнародної кримінальної юстиції.

Механізми превенції щодо злочинів проти людства на цей час потребують доопрацювання і удосконалення. Запобігання злочинам проти людяності має не менш важливе значення, ніж притягнення винних осіб до відповідальності. Сучасна система міжнародної безпеки передбачає використання комплексу превентивних механізмів, спрямованих на недопущення масових порушень прав людини та гуманітарних катастроф.

Одним із таких інструментів є система раннього попередження Організація Об'єднаних Націй, у межах якої спеціалізовані аналітичні структури здійснюють моніторинг інформації щодо потенційних загроз геноциду, воєнних злочинів і злочинів проти людяності[2].

Важливу роль відіграють також миротворчі місії ООН, які розміщуються в районах збройних конфліктів з метою зниження рівня насильства, стабілізації безпекової ситуації та забезпечення захисту цивільного населення [4].

Окремим механізмом міжнародного впливу є санкції Ради Безпеки Організація Об'єднаних Націй, що можуть передбачати замороження активів, обмеження фінансових операцій та заборону на в'їзд для осіб, підозрюваних у вчиненні міжнародних злочинів.

Разом із тим ефективність превентивних заходів значною мірою залежить від політичної волі держав та рівня їхньої співпраці з міжнародними інституціями, оскільки без належної підтримки з боку держав механізми міжнародного права не завжди здатні забезпечити своєчасне реагування на загрози.

5. Національний рівень протидіїзлочинам проти людства і людяності має не меншу значущість ніж міжнародний.

Міжнародне право за умови ратифікації відповідних правових приписів покладає на держави обов'язок імплементувати норми щодо злочинів проти людства і людяності у національне законодавство та забезпечувати механізми притягнення винних осіб до відповідальності.

В Україні відповідальність за такі діяння передбачена Кримінальним кодексом України, а зокрема статтею 442-1 «Злочини проти людяності», яка визначає правові підстави кримінального переслідування за вчинення відповідних міжнародних злочинів[5].

Важливим елементом національної юрисдикції є принцип універсальності, відповідно до якого судові органи держави можуть здійснювати кримінальне переслідування осіб за злочини проти людяності незалежно від місця їх вчинення та громадянства правопорушника.

Окремого значення набуває співпраця України з Міжнародним кримінальним судом у сфері розслідування злочинів, пов'язаних із воєнними діями та порушеннями міжнародного гуманітарного права.

Таким чином, міжнародні та національні механізми протидії злочинам проти людяності функціонують у тісному взаємозв'язку, взаємно доповнюючи одне одного у процесі забезпечення міжнародної кримінальної юстиції.

Злочини проти людства і людяності становлять надзвичайну суспільну небезпеку, оскільки посягають на фундаментальні засади існування людської цивілізації, зокрема на права людини на життя та повагу до її гідності. Протидія таким діянням є ефективною лише за умови комплексного поєднання міжнародно-правових і національних механізмів.

Отже, система міжнародного права сформувала нормативну основу у вигляді Статуту ООН, Женевських конвенцій та Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Практика діяльності міжнародних судових інституцій, зокрема Міжнародного кримінального трибуналу та Міжнародного кримінального суду, підтвердила, що притягнення до відповідальності можливе незалежно від статусу осіб, включно з вищими посадовцями держав.У зв'язку з цим протидія злочинам проти людяності потребує консолідованих зусиль міжнародної спільноти, при цьому визначальним принципом має залишатися невідворотність кримінальної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 р. URL: https://www.un.org/en/about-us/un-charter (дата звернення: 20.03.2026).

2. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй. URL: https://www.un.org/ (дата звернення: 20.03.2026).

3. Rome Statute of the International Criminal Court. The Hague: International Criminal Court. 2021. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf (access date: 20.03.2026).

4. The Geneva Conventions and their Commentaries. URL: https://www.icrc.org/en/law-and-policy/geneva-conventions-and-their-commentaries(access date: 20.03.2026).

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text(дата звернення: 20.03.2026).

Сушко О.В.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий кервіник:
Сервецький І.В.
доктор юридичних наук, доцент,
Завідувач кафедри національної безпеки
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Розвідка за відкритими джерелами в сучасних українських реаліях

Розвідка є важливою складовою забезпечення безпеки держави та захисту її національних інтересів у різних сферах. Така безпека забезпечується шляхом здійснення розвідувальної діяльності уповноваженими державними органами. У її результаті здобувається інформація, зокрема усні відомості, дані, зафіксовані на матеріальних носіях, а також відомості, відображені в електронному вигляді. Такі дані можуть бути отримані як із відкритих джерел, так і нелегальним шляхом в інтересах національної безпеки й оборони України. Для здобуття розвідувальної інформації розвідувальні органи використовують різні сили, засоби та методи [1, *26, 29*].

Ефективність здобуття розвідувальної інформації значною мірою залежить від методів і якості засобів, які використовує розвідка. У сучасну епоху інформаційних технологій особливого значення набула розвідка за відкритими джерелами (OSINT).

В Україні, як у державі з розвиненою системою розвідки та відповідними традиціями, значна увага приділяється впровадженню технічних засобів забезпечення розвідувальної діяльності, які особливо є корисними при ведені розвідки за відкритими джерелами.

Сучасний етап розвитку розвідки за відкритими джерелами в Україні розпочався після подій 2014 року. Саме тоді українські розвідувальні органи були змушені адаптуватися до умов гібридної війни з Росією, що зумовило зростання ролі OSINT.

Розвідка за відкритими джерелами, або OSINT (від англ. open-source intelligence), є методом пошуку, збору, відбору та аналізу інформації, що становить оперативний інтерес, з відкритих джерел. У сучасних умовах збір такої інформації ґрунтується на використанні тех-

нічних засобів, насамперед комп'ютерів, хоча можуть застосовуватися також телефони та інші електронні пристрої з доступом до Інтернету.

Цей вид розвідки зазвичай використовується у конкурентній розвідці, коли компанії прагнуть отримати більше інформації про своїх конкурентів або партнерів. Водночас у сучасному світі, де значну частину інформації можна здобути легальним або відносно легальним шляхом через Інтернет, OSINT стала потужним інструментом у руках розвідувальних органів. Наприклад, американські розвідувальні служби отримують із відкритих джерел від 35 % до 95 % розвідувальних даних [2, *761–762*].

Російська розвідка вже давно активно використовує методи OSINT для збору інформації про розташування українських військ і результати своїх обстрілів. З цією метою російські спецслужби постійно моніторять соціальні мережі, групи в месенджерах та інші інтернет-ресурси для виявлення потрібної інформації. Їхні співробітники можуть навіть у процесі спілкування в чатах спонукати громадян України до ненавмисного розголошення важливих даних ворогу.

Водночас Україна у цьому напрямі не поступається ворогу. З 2014 року українські розвідувальні органи активно використовують методи OSINT для збору інформації про російські війська, які брали участь у бойових діях у зоні АТО на боці сепаратистів. Доволі часто у таких дослідженнях допомагають сторонні організації. Так, завдяки моніторингу волонтерами команди InformNapalm інтернет-ресурсів вдавалося отримати персональні дані бойовиків та їхніх командирів, що сприяло ідентифікації підрозділів і частин РФ, які воювали проти України на Донбасі [3, *83*].

Слід зазначити, що залучення підрядників до ведення розвідки за відкритими джерелами є поширеною та перспективною практикою. Так, у 2009 році розвідувальні органи США спрямовували понад 70 % бюджету на оплату роботи підрядників, а ЦРУ - близько 30 %. Такі приватні розвідувальні компанії є більш мобільними та ефективними, особливо у сфері збору легальної інформації за допомогою технічних засобів. Одним із прикладів є приватна розвідувальна компанія Terrogence, яка майже 20 років займається пошуком і аналізом критично важливої розвідувальної інформації. Вона використовує передові технологічні рішення, зокрема власну систему Web-Intelligence, здатну отримувати глибокі дані з онлайн-мереж і форумів. Основними клієнтами компанії є державні установи, правоохоронні органи, служби національної безпеки, великі міжнародні корпорації, фінансові установи та компанії у сфері критичної інфраструктури [4, *178–180*].

В Україні також діють численні українські та іноземні організації й ресурси, що займаються збором інформації за відкритими джерелами та протидією ворожій пропаганді. Зокрема, уже згадана InformNapalm не лише ідентифікувала російські підрозділи, а й виявила невідповідність статистики втрат ЗС РФ станом на 24.03.2022. Окрім цього, функціонують й інші проєкти. Так, онлайн-платформа для збору доказів воєнних злочинів РФ проти України DOKAZ за сприяння небайдужих громадян, які фактично стали однією з ланок такої розвідки та вносили на платформу дані, змогла зібрати докази присутності російських військових на сході України та матеріали щодо злочинів терористів і окупантів на Донбасі. Іншим прикладом є суспільний некомерційний проєкт СтопТерор, який візуалізує бойові дії в Україні на інтерактивній карті та надає інформацію про незаконні збройні формування і кадрових військових РФ. Варто згадати й Центр «Миротворець», який досліджує ознаки злочинів проти національної безпеки України, миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Крім того, з 2019 року в Україні діє OSINT-агенція Molfar, яка проводить розслідування на національному та міжнародному рівнях з метою викриття й документування воєнних злочинів Росії у війні проти України. Доречно згадати й іноземну організацію Bellingcat, яка оприлюднила доповідь, що пролила світло на причетність Москви до збиття літака MH17 [2, *762*; 3, *83*].

Таким чином, звичайний комп’ютер (або інший електронний засіб) із доступом до Інтернету при використанні методів OSINT навіть у руках працівника приватної компанії або звичайного громадянина може фактично виконувати функцію технічного засобу розвідки. За його допомогою можна збирати дані про пересування, плани й операції противника, а також документувати звірства ворожих військ. Саме тому цей вид здобуття розвідувальної інформації з використанням технічних засобів є надзвичайно перспективним.

Це добре усвідомлюють як у керівництві держави або розвідувальних органів, так і в науковому середовищі, у зв’язку з чим дедалі більше уваги приділяється використанню штучного інтелекту у сфері OSINT розвідки. ШІ може застосовуватися для аналізу фото та відеоматеріалів з метою виявлення російських військових цілей. Зараз в Україні на основі ШІ навіть створено власну систему розвідки, яка забезпечує збір даних із різних джерел. Від внесення інформації до її отримання минає лише 28 секунд [5].

Висновки

Отже, розвідка за відкритими джерелами в сучасних умовах стала важливим напрямом розвідувальної діяльності, ефективність якого

безпосередньо залежить від використання технічних засобів. Досвід України підтверджує, що OSINT дає змогу не лише отримувати оперативно значущу інформацію, а й документувати воєнні злочини, ідентифікувати сили противника та протидіяти ворожій пропаганді. Подальший розвиток цього напряму пов'язаний із ширшим використанням штучного інтелекту, що суттєво розширює можливості збору та аналізу розвідувальної інформації.

Джерела

1. Сервецький І. Розвідувальні органи: їх роль і місце у забезпеченні національної безпеки України. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки. 2022. № 1 (59).

2. Уфімцева О. С. Використання OSINT в умовах збройної агресії РФ проти України. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 черв. 2022 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 761–763.

3. Минько О. В. та ін. Використання технологій OSINT для отримання розвідувальної інформації. Системи управління, навігації та зв'язку. 2016. № 4. С. 81–84.

4. Кудінов С. Міжнародний досвід партнерства приватних компаній та спеціальних служб в інтересах забезпечення національної безпеки та його значення для України. Інформація і право. 2024. № 3 (50). С. 176–181.

5. В Україні на базі штучного інтелекту розробили систему розвідки [Електронний ресурс]. Мілітарний. 2024. URL: https://mil.in.ua/uk/news/v-ukrayini-na-bazi-shtuchnogo-intelektu-rozrobyly-systemu-rozvidky/.

Талах А.М.
кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри теорії держави і права
та конституційного права
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого
Сердюк В.О
кандидат юридичних наук,
вчитель історії та правознавства ІАЛ "Мрія"

Ціннісний вимір права

Значущість категорії «цінність» у сучасному науковому дискурсі підтверджується формуванням окремого міждисциплінарного напряму досліджень – аксіології, предметом якої є природа, структура та функції цінностей у суспільстві. У межах цього дослідження основна увага

зосереджується на визначенні якісних критеріїв, що дають змогу диференціювати види цінностей, які об'єктивно відображають природну та соціальну сутність права. При цьому право розглядається у двох взаємопов'язаних вимірах – як природно-правовий феномен і як система позитивного права, а також через призму обставин, що набувають ціннісного значення в межах об'єктивної правової реальності.

Природне право доцільно розуміти як множинність об'єктивно існуючих явищ і закономірностей реального світу, які не залежать від волі чи свідомості людини. Його визначальними характеристиками є об'єктивність, первинність щодо людської свідомості та незалежність від суб'єктивних оцінок. Властивості й умови, що формують зміст природних прав, можуть бути предметом пізнання та оцінювання, однак сама їх сутність не змінюється під впливом людського сприйняття. Водночас оцінка природних прав здійснюється за допомогою свідомості, яка, будучи складовою природного світу, виступає специфічним інструментом осмислення реальності. Незважаючи на відсутність у сучасної науки універсальних засобів вимірювання всіх параметрів свідомості, її зв'язок із матеріальною дійсністю не викликає сумнівів. Свідомість людини не лише відображає об'єктивну реальність, а й формує різноманітні інтерпретації її явищ залежно від індивідуального та соціального досвіду.

Особливість свідомості полягає в її здатності не обмежуватися простим накопиченням інформації про навколишній світ, а здійснювати її оцінювання та інтерпретацію відповідно до потреб, інтересів і ціннісних орієнтацій суб'єкта. Саме ця обставина значною мірою зумовлює існування двох фундаментальних світоглядних підходів до розуміння реальності – матеріалізму та ідеалізму. Зокрема, С.Прист обґрунтовує позицію щодо відсутності самостійного феномену матерії як окремої субстанції. На його думку, усі характеристики світу можуть бути описані мовою фізики через фізичні об'єкти, процеси, структури та взаємозв'язки між ними, що робить поняття матерії надлишковим. Крім того, прихильники матеріалізму не надали переконливих доказів існування матерії як самостійної субстанції. Нарешті, заперечення її існування дозволяє пояснити неможливість емпіричної фіксації та чіткого визначення матерії в межах наукового знання [1].

Важливим аспектом дослідження природного права є проблема співвідношення між природними правами та свідомістю як інструментом їх оцінювання. Свідомість за своєю природою спрямована на досягнення максимально об'єктивного сприйняття дійсності, однак резуль-

тати такого сприйняття не здатні змінити об’єктивний зміст природних прав або вплинути на їх існування.

Оцінювання природних прав значною мірою залежить від культурно-історичного контексту, соціальних норм, емоційного стану індивідів і груп, а також від їхніх інтересів та ціннісних установок. У сучасному суспільстві сформовано систему загальновизнаних природних прав, закріплених у міжнародних стандартах. Водночас поза увагою науковців часто залишаються явища, які мають ознаки природного права, але не отримали належного соціального або юридичного осмислення. До таких явищ можна віднести смерть, інстинктивну поведінку, агресію, симпатію, антипатію, марнославство, гординю та інші природні прояви людської природи.

Цінність природних прав визначається шляхом порівняння їхніх властивостей з іншими явищами та процесами об’єктивної реальності. Протягом історичного розвитку людства неодноразово здійснювалися спроби встановити критерії співмірності шкоди, заподіяної природним правам. Одним із найвідоміших прикладів є принцип таліону (lex talionis), класичне формулювання якого міститься у Старому Завіті у вигляді відомої формули «око за око». Однак поступовий розвиток гуманістичних уявлень про цінність людської особистості сприяв переосмисленню механізмів реагування на порушення природних прав. У результаті виникла негативна форма морального імперативу – «не чини іншому того, чого не бажаєш собі», яка згодом трансформувалася у позитивну етичну настанову Нового Завіту: «стався до інших так, як бажаєш, щоб вони ставилися до тебе».

У сучасній політико-правовій думці цінність природного права розглядається у нерозривному зв’язку як із закономірностями функціонування об’єктивної реальності, так і з соціальними нормами, ідеалами та уявленнями про бажаний стан суспільного розвитку. Саме тому природні права виступають не лише елементом реального буття, а й важливим орієнтиром для формування нормативних моделей соціальної поведінки.

У межах позитивного права природні права отримують нормативне закріплення у вигляді суб’єктивних прав та юридичних гарантій їх реалізації. Найбільш повно цей процес виявляється у сфері конституційного права, де визначаються основоположні права і свободи людини та громадянина.

Особливий науковий інтерес становить питання про матеріальну та соціальну цінність позитивного права як самостійного правового феномену. У сучасній юридичній літературі переважають підходи, які ро-

зкривають насамперед його соціальну цінність через категорії суспільної корисності, значущості для держави, суспільства та особистості. Така цінність обумовлюється сукупністю властивостей позитивного права, серед яких ключове значення мають нормативність, загальнообов'язковість, системність, формальна визначеність та гарантованість [2].

Нормативність забезпечує можливість поширення правових приписів на невизначене коло осіб та врегулювання широкого спектра суспільних відносин. Загальнообов'язковість виражається у здатності права поширювати встановлені державою правила поведінки на всіх суб'єктів правовідносин без винятку. Системність дозволяє забезпечити внутрішню узгодженість правових норм та комплексне регулювання суспільних процесів. Формальна визначеність створює умови для чіткого окреслення меж правомірної поведінки, визначення прав та обов'язків учасників суспільних відносин, а також об'єктів правової охорони. Водночас гарантованість права забезпечує стабільність правопорядку та захист від проявів свавілля.

Формальна визначеність позитивного права безпосередньо пов'язана з його зовнішнім вираженням у нормативно-правових актах та інших офіційних джерелах права. Саме документальна форма існування забезпечує доступність правових норм, їхню визначеність та можливість однакового застосування.

Зміст позитивного права, втілений у системі дозволів, зобов'язань і заборон, створює умови для задоволення базових потреб людини в соціально прийнятних формах поведінки. У цьому контексті особливого значення набуває концепція ієрархії потреб А. Маслоу [3], яка дозволяє розглядати право як один із найважливіших механізмів забезпечення людських потреб різного рівня – від фізіологічних до потреб у самореалізації.

Отже, кожне суспільство формує власну систему цінностей, що відображає його домінуючі інтереси, цілі та пріоритети розвитку. Для окремої особистості моральні цінності виступають критеріями оцінки власної поведінки та орієнтирами життєвого вибору. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема трансформації суспільних і національних цінностей у систему індивідуальних ціннісних орієнтацій.

Позитивне право відіграє важливу роль у забезпеченні потреб людини у безпеці та стабільності. Воно створює передбачуване соціальне середовище, знижує рівень невизначеності та сприяє формуванню відчуття захищеності. Закріплені в нормах права міжнародні стандарти

правового статусу особистості визначають орієнтири суспільного розвитку та формують уявлення про бажані соціальні результати. До таких результатів можна віднести належний рівень матеріального забезпечення, доступність медичної допомоги, гарантії соціального захисту, забезпечення гідного рівня життя у похилому віці та інші складові сучасної правової держави.

Література:

1. Stephen Priest. Theories of the mind. A compelling investigation into the ideas of leading philosophers on the nature of the mind and its relation to the body. The Penguin Books, 1991

2. Луцький Р.П. Теоретико-правові засади формування та розвитку сучасного позитивного права: дис. …доктора юрид. наук: спец. 12.00.12. Київ, 2017. 490 с.. URL: https://www.scribd.com/document/648224023/Lutskiy-r-p-Teoretiko-Pravovi-Zasadi-Formuvannya-Ta-Rozvitku-Suchasnogo-Pozitivnogo-Prava-d

3. Abraham H. Maslow. Motivation and Personality. URL: https://www.holybooks.com/wp-content/uploads/Motivation-and-Personality-Maslow.pdf

Топонар О.І.
аспірант Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України

Правове регулювання циркулярної економіки як необхідність (виклик) сучасності

Виснаження нами невідновлюваних ресурсів, що набуло глобальних масштабів, супроводжується значними екологічними наслідками, економічними втратами, спричиненими нераціональним використанням ресурсів і виробленої продукції та соціальними наслідками. В умовах сучасних викликів дедалі більшого значення набуває перехід до стійкої економічної системи, що передбачає подолання лінійності життєвого циклу товарів через впровадження концепції циркулярної економіки [1].

Циркулярна економіка є концепцією, яка прагне забезпечити сталий розвиток шляхом оптимального використання ресурсів, зменшення відходів та підтримання екологічної рівноваги. Її основною метою є створення системи, в якій продукти, матеріали та ресурси залишаються в економічному циклі якомога довше. Це досягається через повторне використання, переробку та відновлення матеріалів, що дозволяє зберегти їхню вартість і зменшити залежність від первинних ресурсів. У порівнянні з традиційною лінійною економікою, яка передбачає видобуток ресурсів, їх використання та утилізацію,

циркулярна модель спрямована на максимальну ефективність та мінімізацію негативного впливу на довкілля.

Варто визначити, що розвиток циркулярної економіки покликаний не лише принести позитивний екологічний ефект від скорочення звалищ і полігонів, але також й економічний приріст від підвищення енерго та ресурсної ефективності та розвиток соціальної сфери за рахунок створення додаткових робочих місць внаслідок підвищення прибутковості компаній в нових галузях і видах діяльності. [2]

Важливим аспектом циркулярної економіки є зміна споживчих звичок та поведінки. Суспільство повинно перейти від культури споживання до культури збереження та повторного використання. Це передбачає не лише зміну ставлення до власних речей, але й підтримку бізнесів, які пропонують послуги з ремонту, оренди та вторинного використання товарів. У цьому контексті важливу роль відіграє освіта та підвищення обізнаності громадськості про переваги циркулярної економіки та необхідність відповідального споживання.

Циркулярна економіка також сприяє інноваціям у бізнес-моделях та технологіях. Підприємства змушені шукати нові способи створення цінності з меншими витратами ресурсів, що стимулює розвиток нових продуктів та послуг. Це може включати створення продуктів з розширеним життєвим циклом, використання відновлюваних джерел енергії, а також впровадження технологій замкнутого циклу у виробництві. Такі інновації не тільки сприяють сталому розвитку, але й створюють нові ринки та можливості для бізнесу.

Політика та законодавство грають ключову роль у підтримці циркулярної економіки. Уряди можуть стимулювати перехід до циркулярних моделей через податкові пільги, субсидії, регуляторні вимоги та стандарти. Важливою складовою є також створення умов для розвитку інфраструктури переробки та підтримка наукових досліджень у цій сфері. Міжнародне співробітництво та обмін досвідом також можуть сприяти ефективному впровадженню циркулярної економіки на глобальному рівні.

Елементи правового регулювання циркулярної економіки є ключовими для її успішного впровадження та розвитку. Законодавчі рамки формують основу для реалізації принципів циркулярної економіки, встановлюючи загальні правила та стандарти, які повинні дотримуватися усі учасники економічного процесу. Вони включа-

ють закони та регламенти, які регулюють використання ресурсів, виробництво, споживання та утилізацію продукції. Ці законодавчі акти мають бути інтегрованими в національне законодавство та гармонізованими з міжнародними нормами, щоб забезпечити ефективність і узгодженість правового регулювання.

Стимулюючі механізми є важливою складовою правового регулювання циркулярної економіки. Вони включають податкові пільги, субсидії та гранти, які надаються підприємствам і організаціям для підтримки екологічно чистих виробничих процесів та інновацій. Такі стимули можуть заохочувати бізнеси інвестувати у технології переробки, використання вторинних матеріалів та розробку продуктів з тривалим життєвим циклом. Як сперджує директора Plastics Europe Вірджинії Янсенс, нам потрібні довгострокові правові стимули для промислового сектору, щоб інвестувати у переробку . Податкові пільги можуть включати зниження податків на дохід для компаній, що впроваджують циркулярні моделі, або податкові кредити для інвестицій у відповідну інфраструктуру[3].

Регуляторні вимоги є ще одним важливим елементом правового регулювання. Вони включають стандарти для екодизайну, обов'язкове збирання та переробку відходів, вимоги до відслідковування матеріалів та інші заходи, спрямовані на забезпечення сталого використання ресурсів. Стандарти екодизайну встановлюють критерії для розробки продуктів, які повинні бути довговічними, ремонтопридатними та придатними для переробки. Обов'язкове збирання та переробка відходів забезпечує повернення матеріалів у виробничий цикл, зменшуючи необхідність у видобутку нових ресурсів.

Просвітницькі програми та підвищення обізнаності населення є невід'ємною частиною правового регулювання циркулярної економіки. Вони сприяють формуванню культури відповідального споживання та підтримують громадську підтримку політик, спрямованих на сталий розвиток. Такі програми можуть включати освітні кампанії, інформаційні матеріали, тренінги та семінари для різних цільових аудиторій, включаючи підприємства, державні установи та широке громадянське суспільство.

Механізми моніторингу та звітності є необхідними для оцінки ефективності впровадження циркулярної економіки та забезпечення відповідності законодавчим вимогам. Вони включають системи збору та аналізу даних про виробництво, споживання та утилізацію ресурсів, а також регулярне звітування про досягнуті результати.

Моніторинг дозволяє ідентифікувати проблемні області та коригувати політику для підвищення її ефективності. Звітування забезпечує прозорість процесів та підвищує довіру до ініціатив циркулярної економіки.

Інфраструктурна підтримка є ще одним важливим елементом правового регулювання циркулярної економіки. Держави повинні забезпечувати розвиток інфраструктури для збору, сортування та переробки відходів. Це включає створення переробних підприємств, станцій сортування та логістичних мереж для ефективного транспортування вторинних матеріалів. Державна підтримка у вигляді інвестицій та стимулів може прискорити розвиток цієї інфраструктури та зробити її більш ефективною.

Міжнародне співробітництво та гармонізація стандартів є необхідними для забезпечення глобальної ефективності циркулярної економіки. Оскільки багато продуктів та матеріалів перетинають національні кордони, важливо, щоб регуляції та стандарти були узгодженими на міжнародному рівні. Це може включати участь у міжнародних договорах, обмін досвідом та кращими практиками, а також спільні дослідження та проекти. Така співпраця може допомогти уникнути торгових бар'єрів та забезпечити рівні умови для всіх учасників ринку.

Нарешті, важливим елементом є правова відповідальність та контроль. Законодавство повинно передбачати санкції за недотримання вимог циркулярної економіки, включаючи штрафи та інші форми покарання. Це стимулює дотримання встановлених правил та забезпечує справедливу конкуренцію. Контроль за виконанням законодавства може здійснюватися державними органами, а також через незалежні аудити та громадський нагляд. Необхідними кроками для впровадження циркулярної політики є забезпечення відповідального споживання та зміна бізнес-моделі [4].

Таким чином, правове регулювання циркулярної економіки є комплексним процесом, що включає законодавчі рамки, стимули, регуляторні вимоги, просвітницькі програми, механізми моніторингу, інфраструктурну підтримку, міжнародне співробітництво та правову відповідальність. Усі ці елементи разом сприяють ефективному впровадженню принципів циркулярної економіки, забезпечуючи сталий розвиток та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.

Циркулярна економіка має значний потенціал для створення нових робочих місць та розвитку регіональної економіки. Переорієн-

тація на переробку, ремонт та повторне використання товарів може стимулювати розвиток місцевих підприємств та ремесел. Це, у свою чергу, сприяє економічному зростанню та соціальній стабільності, особливо в регіонах, які зазнають економічних труднощів через вичерпання природних ресурсів або занепад традиційних галузей промисловості.

Загалом, циркулярна економіка пропонує комплексний підхід до вирішення екологічних та економічних проблем сучасності. Вона сприяє ефективному використанню ресурсів, зменшенню впливу на довкілля та створенню умов для сталого розвитку. Впровадження принципів циркулярної економіки вимагає спільних зусиль урядів, бізнесу та суспільства, але перспективи, які вона відкриває, є вартими цих зусиль.

Список використаних джерел

1. Ritzén Sofia, Ölundh Sandström Gunilla. Barriers to the Circular Economy – Integration of Perspectives and Domains. Procedia CIRP. 2017. Vol. 64. P. 7. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S221282711730149X

2. Набока Р. Ю. Концептуальні засади державного регулювання розвитку циркулярної економіки в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 15. С. 136–139.

3. Aleksandra Krzysztoszek. Gospodarka cyrkularna: rozwiązania są, ale jak je wprowadzić? EURACTIV.pl 6 лип. 2023 р. URL: https://www.euractiv.pl/section/energia-i-srodowisko/news/gospodarka-cyrkularna-rozwiazania-sa-ale-jak-je-wprowadzic/

Циркулярна політика управління відходами: підручник. А. І. Крисоватий, Р. Є. Зварич, І. Я. Зварич. Тернопіль. ЗУНУ, 2023. 458 с.

Турій А.
аспірант Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

До питання щодо права на якісне управління

Узурпація прав людини – процес під час якого владні структури або інші суб’єкти влади незаконно обмежують, порушують або підміняють права та свободи людини.

В контексті державного управління, узурпація прав людини може виявлятися через незаконне обмеження свобод, політичний тиск, систематичну корупцію, свавілля влади, цензуру та інші форми порушення прав і свобод громадян.

Право на якісне управління концептуально визнає права людей на ефективне, справедливе, відкрите та відповідальне управління

їхніми органами, що здійснюють управлінські функції, та відповідають за прийняття рішень.

Прозорість інформації про діяльність уряду, можливість участі у процесі прийняття рішень, захист від корупції та зловживань владою, а також механізм нагляду та контролю за діяльністю урядових органів надає можливість забезпечити унеможливлення узурпації прав людини.

Проте до початку 2000 - них років в законодавстві Європейського Союзу не існувало законодавчого врегулювання відносин між людиною та суб'єктами владних повноважень, що запобігають можливим зловживанням в сфері прав людини, та захищають його права.

Нормативним основоположним актом, що встановлює регіональні стандарти в сфері регулювання правовідносин в тому числі з інституціями в Європейському Союзі є Хартія основних прав Європейського Союзу (The Charter of Fundamental Rights of the European Union).

Цей документ, що носить умовно «конституційний характер» вступив в повну силу 1 грудня 2009 року одночасно з Лісабонським договором, який містить в собі принципи функціонування Європейського Союзу.

Хартія основних прав Європейського Союзу (The Charter of Fundamental Rights of the European Union) і Європейська конвенція з прав людини доповнюють одне одну та гарантують захист прав і свобод громадян ЄС, спільно створюючи комплексну систему національного та міжнародного рівнів.

Дія Хартії розповсюджується на діяльність інституцій, органів Європейського Союзу, а також держав – членів ЄС.

Під час порушень прав національними органами влади, національні судді можуть зобов'язати порушників дотримання вимог Хартії.

В разі порушення основних прав юридичних та фізичних осіб рішеннями органів Європейського Союзу, Суд ЄС має права на перевірку законності такого нормативного рішення, що суттєво обмежує можливі прояви узурпації прав людини.

Захищаючи фундаментальні права під час виконання законодавства Європейського Союзу Європейська комісія має можливість подати до суду ЄС на країну ЄС за порушення таких прав.

Хартія містить в собі правову норму, яка закріплює Право на якісне управління (Right to good administration), (ст. 41), що перед-

бачає право кожної людини на розгляд своє справи неупереджено, справедливо та у відповідні терміни різноманітними інституціями Європейського Союзу.

Людина може звернутися до установ Європейського Союзу однією з офіційних мов Союзу та тією ж мовою отримувати відповідь. В разі заподіяння збитків завданих установами або службовцями, кожна людина має право отримувати компенсацію від Європейського Союзу.

До прав на якісне управління (Right to good administration) включені права кожної особи бути вислуханою до того, як будуть вжиті індивідуальні заходи що можуть впливати на особу, права на доступ до файлів із дотриманням конфіденційності, професійної та ділової таємниці. Хартія не допускає можливості адміністраціям ухвалювати невмотивовані рішення.

В контексті реалізації прав на якісне управління, будь який громадянин Європейського Союзу, фізична чи юридична особа, що проживає або веде діяльність у Союзі не обмежується у доступі до документів установ, органів, офісів та агентств Європейського Союзу.

З питань неправомірного управління у діяльності установ, органів, офісів чи агентств Європейського Союзу, крім Суду Європейського Союзу, будь – який громадянин Європейського Союзу та будь – яка фізична чи юридична особа що мешкає або має офіс у ЄС, має право звернутися до Європейського омбудсмена.

В разі необхідності будь який громадянин Європейського Союзу та будь - яка фізична чи юридична особа, що проживає або має офіційний офіс у Євросоюзі наділена правом на подання петицій до Європейського Парламенту.

Положення Хартії основних прав Європейського Союзу як в цілому, так і в частини права на якісне управління «конституює» та гарантує дотримання фундаментальних прав людини в межах європейського правового простору. Вони є закріпленими юридично зобов'язуючими нормами, які визнаються і застосовуються в європейському правовому просторі та гарантують захист прав фізичних та юридичних осіб, що проживають або ведуть діяльність у Європейському Союзі перед діями владних структур.

Список використаних джерел:

1. Хартія основних прав Європейського Союзу (The Charter of Fundamental Rights of the European Union) URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT

Федич Т.Ю.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально - наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ "ВНЗ" МАУП"
Науковий керівник:
Лісовська Ю.П.
Кандидат юридичних наук, завідувач кафедри
адміністративного, фінансового та банківського права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Розвиток системи забезпечення Національної безпеки в сучасній Україні

Система забезпечення національної безпеки України є однією з ключових складових функціонування держави, оскільки саме вона гарантує захист життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави. У сучасних умовах її розвиток набуває особливої актуальності, що зумовлено як внутрішніми трансформаційними процесами, так і зовнішніми викликами. Від ефективності функціонування цієї системи залежить стабільність державного управління, рівень правопорядку, економічна стійкість та здатність країни забезпечувати власний суверенітет [1].

На законодавчому рівні національна безпека визначається як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, що передбачає своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізацію загроз [2]. Це визначення є базовим для формування всієї системи забезпечення безпеки та визначає її основні функціональні напрями. Водночас розвиток цієї системи в Україні відбувався поступово, починаючи з моменту здобуття незалежності, коли виникла необхідність створення власних механізмів захисту національних інтересів.

Система забезпечення національної безпеки включає комплекс взаємопов'язаних елементів, серед яких провідну роль відіграють органи державної влади, зокрема органи сектору безпеки і оборони, правоохоронні органи, спеціальні служби, а також інститути громадянського суспільства. Її функціонування базується на взаємодії цих суб'єктів у межах визначених повноважень та відповідно до чинного законодавства [3].Такий підхід дозволяє забезпечити комплексний характер реагування на загрози та підвищити ефективність управління у сфері безпеки.

Важливим етапом розвитку системи забезпечення національної безпеки стало формування сучасної нормативно-правової бази. Прийняття Закону України «Про національну безпеку України» визначило нові підходи до організації сектору безпеки і оборони, зокрема запровадило принципи демократичного цивільного контролю та чітке розмежування повноважень між суб'єктами забезпечення безпеки [2]. Законодавче закріплення таких положень сприяло підвищенню прозорості функціонування системи та її відповідності європейським стандартам.

Значну роль у розвитку системи відіграє стратегічне планування. Стратегія національної безпеки України визначає ключові напрями державної політики у сфері безпеки, встановлює пріоритети та формує механізми реагування на загрози [4]. Вона враховує як внутрішні фактори, пов'язані з розвитком економіки, політичної системи та соціальної сфери, так і зовнішні чинники, включаючи міжнародну ситуацію та глобальні безпекові тенденції. Таким чином, стратегічні документи виступають інструментом довгострокового планування та координації діяльності державних органів.

Сучасний етап розвитку системи забезпечення національної безпеки характеризується її комплексністю. Вона охоплює не лише військову сферу, а й політичну, економічну, соціальну, інформаційну та екологічну складові. Такий підхід обумовлений тим, що загрози національній безпеці мають багатовимірний характер і потребують системного реагування [5]. Зокрема, значна увага приділяється інформаційній безпеці, яка передбачає захист інформаційного простору держави, протидію дезінформації та забезпечення кіберзахисту.

Розвиток сектору безпеки і оборони є одним із ключових напрямів удосконалення всієї системи. Він передбачає модернізацію інституційної структури, підвищення рівня професійної підготовки кадрів, удосконалення матеріально-технічної бази та впровадження сучасних технологій управління [6]. Важливим аспектом є також забезпечення ефективної координації між різними органами, що дозволяє уникнути дублювання функцій та підвищити оперативність реагування на загрози.

Не менш важливим є впровадження принципів верховенства права, законності та пріоритету прав і свобод людини у діяльність системи забезпечення національної безпеки. Це забезпечує баланс між необхідністю захисту держави та дотриманням демократичних стандартів [7]. У сучасних умовах особливого значення набуває також громадський контроль за діяльністю органів безпеки, що сприяє підвищенню довіри до державних інституцій.

Окремим напрямом розвитку є інтеграція України у міжнародні системи безпеки. Співпраця з міжнародними організаціями та партнерами сприяє обміну досвідом, впровадженню сучасних стандартів та підвищенню ефективності національної системи безпеки. Водночас це вимагає адаптації національного законодавства та практики до міжнародних норм і стандартів [4].

Серед сучасних тенденцій розвитку системи забезпечення національної безпеки можна виокремити посилення ролі інформаційних технологій, розвиток кібербезпеки, удосконалення механізмів стратегічного планування та підвищення рівня взаємодії між державою і суспільством. Усе це спрямовано на формування ефективної, гнучкої та адаптивної системи, здатної реагувати на нові виклики та загрози.

Таким чином, розвиток системи забезпечення національної безпеки України є складним і багатогранним процесом, що передбачає вдосконалення законодавчої бази, реформування інституцій, впровадження сучасних технологій та забезпечення ефективної взаємодії між усіма суб'єктами безпеки. Подальше удосконалення цієї системи є необхідною умовою зміцнення державності, забезпечення стабільності та захисту національних інтересів у сучасних умовах [3].

Список використаних джерел:

1. Гетьманчук М. П. Система забезпечення національної безпеки України
2. Закон України «Про національну безпеку України»
3. Підручники онлайн: Система забезпечення національної безпеки України
4. Стратегія національної безпеки України
5. Смолянюк В. Національна безпека незалежної України
6. Указ Президента України про розвиток сектору безпеки і оборони
7. Принципи забезпечення національної безпеки

Філімонова А.С.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально - наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ "ВНЗ" МАУП"

Питання трудового права та їх вирішення у сучасних умовах в Україні

У сучасних умовах розвитку української держави трудове право набуває особливого значення, оскільки саме воно забезпечує баланс між інтересами працівника та роботодавця, гарантує реалізацію права людини на працю, належні умови праці та соціальний захист. Особливо актуальними питання трудового права стали в умовах воєнного ста-

ну, економічної нестабільності, реформування трудового законодавства та адаптації України до європейських стандартів [7, с. 24].

Відповідно до статті 43 Конституції України кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку особа вільно обирає або на яку вільно погоджується [1]. Саме тому держава повинна створювати належні умови для реалізації трудових прав громадян та забезпечувати їх ефективний захист.

Однією з основних проблем сучасного трудового права є недосконалість законодавчої бази. Незважаючи на численні зміни, основним нормативно-правовим актом у сфері праці залишається Кодекс законів про працю України, прийнятий ще у 1971 році [2]. Багато його положень не відповідають сучасним умовам ринкової економіки, розвитку цифрових технологій та нових форм зайнятості [13, с. 57]. Саме тому питання реформування трудового законодавства є одним із найважливіших напрямів державної політики.

Суттєвою проблемою є також поширення неофіційної зайнятості. Значна кількість працівників працює без офіційного оформлення трудових відносин, що призводить до порушення їхніх прав: відсутності соціальних гарантій, оплачуваних відпусток, лікарняних та пенсійного забезпечення [5]. На думку багатьох науковців, зокрема Н.Б. Болотіної та О.М. Ярошенка, детінізація трудових відносин повинна стати одним із ключових завдань держави у сфері праці [7, с. 103; 8, с. 89].

Ще одним актуальним питанням є забезпечення права працівників на своєчасну та справедливу оплату праці. В умовах економічної кризи та воєнного стану нерідко виникають випадки затримки виплати заробітної плати або порушення мінімальних державних гарантій в оплаті праці [4]. Важливо, щоб держава здійснювала належний контроль за діяльністю роботодавців та посилювала відповідальність за порушення трудового законодавства [10, с. 47].

Особливої уваги заслуговує проблема дистанційної та гнучкої форми зайнятості. Після пандемії COVID-19 та з початком повномасштабної війни значна кількість працівників перейшла на дистанційну роботу. Це потребувало законодавчого врегулювання нових форм трудових відносин. Внесення змін до трудового законодавства щодо дистанційної та надомної роботи стало важливим кроком до адаптації трудового права до сучасних умов [11, с. 114]. Проте на практиці досі виникають проблеми щодо контролю робочого часу, забезпечення належних умов праці та дотримання права працівника на відпочинок.

Не менш важливим є питання захисту трудових прав внутрішньо переміщених осіб та військовослужбовців. Через воєнні дії багато гро-

мадян втратили роботу або були змушені змінити місце проживання. У зв'язку з цим держава повинна створювати ефективні механізми працевлаштування, перекваліфікації та соціальної підтримки таких осіб [3].

Науковці зазначають, що сучасне трудове право України повинно орієнтуватися на європейські стандарти у сфері праці. Зокрема, важливим є забезпечення принципів недискримінації, рівності трудових прав та гідних умов праці [15]. Як підкреслює С.М. Прилипко, реформування трудового законодавства має відбуватися з урахуванням міжнародних стандартів, закріплених у конвенціях Міжнародної організації праці та актах Європейського Союзу [8, с. 211].

Також актуальною залишається проблема трудових спорів. Нерідко працівники стикаються з незаконним звільненням, порушенням умов трудового договору або дискримінацією у сфері праці. Важливу роль у захисті трудових прав відіграють суди, профспілки та органи державного нагляду за додержанням законодавства про працю [9, с. 302]. Проте для підвищення ефективності захисту трудових прав необхідним є спрощення процедур вирішення трудових спорів та вдосконалення механізмів судового захисту.

Важливим аспектом сучасного трудового права є також питання охорони праці та забезпечення безпечних умов праці для працівників. В умовах воєнного стану та постійних загроз для життя і здоров'я працівників дана проблема набула особливої актуальності. Закон України «Про охорону праці» визначає основні права працівників на безпечні та здорові умови праці, а також покладає на роботодавця обов'язок створювати належні умови для виконання трудових функцій [6]. Проте на практиці нерідко виникають випадки нехтування правилами безпеки, що призводить до виробничого травматизму та професійних захворювань. Саме тому держава повинна посилювати контроль у сфері охорони праці та вдосконалювати механізми відповідальності роботодавців за порушення законодавства.

Окремої уваги потребує проблема дискримінації у сфері праці. Незважаючи на закріплення принципу рівності трудових прав у законодавстві, на практиці часто виникають випадки дискримінації за віком, статтю, станом здоров'я або іншими ознаками. Особливо це стосується жінок, молоді та осіб передпенсійного віку. Науковці зазначають, що подолання дискримінації є необхідною умовою побудови демократичної та соціальної держави [8, с. 276]. Важливим напрямом у цьому процесі є вдосконалення законодавства та підвищення рівня правової культури суспільства.

Ще однією актуальною проблемою є трудова міграція населення. Через економічні труднощі значна кількість громадян України виїжджає за кордон у пошуках кращих умов праці та вищого рівня заробітної плати. Це негативно впливає на національний ринок праці, оскільки держава втрачає кваліфікованих працівників та молодих спеціалістів [10, с. 49]. Для вирішення цієї проблеми необхідно створювати належні умови праці в Україні, підвищувати рівень заробітної плати та забезпечувати соціальні гарантії для працівників.

Сучасні умови також зумовлюють необхідність розвитку електронних форм взаємодії між працівником і роботодавцем. Зокрема, все більшого поширення набувають електронні трудові книжки, електронний документообіг та укладення трудових договорів у цифровій формі. Це значно спрощує процедури оформлення трудових відносин та сприяє модернізації сфери праці. Водночас виникає необхідність належного захисту персональних даних працівників та забезпечення кібербезпеки [9, с. 318].

Крім того, важливим питанням є роль профспілок у захисті трудових прав працівників. Саме профспілкові організації сприяють захисту соціально-економічних прав працівників, представляють їх інтереси у трудових спорах та беруть участь у колективних переговорах. Однак у сучасних умовах діяльність профспілок потребує оновлення та посилення ефективності, оскільки не всі працівники довіряють таким організаціям або вважають їх здатними реально впливати на роботодавців [7, с. 412].

Таким чином, сучасний розвиток трудового права України відбувається в умовах численних викликів та змін. Воєнний стан, економічна нестабільність, цифровізація суспільства та євроінтеграційні процеси потребують постійного вдосконалення трудового законодавства та адаптації його до нових реалій. Лише ефективна державна політика у сфері праці, належний захист трудових прав та дотримання міжнародних стандартів зможуть забезпечити стабільний розвиток трудових відносин в Україні та належний рівень соціального захисту громадян.

Список використаної літератури:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР.
2. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII.
3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15 березня 2022 р. № 2136-IX.
4. Про оплату праці : Закон України від 24 березня 1995 р. № 108/95-ВР.
5. Про зайнятість населення : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5067-VI.
6. Про охорону праці : Закон України від 14 жовтня 1992 р. № 2694-XII.

7. Болотіна Н.Б. Трудове право України : підручник. – Київ : Вікар, 2019. – 725 с.

8. Прилипко С.М., Ярошенко О.М. Трудове право України : підручник. – Харків : Право, 2020. – 640 с.

9. Іншин М.І. Трудове право України : навчальний посібник. – Київ : Центр учбової літератури, 2021. – 472 с.

10. Венедіктов В.С. Актуальні проблеми трудового права України в сучасних умовах // Юридична наука. – 2022. – № 3. – С. 45–51.

11. Гетьманцева Н.Д. Особливості регулювання трудових відносин в умовах воєнного стану // Право України. – 2023. – № 5. – С. 112–118.

12. Конвенції та рекомендації Міжнародної організації праці. – Женева : МОП, 2021.

13. Трудове право України в умовах євроінтеграції : монографія / за ред. О.М. Ярошенка. – Харків : Право, 2021. – 376 с.

14. Мельник К.Ю. Проблеми реформування трудового законодавства України // Часопис Київського університету права. – 2022. – № 2. – С. 98–103.

15. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р.

Фоменко А.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально - наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ "ВНЗ" МАУП"
Науковий керівник:
Вацюк В.О.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правоохоронної та
антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Штучний інтелект у правозастосовній діяльності

Вступ:

Ми живемо в епоху четвертої промислової революції, де цифрові технології стають невід'ємною частиною кожної професії. Для нас, майбутніх юристів, особливо важливо розуміти, як штучний інтелект (ШІ) змінює правову систему. Ще десять років тому автоматизація в праві здавалася чимось із наукової фантастики, а сьогодні алгоритми допомагають складати позови, аналізувати судову практику та навіть прогнозувати рішення. Актуальність цієї теми зумовлена тим, що впровадження ШІ може значно прискорити розгляд справ, але водночас воно ставить перед нами складні етичні та юридичні запитання.

Перш за все, слід визначити, що ми розуміємо під штучним інтелектом у юриспруденції. Це не просто комп'ютерна програма, а система, здатна до самонавчання та логічних операцій, які раніше вважалися виключно людськими. У правозастосовній діяльності – тобто в діяльності судів, правоохоронних органів та державних установ – ШІ виступає як інструмент, що допомагає застосувати загальну норму закону до конкретної життєвої ситуації.

Можна виділити кілька ключових сфер, де ШІ вже показує свою ефективність:

1. Інформаційно-пошукова робота. Обсяг законодавства та судових прецедентів постійно зростає. Студенту або практикуючому юристу важко втримати все в голові. Системи на базі ШІ здатні за лічені секунди знайти найрелевантнішу судову практику, аналізуючи мільйони сторінок тексту.

2. Прогностичне правосуддя. Використовуючи методи великих даних (Big Data), алгоритми можуть оцінювати шанси на успіх у справі. Це допомагає сторонам об'єктивно оцінити ситуацію ще до звернення до суду, що може сприяти мирному врегулюванню спорів.

3. Автоматизація підготовки документів. Багато юридичних документів мають типовий характер. ШІ дозволяє автоматично генерувати проекти договорів або судових наказів, що мінімізує технічні помилки (людський фактор).

4. Аналіз доказів. У криміналістиці ШІ використовується для розпізнавання облич, аналізу відеозаписів або виявлення цифрових слідів злочину, що значно полегшує роботу слідчих.

Попри очевидні плюси, існують серйозні ризики, про які ми, як юристи, повинні говорити:

- Відсутність емпатії. Правосуддя – це не тільки суха логіка. Це розуміння контексту, пом'якшуючих обставин і моралі. Машина не може відчути справедливість, вона лише виконує алгоритм.

- Проблема відповідальності. Якщо ШІ припуститься помилки, яка призведе до порушення прав людини, хто буде нести відповідальність? Розробник, власник програми чи посадова особа, яка використала результати роботи ШІ? Це питання досі залишається відкритим у світовій науці.

- Упередженість алгоритмів. Якщо навчальні дані для ШІ містили помилки або дискримінаційні підходи, машина буде їх копіювати, що може призвести до несправедливих рішень щодо певних груп людей.

Для нашої держави впровадження ШІ є шансом на модернізацію судової системи. Цифровізація може допомогти подолати проблему надмірної завантаженості судів та зменшити корупційні ризики, оскільки алгоритм неможливо підкупити. Проте ми повинні рухатися шляхом «людиноцентричного» підходу, де ШІ є надійним асистентом, але право останнього слова завжди залишається за людиною-суддею.

Висновок

Підсумовуючи, хочу зазначити, що штучний інтелект – це не загроза професії юриста, а її нова реальність. Нам, студентам першого курсу, важливо не лише вивчати класичне право, а й опановувати нові технології. Майбутнє правозастосування лежить у симбіозі людського інтелекту та технологічних можливостей, де машина бере на себе рутину, а людина – відповідальність за долю інших.

Список використаної літератури:

1. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2020.

2. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р.

3. Спектор О. М. стаття «Штучний інтелект як об'єкт правового регулювання: теоретичний аспект.» журнал «Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки.» 2021.

Хмара В.В.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри публічного управління, адміністрування та соціальної роботи Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика

Енергетична модернізація та впровадження енергоефективних рішень у контексті повоєнного відновлення України

Повоєнна реконструкція України передбачає комплексну трансформацію економічної системи, відновлення інфраструктурних об'єктів та зміцнення енергетичної стійкості держави. У цьому процесі ключове значення має впровадження енергоефективних технологій, які дозволяють оптимізувати використання енергоресурсів, зменшити експлуатаційні витрати, підвищити ефективність функціонування економіки та мінімізувати екологічне навантаження [1].

У сучасних умовах енергоефективність набуває характеру стратегічного пріоритету, оскільки вона виступає не лише інструментом раціонального споживання ресурсів, а й важливим елементом забезпечення енергетичної та національної безпеки, а також сталого розвитку [2].

Масштабні руйнування енергетичної, транспортної та соціальної інфраструктури, спричинені збройною агресією, зумовлюють необхідність відновлення за принципом «build back better», що передбачає не просте відтворення, а якісну модернізацію інфраструктурних об'єктів із підвищенням їхньої стійкості та ресурсної ефективності [3].

У цих умовах енергоефективні технології стають основою нової моделі післявоєнного економічного розвитку, орієнтованої на зменшення енергоспоживання та активне використання відновлюваних джерел енергії. До найбільш результативних рішень належать термомодернізація будівель, оновлення систем теплопостачання, впровадження теплових насосів, сонячних електростанцій, систем акумулювання енергії, а також автоматизованих систем енергоменеджменту й енергоощадного освітлення [4].

У житловому секторі застосування таких технологій дає змогу скоротити енергоспоживання на 30–60 %, що безпосередньо впливає на зменшення фінансового навантаження на домогосподарства та підвищення рівня комфорту проживання [5]. Для об'єктів соціальної інфраструктури – лікарень, освітніх закладів, адміністративних установ – це означає підвищення ефективності використання бюджетних коштів та покращення якості публічних послуг.

У промисловому секторі впровадження енергоефективних технологій сприяє зниженню собівартості продукції, підвищенню продуктивності та зменшенню залежності від імпортних енергоресурсів [2]. Це створює передумови для відновлення виробничого потенціалу України та її поступової інтеграції до європейського економічного простору. Одночасно стимулюється розвиток інновацій, створення нових робочих місць і залучення інвестицій у високотехнологічні галузі.

Окремого значення набуває розвиток децентралізованих систем енергопостачання. Використання локальних джерел генерації – сонячних панелей, біоенергетичних установок, когенераційних систем та мікромереж – підвищує енергетичну стійкість територіальних громад і зменшує ризики, пов'язані з пошкодженням централізованих мереж [6]. Це сприяє формуванню енергетичної автономії на місцевому рівні та ефективнішому управлінню ресурсами.

Реалізація масштабних енергоефективних проєктів потребує активної участі держави, яка має забезпечити нормативно-правове вдосконалення, розвиток фінансових стимулів, підтримку енергосервісних механізмів та розширення міжнародного співробітництва [1; 7]. Значний потенціал має взаємодія з міжнародними фінансовими інституція-

ми та європейськими партнерами, що забезпечують інвестиції, технологічну підтримку та трансфер сучасних рішень.

Узагальнюючи, слід зазначити, що енергоефективність має стати одним із базових напрямів державної політики у процесі повоєнного відновлення України. Її впровадження сприяє зниженню енергоспоживання, оптимізації бюджетних витрат та зміцненню енергетичної незалежності держави, одночасно формуючи передумови для модернізації економіки та підвищення її конкурентоспроможності.

Особливе значення енергоефективні підходи матимуть у процесі відновлення житлового фонду, об'єктів освіти, охорони здоров'я та транспортної інфраструктури. Використання сучасних технологій реконструкції дозволить не лише відновити зруйновані об'єкти, а й суттєво покращити їх енергетичні характеристики, зменшити витрати на експлуатацію та створити більш якісні умови життя населення. У довгостроковій перспективі це сприятиме зменшенню енергетичної бідності та покращенню екологічної ситуації.

Додатковим результатом розвитку енергоефективного сектору стане активізація інноваційної діяльності, формування внутрішнього ринку енергоощадних технологій, створення нових робочих місць та розширення інвестиційних можливостей. Також реалізація відповідних програм сприятиме виконанню міжнародних зобов'язань України щодо декарбонізації та гармонізації політики з європейськими стандартами.

У цьому контексті доцільно окреслити такі ключові напрями державної політики:

1. Розроблення комплексної програми повоєнного відновлення з обов'язковим врахуванням енергоефективних стандартів.
2. Розширення фінансових інструментів підтримки населення, бізнесу та громад через гранти, кредити й податкові стимули.
3. Активне впровадження енергосервісних контрактів і державно-приватного партнерства.
4. Стимулювання національного виробництва енергоефективного обладнання.
5. Підготовка фахівців у сфері енергоменеджменту та енергоаудиту.
6. Поглиблення міжнародної співпраці для залучення інвестицій і технологій.
7. Створення системи моніторингу ефективності енергоефективних проєктів.

Отже, енергоефективні технології формують фундамент повоєнної відбудови України, забезпечуючи перехід до більш стійкої, інноваційної та екологічно безпечної моделі розвитку. Їх масштабне впровадження дозволить не лише відновити інфраструктуру, а й закласти основу для довгострокового економічного зростання та підвищення добробуту населення.

Список використаної літератури

1. Міжнародне енергетичне агентство. Energy Efficiency 2024. Paris: IEA, 2024.
2. Світовий банк. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment. Washington, DC: World Bank, 2024.
3. Організація Об'єднаних Націй. Building Back Better: Post-Disaster Recovery Framework. New York: UN, 2023.
4. Міністерство енергетики України. Енергоефективність та відновлювана енергетика в Україні. Київ, 2024.
5. Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. Практичні рекомендації щодо термомодернізації будівель. Київ, 2024.
6. Міжнародне агентство з відновлюваної енергетики. Renewable Energy for Resilient Communities. Abu Dhabi: IRENA, 2024.
7. Європейська Комісія. REPowerEU Plan. Brussels, 2024.

Чорнолуцький Р.В.
доктор юридичних наук, професор
кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського, трудового та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Міжнародно-правові аспекти інтеграції України до Європейського Союзу

Процес інтеграції України до Європейського Союзу є складним і багатокомпонентним явищем, що охоплює адаптацію законодавства, розвиток інституційної спроможності та імплементацію міжнародно-правових норм. Співпраця з ЄС має також економічний і соціально-правовий вимір: завдяки угодам про лібералізацію торгівлі та інтеграцію до спільного ринку Україна отримала ширші можливості економічної кооперації. Важливим аспектом стала підтримка українських громадян, які внаслідок повномасштабної війни отримали тимчасовий захист у країнах ЄС, що розширює співпрацю у сферах міграції, соціального забезпечення та працевлаштування.

Інтеграційний процес має тривалий і поетапний характер. У 1994 році було підписано Угоду про партнерство та співробітництво (PCA),

яка заклала правову основу політичного діалогу та економічної взаємодії. У 2017 році підписано Угоду про асоціацію між Україною та ЄС – ключовий документ, що передбачає поглиблену політичну й економічну інтеграцію та створення зони вільної торгівлі [6]. У 2022 році Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС, що активізувало реформаторські процеси. У 2024 році відбулася міжурядова конференція, яка започаткувала переговори про членство та супроводжувалася підписанням двосторонньої безпекової угоди.

Реформа децентралізації розширила можливості органів місцевого самоврядування щодо розвитку соціальної інфраструктури та підвищення доступності послуг. Водночас війна суттєво ускладнила ці процеси: зменшилися фінансові ресурси місцевих бюджетів, зросло навантаження через внутрішнє переміщення населення, а також відбулися втрати кадрового потенціалу. Руйнування соціальної інфраструктури додатково обмежило доступ до послуг, особливо для постраждалих і ВПО [4].

Міжнародний досвід свідчить про наявність ефективних моделей забезпечення соціальної справедливості та рівного доступу до послуг. Попри впровадження децентралізації та розвиток цифрових сервісів в Україні, необхідні додаткові заходи для підвищення ефективності, з урахуванням кращих практик інших держав.

Міжнародний досвід таких країн, як Швеція, Німеччина, Франція та Естонія, демонструє ефективні підходи до забезпечення соціальної справедливості та рівного доступу до соціальних послуг. Зокрема, у Швеції муніципалітети мають високий рівень фінансової автономії, що дозволяє їм самостійно реалізовувати соціальні програми, включаючи догляд за людьми похилого віку. Для України актуальним є посилення фінансової незалежності громад з метою підвищення якості соціальних послуг.

У Німеччині важливу роль відіграє соціальне підприємництво, яке сприяє зайнятості вразливих груп населення. Підприємства, що працевлаштовують таких осіб, отримують державну підтримку. В Україні цей механізм лише формується, однак його розвиток може суттєво покращити рівень соціально-економічної інтеграції.

Євроінтеграційні процеси мають структурований характер і передбачають функціонування тематичних робочих груп для імплементації законодавства ЄС. Основними викликами залишаються високі вимоги до адаптації законодавства та необхідність своєчасного усунення недоліків. Важливим є забезпечення відповідності національних норм стандартам ЄС уже на ранніх етапах переговорів.

25 червня 2024 року в Люксембург відбулася Перша Міжурядова конференція між Україною та ЄС, яка офіційно відкрила переговори щодо вступу. Україна представила вступну позицію, а ЄС визначив переговорну рамку, що включає принципи, зміст і процедури. Україна виконала ключові умови для старту переговорів, зокрема у сфері антикорупційної політики, лобізму та захисту прав національних меншин [3].

Важливим інструментом підтримки є фінансова допомога ЄС: передбачено €50 млрд на чотири роки в межах програми Ukraine Facility, із яких у 2024 році планувалося €16 млрд. Надання коштів залежить від виконання 150 визначених індикаторів.

21 червня 2024 року ЄС затвердив переговорну рамку. У період з лютого по травень 2024 року відбулося 32 пояснювальні сесії в межах офіційного скринінгу законодавства. З липня 2024 року розпочато двосторонні переговори, а Європейська Комісія готує оцінку відповідності українського законодавства праву ЄС за 35 розділами, об'єднаними у шість кластерів [1].

Початок переговорів підтверджує здатність України реалізовувати реформи навіть в умовах війни та підкреслює її орієнтацію на демократичний розвиток, верховенство права і економічне зростання.

Загалом міжнародно-правові аспекти інтеграції України до ЄС охоплюють гармонізацію законодавства з правом ЄС, забезпечення прав людини та реформування ключових секторів економіки, що є необхідною умовою для повноправного членства.

Гармонізація законодавства України з правом Європейський Союз є необхідною умовою інтеграції та передбачає комплексну адаптацію нормативно-правових актів. Цей процес включає оцінку відповідності чинного законодавства, розробку нових норм, їх імплементацію та подальший моніторинг. Водночас він потребує системного підходу та чіткого планування [2].

Перший етап – оцінка відповідності чинного законодавства стандартам ЄС. Показовим є досвід Естонія, де регламенти ЄС перекладалися та набували чинності після вступу до ЄС без змін.

Другий етап – оцінка впливу нових законодавчих ініціатив, що дозволяє визначити проблеми, цілі та наслідки їх впровадження.

Третій етап – залучення зацікавлених сторін: громадянського суспільства, бізнесу та наукових установ, що забезпечує якість і практичність законодавства.

Четвертий етап – транспонування та імплементація права ЄС із одночасним створенням механізмів контролю. Важливими є підготовка

державних службовців, суддів і інформування громадян. Виділяють три рівні гармонізації: повну, часткову та відсутність, якщо норми суперечать праву ЄС.

Міністерство юстиції України здійснює ключову роль у цьому процесі, зокрема через зміни до законодавства та Конституції. У 2025 році передбачено розроблення дорожніх карт реформ, спрямованих на утвердження верховенства права.

Моніторинг впровадження реформ відбувається з урахуванням європейських стандартів сталого розвитку, цифровізації та екологічної політики, зокрема принципів циркулярної економіки.

Серед основних викликів – необхідність узгодження позицій з кожною державою-членом ЄС окремо, що ускладнює переговорний процес і потребує ефективної координації на національному рівні.

Окремого значення набуває дотримання прав людини відповідно до стандартів Європейська конвенція з прав людини. Україна зобов'язана забезпечити не лише формальне впровадження її норм, але й їх реальне застосування, зокрема щодо права на життя, заборони катувань, права на справедливий суд і приватність. Це вимагає як законодавчих змін, так і реформування правоохоронної та судової практики.

Оновлення системи правосуддя та правоохоронних органів є ключовою умовою забезпечення прав людини та успішної інтеграції до Європейський Союз. Це передбачає зміцнення незалежності судів, підвищення кваліфікації суддів, боротьбу з корупцією та забезпечення прозорості й доступності правосуддя. Важливим напрямом є також реформування поліції для гарантування належного розслідування злочинів і недопущення неправомірного застосування сили [5].

Окрема увага приділяється умовам утримання ув'язнених: Україна працює над приведенням в'язниць і СІЗО до міжнародних стандартів, зокрема щодо медичного забезпечення, гігієни, харчування, доступу до правової допомоги та можливостей ресоціалізації.

Фундаментальними залишаються свобода вираження поглядів і право на мирні зібрання. Україна впроваджує заходи для їх гарантування, зокрема через обмеження надмірного державного впливу на ЗМІ та забезпечення реалізації права на протест без необґрунтованих обмежень.

Загалом виконання цих зобов'язань потребує послідовної державної політики та політичної волі. Ефективне реформування правової системи й реальний захист прав людини є основою формування справедливого суспільства та важливим критерієм членства в ЄС.

Водночас інтеграція до ЄС вимагає глибоких економічних і секторальних реформ. В аграрній сфері це означає гармонізацію із спільною аграрною політикою ЄС, включаючи реформу земельних відносин і впровадження стандартів якості продукції. У промисловості – модернізацію виробництва, розвиток інновацій та підвищення екологічних стандартів [4]

Цифровізація передбачає інтеграцію сучасних технологій, розвиток цифрової інфраструктури та адаптацію законодавства до європейських норм. У транспортній сфері пріоритетами є модернізація інфраструктури, підвищення безпеки та інтеграція до європейських транспортних мереж.

Податкова та митна політика мають бути спрямовані на прозорість, ефективність і боротьбу з ухиленням від оподаткування, а також на адаптацію до стандартів ЄС. Реалізація цих реформ сприятиме економічному зростанню, залученню інвестицій і підвищенню якості життя громадян, одночасно зміцнюючи інституційну спроможність держави.

Таким чином, подальший прогрес України на шляху до членства в ЄС безпосередньо залежить від здатності держави забезпечити верховенство права, ефективну боротьбу з корупцією та сталість реформ. Саме це формує міжнародну довіру та визначає перспективу повноцінної інтеграції України до європейського правового та політичного простору.

Список використаної літератури:

1. Боренков, А. (2024). Про готовність України на шляху до ЄС. BDO. URL: https://www.bdo.ua/uk-ua/news-2/2024/on-ukraines-readiness-to-join-the-eu

2. Європейська інтеграція. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/integration/tajmlajn-shlyah-ukrayiny-do-yes/

3. Історія становлення відносин Україна-ЄС. URL: https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es

4. Муравйов В., Мушка Н. (2013). Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / О.В. Віче, (8). https://veche.kiev.ua/journal/3616/

5. Проблеми та перспективи європейської інтеграції України.URL: https://jrnl.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/5915

6. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text

Чурбаков Д.Р.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Факультету права та економіки
Міжнародного університету
Науковий керівник:
Рудой К.М.
доктор юридичних наук, професор

Процедура притягнення державних службовців до дисциплінарної відповідальності: проблеми дотримання гарантій захисту

Інститут дисциплінарної відповідальності державних службовців у системі адміністративного права України виконує функцію забезпечення належного рівня службової дисципліни та ефективності публічного управління. Водночас його застосування пов'язане з реалізацією владних повноважень, що об'єктивно зумовлює ризики порушення прав та законних інтересів осіб, на яких поширюється дія відповідних норм. У цьому контексті особливої ваги набуває проблема дотримання процесуальних гарантій захисту під час здійснення дисциплінарного провадження.

Нормативною основою дисциплінарної відповідальності державних службовців є положення Закону України «Про державну службу», які визначають поняття дисциплінарного проступку, види дисциплінарних стягнень та процедуру їх застосування [1]. Водночас зазначений інститут має комплексний характер і функціонує в межах загальних принципів адміністративного права, зокрема законності, обґрунтованості, пропорційності та забезпечення права на захист.

Дисциплінарне провадження як особливий вид адміністративної процедури являє собою впорядковану систему процесуальних дій, спрямованих на встановлення факту дисциплінарного проступку та вирішення питання про застосування відповідного стягнення. Його структурна побудова передбачає послідовне проходження стадій ініціювання, службового розслідування, розгляду матеріалів та прийняття рішення. Проте формальна регламентація зазначених стадій не виключає наявності суттєвих дефектів їх практичної реалізації.

Центральним елементом гарантій захисту у дисциплінарному провадженні виступає право державного службовця на участь у процедурі розгляду справи. У доктрині адміністративного права воно розглядається як складова принципу змагальності та передбачає можливість особи впливати на хід і результати провадження шляхом надання по-

яснень, подання доказів та користування правовою допомогою [4, с. 181]. Водночас емпіричний аналіз правозастосовної практики свідчить про тенденцію до формалізації цього права, що проявляється у фактичному ігноруванні аргументів службовця при прийнятті рішення.

Службове розслідування як процесуальна форма дисциплінарного провадження має забезпечувати об'єктивне та всебічне з'ясування обставин справи. Його правова природа полягає у здійсненні внутрішньоорганізаційної контрольної діяльності, спрямованої на встановлення факту порушення службової дисципліни. Проте на практиці нерідко має місце редукція цієї функції до формального підтвердження попередньо сформованих висновків, що суперечить вимогам неупередженості та повноти дослідження доказів [5, с. 169].

Не менш важливим є принцип неупередженості суб'єктів дисциплінарного провадження. Хоча законодавець передбачає колегіальний характер діяльності дисциплінарних комісій, їх фактична автономія часто обмежується організаційною залежністю від суб'єкта призначення. Така ситуація зумовлює ризик трансформації дисциплінарної процедури з правового механізму у засіб адміністративного впливу, що не відповідає стандартам справедливого провадження.

Особливої значущості в контексті правових гарантій набуває принцип презумпції невинуватості як базової засади судочинства. Незважаючи на відсутність його прямого нормативного закріплення у законодавстві про державну службу, він випливає із загальних засад права та знаходить підтвердження у судовій практиці. Його сутність полягає у покладенні обов'язку доведення вини на суб'єкта владних повноважень, що, однак, не завжди дотримується на практиці.

Порушення процесуальних строків дисциплінарного провадження також становить суттєву проблему, оскільки впливає на реалізацію принципу правової визначеності. Строки виконують не лише організаційну, але й гарантійну функцію, обмежуючи можливість свавільного затягування або прискорення процедури. Їх недотримання свідчить про системні недоліки правозастосовної діяльності.

Суттєвим механізмом забезпечення гарантій захисту виступає судовий контроль за рішеннями у сфері дисциплінарної відповідальності. Відповідно до положень Кодексу адміністративного судочинства України, дисциплінарні рішення можуть бути оскаржені до адміністративного суду, що забезпечує перевірку їх законності та обґрунтованості [2]. Судова практика демонструє, що порушення процедурних гарантій є однією з найпоширеніших підстав для скасування таких рішень.

В умовах воєнного стану відбувається певна трансформація адміністративних процедур, спрямована на забезпечення оперативності управлінських рішень. Однак навіть за таких умов збереження базових гарантій захисту залишається імперативною вимогою, що випливає із принципу верховенства права [3]. Відступ від цих гарантій може призвести до зниження легітимності діяльності державних органів та підриву довіри до інституту державної служби. Таким чином, аналіз процедури притягнення державних службовців до дисциплінарної відповідальності дозволяє констатувати наявність системних проблем, пов'язаних із формалізацією процесу, недостатньою незалежністю дисциплінарних органів та недотриманням ключових процесуальних гарантій.

Таким чином, дисциплінарна відповідальність державних службовців є складним правовим інститутом, ефективність якого визначається не лише нормативною регламентацією, але й реальним рівнем дотримання процесуальних гарантій захисту. Сучасна практика свідчить про наявність суттєвих дисфункцій у механізмі її реалізації, що потребує комплексного вдосконалення як на нормативному, так і на інституційному рівнях.

Перспективи розвитку зазначеного інституту пов'язані з підвищенням рівня процесуальних гарантій, забезпеченням реальної незалежності дисциплінарних органів, а також посиленням ролі судового контролю. Лише за умови реалізації цих напрямів можливе досягнення балансу між ефективністю державного управління та дотриманням прав і свобод державних службовців.

Література:

1. Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19

2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15

3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19

4. Битяк Ю. П. та ін. Адміністративне право України. Харків: Право, 2010. С. 167-202.

URL: https://lib.in.ua/114041-zvilnennia-vid-kryminalnoi-vidpovidalnosti

5. Колпаков В. К. Адміністративне право України. – Київ: Юрінком Інтер, 2019 С. 143-265. URL:https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/22/dudorov-o- o-havronyuk-m-i-kryminalne-pravo-navchalnyy-posibnyk-2014.pdf

Шаховець А.О.
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу,
Київського авіаційного Інституту

Розвиток інноваційної економіки України в контексті європейської інтеграції

В умовах глобалізації, цифрової трансформації та посилення міжнародної конкуренції інноваційна економіка стає визначальним чинником забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку держав. Для України питання формування та розвитку інноваційної моделі економіки набуває особливого значення в контексті активізації євроінтеграційних процесів, реалізації курсу на членство в Європейському Союзі та необхідності післявоєнного відновлення. У сучасних умовах саме інновації, цифрові технології, людський капітал та наукові розробки виступають основними джерелами економічного зростання, формування конкурентних переваг і забезпечення високої доданої вартості продукції та послуг [1].

Європейська інтеграція створює для України нові можливості щодо модернізації національної економіки, розвитку інноваційного підприємництва, залучення інвестицій та впровадження передових технологій. Водночас вона висуває нові вимоги до функціонування державних інститутів, системи управління науковою діяльністю, розвитку цифрової інфраструктури та ефективності механізмів державної підтримки інноваційної діяльності. У цьому контексті інноваційна економіка виступає не лише економічною категорією, а й стратегічним напрямом державної політики, спрямованої на забезпечення довгострокового розвитку країни [2].

Відповідно до сучасних підходів інноваційна економіка являє собою систему господарювання, у якій визначальну роль відіграють знання, інформація, наукові дослідження, технологічні інновації та інтелектуальний капітал. Основними складовими такої економіки є науково-дослідницький сектор, високотехнологічне виробництво, цифрова інфраструктура, інноваційне підприємництво, венчурний капітал та ефективні механізми трансферу технологій [3]. Саме тому країни Європейського Союзу приділяють значну увагу розвитку інноваційних екосистем, підтримці стартапів, фінансуванню наукових досліджень та стимулюванню співпраці між університетами, бізнесом і державою.

Для України особливого значення набуває адаптація європейських підходів до формування інноваційної політики. Підписання та реаліза-

ція Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом створили правові передумови для інтеграції до Європейського дослідницького простору, гармонізації нормативно-правової бази у сфері науки та інновацій, а також розширення участі українських установ у міжнародних програмах досліджень і розвитку [4]. Одним із найбільш важливих інструментів такої співпраці стала програма «Горизонт Європа», що відкрила доступ українських науковців та інноваційних компаній до фінансових ресурсів, міжнародних консорціумів та сучасної наукової інфраструктури [5].

Водночас аналіз сучасного стану інноваційного розвитку України свідчить про наявність низки системних проблем. Насамперед це стосується недостатнього рівня фінансування наукових досліджень, який залишається суттєво нижчим порівняно з країнами Європейського Союзу. Важливими стримуючими чинниками є також низький рівень комерціалізації результатів наукових досліджень, обмеженість венчурного фінансування, недостатня взаємодія між науковими установами та бізнесом, а також відтік висококваліфікованих фахівців за кордон. Значний вплив на інноваційний розвиток має і воєнна агресія проти України, яка призводить до руйнування інфраструктури, переміщення підприємств та скорочення інвестиційної активності [6].

Разом із тим сучасні виклики стимулюють пошук нових підходів до розвитку інноваційної економіки. Одним із перспективних напрямів є цифровізація економічних процесів та впровадження концепції цифрової економіки. Розвиток цифрових платформ, електронного урядування, електронної комерції, технологій штучного інтелекту, великих даних та хмарних сервісів сприяє підвищенню ефективності функціонування державних інституцій і бізнесу. Україна вже демонструє значні успіхи у сфері цифрової трансформації, що підтверджується розвитком цифрових державних сервісів та впровадженням інноваційних управлінських рішень [7].

Важливу роль у формуванні інноваційної економіки відіграє людський капітал. Саме рівень освіти, професійних компетентностей, цифрових навичок та інноваційної культури населення визначає спроможність держави до створення й поширення нових знань. У зв’язку з цим особливої актуальності набуває модернізація системи освіти, розвиток STEM-освіти, підтримка наукової молоді та створення умов для залучення українських дослідників до міжнародних наукових проєктів [8].

Не менш важливим напрямом є розвиток інноваційного підприємництва. У країнах ЄС саме малий та середній інноваційний бізнес забезпечує значну частину технологічних нововведень та створення но-

вих робочих місць. Для України актуальним залишається формування сприятливого бізнес-клімату, удосконалення механізмів державної підтримки стартапів, розвиток індустріальних парків, технологічних кластерів та інноваційних хабів. Важливе значення має також розвиток державно-приватного партнерства як інструменту залучення інвестицій до інноваційних проєктів [9].

У контексті європейської інтеграції перспективним напрямом є впровадження принципів «зеленої» та циркулярної економіки, що відповідають стратегічним цілям Європейського зеленого курсу. Розвиток екологічних інновацій, енергоефективних технологій, відновлюваної енергетики та ресурсозберігаючих виробництв створює додаткові можливості для інтеграції України до європейських виробничих ланцюгів та підвищення міжнародної конкурентоспроможності національної економіки [10].

Отже, розвиток інноваційної економіки України є важливою передумовою успішної європейської інтеграції та забезпечення довгострокового економічного зростання. Подальше формування інноваційної моделі розвитку потребує комплексного вдосконалення державної політики у сфері науки, освіти, цифровізації та підприємництва, активізації міжнародного науково-технологічного співробітництва, а також створення сприятливих умов для розвитку людського капіталу та інноваційного бізнесу. Реалізація зазначених заходів сприятиме зміцненню конкурентоспроможності України, прискоренню її інтеграції до Європейського Союзу та формуванню економіки знань як основи сталого розвитку держави.

Список використаних джерел

1. European Commission. European Innovation Scoreboard 2025. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2025. URL: (https://research-and-innovation.ec.europa.eu/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard_en)

2. Геєць В. М. Інноваційна Україна: уроки трансформації та перспективи розвитку : монографія. Київ : НАН України, 2022. 432 с.

3. Organisation for Economic Co-operation and Development. Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation. Paris : OECD Publishing, 2018. URL: (https://www.oecd.org/sti/oslo-manual-2018-9789264304604-en.htm)

4. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

5. Horizon Europe – EU Research and Innovation Programme. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en

6. Давимука С. А., Федулова Л. І. Економічна криза, обумовлена пандемією COVID-19: передбачення, прогнози, заходи пом'якшення. Регіональна економіка. 2020. №4(98). С. 93-105. DOI: https://doi.org/10.36818/1562-0905-2020-4-12.

7. United Nations. E-Government Survey 2024: Accelerating Digital Transformation for Sustainable Development. New York : United Nations, 2024. URL: https://publicadministration.un.org/egovkb

8. Гаращук, О. В., & Куценко, В. І. (2021). ОСВІТНЯ СФЕРА – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 3(2), 1–7. https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-11-3

9. European Commission. European Innovation Council. URL: https://eic.ec.europa.eu

10. European Commission. The European Green Deal. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

Швець М.К.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки ім. князя Володими
ра Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Меджбель В.І.
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського, трудового та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Хартія основоположних прав європейського союзу: значення та зміст

Хартія основоположних прав Європейського Союзу є одним із ключових правових актів Європейського Союзу, що закріплює систему фундаментальних прав і свобод людини та громадянина. Вона була урочисто проголошена у 2000 році в Ніцці, а з набранням чинності Лісабонський договір у 2009 році отримала статус юридично обов'язкового документа, прирівняного за юридичною силою до установчих договорів ЄС. Прийняття Хартії стало важливим етапом розвитку правової системи ЄС, оскільки вона систематизувала основні права, які раніше існували у вигляді розрізнених норм у праві Союзу, міжнародних договорах і судовій практиці.Значення Хартії полягає насамперед у кодифікації прав людини на наднаціональному рівні. Вона

об’єднала громадянські, політичні, економічні та соціальні права в єдиному документі, що забезпечує їх комплексний захист. Крім того, Хартія має обов’язковий характер для інституцій ЄС і держав-членів у процесі реалізації права ЄС, що значно підвищує рівень гарантій прав людини. Важливу роль вона відіграє і в діяльності Суд Європейського Союзу, який активно використовує її положення при вирішенні справ. Хартія також доповнює положення Європейська конвенція з прав людини, сприяючи формуванню єдиного європейського стандарту захисту прав людини.Структурно Хартія складається з преамбули та шести розділів, які охоплюють різні групи прав. Розділ «Гідність» закріплює базові права, такі як право на життя, заборона катувань, рабства та примусової праці, а також повага до людської гідності. Розділ «Свободи» містить положення про свободу особи, свободу думки, совісті та релігії, свободу вираження поглядів, право на освіту і підприємницьку діяльність. Розділ «Рівність» гарантує рівність перед законом, заборону дискримінації та захист прав окремих соціальних груп, зокрема дітей, осіб похилого віку та людей з інвалідністю. Розділ «Солідарність» охоплює соціально-економічні права, включаючи трудові права, право на соціальний захист, охорону здоров’я та захист споживачів. У розділі «Громадянські права» закріплено політичні права, зокрема право брати участь у виборах до Європейський парламент, свободу пересування та право на належне управління. Розділ «Правосуддя» визначає гарантії справедливого судового розгляду, презумпцію невинуватості та принцип законності й пропорційності покарання. Сфера застосування Хартії є обмеженою: вона поширюється на інституції, органи та установи ЄС, а також на держави-члени лише тоді, коли вони реалізують право Європейського Союзу. Це означає, що Хартія не розширює компетенцію ЄС, а діє виключно в межах уже визначених повноважень. [1, с. 23–25]**Актуальність дослідження** зумовлена зростаючою роллю Хартія основоположних прав Європейського Союзу у забезпеченні ефективного захисту прав і свобод людини в межах Європейського Союзу. У сучасних умовах інтеграційних процесів, розвитку правової системи ЄС та посилення значення прав людини як фундаментальної цінності, Хартія виступає ключовим орієнтиром для діяльності інституцій ЄС і держав-членів. Особливої актуальності дослідження набуває у зв’язку з необхідністю гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами, зокрема для України в контексті євроінтеграційних процесів. Крім того, практичне значення Хартії постійно зростає завдяки активному застосуванню її положень Суд Європейського Союзу, що впливає на формування єдиної правозастосовної практики у сфері

прав людини. **Метою даного дослідження** є комплексний аналіз змісту, структури та значення Хартія основоположних прав Європейського Союзу, а також визначення її ролі у забезпеченні захисту прав і свобод людини в правовій системі Європейського Союзу та практиці Суд Європейського Союзу[1, с. 13–14].Для досягнення поставленої мети необхідно розкрити історичні передумови прийняття Хартії, з'ясувати причини її кодифікації та значення набуття нею юридично обов'язкової сили після прийняття Лісабонський договір, що стало важливим етапом розвитку правової системи Європейського Союзу [2, с. 18].Окремим завданням дослідження є аналіз структури Хартії, зокрема характеристика її основних розділів («Гідність», «Свободи», «Рівність», «Солідарність», «Громадянські права» та «Правосуддя») та визначення змісту закріплених у них прав і свобод [1, с. 20–22].Також важливим є дослідження сфери застосування Хартії, зокрема її поширення на інституції ЄС і держави-члени лише у випадках реалізації ними права Європейського Союзу, що обумовлює специфіку її дії та значення у правозастосовній практиці [3, с. 27].Крім того, метою є визначення ролі Хартії у діяльності Суд Європейського Союзу, який забезпечує її тлумачення та застосування, а також оцінка її впливу на формування європейських стандартів захисту прав людини [2, с. 25].

Висновки:У результаті проведеного дослідження встановлено, що Хартія основоположних прав Європейського Союзу є фундаментальним актом у системі права Європейського Союзу, який закріплює широкий спектр прав і свобод людини та громадянина і забезпечує їх належний захист на наднаціональному рівні. З'ясовано, що надання Хартії юридично обов'язкової сили після прийняття Лісабонський договір суттєво посилило її значення, перетворивши її на повноцінне джерело первинного права ЄС та важливий інструмент гарантування прав людини. Доведено, що структура Хартії є логічно побудованою та охоплює основні групи прав – від громадянських і політичних до соціально-економічних, що забезпечує комплексний підхід до їх регулювання та захисту. Встановлено, що сфера застосування Хартії має обмежений характер і поширюється лише на діяльність інституцій ЄС та держав-членів у процесі реалізації права Європейського Союзу, що визначає специфіку її дії та запобігає розширенню компетенції Союзу. З'ясовано, що важливу роль у забезпеченні ефективності Хартії відіграє Суд Європейського Союзу, який формує практику її застосування та сприяє розвитку європейських стандартів у сфері прав людини. Отже, Хартія основоположних прав Європейського Союзу є ключовим елементом правової системи ЄС, що забезпечує високий рівень захисту

прав людини та має значний вплив на розвиток як європейського, так і національного права держав-членів.

Список використаних джерел

1. Хартія основоположних прав Європейського Союзу від 2000 р. С. 326. – С. 391–407.

2. Договір про Європейський Союз (у редакції Лісабонського договору). С 326. – С. 13–390.

3. Рішення Суду Європейського Союзу у справах щодо захисту прав людини.С.131-132

4. Козюбра М.І. Верховенство права і права людини. – К.: Юридична думка, 2011. – 240 с. (с. 90–120).

5. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. – Львів: Край, 2012. – 320 с. (с. 150–165).

Шевчук С. Європейські стандарти прав людини: проблеми впровадження в Україні. – К.: Реферат, 2010. – 560 с. (с. 210–250).

Шевченко Л.П.

здобувачка наукового ступеня Phd

спеціальністю 281 публічне управління та адміністрування

Професійна ідентифікація медичних фахівців у системі публічного управління: інституційно-нормативний вимір

Формування професійної ідентичності медичного працівника є складним багаторівневим процесом, який визначається взаємодією внутрішніх і зовнішніх чинників. До внутрішніх належать особистісні характеристики фахівця, зокрема його ціннісні орієнтації, етичні установки, професійні переконання, життєві цілі та світоглядні позиції. Саме вони формують базис самосприйняття медичного працівника, його ставлення до професії та рівень усвідомлення власної ролі в системі охорони здоров’я. Водночас зовнішні чинники охоплюють соціальні очікування, інституційні норми, суспільний статус професії, рівень її престижності, а також можливості професійного розвитку в межах галузі [2, с. 203–204]. У сукупності ці фактори зумовлюють динамічний характер професійної ідентичності, яка формується у процесі освіти та подальшої практичної діяльності.

У цьому контексті важливим є управлінський вимір формування професійної ідентичності, оскільки система публічного управління визначає нормативні та організаційні умови професійної соціалізації медичних кадрів. Відтак, у площині державного управління професійна ідентичність медичних працівників постає як результат взаємодії освітньої політики, кадрового забезпечення сфери охорони здоров’я та ін-

ституційних механізмів підтримки професійних стандартів. Таким чином, вона набуває ознак публічно значущого феномену, що впливає на якість управлінських рішень і рівень орієнтації системи на суспільний інтерес.

Уточнення змісту професійної ідентичності потребує аналізу її структурних компонентів. У наукових дослідженнях, зокрема [1], вона розглядається як багатовимірна система, що включає когнітивний, афективний і поведінковий елементи. Когнітивний компонент відображає уявлення фахівця про зміст професії та її суспільну місію, афективний – емоційно-ціннісне ставлення до професійної діяльності, тоді як поведінковий проявляється у реальних практиках взаємодії з пацієнтами, колегами та управлінськими структурами. Водночас у сучасній системі підготовки медичних кадрів професійна ідентичність не завжди виступає самостійною освітньою метою, що зумовлює її часткову стихійність і залежність від зовнішніх соціальних впливів [1, с. 34]. Це підкреслює доцільність її цілеспрямованого включення до механізмів публічного управління сферою охорони здоров'я.

Важливе значення у формуванні професійної ідентичності має її нормативне закріплення. Так, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підготовки, безперервного професійного розвитку та професійної діяльності за професіями у сфері охорони здоров'я» від 12.02.2025 № 4246-IX [3], визначено правовий статус медичного працівника як особи, що має відповідну професійну кваліфікацію та здійснює діяльність з надання медичної допомоги. Передбачено також можливість провадження такої діяльності у формі підприємницької практики за наявності ліцензії. Це закріплює інституційні межі професії та сприяє формалізації її ролі у системі публічного управління охороною здоров'я.

Зазначений закон також встановлює систему професійних стандартів як основу регулювання діяльності медичних працівників. Вони визначають вимоги до компетентностей, посадових обов'язків і кваліфікацій. За відсутності стандартів застосовуються кваліфікаційні характеристики, затверджені уповноваженим центральним органом виконавчої влади. Такий підхід поєднує державне регулювання та елементи професійного самоврядування, формуючи комплексну модель управління кадровим потенціалом галузі.

Окрему роль у цьому процесі відіграє безперервний професійний розвиток, який нормативно закріплений як обов'язкова складова діяльності медичних працівників. Він реалізується через участь у відповідних освітніх заходах, що забезпечує постійне оновлення знань і компе-

тентностей [3]. Таким чином, безперервний розвиток виконує функцію підтримки та оновлення професійної ідентичності, забезпечуючи її адаптацію до змін у системі охорони здоров'я. Додатково наказ МОЗ України № 1065 від 05.07.2025 [4] розширює можливості доступу до професійної діяльності для осіб із різними кваліфікаціями за умови відповідності стандартам, що сприяє більшій гнучкості кадрової системи.

Важливим є також те, що затверджений нормативний перелік професій у сфері охорони здоров'я охоплює широкий спектр спеціальностей – від лікарських і фармацевтичних до реабілітаційних, психологічних і соціальних. Це формує багаторівневу структуру галузі та сприяє розвитку міждисциплінарної взаємодії [4]. У таких умовах професійна ідентичність набуває полікомпонентного характеру, оскільки базується на усвідомленні ролі фахівця в командній роботі та управлінських процесах.

Отже, проведений аналіз свідчить, що професійна ідентичність медичних працівників у системі публічного управління формується під впливом взаємодії особистісних характеристик, соціальних очікувань, нормативно-правових механізмів і управлінських інструментів. Її стабільність і розвиток забезпечуються через безперервний професійний розвиток, стандартизацію компетентностей та розширення міжпрофесійної взаємодії, що в підсумку сприяє підвищенню якості медичних послуг і зміцненню довіри суспільства до системи охорони здоров'я.

Список використаної літератури

1. Розумна А. Управління формуванням нормативної професійної ідентичності майбутніх медиків. Теорія і практика управління соціальними системами. 2018. № 1. С. 26–37.

2. Краєва О. А. Психологічні особливості стану професійної ідентичності медичних працівників під час трансформаційних змін суспільства. Актуальні проблеми психології. 2019. № 2. С. 199–210.

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підготовки, безперервного професійного розвитку та професійної діяльності за професіями у сфері охорони здоров'я» від 12.02.2025 № 4246-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4246-20#Text

4. МОЗ України. Наказ «Деякі питання підготовки та професійної діяльності за професіями у сфері охорони здоров'я» від 05.07.2025 № 1065. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1109-25#Text

Шипов К. Ю.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки ім. князя Володими
ра Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Заросило В.О.
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри правоохоронної та
антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Окремі питання посилення адміністративного контролю за безпекою дорожнього руху шляхом використання систем автоматичної фіксації порушення правил дорожнього руху в Україні

Належність правової системи України до Романо-Германської правової сім'ї, географічне розташування, усталені міжнародні зв'язки та активна участь України у міждержавних економічних та правових процесах на території Європейського континенту сформувала євроорієнтований вектор розвитку вітчизняного права, спрямований на інтеграцію і координацію норм внутрішнього законодавства з загальноприйнятими юридичними стандартами на території континенту. [1].

Статтею 9 Конституції України закріплено, що Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Аналогічні положення закріплені і в статті 19 Закону України «Про міжнародні договори України», яка також закріплює перевагу застосовування норм міжнародного права над нормами внутрішнього законодавства, у разі якщо міжнародним договором встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України. [2].

Без сумніву можна констатувати, що сьогоднішній розвиток національного законодавства України відбувається під впливом та з урахуванням правових тенденцій провідних демократичних систем світу, в тому числі і країн Європи.

Так, згідно статті 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відпо-

відає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Означені засади та основні завдання держави, закріплені на найвищому законодавчому рівні є чітким проявом сприйняття державою свого обов'язку відповідно до духу Загальної декларації прав людини, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, які є первинними і найвищими стандартами забезпечення прав людини.

Говорячи про основні завдання і обов'язки держави щодо утвердження та реалізації прав і свобод людини, створення умов безпечного і гідного проживання, неможливо обійти такий напрямок адміністративно-правового регулювання як галузь дорожнього руху і підвищення рівня його безпеки.

Міністерством внутрішніх справ України щороку публікується офіційна статистика щодо стану безпеки дорожнього руху, із зазначенням різноманітних кількісних та якісних показників, в тому числі щодо загальної кількості ДТП, кількості травмованих та загиблих у них осіб, причин що призвели до настання пригоди та низки інших статистичних відомостей, які дають можливість зрозуміти та проаналізувати ситуацію з безпекою руху в Україні. [3]

Так, відповідно до статистичних даних МВС України, за 2025-й рік на території, що не віднесена до зони бойових дій, відбулось майже 26 тисяч дорожньо-транспортних пригод з травмованими та загиблими, з яких число загиблих – 3249, травмованих – 31 898 осіб. Такі вражаючі показники є співмірними з статистичними даними за 2024-й рік, який має практично ідентичні величини – загальна кількість ДТП менша на 153, кількість загиблих менша на 47, а кількість травмованих навпаки була більшою на 125 осіб.

В порівнянні ж 2023-го з 2024-м роком, кількість дорожньою транспортних пригод із травмованими та кількість самих травмованих збільшились приблизно на 9%, а кількість загиблих – майже на 5 %. Збільшення кількості ДТП можна пояснити різними чинниками, але не слід залишати поза увагою і значне збільшення кількості приватного автомобільного транспорту щороку, в тому числі і за рахунок можливості пільгового розмитнення, наданого у 2022 році із початком російського вторгнення.

Порівнюючи офіційні статистичні дані смертності, спричиненої дорожньо-транспортними пригодами, із даними щодо кількості зареєстрованих кримінальних проваджень за ст. 115 КК України «умисне вбивство», опублікованих в межах реалізації проекту Цілей сталого розвитку, прийнятих ООН у 2015 році в рамках порядку денного ста-

лого розвитку 2030, можна констатувати що до початку повномасштабного вторгнення росії в Україну у 2022 році, кількість указаних кримінальних проваджень системно зменшувалась з року в рік, і у 2021 році була співставною з кількістю загиблих у ДТП, а в попередні роки перевищувала цей показник в середньому близько як вдвічі [4].

Доцільно зауважити, що дані зареєстрованих кримінальних проваджень не точно відображають статистику безпосередньо випадків вбивства, а особливо в умовах повномасштабної військової агресії, однак наявно демонструють в цифрах значущість безпеки дорожнього руху і смертності як соціальної проблеми.

З матеріалів аналітичного порталу «Слово і Діло» щодо стану безпеки дорожнього руху за 2023-2025 роки слідує, що в теплу пору року, а особливо у літні місяці, істотно збільшується кількість дорожньо-транспортних пригод, що на сам перед пов'язано з перевищенням дозволеної швидкості руху на відповідних ділянках доріг. [5]. Підкреслював перевищення швидкості як домінуючу причину ДТП і заступник начальника Департаменту патрульної поліції Олексій Білошицький, коментуючи статистику дорожньо-транспортних пригод за 2024 рік. [6]

Аналізуючи стан безпеки дорожнього руху в Україні у 2025 році [7], порівнюючи актуальні статистичні дані та інші фактори, група дослідників ДП «Державний автотранспортний науково-дослідний і проектний інститут» дійшла висновку про необхідність вжиття ефективних заходів з підвищення рівня безпеки дорожнього руху. Серед можливих напрямків вдосконалення виділено зокрема і посилення контролю за дотриманням вимог правил дорожнього руху у спосіб розширення мережі автоматичних камер фіксації швидкості руху; посилення адміністративної відповідальності за окремі правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху, використання інновацій і впровадження у великих містах системи Smart City, що передбачає інтеграцію сучасних технологій контролю за безпекою руху та ряд інших дій., менш дотичних до сфери юридичних наук

Причинами поточного стану безпеки руху дослідники ДП «Державний автотранспортний науково-дослідний і проектний інститут» виділяють об'єктивні (такі як воєнні дії, недосконаліть транспортної інфраструктури та ін.) і системні чинники (такі як недостатній контроль за дотриманням правил дорожнього руху, низький рівень транспортної дисципліни та обмежене фінансування програм із безпеки дорожнього руху). Відзначено здійснення підготовки проектних ініціатив «Посилення практик аудиту безпеки дорожнього руху для доріг загального

користування» та «Розробка Стратегії безпеки дорожнього руху в Україні на 10 років» у межах проекту CIG4U (Групи спільних інтересів для України) Стовп V: Підвищення безпеки дорожнього руху за підтримки уряду Швеції в рамках Міжнародного транспортного форуму та необхідність включення розроблених документів у майбутню стратегію розвитку безпеки дорожнього руху на наступне десятиріччя.

Примітно, що робота в межах проекту CIG4U продовжується системно, і в лютому 2026 року у Стокгольмі відбувся Четвертий Діалог високого рівня з питань транспорту в Україні, за участю представників більш як 20 країн та міжнародних організацій, що було організовано Урядом Швеції спільно з Міжнародним транспортним форумом (ITF) у межах діяльності Групи спільних інтересів для України (CIG4U), під час якого було підписано Угоду про створення Фонду підтримки транспорту України [8] що прямо не передбачає наслідком вплив на стан безпеки дорожнього руху, однак демонструє «живий» характер міжнародного діалогу у дотичних сферах та обмін досвідом..

В той же час, попри планомірну роботу на міжнародному рівні та поступове наповнення національного законодавства нормами, що не лише посилюють відповідальність за порушення правил дорожнього руху, але і регламентують порядок адміністративного провадження від стадії виявлення і фіксації події що підпадає під ознаки адміністративного правопорушення до стадії прийняття конкретного рішення, в Україні, у середньому кожні 3 хвилини трапляється 1 ДТП, кожні 15 хвилин травмується 1 особа, і кожні 3 години гине одна особа, [3, 9] що вимагає вжиття невідкладних заходів для поліпшення безпеки руху.

Оскільки розширення кола правопорушень, які можна виявити в автоматичному режимі вимагає вивчення зарубіжного досвіду, розробки власних парових і технічних рішень, і їх тривалої імплементації, вважаємо що на поточному етапі розвитку нормативно-правового регулювання безпеки дорожнього руху і автоматичної фіксації, дієвим і ефективним може стати розширення кількості комплексів виявлення і фіксації правопорушень, в межах вже існуючої нормативно-правової бази паралельно з її модернізацією.

На сьогоднішній день Відповідно до п. 7 Постанови Кабінету Міністрів України № 833 «Про функціонування системи фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі», узгодженого за змістом з нормами статтей 122, 123 КУпАП [10, 11] визначено що в автоматичному режимі здійснюється фіксація таких порушень Правил дорожнього руху як:

перевищення встановлених обмежень швидкості руху транспортних засобів;

проїзд на заборонний сигнал світлофора;

порушення правил зупинки і стоянки;

порушення правил руху і зупинки на смузі для маршрутних транспортних засобів;

порушення встановленої для транспортних засобів заборони виїзду на смугу зустрічного руху;

порушення правил руху через залізничний переїзд;

порушення встановленої для транспортних засобів заборони рухатися тротуарами чи пішохідними доріжками.

Ще в травні 2025 року було оголошено про запровадження камер автоматичної фіксації проїзду на заборонний сигнал світлофора [12]. Відповідне порушення правил дорожнього руху, за даним МВС, призвело в 2025 році до понад 300 випадків ДТП, у яких понад 500 осіб було травмовано, 12 осіб загибли. Сьогодні в Україні діють місті діють 377 комплексів автоматичної фіксації порушень правил дорожнього руху, а саме – порушень дозволених обмежень швидкості руху, з них 30 у м. Києві, що слідує з опублікованої на спеціальному порталі МВС України інформації [13]. КМДА 31.03.2026р. повідомило про скасування традиційних для теплого періоду року підвищеного швидкісного ліміту на окремих ділянках доріг, мотивуючи це зокрема і безпекою руху. [14] На відміну від камер контролю швидкості, кількість яких системно збільшується на кілька десятків протягом останніх років [14], що узгоджується з даними статистики щодо причин ДТП з потерпілими, інформації про місця і кількість камер контролю проїзду на заборонний сигнал світлофора МВС України не надає.

Враховуючи анонсований 2025-го року запуск таких комплексів, готовність нормативно-правової бази та відповідних технічних рішень, а також зважаючи на вагомі ризики що пов’язані із цим порушенням, вважаємо що для реалізації закріплених у Конституції завдань держави щодо забезпечення безпеки громадян, поширення камер контролю проїзду на заборонний сигнал світлофору є одним з швидких способів поліпшення ситуації з безпекою на дорогах, і масштабування такого інструменту узгоджується з висновками проведеного співробітниками ДП «Державний автотранспортний науково-дослідний і проектний інститут» дослідження.

Список використаних джерел.

1. Конституція України, Відомості Верховної Ради України, 1996, №30, ст. 141 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

2. Закон України від 29 червня 2004 року № 1906-IV «Про міжнародні договори України» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text

3. Патрульна поліція, статистичні дані: https://patrolpolice.gov.ua/statystyka/

4. Державна служба статистики України https://sdg.ukrstat.gov.ua/uk/16-1-1/

5. Скільки людей щомісяця гине та травмується у ДТП на дорогах України, - «Слово і діло», 11.11.2025р. https://www.slovoidilo.ua/2025/11/11/infografika/suspilstvo/skilky-lyudej-shhomisyacya-hyne-ta-travmuyetsya-dtp-dorohax-ukrayiny

6. МВС України: «У МВС озвучили статистику ДТП за 2024 рік», 30.01.2025р.: https://mvs.gov.ua/news/u-mvs-ozvucili-statistiku-dtp-za-2024-rik

7. С. Г. Варюхно, М. Є. Михайлова, В. В. Сосіда, В. І. Іванов: «Аналіз стану безпеки дорожнього руху в Україні в контексті реалізації стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху», - Наувово виробничий журнал «Автошляховик України», № 3/2025 https://nidi.org.ua/files/upload/%D0%90%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%88%D0%BB%D1%8F%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BA%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%20%203_2025%209-16.pdf

8. Міністерство розвитку громад та територій України: «У Стокгольмі підписано Угоду про створення Фонду підтримки транспорту України», 17.02.2026р. https://mindev.gov.ua/news/u-stokholmi-pidpysano-uhodu-pro-stvorennia-fondu-pidtrymky-transportu-ukrainy

9. Укрінформ: «ДТП в Україні стаються кожні три хвилини - МВС» 24.06.2021р. https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3269903-dtp-v-ukraini-stautsa-kozni-tri-hvilini-mvs.html

10. Кабінет Міністрів України Постанова від 10 листопада 2017 р. № 833 «Про функціонування системи фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/833-2017-%D0%BF#n18

11. Кодекс України про адміністративні правопорушення № 8073[1]-X, Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text

12. Українські національні новини: «В Україні камери на дорогах почнуть фіксувати проїзд на жовтий і червоний сигнали світлофора», 21.05.2025р. https://unn.ua/news/v-ukraini-kamery-na-dorohakh-pochnut-fiksuvaty-proizd-na-zhovtyi-i-chervonyi-syhnaly-svitlofora

13. МВС України: «Адреси камер фотовідеофіксації та дозволена швидкість руху» https://mvs.gov.ua/avtofotovideofiksaciia-porusen-pdr/adresi-kamer-fotovideofiksaciyi-ta-dozvolena-svidkist-ruxu

14. Офіційний портал Києва: «У Києві не підвищуватимуть швидкість до 80 км/год у весняно-літній період», 31.03.2026р. https://kyivcity.gov.ua/news/u_kiyevi_ne_pidvischuvatimut_shvidkist_do_80_kmgod_u_vesnyano-litniy_period/

15. МВС України: «МВС інформує: із 6 березня запрацюють нові камери автофіксації порушень ПДР», 05.03.2026р. https://mvs.gov.ua/news/mvs-informuje-6-bereznia-zapraciuiut-novi-kameri-avtofiksaciyi-porusen-pdr

Шпак Н.С.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
За спеціальністю D9 (Міжнародне прав)
Міжнародного університету
Науковий керівник:
Рудой К.М.
доктор юридичних наук. професор

Адміністративне затримання як захід адміністративного примусу у діяльності поліції

Адміністративне затримання посідає особливе місце у системі заходів адміністративного примусу, що застосовуються органами Національної поліції з метою забезпечення публічного порядку, безпеки та належного функціонування механізму адміністративної відповідальності. Його значення зумовлюється тим, що воно є одним із небагатьох інструментів, який передбачає безпосереднє та фактичне обмеження конституційного права особи на свободу та особисту недоторканність. У зв'язку з цим адміністративне затримання виступає своєрідним індикатором рівня дотримання принципу верховенства права у діяльності правоохоронних органів.

У сучасних умовах розвитку правової держави особливого значення набуває необхідність забезпечення балансу між інтересами держави у сфері підтримання публічного порядку та правами і свободами людини. Реалізація такого балансу безпосередньо пов'язана із забезпеченням законності діяльності органів Національної поліції під час застосування заходів адміністративного примусу, зокрема адміністративного затримання. Як зазначається у сучасних наукових дослідженнях, ефективність застосування адміністративного затримання повинна поєднуватися з належним рівнем гарантій захисту прав людини, що передбачає чітку нормативну регламентацію підстав, строків і порядку такого затримання, а також можливість ефективного оскарження неправомірних дій поліцейських [5].

Правову основу застосування адміністративного затримання становлять положення ст. 260–263 Кодексу України про адміністративні правопорушення, які визначають підстави, порядок та строки його здійснення [1]. Разом із тим ст. 18, 23, 31 та 37 Закону України «Про Національну поліцію» встановлюють повноваження поліції та загальні засади застосування превентивних і примусових поліцейських заходів [2]. Взаємодія цих нормативних актів дозволяє сформувати комплексне

уявлення про правову природу адміністративного затримання як особливого заходу державного примусу.

У доктрині адміністративного права існують різні підходи до визначення сутності адміністративного затримання. Традиційно воно розглядається як захід адміністративного припинення, спрямований на негайне припинення протиправної поведінки та забезпечення умов для притягнення особи до адміністративної відповідальності [3]. Водночас низка науковців обґрунтовує його подвійний характер, вказуючи на те, що адміністративне затримання одночасно виконує функцію процесуального забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення [4]. Такий підхід є більш комплексним, оскільки враховує як матеріально-правовий, так і процесуальний аспекти цього заходу.

Характерною ознакою адміністративного затримання є його винятковість. Воно може застосовуватися лише у випадках, коли досягнення законної мети неможливе шляхом використання менш обмежувальних заходів. Це прямо випливає з принципу пропорційності, який вимагає, щоб будь-яке втручання у права особи було необхідним, обґрунтованим та співмірним із поставленою метою. У цьому контексті адміністративне затримання повинно розглядатися як крайній засіб реагування на адміністративне правопорушення, а не як стандартна практика діяльності поліції.

Підстави застосування адміністративного затримання визначені законодавством і мають вичерпний характер. Серед них можна виділити вчинення дрібного хуліганства, злісну непокору законному розпорядженню або вимозі поліцейського, порушення правил громадського порядку, а також необхідність встановлення особи правопорушника чи забезпечення розгляду справи [1]. Водночас важливим є те, що кожне рішення про затримання повинно бути індивідуалізованим і ґрунтуватися на конкретних фактичних обставинах, що виключає можливість формального або автоматичного застосування цього заходу.

Процесуальний порядок адміністративного затримання виступає ключовим елементом забезпечення законності його застосування. Законодавство передбачає обов’язкове складання протоколу, який фіксує підстави, час, місце затримання та інші істотні обставини [1]. Цей документ має важливе доказове значення і є інструментом контролю за діями працівників поліції. Крім того, затриманій особі повинні бути роз’яснені її права, включаючи право на правову допомогу, право повідомити близьких осіб та право оскаржити дії посадових осіб. Наяв-

ність цих гарантій відповідає як національному законодавству, так і міжнародним стандартам захисту прав людини.

Окрему увагу слід приділити строкам адміністративного затримання, які є однією з основних гарантій від свавільного обмеження свободи. Загальний строк такого затримання не повинен перевищувати трьох годин [1]. Водночас закон передбачає винятки, які допускають більш тривале утримання особи, зокрема у випадках необхідності встановлення її особи або при вчиненні окремих правопорушень. Проте такі винятки повинні застосовуватися з урахуванням принципу необхідності та підлягати суворому контролю, оскільки їх неправильне використання може призвести до порушення прав людини.

Аналіз судової практики Верховного Суду, рішень національних судів у справах щодо оскарження дій працівників поліції, а також практики Європейський суд з прав людини свідчить про існування низки проблем у сфері застосування адміністративного затримання [5]. Серед найбільш поширених можна виділити формальний підхід до обґрунтування підстав затримання, недотримання вимог щодо складання процесуальних документів, а також порушення встановлених строків утримання осіб. Такі порушення негативно впливають на рівень довіри громадян до поліції та свідчать про необхідність удосконалення як нормативної бази, так і практики її застосування.

У цьому контексті важливим напрямом удосконалення є гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами, зокрема практикою Європейського суду з прав людини. Суд у своїх рішеннях неодноразово наголошував на необхідності чіткого визначення підстав для обмеження свободи особи та недопустимості свавільного затримання. Впровадження цих стандартів у національну практику сприятиме підвищенню рівня правової захищеності громадян.

Крім того, доцільним є посилення механізмів контролю за діяльністю поліції, включаючи як внутрішній, так і зовнішній нагляд. Важливу роль у цьому процесі відіграють органи прокуратури, суди, а також інститути громадянського суспільства. Підвищення рівня професійної підготовки працівників поліції, особливо у сфері прав людини, також є необхідною умовою забезпечення законності застосування адміністративного затримання.

Таким чином, адміністративне затримання є складним і багатофункціональним правовим інститутом, який поєднує у собі елементи адміністративного припинення та процесуального забезпечення провадження. Його застосування є необхідним для ефективного функціонування системи адміністративної відповідальності, однак воно повинно

здійснюватися з дотриманням принципів законності, необхідності та пропорційності. Лише за умови суворого дотримання цих принципів адміністративне затримання може відповідати вимогам правової держави та міжнародним стандартам захисту прав людини.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X (зі зм.).

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII (зі зм.).

3. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 544 с. С. 132–318.

4. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юридична думка, 2019. 592 с. С. 411-421.

5. Дрок І. С. Вектори удосконалення дотримання прав людини під час застосування адміністративного затримання поліцейськими Аналітично-порівняльне правознавство. 2024.

Яцишин А.О.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки ім. князя Володими
ра Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Науковий керівник:
Севрук Ю.Г.

кандидат юридичних наук, професор кафедри правоохоронної
та антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Проблеми забезпечення законності та дотримання прав громадян при застосуванні адміністративно-правових заходів у сфері мобілізації

Під час дії правового режиму воєнного стану усі публічні відносини зазнають значних змін, оскільки усі суб'єкти адміністративних правовідносин повинні діяти з урахуванням потреб для обороноздатності держави. Попри те, що у сфері мобілізації ключову роль відіграє адміністративний примус, завдяки якому відбувається ефективне забезпечення призову, застосування адміністративно-правових заходів повинне відбуватись відповідно до конституційних принципів законності та пропорційності. Адже, незважаючи на всі обмеження, які встановлюються правовим режимом воєнного стану, дотримання основоположних прав громадян є основним пріоритетом для правової держави.

Актуальність теми полягає у тому, що визначення та розуміння проблематики адміністративно-правових заходів у сфері мобілізації сприятиме удосконаленню адміністративно-правових механізмів захисту прав людини в умовах воєнного стану.

Метою є визначення основних проблемних аспектів у дотриманні законних прав та інтересів громадян під час застосування заходів адміністративного примусу для забезпечення мобілізації.

Застосування адміністративно-правових заходів під час мобілізації, дотримуючись принципів законності, справедливості та недискримінації, є однією із найгостріших правових та суспільних проблем в умовах дії воєнного стану та проведення загальної мобілізації. Для виконання цілей мобілізації основним методом є адміністративний примус, який визначається як захід владного впливу, який забезпечує виконання правових приписів органами державної влади, виходячи з їх повноважень [0, С. 358].

Враховуючи те, що режим воєнного стану вносить значні обмеження та зміни в діяльності усіх суб'єктів адміністративних правовідносин, особливо, у сфері мобілізації, а також з урахуванням того, що законодавство щодо призову є недостатньо повним і потребує подальшого вдосконалення, є ризик порушення основних конституційних прав громадян під час здійснення уповноваженими суб'єктами мобілізаційних заходів.

До основних проблем забезпечення законності проведення мобілізації слід віднести наступні:

здійснення затримання військовозобов'язаних осіб органами поліції та ТК та СП без наявних на те підстав;

незаконне утримання громадян у приміщеннях ТЦК та СП без належного процесуального оформлення (затримання), недопущення до таких осіб адвокатів, позбавлення військовозобов'язаних засобів і зв'язку і разом з тим можливості скористатись правом на оскарження дій ТЦК та СП;

надмірно формальний підхід до проходження ВЛК військовозобов'язаними особами, оскільки висновки ВЛК про придатність до військової служби видаються без належного медичного обстеження та без урахування скарг та хвороб;

складність та непрозорість процедури оформлення відстрочки від мобілізації;

відсутність доступності до права на оскарження громадянами дій ТЦК та СП, оскільки комунікація між військовозобов'язаними та тери-

торіальними центрами комплектування та соціальної підтримки відбувається не на належному рівні;

недопуск адвокатів до клієнтів в приміщеннях ТЦК та СП, що є порушення права на захист [0].

Дана проблематика спричинена відсутністю детального правового регулювання процесів мобілізації, наявністю правових колізій та прогалин в законодавстві щодо мобілізаційної підготовки та мобілізації. Також однією з причин перевищення повноважень органами ТЦК та СП і порушень із їхнього боку конституційних прав громадян є відсутність правового механізму притягнення до відповідальності службовців, що вчиняють мобілізаційні заходи [0, С. 335].

З метою запобігання подальших порушень прав громадян та уникнення випадків незаконної мобілізації, доцільною є більш детальна регламентація процедури затримання та доставки військовозобов'язаних осіб до ТЦК та СП, встановлення більш прозорої процедури оновлення даних та притягнення правопорушників до відповідальності за порушення правил військового обліку. Також необхідним кроком до удосконалення правового регулювання процесів мобілізації та усунення проблематики, пов'язаної з порушенням прав військовозобов'язаних громадян, є визначення механізму притягнення до відповідальності осіб, які вчиняють неправомірні дії в ході проведення мобілізаційних заходів, використовуючи своє службове становище.

Джерела

1. Кисько А. І. Заходи адміністративного примусу, що застосовуються Національною поліцією України для забезпечення публічної безпеки і порядку. Право та державне управління. 2024. №4. С. 456–464.

2. Мобілізація та порушення прав людини: Омбудсман України готовий представити свій детальний звіт у Парламенті. Омбудсман України. URL:https://ombudsman.gov.ua/news_details/mobilizaciya-ta-porushennya-prav-lyudini-ombudsman-ukrayini-gotovij-predstaviti-svij-detalnij-zvit-u-parlamenti

3. Жовнірчик Я. Ф. Оптимізація механізмів державного управління у забезпеченні прав і свобод людини в умовах воєнного стану: адміністративно-правовий аспект. 2026. *Інвестиції: практика та досвід.* С.332-338.

ЗМІСТ

Амелін О.Ю. Сучасні тенденції трансформації способів учинення злочинів у сфері службової діяльності 4
Андрійко О.Ф. Реформування державного управління в умовах європейської інтеграції 7
Барановська В.М. Медіація як правовий інструмент вирішення спорів у військовий час 10
Беззубов Д. О. Адміністративно-правовий аспект забезпечення ефективності юридичної безпеки 15
Білий Д.В. Розвиток правових норм щодо забезпечення академічної доброчесності за умови використання штучного інтелекту 19
Близнюк І.В. Окремі питання відмінності адміністративного провадження від адміністративної процедури 21
Бондаренко М.І. Практичне застосування штучного інтелекту у правозастосовчій сфері 24
Бородзенко А.А. Загальний суд єс та спеціалізовані судові палати: правова природа, структура та юрисдикція 26
Бублій М.П. Нормативно-правове забезпечення державного управління розвитком людського капіталу в умовах євроінтеграції України 29
Будько І.О. Інвестиції в людський капітал як основа економічної та соціальної безпеки України 34
Вацюк В.О., Влад В.Ф. Актуальні питання підвищення ефективності викладання вогневої підготовки 37
Веклич В.О. Інформаційно-психологічний вплив на фінансову систему України: теоретико-правова характеристика 41
Віхренко В.О. Угода СОТ щодо торговельних аспектів прав інтелектуальної власності 46
Влад В.Ф., Вацюк В.О. Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування щодо арешту майна або відмови у ньому: суперечливість положень пункту 9 частини першої та частини третьої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України частині другій статті 55 та пунктів 1 та 8 частини другої статті 129 Конституції України 48
Гавриленко В.П. AI у роботі судів і правоохоронних органів: чи може алгоритм замінити юриста? 53
Гбур З.В. Основні проблеми забезпечення економічної безпеки України в умовах війни 55
Гавкалова Н.Л., Куніцин О.М. Роль Європейських цифрових інноваційних хабів в соціальній економіці України 59
Герасимчук Н.В. Правове становище юридичних осіб у міжнародному приватному праві 63

Голобородько Я.В. Питання підтвердження правопорядку у військових частинах та місцях розташування військовослужбовців Збройних сил України..... 66
Горох Д.О. Розвиток системи забезпечення Національної безпеки в сучасній Україні..... 68
Гринчук А.П. Окремі риси організації оціночної діяльності в Радянському Союзі..... 72
Гусєва З.А. Правова освіта, як умова формування правової держави..... 74
Давітадзе К.В. Зближення систем права та питання порівняльного правознавства..... 78
Данильченко Н.І. Актуальність питання підвищення ефективності розвитку викладання вогневої підготовки працівників правоохоронних органів у сучасних умовах..... 81
Дем'янчук А. Вплив корупції на розвиток та безпеку суспільства..... 84
Дєгтяр А.О. Штучний інтелект як інструмент інформаційно-аналітичного забезпечення правозастосовної діяльності..... 86
Димитрова О.А. Адміністративно-правовий статус органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації..... 90
Дідюк І.Л. Синергія кримінально-правових та кримінологічних засад у механізмі захисту прав людини в умовах сучасних безпекових викликів..... 94
Євдокимов Д.А. Проблеми державної підтримки цивільних осіб, позбавлених особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України..... 98
Єжеєв М.Ф. Проблемні аспекти розвитку системи забезпечення національної безпеки в сучасній Україні..... 102
Журавльова А.В. Вплив глобалізаційних процесів на трансформацію правової системи України в контексті правничої освіти у закладах вищої освіти..... 105
Заза І.І. Роль публічного управління у формуванні ефективної моделі фінансово-економічного розвитку закладів охорони здоров'я..... 108
Заросило В.О., Влад В.Ф., Вацюк В.О. Право на невиконання конституційних обов'язків у період воєнного стану..... 111
Заяць А.А. Правові механізми та інструменти захисту бізнесу в сучасних умовах..... 122
Ігнатенко О.П. Посилення відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері управління відходами..... 127
Казарян А.В. Застосування поліцією заходів адміністративного примусу..... 131
Кайло І.Ю. Цивільно-правова відповідальність за шкоду, завдану незаконними діями органів досудового слідства, прокуратури та суду..... 135

Каращук К.Л. Медіація як механізм забезпечення примусового виконання судових рішень 140
Каращук К.Л. Порівняння економічного результату державного та приватного виконання у спорах агросектору 142
Керімова Д. Даркнет як середовище злочинності: проблеми правового регулювання 144
Кіблик Д.В. Гуманітарний вимір національної безпеки: стратегічні пріоритети та виклики для сучасної України 150
Ковальчук А.Ю. Міжнародна практика законодавчого врегулювання правовідносин у сфері обігу цифрових фінансів 152
Ковтун О.А. Науковий менеджмент як ключовий чинник післявоєнної відбудови України 157
Кормило М.І. Правові засади обмежувальних заходів (санкцій) Європейського Союзу, запроваджених як реакція на військову агресію РФ проти України 160
Косолап А.В. Необанки в умовах кризових та воєнних викликів 163
Кошова С.П. Проблеми космічної діяльності в умовах воєнного стану: аспект публічного управління 167
Кравченко О.О. Проблеми публічного управління у сфері охорони здоров'я в умовах воєнного стану 169
Кривошея С.С. Баланс між використанням штучного інтелекту та корупційними ризиками у забезпеченні безпеки суспільства 173
Крилов М.С. Трансформація публічного регулювання системи водовідведення в Україні в умовах євроінтеграції та повоєнного відновлення 176
Крилова І.І. Трансформація парадигми публічного управління регіональним розвитком 179
Кузик Є.С. Удосконалення інтегрованої моделі підвищення якості медичної допомоги в Україні в умовах трансформації системи охорони здоров'я 182
Кукін І.В., Свірський А.П. Розвиток стратегічного планування у сфері протидії інформаційно-психологічним операціям 184
Кулінська Ю.І. Колізія права на приватність та свободи вираження поглядів у праві європейського союзу 188
Купрієнко В.М. Криміналістична техніка в системі криміналістики: теоретико-правовий аспект 191
Куртакова Г.О., Ребенок Н.О. Вплив євроінтеграційних процесів на реалізацію права на мирні зібрання в Україні 196
Кучеренко Д.С. Адміністративні послуги як інструмент публічного адміністрування 202
Кущева Д.А. Стандарти правомірного застосування фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї працівниками поліції 204

Лазоренко С.Я. Основні формули прикріплення. «жорсткі» та «гнучкі» колізійні прив'язки 207
Левченко А.І. Принцип автономії волі (lex voluntatis) у договірному праві 211
Ляшук А.О. Сучасні глобальні виклики кібербезпеки у сфері охорони здоров'я 215
Ляшук Н.О. Інституційні засади індикативного планування публічних інвестиційних проєктів та розподіл повноважень між рівнями влади 218
Меджбель В.І. Міжнародно-правові стандарти медіації та їх вплив на формування української моделі врегулювання спорів 221
Мельник В.В. Угода СОТ щодо торговельних аспектів прав інтелектуальної власності 224
Мельников Д.О. Штучний інтелект як інструмент виявлення економічних злочинів 227
Микитюк В.І. Удосконалення системи державного управління інвестиційними процесами у будівельній сфері України 231
Міхатуліна О.М., Закала О.П. Медіація в трудовому праві 234
Мороз В.С. Розвиток системи забезпечення Національної безпеки в сучасній Україні 247
Куравська К. Вогнева підготовка особового складу: застосування вогнепальної зброї в умовах воєнного стану 249
Нечипорук А.А., Нечипорук К.А. Вплив корупції на розвиток та безпеку суспільства 251
Омельчук В.А., Маноха Д.О. Євроінтеграційні процеси у сфері впровадження стандартів НАТО: сучасні проблеми та шляхи вирішення за воєнного стану в Україні 254
Охрімчук Ю.В. Особливості регулювання надання фінансових послуг і діяльності кредитних установ у праві ЄС 259
Павлюк Б.Ю. Становлення судової системи європейського союзу 262
Павлюк В.В. Штучний інтелект і право: сучасні тенденції 264
Палагусинець Р.В. Україна у глобальному середовищі: виклики та обмеження системи публічного управління 266
Партека А.А. Особливості колізійного регулювання електронних правочинів у міжнародному приватному праві 268
Пиняга Р.О. Вплив корупції на національну безпеку за сучасних політико-правових умов 271
Полотнянко О.І. Проблеми використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності в Україні 275
Предчук Т.В. Інститут цивільної конфіскації в Україні: теоретичні та практичні проблеми взаємодії антикорупційного, цивільного та цивільного процесуального законодавства 278

Присяч К.Л. Роль міжнародного права у формуванні євроінтеграційної політики України 282
Пронін Ю.В. Деякі аспекти превентивності у контексті складу кримінального правопорушення 285
Рамзайцева К.С. Особливості виявлення і подолання корупційних впливів у Верховній Раді України в умовах повномасштабного вторгнення 288
Рудько К.В. Права людини у Європейському Союзі 292
Рябухіна В.В. Використання штучного інтелекту у правоохоронній діяльності 296
Савка О.І. Юрисдикційні проблеми розслідування злочинів приватних військових та охоронних структур 298
Садовський О.О. Реалізація державної політики у сфері спеціалізованої медичної допомоги в умовах воєнного стану та її адаптаційні механізми 304
Садомака І.Ю. Інституційна система європейського союзу 307
Свистунова М.Д. Захист прав людини у мирний і воєнний час 309
Севрук Ю.Г. Необхідність відновлення конституційних повноважень Генерального прокурора за розслідуваннями НАБУ 313
Сич М. Актуальні проблеми правового регулювання договірних відносин у сфері господарювання в умовах ринкової економіки України під час ванного стану 317
Сичов В.А. Регуляторні та інструментальні механізми публічного управління інноваційним розвитком в умовах післякризової економічної трансформації 320
Соловйова В.Ю. Вплив корупції на розвиток та безпеку суспільства 322
Статівка Н.В. Правове забезпечення міжвідомчої координації у системі публічного управління повоєнним відновленням України 326
Степовенко Д.Р. Особливості правового становища держави в міжнародному приватному праві 331
Сулима В.В. Правова протидія вчиненню злочинів проти людства 336
Сушко О.В. Розвідка за відкритими джерелами в сучасних українських реаліях 340
Талах А.М., Сердюк В.О. Ціннісний вимір права 343
Топонар О.І. Правове регулювання циркулярної економіки як необхідність (виклик) сучасності 347
Турій А. До питання щодо права на якісне управління 351
Федич Т.Ю. Розвиток системи забезпечення Національної безпеки в сучасній Україні 354
Філімонова А.С. Питання трудового права та їх вирішення у сучасних умовах в Україні 356

Фоменко А. Штучний інтелект у правозастосовній діяльності..... 360
Хмара В.В. Енергетична модернізація та впровадження енергоефективних рішень у контексті повоєнного відновлення України 362
Чорнолуцький Р.В. Міжнародно-правові аспекти інтеграції України до Європейського Союзу 365
Чурбаков Д.Р. Процедура притягнення державних службовців до дисциплінарної відповідальності: проблеми дотримання гарантій захисту 370
Шаховець А.О. Розвиток інноваційної економіки України в контексті європейської інтеграції 373
Швець М.К. Хартія основоположних прав європейського союзу: значення та зміст 376
Шевченко Л.П. Професійна ідентифікація медичних фахівців у системі публічного управління: інституційно-нормативний вимір..... 379
Шипов К. Ю. Окремі питання посилення адміністративного контролю за безпекою дорожнього руху шляхом використання систем автоматичної фіксації порушення правил дорожнього руху в Україні 382
Шпак Н.С. Адміністративне затримання як захід адміністративного примусу у діяльності поліції 388
Яцишин А.О. Проблеми забезпечення законності та дотримання прав громадян при застосуванні адміністративно-правових заходів у сфері мобілізації 391

Збірник матеріалів

XI Міжнародної науково-практичної конференції

«Розвиток української держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів»

08 травня 2026 р.

Підписано до друку 30.06.2026. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
Умов. друк. арк. 24,2. Наклад 100. Зам. 168.

Надруковано у «Видавництво Людмила»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 5303 від 02.03.2017
«Видавництво Людмила". 03148, Київ, а/с 115
Тел./факс: +380504697485, 0683408332.
E-mail: lesya3000@ukr.net